

Л.М.Фурман, О.М.Ковальчук

Українська література
Уроки за новою програмою
6 клас

2014

Упорядники: Л.М.Фурман, О.М.Ковальчук

Рецензент : А.І.Козирська, завідувач КУ ДРР «РМК»

Схвалено до друку науково-методичною радою комунальної установи Дунаєвської районної ради «Районний методичний кабінет» (протокол №5 від 24 грудня 2013 року)

Посібник містить календарно-тематичне планування, конспекти уроків української літератури в 6 класі, різноманітні за формою та змістом (уроки текстуального вивчення творів, повторення і узагальнення, позакласного читання, розвитку зв'язного мовлення, виразного читання, літератури рідного краю, контролю знань), розроблені відповідно до нової програми. У додатку – презентації до уроків.

Призначено для вчителів української мови та літератури загальноосвітніх навчальних закладів, студентів-філологів.

Вступ

Уроки літератури – це постійна творча співпраця, діалог учителя, учня з художнім твором, що дає можливість самостійного сприйняття та осмислення літератури як явища мистецтва. Засобами мистецтва слова збагачується внутрішній світ дитини, формується характер, світогляд, особиста культура, розвиваються творчі здібності, естетичні смаки. Українська література є потужним носієм ідентичності нації, її генетичного коду.

Підвищення загальної освіченості громадянина України, досягнення належного рівня сформованості вміння «читати й усвідомлювати прочитане, прилучатися до художньої літератури, а через неї – до фундаментальних цінностей культури», розширення культурно-пізнавальних інтересів, сприяння всебічному розвитку, духовному збагаченню, активному становленню й самореалізації людини в сучасному світі, виховання національно свідомого громадянина України, формування і утвердження гуманістичного світогляду особистості, національних і загальнолюдських цінностей – мета вивчення української літератури як навчального предмета, який є складовою освітньої галузі «Мови і літератури».

Завдання учителя-словесника – розкрити перед учнями чарівний світ української літератури, зацікавити вихованців художнім твором як явищем мистецтва слова, специфічним «інструментом» пізнання світу і себе в ньому, формувати загальну читацьку культуру, стійкий інтерес до української літератури як вагомого духовного спадку, гуманістичний світогляд, принципи патріотизму й толерантності, розвивати естетичний смак, духовний світ, утверджувати загальнолюдські морально-етичні орієнтири, розвивати творчі та комунікативні здібності учнів, самостійне і критичне мислення, вміння аргументовано доводити власну думку, компетентно і цілеспрямовано орієнтуватися в інформаційному і комунікативному сучасному просторі, виробляти вміння застосовувати здобуті на уроках літератури знання, навички в практичному житті.

Посібник містить календарно-тематичне планування, конспекти уроків української літератури в 6 класі, різноманітні за формою та змістом (уроки текстуального вивчення творів, повторення і узагальнення, позакласного читання, розвитку зв'язного мовлення, виразного читання, літератури рідного краю, контролю знань). До багатьох уроків створено презентації, що допоможе у підготовці до уроку як досвідченому вчителю, так і початківцю.

Плани-конспекти уроків розроблено відповідно до тематично-проблемних блоків: «Загадково прекрасна і славна давнина України», «Я і світ», «Пригоди і романтика», «Гумористичні твори». До рубрики «Література рідного краю» включено творчість знаних поетів М.Федунця, Олени Ткачук, випускниці Дунаєвецького НВК «ЗОШ I-III ст., гімназія», а також ровесниці учнів, переможця обласного етапу Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості А.Гончарової, учениці Дунаєвецького НВК «ЗОШ I-III ст., гімназія».

Навчальну, розвивальну та виховну мету уроків реалізовано через інтерактивні форми та методи навчання, які роблять процес пізнання цікавим для учнів, сприяють не тільки отриманню знань, а й розвитку інтересу до літератури.

Вивчення української літератури спрямоване на забезпечення реалізації соціальних, мотиваційних та функціональних компетентностей.

Авторами уроків є члени клубу творчо працюючих учителів української мови та літератури «Словесник».

Відомості про авторів

Балицька М.І., старший вчитель, вчитель української мови та літератури Балинської ЗОШ І-ІІІ ст. (уроки №2-5).

Зелінська А.М., вчитель української мови та літератури Балинської ЗОШ І-ІІІ ст. (уроки № 6-8,13).

Бугуцька В.Т., вчитель української мови та літератури Слобідкоракнівської ЗОШ І-ІІ ст. (уроки № 9-10).

Шевернога М.В., старший вчитель, вчитель української мови та літератури Гутояцько-вещької ЗОШ І-ІІ ст. (уроки № 1,11,12,67).

Ящишена Н.М., старший вчитель, вчитель української мови та літератури Дунаєвської ЗОШ І-ІІІ ст. № 2 (уроки №14,15,58).

Шелест Л.І., вчитель-методист, вчитель української мови та літератури Маківського НВК «ЗОШ І-ІІІ ст., колегіум» (уроки №16,17,18).

Місько Г.Л., вчитель української мови та літератури Старогутянської ЗОШ І-ІІІ ст. (уроки №21-24).

Коткова О.В., вчитель української мови та літератури Зеленченської ЗОШ І-ІІІ ст. (уроки №26-29,53).

Яворська А.С., вчитель української мови та літератури Старогутянської ЗОШ І-ІІІ ст. (уроки №19,30,33,34).

Герасимова Н.Ф., старший вчитель, вчитель української мови та літератури Дунаєвського НВК «ЗОШ І-ІІІ ст., гімназія» (уроки №20,35).

Піхурець Г.В., вчитель української мови та літератури Великожванчицької ЗОШ І-ІІІ ст. (уроки №36,37,38,43).

Римар Н.В., вчитель української мови та літератури Маківського НВК «ЗОШ І-ІІІ ст., колегіум» (уроки №39-41).

Ковальчук О.М., старший вчитель, вчитель української мови та літератури Шатавського НВК «ЗОШ І-ІІ ст., колегіум» (урок №31).

Бакун Г.М., вчитель української мови та літератури Воробіївської ЗОШ І-ІІ ст. (уроки №44-45).

Ігнатєва Є.В., вчитель української мови та літератури Мушкунинецької ЗОШ І-ІІІ ст. (уроки №46-48).

Трончук Г.І., старший вчитель, вчитель української мови та літератури Дунаєвської ЗОШ І-ІІІ ст. № 4 (уроки №49-52).

Надвірняк А.І., вчитель української мови та літератури Дунаєвецького НВК «ЗОШ I-III ст., гімназія» (уроки №54-57).

Козуленко С.П., вчитель української мови та літератури Чечельницької ЗОШ I-II ст. (уроки №30,62,63).

Ластовська В.В., вчитель української мови та літератури Лошковецької ЗОШ I-II ст. (уроки №59-61).

Гаврілець Г.М., вчитель української мови та літератури Дунаєвецької ЗОШ I-III ст. № 3 (уроки №42,68).

Гусар Т.В., вчитель української мови та літератури Томашівської ЗОШ I-III ст. (уроки №64-66).

Прожонко Т.В., вчитель української мови та літератури Тиннянської ЗОШ I-III ст. (уроки №69,70).

Фалендиш Т.І., вчитель української мови та літератури Шатавського НВК «ЗОШ I-III ст., колегіум» (урок №25).

6 клас (70 годин, 2 години на тиждень)

	I семестр		II семестр	
	к-сть	дата	к-сть	дата
Контрольні роботи у формі:	3		3	
- контрольного класного твору	1		1	
- виконання інших завдань (тестів, відповідей на запитання тощо)	2		2	
Уроки розвитку мовлення:				
- усно	1		1	
- письмово	1		1	
Уроки позакласного читання	2		2	
Література рідного краю	2		2	
Виразне читання	1		1	

№	Зміст програмового матеріалу	К-сть годин	Дата	Примітка
I семестр				
Вступ				
1	Книжка в житті людини. Письменник – особливо обдарована людина, його праця над художнім твором. Розповідь про те, як «робиться книга». Сучасний читач і його роль у новому «житті» твору.	1		
Загадково прекрасна і славна давнина України (19)				
2	Календарно-обрядові пісні. Роль і місце пісні в житті українців. Головні календарні обряди. Народна обрядова пісня, її різновиди.	1		
3	Календарно-обрядові пісні літнього циклу: «У ржі на межі», « Ой біжить, біжить мала дівчина», «Проведу я русалочки до бору», «Заплету віночок», «Ой вінку мій, вінку», «Купайло, купайло!».	1		
4	Календарно-обрядові пісні літнього циклу. Жнивницькі пісні.	1		
5	Календарно-обрядові пісні зимового циклу. «Ой хто, хто Миколая любить», «Засівна», «Нова радість стала», «Добрий вечір тобі, пане господарю!», «Щедрик, щедрик, щедрівочка».	1		Вивчити напам'ять 2 пісні (на вибір)
6	Календарно-обрядові пісні весняного циклу.	1		
7	Народні коліскові пісні «Ой ти, коте, коточок», «Ой ну, люлі, дитя, спать»	1		
8	Урок літератури рідного краю. Календарно-обрядові пісні рідного краю.	1		
9	Пісні літературного походження. «Ще не вмерла України» П. Чубинського, М. Вербицького – національний гімн нашої держави.	1		Вивчити напам'ять
10	Легенда про дівчину-Україну, яку Господь обдарував пісню, та її зв'язок із «Молитвою» О. Кониського, духовним гімном України.	1		
11	«Ой у лузі червона калина похилилася» С. Чарнецького і Г. Труха – пісня, що стала народною.	1		Вивчити напам'ять 1 пісню (на вибір)
12	«Як тебе не любити, Києве мій» Д. Луценка – популярна пісня про столицю України.	1		
13	Контрольний твір за темами «Календарно-обрядові пісні», «Пісні літературного походження».	1		
14	Микола Кіндратович Вороний. «Свшан-зілля». Історична основа поеми. Жанр. Композиція. Зміст.	1		
15	Микола Вороний. Поема «Свшан-зілля». Патріотичні почуття й толерантне ставлення до інших народів. Роль слова, пісні, історії в житті будь-якої людини. Краса природи рідного краю.	1		
16	Т. Шевченко. Відомості про перебування поета в Санкт-Петербурзі.	1		
17	Т. Шевченко «Думка» (Тече вода в синє море...)	1		Вивчити напам'ять
18	Т.Г. Шевченко «Іван Підкова». Патріотичні мотиви творів поета			
19	Контрольна робота. Тестування. (Микола Вороний, Тарас Шевченко).	1		
20	Урок літератури рідного краю. Сприймати розумом і серцем. Ще одна зустріч з Кобзарем.	1		

21	Леся Українка (Лариса Петрівна Косач). Дитинство поетеси, роль родини в її вихованні. «Мрії»	1		
22	«Як дитиною було...». Неповторний світ дитинства в поезіях Лесі Українки. Образ мужньої, сильної духом дівчини, її життєвий погляд на світ.	1		Вивчити напам'ять
23	Леся Українка «Тиша морська», «Співець». Значення мистецтва в житті людини.	1		
24	Урок виразного читання творів Лесі Українки.	1		
25	Урок позакласного читання. Сучасна українська проза. «Ірина Хомин про Карла Гауса Астрід Ліндгрєн...»	1		
26	В. Винниченко. «Федько -Халамидник». Цікава історія з життя письменника. Художня розповідь про дивовижного хлопчика Федька. Т. Л. епічний твір.	1		
27	В. Винниченко «Федько-Халамидник». Художня розповідь про дивовижного хлопчика Федька, його життя і пригоди, стосунки з однолітками.	1		
28	<i>Розвиток мовлення.</i> Складання плану-характеристики головного героя твору.	1		
29	Урок-життєтворчий проект «Бути відповідальним за все» (на основі твору Володимира Винниченка «Федько-Халамидник»).	1		
30	С. Чернілевський «Теплота родинного інтиму...», «Забула внучка в баби черевички...». Настрої і почуття, висвітлені в поезіях (любов, доброта, висока духовність).	1		
31	Контрольна робота. Тест (за творчістю Лесі Українки, В. Винниченка, С. Чернілевського).	1		
32	Марина Павленко «Домовичок повертається». Урок позакласного читання за твором сучасної письменниці.	1		
II семестр				
33	Ірина Жиленко. «Жар-Птиця». Поетичні роздуми про дружбу, доброту, красу, про людське щастя і шляхи до нього.	1		
34	Ірина Жиленко. «Підкова», «Гном у буфеті». Роздуми про те, що може врятувати сучасний світ.	1		
35	Урок літератури рідного краю. «Барви серця і барви природи». Олена Ткачук. Збірка «Бентежний вітер»			
36	Значення книги в житті людини. Іван Федоров – батько українського друкарства. Оксана Іваненко: життя і творчість.	1		
37	Повість О. Іваненко «Друкар книжок небачених», жанрові та композиційні особливості.	1		
38	Повість О. Іваненко «Друкар книжок небачених». Трагічна доля Івана Федорова, якому судилася посмертна слава.	1		
39	Емма Андіївська. Українська письменниця і художниця, що живе в Німеччині. «Казка про ян». Прихований повчальний зміст твору.	1		
40	Емма Андіївська «Казка про ян». «Я» і зовнішній світ, «я» та інші люди.	1		
41	Емма Андіївська. «Говорюща риба»	1		
42	Урок позакласного читання. Емма Андіївська. «Казка про двох пальців»	1		
43	Контрольна робота. Тестування (за творами І. Жиленко, О. Іваненко, Е. Андіївської)	1		
Пригоди і романтика (15)				
44	Всеволод Нестайко – відомий у світі український дитячий письменник. «Тореодори з Васюківки» - пригодницький твір.	1		
45	Всеволод Нестайко. «Тореодори з Васюківки». Пригодницький захоплюючий сюжет, мрія і дійсність, смішне, комічне та романтичне у творі.	1		
46	В. Нестайко. «Тореодори з Васюківки». Поведінка героїв твору, їх вчинки.	1		

47	В. Нестайко «Тореадори з Васюківки». Сторінками улюбленого твору.	1		
48	В. Нестайко «Тореадори з Васюківки». Мандрівка світом дитинства та пригод з героями.	1		
49	Я. Стельмах. «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера» Тасмничі, веселі й індивідуальні поезії в повісті.	1		
50	Реальні пригодницькі події в повісті. Місце уяви, фантазії, романтичності сучасної людини.	1		
51	Нема нічого кращого за дружбу! Характеристика образів повісті Я.Стельмаха «Химера лісового озера, або Митькозавр з Юрківки».	1		
52	Літературний турнір за повістю Я. Стельмаха «Химера лісового озера, або Митькозавр з Юрківки».	1		
53	Розвиток мовлення. Усний твір-характеристика персонажа літературного твору.	1		
54	Леся Воронина «Таємне Товариство боягузів, або засіб від переляку № 9». Захоплюючий та фантастичний сюжет твору.	1		
55	Леся Воронина «Таємне Товариство боягузів, або засіб від переляку № 9». Захоплюючий та фантастичний сюжет твору.	1		
56	Леся Воронина «Таємне Товариство боягузів, або засіб від переляку № 9». Образ хлопчика Климка Джури – душевно красивого рятівника планети.	1		
57	Виразне читання найцікавіших епізодів твору Лесі Ворониної «Таємне Товариство боягузів, або засіб від переляку №9».	1		
58	Контрольний письмовий твір за вивченими творами Всеволода Нестайка, Ярослава Стельмаха, Лесі Ворониної.	1		
Гумористичні твори (12)				
59	Гумористичне і сатиричне зображення, жанрова різноманітність гумористичних творів (анекдоти, байки, усмішки, гуморески, співомовки). Велика роль гумору в житті людини. Леонід Глібов – визначний український байкар, поет. «Щука». Викривальна і повчальна спрямованість байок письменника. Будова байки.	1		Вивчити напам'ять «Щука»
60	Викривальна і повчальна спрямованість байок Леоніда Глібова «Жаба і Віл», «Муха і Бджола».	1		
61	Урок виразного читання байок Леоніда Глібова.	1		
62	С. В. Руданський. Співомовки. «Добре торгувалось»	1		
63	С. В. Руданський співомовки «Запорожці у короля», «Свиня свинею», «Гуменний».	1		
64	П. Глазовий. «Найважча роль», «Еволюція».	1		Вивчити напам'ять одну гумореску (на вибір)
65	П. Глазовий. «Заморські гості», «Похвала».	1		
66	Контрольна робота «Гумористичні твори» (тестування).	1		
67	Урок позакласного читання. Гумористичні й сатиричні твори. «Козацькі жарти» Павла Ребра.	1		
68	Урок літератури рідного краю. Образ рідного краю у творчості поета-одолянина Миколи Федунця.	1		
69 70	Урок-підсумок. Бесіда про твори, які вивчалися впродовж року і викликали найбільше зацікавлення.	2		

Учитель _____

Урок № 1

Дата _____

Клас _____

Книжка в житті людини. Письменник – особливо обдарована людина, його праця над художнім твором. Розповідь про те, як «робиться книга». Сучасний читач і його роль у новому «житті» твору

Мета: ознайомити учнів з відомостями про рукописні книги часів Київської Русі, про автора «Повісті временних літ» Нестора Літописця; вчити їх розуміти роль книжки в житті людини, складність і особливість процесу творчості, місце у ньому уяви й фантазії митця, а також роль читача в «житті» художнього тексту; розвивати навички ведення діалогу, дискусії; удосконалювати навички аргументувати індивідуальні читацькі інтереси; виховувати шанобливе ставлення до книги, до освіти, повагу до письменницької праці.

Тип уроку: урок-прес-конференція.

Міжпредметні зв'язки: історія України, журналістика, художня культура, інформатика.

Обладнання: комп'ютер, медіа-проектор, виставка улюблених книг шестикласників, на партах роздруковані вислови про книгу – «Скарбничка мудрості» (для кожного учня), бейджі, офісний папір, двосторонній скотч, стікери, кольорові маркери.

Перебіг уроку

*Книги – морська глибин
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить.*

І. Франко

I. Організаційний момент

Учитель. Порівнювати птаха з мрією негоже –

Не той розмах і широчінь не та.

Крилата вище власного не може,

А мрія де захоче, там літа.

– Це рядки вірша подільського поета, нашого частого гостя, який завітав сьогодні до нас на урок. Привітайте Володимира Анатолійовича Захар'єва!

В.Захар'єв: Не соромтесь мріяти! Не підріжайте мріям власним крила!

II. Мотиваційний етап

Позитивна установка на роботу

Учитель. Вітаю вас із початком нового навчального року! За літо ви, мабуть, скучили за книгами! Чи читали? Справді? Потішили!

Я хочу відкрити вам маленьку таємницю. Влітку я мала час і провела серйозне дослідження, визначивши, хто у вашому класі найкращий, найталановитіший, найуспішніший і найперспективніший учень. Гадаю, вам теж цікаво це дізнатись? Зрозуміло, назвати цю людину вголос було б некоректно, тому я поклала її фотокартку всередину цієї шкатулки. Передавайте її по рядах, дивіться, але, будь ласка, не кажіть, кого побачили, домовились?

(У шкатулці невеличке дзеркало.)

Актуалізація суб'єктного досвіду

Учитель. Візьміть, будь ласка, до рук підручник. Роздивіть-

Розкрийте книгу. Роздивіться форзаци, зміст. Із яких розділів складається підручник? Чи знайомий вам хтось із авторів? Можливо, ви вже прочитали якийсь твір? Якщо ні, то попереду у вас багато приємних хвилин!

Прочитайте епіграф. Як ви розумієте слова Івана Франка? (Учні відповідають).

Перед кожним з вас на парті лежить аркуш із заголовком «Скарбничка мудрості», там ви прочитаєте вислови про книгу. Оберіть той, який вам найбільше сподобався, і обведіть його кольоровим маркером.

СКАРБНИЧКА МУДРОСТІ

«Люди перестають мислити, коли перестають читати». Д.Дідро

«Книги – діти розуму». Джонатан Свіфт

«Дім, в якому немає книг, подібний до тіла, позбуженого душі». Цицерон

«...Дивною і ненатуральною здається людина, яка існує без книги». Т.Г.Шевченко

«Бібліотеки – це скарбниці всіх багатств людського духу». Г.Лейбніц

«Як музика не може прожити дня, щоб не взяти до рук музичного інструмента, не творити і не діставати від цього насолоди, – так людина не може обійтися без книжки». В.О. Сухомлинський

«Читайте! Нехай у вашому житті не буде жодного дня, коли б ви не прочитали хоча б сторінки з нової книги». К.Паустовський

«Людина, для якої книжка вже у дитинстві стала такою необхідною, як скрипка для музиканта, як пензель для художника, ніколи не відчуває себе обділеною, збіднілою і спустошеною». В. Сухомлинський

«Книга – казкова лампа, що дарує людині світло на далеких і темних дорогах життя»

«Читання – це віконце, через яке діти бачать, пізнають світ і самих себе». В. Сухомлинський

«Книги – кораблі думки, які плавають хвилями часу і несуть свій дорогоцінний вантаж від покоління до покоління». Ф. Бекон

III. Цілевизначення і планування

Оголошення вчителем теми і мети уроку

– Книга необхідна людині. Чи погоджуєтесь ви з цим твердженням? Чи, може, книги застаріли в епоху Інтернету, повальної комп'ютеризації та інформатизації? А читачі – вони такі, як раніше, чи теж змінюються?

І взагалі, як створюються книги? Чи кожна людина може бути письменником?

На всі ці та інші питання у вас є можливість почути відповіді з вуст справжнього письменника під час імпровізованої прес-конференції, яка розпочинається просто зараз! На бейджах напишіть власні ім'я і прізвище, а також часопис, кореспондентом якого ви хотіли б бути наступні півгодини.

Визначення власних цілей і узгодження їх із загальними.

Узгодження плану роботи.

IV. Опрацювання навчального матеріалу

Учитель. Всі люди (в ідеалі) володіють мовою, вміють писати. Але чи це означає, що кожна людина може бути письменником. Для мене письменник – людина неординарна, яка бачить світ не так, як інші. Але, можливо, я помиляюсь?

З дозволу Володимира Анатолійовича прочитаю його «Кредо»:

Життєва радість – в справжній боротьбі

За ідеали, честь, переконання,

За те, що знав достойних ворогів

Й піднявся вище власного захлання.

Скажіть, будь ласка, Володимире Анатолійовичу, завжди для вас радість – боротьба, діяльність? Ви можете бути щасливим у спокої, бездіяльності?

Прес-конференція

Перед тим, як поставити питання, учень представляється, називає видання, яке він нібито представляє.

Орієнтовні питання:

- Коли ви почали писати?
- Як ви зрозуміли, що ви письменник?
- Ви з дитинства знали, що будете письменником?
- Які книги ви любите читати?
- Який письменник був вашим улюбленим у дитинстві?
- Що важче писати: вірші чи прозові твори?
- Ви могли б не писати?
- Що для вас важливіше: писати самому чи читати твори інших авторів?
- Чи змінюються ваші літературні смаки?
- Кого ви вважаєте найкращим сучасним письменником?
- Коли ви пишете книгу, ви вигадуете чи опишете те, що було насправді?
- Ви і ваш ліричний герой ідентичні?
- Скільки вам потрібно часу, щоби написати оповідання? А вірш?
- Чому ви не пишете повісті чи романи?
- Коли автор щось вигадує – він обманує? Чи багато ви фантазуєте?
- Ви пишете для когось конкретно чи вам байдуже, хто читатиме ваші книги?
- Якби ви летіли в космос, яку б одну-єдину книгу взяли з собою?
- Як ви гадаєте, є різниця в ставленні до дійсності звичайної людини і письменника? А до літературного твору?
- Як ви ставитесь до заміни книг комп'ютерами, букрідерами та іншими гаджетами?

Учитель. Дуже цікаве запитання ви підняли. А якої ви, сучасна молодь, діти ХХІ століття, думки щодо проблеми: Інтернет чи книга? Чи є у вас свій погляд на гостру суспільну проблему витіснення книги Інтернетом і завзятої боротьби двох інформаційних гігантів? Яким джерелом найчастіше користуєтесь ви? Яким ви бачите майбутнє інформаційного простору?

Дискусія «Книги чи Інтернет?»

Метод «Порожнє крісло»

Ставлять два «крісла», до одного прикріплюють табличку «Книги», до іншого – «Інтернет». Всі бажаючи, по черзі, обирають «крісло», утворюючи дві групи. Починають дискусію, аргументуючи. У порожнє крісло може сісти кожен (1 раз по 1 хвилині), хто хоче висловитись. Право голосу мають лише ті, хто сидить у кріслі.

Після завершення дискусії учасники дякують одні одним, незважаючи на те, хто переміг у суперечці.

Учитель. Дякую всім учасникам дискусії!

Пропоную подивитись .

Перегляд відеофільму «Преподобний Нестор Літописець – лаврський чернець і автор «Повісті минулих літ»

Учитель проєктує на екран відеофільм «Преподобний Нестор Літописець – лаврський чернець і автор «Повісті минулих літ» (джерело: <http://www.youtube.com>).

Запитання для учнів:

- У якому монастирі він жив?
- Яка головна книга у спадку Нестора-літописця?
- Яка користь від «вчення книжного»?
- Яку користь ми отримуємо від книг для душі?

Учитель. У кожного з нас є улюблена книга. Прорекламуйте її, будь ласка, так, щоби одразу схотілось побігти за нею до книгарні чи бібліотеки.

Метод «Реклама»

Учні беруть з виставки свої улюблені книги і рекламують їх. Інші однокласники, які хочуть прочитати цей твір, прикріплюють до полички, де розміщена книга, стікери зі своїми іменами.

Перемагає учень, реклама якого була найбільш дієвою, тобто чия книга набрала найбільше голосів.

В.А.Захар'єв нагороджує переможця, даруючи власну книгу.

V. Рефлексивно-оцінювальний етап

Робота в групах

Учні об'єднуються в групи по 4-5 осіб.

Завдання: за 2 хвилини згадати і записати, де можна «зустрітись» з літературою.

(Мається на увазі: літературні журнали, радіопередачі, телебачення, театр, книгарні, бібліотеки, інтернет та ін..).

Заключне слово письменника.

В.А. Захар'єв: Творчість, з філософської точки зору, є насамперед працею, завзятою, кропіткою і в той же час натхненною, що потребує оптимальної напруги усіх фізичних і духовних сил людини. Справжня творчість завжди дає суспільно корисний і значимий результат. У творчості розкривається багато психічних якостей людини, виражається зміст особистості. Діяльність людини в процесі творчості протікає на найвищому рівні.

Істотні моменти творчості – захопленість і спрямованість. Для такої людини творчість є сенсом життя. Захопленість підсилюється, якщо продукти творчості одержують всенародне визнання.

Стан натхнення – інша типова для творчості риса. Натхнення характеризується як високою продуктивністю, так і – величезним підйомом і напругою сил людини. Репін писав, що натхнення – це нагорода за каторжну працю. Творче завдання художником – майстром слова чи пензля, різця, – досягається через тривалі і наполегливі пошуки максимально виразної і змістовної форми.

Людина не може охарактеризувати самого процесу творчості, процесу формування образів уяви. Але ця особливість творчої уяви ще не говорить про те, що людина не усвідомлює того, що вона робить, на що спрямовані її творчі зусилля. Неусвідомленим є тільки протікання самого процесу, тому що увага людини цілком концентрується на об'єкті творчості.

Людина завжди контролює, оцінює творче рішення. Вона задоволена чи не задоволена досягнутими результатами, а по завершенні роботи – продуктом творчої діяльності. Не менш типово і те, що продукт творчості багато разів оцінюється і переоцінюється. Нерідко болісно і довго йде переосмислення цінностей, і здійснюються пошуки остаточного і найбільш змістовного вирішення творчого завдання. Тобто творчість – це важка праця, цілеспрямована діяльність, здійснювана завжди свідомо.

Це означає, дорогі діти, що кожний із вас може писати. Одним це даватиметься легко, іншим – важко, проте можливість є у кожного. І повірте: наполеглива праця творить чудеса!

Само- та взаємооцінювання роботи на уроці

Календарно-обрядові пісні. Роль і місце пісні в житті українців. Головні календарні обряди. Народна обрядова пісня, її різновиди

Мета: ознайомити учнів з українською календарно-обрядовою поезією, визначити роль і місце пісні в житті народу; розвивати стійкий інтерес до усної на-родної творчості як вагомого духовного спадку на-роду, бачення в ній ментальних особливостей ук-раїнської людини; виховувати любов і пошану до духовної спадщини наших пращурів, прагнення засвоїти основи народної моралі й етики.

Обладнання: збірки книжок із календарно-обрядовими піснями-ми, ілюстрації до пісень, аудіозаписи, книги з наро-дознавства.

Теорія літератури: народна пісня, види народних пісень, календарно - об-рядова поезія та її різновиди.

Перебіг уроку

Своїм походженням і суттю своєю пісня є мистецтвом загальнонародним...

І.Я.Франко

I. Повідомлення теми та мети уроку

II. Мотивація навчальної діяльності вчителів

III. Актуалізація опорних знань учнів

1. Перевірка домашнього завдання.

Яку роль відіграє книжка у житті людини?

Хто такий письменник ?

Як «робиться книга»?

Хто такий «сучасний читач і яка його роль у «житті» твору?

2. Слово вчителя.

Художню літературу називають підручником життя. І це не даремно. Адже, читаючи книжки, ми знайомимося з різними землями і народами, мандруємо подумки в минуле і в майбутнє, глибше розуміємо сучасне. Ми разом із героями переживаємо їхні пригоди, вболіваємо за них, радіємо і сумуємо разом із ними, висловлюємо справедливий осуд негативних явищ. За допомогою художніх творів ми не лише пізнаємо світ і себе в ньому, а й виховуємо в собі кращі риси характеру, вчимося добру й справедливості.

Але кожна художня література починається з фольклору – усної народної творчості. З давніх-давен люди відображали красу навколишнього світу, різні явища людського життя, свої мрії та сподівання у міфах, легендах, переказах, казках, прислів'ях, загадках, піснях. Український народ вважається дуже поетичним, співочим.

3. Прослуховування аудіозаписів зразків календарно-обрядової поезії.

IV. Сприйняття і засвоєння навчального матеріалу

Слово вчителя

Кажуть, що пісня — то душа народу. Пісня супроводжує люди-ну в горі та в радості, у праці та під час відпочинку. І коли наші да-лекі пращури, змагаючись із грізними силами природи, намагалися «задобрити» злих духів і віддячити добрим, то поряд із різними ма-гічними обрядовими діями (жертвоприношенням, танцем) звучала й пісня, як словесне вираження бажань і прагнень людей.

Обрядові пісні українців тісно пов'язані з хліборобським календарем і поділяються на пісні літнього циклу, зимового та весняного.

Зібрали селяни щедрий урожай з ниви — треба подякувати землі-годувальниці, попросити, щоб і наступного року був добрий ужи-нок; прийшов час окоту худоби — треба її пошанувати, щоб був великий і здоровий приплід; забарилася весна, ніяк не може здолати люту зиму — потрібно їй допомогти, прикликати піснями-веснянками та «жайворонками».

Календарно-обрядові пісні виникли в сиву давнину, а з прийняттям християнства набули ще й нової тематичної спрямованості — уславлення Творця за його щедрі дари й ласку до людей.

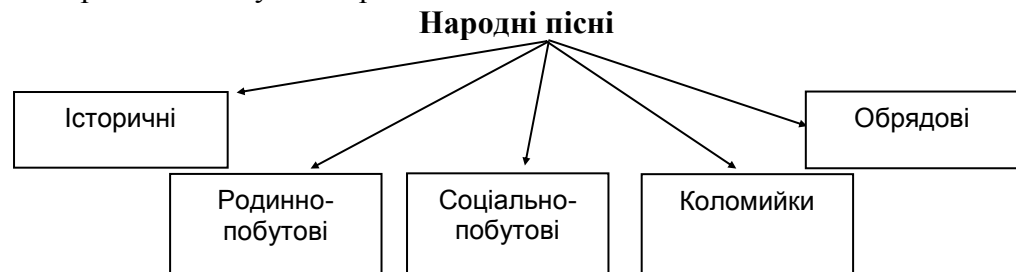
– Що ж таке народна пісня? Запишіть визначення.

Народна пісня — невеликий усний віршований твір, що співається. Її автор невідомий, це колективна творчість народу.

Особливості народних пісень:

- вираження почуттів, переживань, настроїв, роздумів;
- стисле повідомлення про обставини, які їх викликали, елементи описів;
- висока поетичність мови;
- відповідність мелодій словесному тексту;
- віршова форма;
- малий обсяг;
- одночасне виникнення слів і мелодій;
- усне поширення;
- існування тексту й мелодії у різних варіантах.
- Записано понад 300 тисяч українських пісень – чи не найбільше у світі. Українські народні пісні в давнину виконувалися лірниками, кобзарями, бандуристами.

Народні пісні бувають різних видів

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Знайди правильну відповідь.

1) Художню літературу називають підручником життя чи підручником народознавства? (Підручником життя.)

2) Художня література потрібна тільки для розваги чи й для серйозних речей – пізнання світу, виховання? (Для серйозних речей.)

3) Фольклор – це легенди, казки, пісні чи романи, повісті, вірші? (Легенди, казки, пісні.)

4) Народні пісні за видами бувають історичними, календарно-обрядовими та родинно-побутовими чи історичними, календарно-побутовими та родинно-обрядовими? (Історичними, календарно-обрядовими та родинно-побутовими.)

5) Тексти народних пісень збереглися лише в давніх книгах і тепер не використовуються? (Вони використовуються сучасними співаками в обробці.)

6) Календарно-обрядовими називаються пісні, що вміщені в календарях? (Ні, вони пов'язані з хліборобським календарем.)

7) Календарно-обрядові пісні поділяються на чотири цикли? (Ні, вони

Учитель _____

Урок № 3

Дата _____

Клас _____

Календарно-обрядові пісні літнього циклу: «У ржі на межі», «Ой біжить, біжить мала дівчина», «Проведу я русалочки до бору», «Заплету віночок», «Ой вінку мій, вінку», «Купайло, Купайло!»

Мета: ознайомити учнів з календарно-обрядовими піснями літнього циклу;

розвивати вміння виразно і вдумливо читати їх, коментувати їхній зміст;

формувати прагнення вивчати оригінальну творчість народу; виховувати пошану до праці, до загальнолюдських цінностей.

Обладнання: ілюстрації до календарно-обрядових пісень літнього циклу, аудіо записи.

Теорія літератури: народні пісні, їх види; календарно-обрядові пісні; купальські пісні, повтори (рефрен), анафора

Перебіг уроку

I. Повідомлення теми та мети уроку

II. Мотивація навчальної діяльності

III. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання.

1. Розповідь про народні пісні, їх види, виконавців.
2. Класифікація календарно-обрядової поезії.
3. Огляд ілюстрацій.
4. Допишіть речення.

Русалки - це...

Цвіт папороті розцвітає...

Князями простих людей називають у...

Останній сніп на жнивах прикрашали і...

Купальське свято вшановувало природні стихії...

IV. Формування і вдосконалення умінь та навичок

Учитель. Діти, а коли в селах прикрашають зеленим гіллям хати, травою (татаркою) встеляють підлогу?

Учень. Під час Зеленої неділі чи християнського свята Трійці.

Учитель. Правильно. Отже ми можемо потрапити на свято, яке називається «Зелена неділя». А прикрашати на це свято житло зеленими гілками, квітами та посипати підлогу пахучими травами, вважали наші предки, потрібно проти всяких ворожих сил природи - мавок, русалок, утоплеників. Зелені свята тривали тиждень. У перший день свята дівчата йшли в поле чи в ліс і там «завивали вінки - на всі Святки», при цьому вони співали пісні.

Зелені свята співпадають із русальним тижнем. Цей тиждень русалки могли бути серед людей. Але на перший день Петрівки відбуваються проводи русалок.

Дівчата ходять по полях із розплетеними косами і вінками на голові, співаючи русалкам проводи.

Повідомлення учня про русальні пісні.

Русальні пісні

Русальні пісні виконувалися під час обрядів, пов'язаних із «Зеленими святами» чи «Клечальною неділею» (кінець травня – початок червня). Самі епітети «зелений», «клечальний» вказують на особливість цього свята – вшанування зеленого світу рослинності, яку наші предки одухотворяли. Так само, за стародавніми уявленнями, й люди помертньо

могли ставати рослинами або людиноподібними духами, що знаходили собі притулок у лісах, полях, водах. Свято називалося ще «русальний» або «мавський» тиждень, під час якого ці фантастичні істоти показувалися на селі.

Віра в русалок, котрих народна фантазія наділила надзвичайною красою і підступним характером, виявилася досить стійкою. У багатьох народів Європи залишилися легенди, перекази, балади й обрядові пісні, в яких згадуються мавки (нявки), русалки – струнки зеленоокої й русокоєї дівчата в легкому прозорому вбранні, уквітчані водяними лілями чи польовим зелом. Вони можуть сприяти або шкодити людині в її господарських справах; їх улюблене заняття – водити танки, або, побачивши необережних юнака чи дівчину, що опинилися серед них, втягувати у свої ігрища і залоскотувати до смерті, через що русалок іноді звали ще «лоскотухами» або «лоскотарками». Проти них були й відомі обереги – деякі види зілля (часник, полин), що їх русалки не переносили й утікали.

Замаюючи хати й подвір'я, водячи з піснями по селу прикрашену зеленню дівчину – «тополю», наші предки вишановували рослинний світ і своїх прародичів у ньому. Ще й досі в деяких українських та білоруських селах на Поліссі в останній день зелених свят «випроводжують русалок із села» - дівчата й жінки у віночках, узявшись попід руки, утворюють щільний ряд, перегороджуючи вулицю, і простуючи нею в напрямі лісу, поля чи водоймища під спів: «Проводили русалочок, проводили, щоб вони до нас не ходили, да наших дівочок не ловили...». Вважається, що віночки, кинуті на город, сприяють збільшенню врожаю – це одне з вірувань у магічний вплив на сили природи.

Пісні русального циклу – ліричні, повні радості буття, вони славлять світло, простір. Відчуття духовного здоров'я. Героїні пісень – дівчата, настрій яких співзвучний із розквітаючою природою.

Учитель. Це поетичне свято відбувається в пору, коли вся природа буяє, цвіте. Пригадайте, Різдво святкували в період зимо-вого сонцестояння, а в період літнього сонцестояння святкували Івана Купала - одне з найпоетичніших обрядово-календарних дійств. З'явилося воно ще за часів язичницьких вірувань. Наші далекі предки в такий спосіб возвеличували розквіт літа, оспівували природу, людські взаємини.

(Заздалегідь підготовлені учні розповідають про це свято де-тальніше.)

1-й учень. У давнину Купала (Купайло) вважався богом родючості, урожайного літа, лікарських рослин та добробуту. Проводять купайлівський обряд увечері з 6 на 7 липня. Традиційним місцем святкування переважно були береги річок.

Дівчата потайки від хлопців плели вінки із живих квітів. Крім того, потрібно було зробити «Купало», прибрати його квітами.

Коли вогонь розгорявся, починалися ігри та забави навколо вогнища. Хлопці стрибали через нього. Хто вище скочить - щасливий буде. Закохані стрибали парами, намагаючись не випустити руку з руки: якщо це вдавалося - значить молодята поберуться. І ще стрибали для того, щоб вогонь очистив тіло від хвороб.

2-й учень. Дівчата йшли до води і пускали на неї віночки зі свічечками. Якщо вінок приставав до ближнього берега - доля мала ошчасливити подружнім життям в рідному селі, коли ж відпливе на той бік - повинні були прийти свати із сусіднього, а якщо вінок крутився на місці - дівчина мусила ще побути «в дівках».

3-й учень. Цієї ночі молодь купалася, обливалася водою, гуляла по росі у травах по пояс. Ще й досі кажуть, що навіть сонце в цей день вранці купається.

На світанку дівчата й молодіці збирали зілля. Вважалося, що тоді

воно має чудодійні властивості і його можна використовувати для лікування, а також для чарування.

1-й учень. Існує багато повір'їв про те, що свято Купала було особливим і для відьом. Люди казали, що в цю ніч вони на-бираються сили на цілий рік, їх можна побачити і навіть покарати. Щоб вигнати всіх відьом із села, квітами прикрашали вільхову гілку, виносили її з піснями за село і спалювали.

Зі святом Купала пов'язано чимало легенд про цвіт папороті. Існує повір'я, що папороть цвіте тільки у ніч на Івана Купала, а той, хто зірве цвіт папороті, обов'язково буде щасливим.

Учитель. Отже, бачимо, що Івана Купала - це гімн життє-дайним силам природи. І хоча ми втратили давні глибинні корені цього свята, проте форма купальських обрядів дійшла до наших часів, і ми повинні їх берегти, як перлину нашої культури.

Виразне читання

Учитель або учні виразно читають русальні пісні «У ржі на межі», «Ой біжить, біжить мала дівчина», «Проведу я русалочку до бору».

Бесіда за питаннями

Якими за характером постають русалки з цих пісень?

Які інші види фольклору використовуються в русальних піснях? (Загадки)

З яким жанром усної народної творчості споріднені русальні пісні? (З казками)

Слово вчителя

Як ви, напевне, помітили, у календарно-обрядових піснях часто трапляються повтори – на початку і в кінці рядків. Це теж художні засоби – анафора та рефрен, які допомагають звернути увагу на певні вирази, виділити їх. Давайте запишемо, що означають ці поняття в зошити.

Словникова робота (записати у зошити)

Анафора – повторення окремих слів чи словосполучень на початку віршових рядків, строф, або речень (у прозових творах)

Рефрен – повторення якогось рядка або низки рядків у кінці строфи.

Робота в парах

Один учень з русальних пісень виписує приклади анафори, інший – приклади рефрену, потім вони обмінюються інформацією, відповіді за-слуховуються.

Бесіда за питаннями

Опишіть Купайла, додавши за власною уявою різні деталі.

Яка роль віночка у купальських піснях?

Чи трапляються у цих піснях анафори, рефрени і яка їхня роль?

V. Підсумок уроку

Бесіда

1. Про що ж ви дізналися під час нашої мандрівки в минуле? З якими народними обрядами познайомились?
2. Як називаються пісні, що співали під час обрядів?

VI. Домашнє завдання

1. Виразно читати календарно-обрядові пісні літнього циклу.
2. Повторити вивчений матеріал про календарно-обрядові пісні.
3. Записати у словнички літературознавчих термінів визначення: народна пісня, рефрен, анафора.

Календарно-обрядові пісні літнього циклу. Жниварські пісні

Мета: *орієнтуючись на пору року та вивчений матеріал про календарно-обрядові пісні, поглибити знання учнів про роль і місце пісні в житті українців, головні календарні обряди та різновиди народної обрядової поезії;*

розкрити суть і красу жниварського поетичного циклу, українських хліборобських обрядів;

виховувати любов та інтерес до культури нашого народу, результатів власної праці, шанобливе ставлення до світоглядних уявлень наших предків.

Обладнання: *ілюстрації до календарно-обрядових пісень літнього циклу, аудіо записи.*

Теорія літератури: *народні пісні, їх види; календарно-обрядові пісні; жниварські пісні, повтори (рефрен), анафора*

Перебіг уроку

I. Повідомлення теми та мети уроку**II. Мотивація навчальної діяльності школярів****III. Актуалізація опорних знань**

Учитель. Жниварський пісенний цикл є своєрідним апофеозом землеробської праці селянина-трударя. За своїм походженням він такий же давній, як і праця хлібороба. Це підтверджує подібність жниварських пісень всіх слов'янських народів. Залежно від певного етапу жнив, характеру обряду і основного змісту жниварських пісень вони поділяються на зажинкові, що співалися на початку роботи, жнивні — виконували під час збирання врожаю, та обжинкові (або дожинкові), що супроводжували святковий комплекс завершення праці на ниві.

Отже, на сьогоднішньому уроці ми поста-раємося разом глибше пізнати зміст жниварських пісень, ознайомитись із минулим нашого краю, красою і величчю праці біля рідної землі, праці на здобуття його величності - Хліба. Наше завдання - отримати уявлення про суть жниварських обрядів.

Щоб зрозуміти зміст жниварських пісень, слід згадати основні обряди і звичаї, що були пов'язані з трудовою діяльністю хлібороба. Адже з піснею йшли в поле і повертались додому, з піснею працювали й відпочивали, піснею урочисто вінчали успішне закінчення жнив.

Учень. Починалися зажинки обрядом зажинання першого снопа, званого «воеводою», що його мала нажати «в добрий час» найкраща жниця. У зажинкових піснях бажали радісних і щасливих жнив, співали хвалу першому снопу, який урочисто ставили в світлиці на покуті. Відтоді на повний хід починались жнива і співали власне трудових пісень, що не були пов'язані з певним обрядом, а звеличували, опоетизовували працю хлібороба, змальовували повсякденний побут женців, висміювали нероб і гультаїв.

Віддавна жнива провадилися толокою, коли декілька сімей об'єднувалося, щоб спільно обробити поле кожної із них по черзі. Закінчувалася толока обідом у господаря. У жниварських піснях йому дякували за шанобливе ставлення до працівників, за щедрий обід та уславлювали дбайливість господаря і господині, величали їх «пан» і «пані», навіть якщо вони були незаможними.

Учитель. Жнивний цикл належить до пісень літнього цик-

Обжинкові обряди – це поезія хліборобської праці. Вона завершує календарну обрядовість. Суть обряду обжинків - це заклинання врожаю на наступний рік. І для врожаю, і для всієї природи і для самої людини були два найвідповідальніші моменти: початок, коли засівали весною ниву (обряд щедрування), і кінець (обжинки). Чисто одягнені, причепурені господарі всією сім'єю виходили в «легкий день» зажинати ниву. Господар брав у поле хліб, ста-вав на схід сонця, шанобливо скидав капелюха і благословлявся: «Дай, Боже, в час добрий, в доброму здоров'ї пожать та на той рік дождать!».

Учень. Тут, як і в щедрівках, людина зверталася до сонця, котрому пок-лонялися як творцеві врожаю. Зажинав ниву хтось легкий на руку, і традиційно на покуті ставили перший сніп. А ось обряд із перши-ми колосками. Зажинаючи ниву, мати збирала першу жменю колос-ків жита, пшениці, вівса - тих, що були на ниві. Робила «квітку», перев'язувала її червоною стрічкою і ставила на покуті. Ця «квітка» називалася «Коляда» і стояла до Різдва. А потім зерно вимочували і сіяли з новим посівом. Це символізувало невмирущість у житті і в природі. Праця під час жнив супроводжувалась піснями. У цих піснях прославляли ниву, величали господарів та женчиків, у яких серпика золотії, зверталися до сонця, жалілися на тяжку працю:

«Ой літає соколонька по полю
Та збирає челядоньку додому.
Іди, іди, челядонько, додому,
Вигуляла все літечко по полю.
Вигуляла все літечко ще й жнива,
Заболіла головонька ще й спина.»

Учень. Жнива проводились толокою. Коли закінчували жати, відбувався обряд обжинок. Сюди входили різні магичні дії: зави-вання «бороди», плетіння вінка, оранка ниви тощо. Брала парне число колосків (20-30), заламували на схід сонця, зерно всипали в розпушену землю, саму «бороду» перев'язували червоною стрічкою, прикрашали польовими квітами, які збирали дівчата. Між колосками ставили воду і клали хліб, приказуючи: «Оце тобі борода, хліб, сіль і вода!». Качалися по ниві навколо «бороди», випрошували назад свою силу:

Нивко, нивко,
Віддай мені силку!
Я на тобі робила,
Всю силку лишила!

Символічно орали, громадили, пололи, водили хороводи, спі-вали навколо «бороди».

Учитель. Борода звалась Спасова, або Власова. У старо-давніх слов'ян був Велес - бог худоби і покровитель хлібороба. Йому й завивали «бороду», щоб польові духи мали де сховатись. Йому ж клали і жертву - хліб із водою. А пісні й інші магичні дії повинні були вплинути на майбутній урожай. З останніх колосків жита сплітали вінок - символ сонця - й одягали його на голову найкращій жінці. Її називали «княгинею». Княгиня несла вінок на голові до села і вручала його господареві. Із цим вінком і останнім снопом пов'язували магичні вірування. Останній сніп обожнювали, мов сонце, і співали про нього, як про живу істоту:

Котився снопочок по полю,
Просився в женчиків додому:
- Занесіте мене у стодолу,
Бо вже ж бо я в чистім полі набувся,
А буйного вітроньку начувся,
А дрібного дощичку намокся,
А ясного сонечка напикся.

Так співали, коли в'язали снопи. А як уже несли їх, то лунали веселі пісні, у яких прославляли господаря, женчиків, вінок.

Заходили жінці в подвір'я, їх урочисто зустрічали господарі. По закінченні вони частували людей й обдаровували жінців.

Учень. Після цього господарі припрошували всіх помити руки і сісти до столу. Господиня приносила свячену воду в мисочці, господар зривав з обжинкового вінка кілька колосків, вмочував їх у воду й ними окроплював спочатку сніп, а потім усе те, що було на столі зі словами: «Да освятиться хліб сей насущний. Дай, Боже, щасливо спожиткувати і до нового дочекати!»

Усі молилися і приступали до святкової вечері (на столі: хліб, мед - хліб обов'язково вмочували в мед.)

Споживаючи страви, веселилися, співали і танцювали.

Виразне читання

Учитель або учні виразно читають жнивварські пісні «Маяло, житечко, маяло», «Там у полі криниченька».

Бесіда і завдання учням

–Кого славлять у жнивварських піснях і за що саме?

–Чи справді жінці мали золоті серпи й срібні зав'язки?

–Випишіть із віршів найбільш вдалі рими, визначте їхню роль у створенні милозвучних пісень.

–Чому, на ваш погляд, у жнивварських піснях так багато зменшувально-пестливих слів?

IV. Закріплення знань, умінь та навичок

Гра «Вгадай слово»

1. Слово захоплення, яке люди вигукують, побачивши рум'яний свіжовипечений хліб. (О)
2. Слово, яке люди вигукують, коли падає хліб чи окраєць хліба. (Ой)
3. Яку відповідь на питання «Чи любиш ти хліб?» найчастіше можна почути? (Так)
4. Що всьому голова? (Хліб)
5. Те, у що складають колоски, коли жнуть вручну. (Снопи)
6. Що чекає на добрих жінців після роботи? (Вечеря)
7. Що несуть жінці з поля, дожавши ниву? (Віночок)
8. Час доби, коли жінці роблять перерву. (Полудень)
9. Хто зустрічає жінців після роботи? (Господарі)
10. Які календарно-обрядові пісні пов'язані зі збиранням урожаю? (Жнивварські)
11. Як ласкаво називають основну рослину, що дає зерно на хліб? (Пшениченька)
12. Яка праця уславлюється в календарно-обрядових піснях літнього циклу? (Хліборобська)

Творча робота

1. Додати до прислів'їв загублені частинки.

Хліб – усьому... (голова).

Не той урожай, що в полі, а той, що... (у коморі).

Весна багата на квітки, а осінь... (на сніпки).

Багато снігу – багато... (хліба).

Як у травні дощ надворі, то восени... (хліб в коморі).

2. Доповнити цей ряд прислів'їв підібраними самостійно.

V. Домашнє завдання

Виразно читати жнивварські пісні; пояснювати художні засоби; зробити ілюстрації до теми.

Скласти усний твір-роздум про те, які з народних обрядів варто було б відроджувати.

Календарно-обрядові пісні зимового циклу. «Ой хто, хто Миколаялюбить», «Засівна», «Нова радість стала», «Добрий вечір тобі, пане господарю!», «Щедрик, щедрик, щедрівочка»,

Мета: ознайомити учнів зі змістом та художніми особливостями пісень цього циклу;

розвивати навички виразного читання творів, коментування їхнього змісту, виділення та пояснення художніх засобів, що в них ужиті;

виховувати повагу до прадавніх вірувань наших предків, доброту, щирість, бажання дарувати радість іншим, прищеплювати гордість за свій талановитий народ.

Обладнання: аудіозаписи народних пісень, ілюстрації до календарно-обрядових пісень зимового циклу; декорації до інсценівки обряду щедрування.

Теорія літератури: календарно-обрядові пісні, колядки, щедрівки. Рефрен, гіпербола, обрамлення.

Перебіг уроку

*Українська пісня – це бездонна душа
українського народу, це його слава.*

О. Довженко

I. Повідрмлення теми та мети уроку

II. Мотивація навчальної діяльності

III. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання.

Огляд учнівських ілюстрацій до пісень літнього циклу.

Заслуховування усних творів-роздумів про те, які з народних обрядів варто було б відроджувати.

Вивчення програмового матеріалу розпочинається зі з'ясування емоційної готовності учнів: передаючи з рук у руки вітальну листівку, діти обмінюються компліментами. Учитель побажає, щоб щирі, добрі слова учні класу говорили один одному повсякчас.

Учитель. Зібрали селяни восени весь вирощений урожай, склали, в комори. Опало листя з дерев, птахи відлетіли у вирій. Ось і перший сніжок, ось і зима на порозі. Саме час перепочити, розважитися, посвяткувати. Грудень – перший місяць зими багатий на народно-релігійні свята й обряди; деякі з них сягають своїм корінням у сиву давнину.

Запитання для бесіди

Коли ви отримуєте найбільше подарунків? (Крім дня народження, Нового року, учні, безперечно, назвуть і свято Миколая)

Хто ж цей добрий чарівник?

Учитель доповнює учнівські відповіді

Батьківщина Святого Миколая – Мала Азія. Вихований батьками в любові до Бога, Миколай допомагав усім, хто потребував захисту. Своїми молитвами утихомирював бурю на морі, рятував хворих, постійно творив добрі справи. Усіх його чеснот і благородних учинків не перелічити, тому Миколая ще називають Чудотворцем. Православна церква вшановує Святого Миколая 19 грудня. Це веселе народне свято, яке особливо любить дітвора. Слухняні, побожні діти отримують у цей день подарунки.

3. Випереджувальне завдання (учень розповідає легенду про святого Миколая)

Записана така легенда про святого Миколая: «Святий Микола-

Чудотворець на небі не сидить, а тут, на землі, людям помагає. Не те, що Касян – за панича убрався і до Бога пішов жалітися на людей: “Вони, – каже, – Миколу шанують, почитають, на його честь церкви будують, а мене й не згадують!” Бог вислухав Касяна та й каже до янголів: «Покличте Святого Миколу, скажіть, щоб зараз прийшов.»

– Нема його на небі, – кажуть янголи.

– А де ж він?

– Пішов на Чорне море людей рятувати.

– Почекай, – каже Бог до Касяна, – Микола прийде, тоді поговоримо.

За якийсь час Бог знову посилає янголів за святим Миколою.

– Нема його, – кажуть янголи, – на землі людей від пожежі рятує.

Втретє посилає Бог янголів за святим Миколою.

– Нема його, – кажуть янголи, – він кайдани розбиває, козаків із турецької неволі визволяє.

Аж за четвертим разом з’явився святий Микола перед Богом у старій світі, мотузком підперезаний чоботи в болоті, руки в землі.

– Де ти був – спитав Бог, а святий Микола йому відповідає:

– Помагав мужикові воза з багна витягнути

– Ось бач, – каже Бог до Касяна, – за що його люди шанують? Він на небі не сидить, на землі діло робить, а ти паном одягнувся і тут на небі кутки обтираєш. Іди геть від мене. Будуть тебе люди боятись, але не будуть шанувати.

Робота над текстом пісні «Ой хто, хто Миколая любить»

– Прослуховування аудіозапису пісні.

– Виразне читання твору.

– Аналіз тексту.

Визначення теми (звернення людей до Святого Миколая, щоб він допоміг рідній Україні «встати із руїни», бідності).

Бесіда за питаннями:

1. У який час, на вашу думку, складено пісню? Підтвердіть цитатами.

2. Чи можна вважати цей твір патріотичним? Яка його основна думка?

3. Як співвідносяться слова і мелодія?

4. Назвіть ужиті в пісні анафори, визначте їхню роль.

IV. Формування і вдосконалення вмінь та навичок

Робота в зошитах

Учні складають за розповіддю вчителя або за повідомленням учня календар найзначніших народно-релігійних свят зими.

7 грудня – святої Катерини – свято дівочої долі, коли парубки постилися, щоб Бог послав їм добру жінку, а дівча-та ворожили і закликали долю.

13 грудня – св. Андрія Первозванного. Дівчата ворожили, хлопці з дівчатами збиралися на вечорниці, «кусали» калету – великий корж із білого борошна, який підвішували до стелі, грали, розважалися. Вночі хлопці могли бешкетувати, і це їм пробачалося.

14 грудня – пророка Наума. У цей день починали вчити дітей: наука добре йшла на ум.

17 грудня – день Варвари Великомучениці, покровительки вишивання.

18 грудня – преподобного Сави. Селяни варили кутю та узвар – «щоб хліб родив та садovina рясніла!»

19 грудня – св. Миколая, який чемним дітям приносив подарунки.

6 січня – Свят-вечір. Готували дванадцять пісних страв, проводили святу вечерю, не забували і про худобу, пасіку, сад. Від цього дня починали колядувати.

7 січня – Різдво Христове.

13 січня – Щедрий вечір, свято Меланки. Водили «козу», Меланку.

14 січня – Новий рік, свято Василя. Першими до хати приходили «посівальники».

18 січня — «Голодна кутя», або другий Свят-вечір. Їли піс-ну вечерю.

19 січня — Водохреща. Святили воду, купались.

20 січня — Івана Хрестителя, «посвятки».

Як бачимо, зима багата на свята. Тож і пісень цього циклу складено в народі багато.

Учитель. Основними святами зимового циклу є Новий рік, Святвечір, Різдво Христове, Щедрий вечір, день Святого Василя та Водохреща. А центральними піснями цього періоду стали **колядки та щедрівки**.

Про святкування Різдва, обряд колядування учні розповідають самі.

Учень. До найкращих християнських свят в Україні належить Різдво (день народження Христа), його ще називають Колядою. За народним повір'ям, це час, коли рік повертає на нове сонце.

Переддень Різдва – це Святвечір, кутя. За давнім звичаєм вона була ячмінною, бо вирощування ячменю передувало пшениці. Пізніше з'явилася й пшенична кутя.

Ялинку ми запозичили пізніше зі скандинавських країн. А для українців традиційним є дідух. Це останній снопик або пучечок колосків із поля, зібраних наприкінці жнив, так званий «обжинок».

Учениця. Стіл застеляли білою скатертиною, під яку батько підкладав сіно (бо ж сіно було в яселках при народженні Христа). У центрі ставили дідуха, а коло нього – кутю. Вона стояла на покуті до вечора. А як засвічувалася в небі перша зірка, родина збиралася в хаті на святую вечерю. Крім куті на столі обов'язково було 12 страв – по числу апостолів: грибні, ягідні, пиріжки з квасолею чи капустою, смажена риба, борщ із рибою та грибами...

Найцікавіший різдвяний обряд – колядування, до якого готувалися заздалегідь. Першими колядували діти з дозволу господарів. Якщо його одержують, то заходять до хати, іноді залишаються під вікнами і починають співати колядки. Насамкінець віншують господарів – бажають здоров'я і заможного життя, просять винагороди

Учитель. Колядки – це переважно величальні пісні.

Відомі класичні колядки «**Нова радість стала**», «**Добрий вечір тобі, пане господарю!**»

Робота за варіантами (I варіант опрацьовує колядку «Нова радість стала», II варіант – «Добрий вечір тобі, пане господарю!»).

Завдання: працювати за алгоритмом:

1. Прочитати текст.
2. Визначити тему твору.
3. Основна думка.
4. Художні засоби, їх роль.

Щедрівки «Щедрик, щедрик, щедрівочка», «Засівна»

Учитель. На відміну від колядок, які первісно супроводжували магічне язичницьке дійство, пов'язане із народженням Всесвіту та божества сонця Коляди, щедрівки є словесно-пісенною частиною іншого свята – Нового року, пов'язаного із величанням місяця. Місяць посідав важливе місце в культовій системі праслов'ян. Свято, метою якого було вблагати духів неба та землі сприяти у господарстві, отримало назву Щедрого вечора. Звідси й походить назва творів, які виконувались у цей час – щедрівки.

Щедрий вечір для наших предків теж був обрядовою поезією, що часто називалась Маланкою. Маланка – дочка богині Лади і втілення родючої вологи, необхідної для добірного врожаю. У цьому виявлявся її зв'язок із місяцем. Містичні процесії, які здійснювались у цей день, значно відрі-

нялись від різдвяних. Вони називались «водіння Маланки». Тут головну роль виконувала, як правило, найкрасивіша дівчина, яку вилили від хати до хати, бажаючи добробуту й удачі в господарстві та на полі. Серед перевдягнених персонажів обов'язковими були Маланка, прикрашена квітами, із зорею на чолі, яка йшла у супроводі дівчат із деревцем; Місяць (Василь), одягнений як селянин-орач із серпом у руці; король, одягнений як мисливець; дід Змій з довгою зеленою чи білою бородою, оперезаний гадюками... Ця містерія відображала міфологічні вірування та уявлення давніх слов'ян про зиму, настання весни, а відтак – нової праці на полі, весняно-літніх ігрищ у гаях.

Дуже поширеним серед українців був обряд «Водіння кози» Колядки і щедрівки становлять важливу частину новорічно-різдвяного дійства, яке включає також і **вертеп** (лялькова вистава на різдвяні теми).

Робота з текстами пісень

«Засівна»

Цей обряд розпочинався із самого ранку магічно-символічним ритуалом посівання дворів чи осель, який здійснювався виключно чоловіками або хлопцями. Зерно традиційно сіяли чоловіки.

Виразне читання твору хлопчиками

Визначення теми (вітання з Новим роком і побажання вслякого достатку в житті).

- «Засівна» пісня народилася в місті чи в селі?
- Які рядки звучать серйозно, а які жартівливо?
- Пригадайте, що таке **гіпербола**. З якою метою використані гіперболи в щедрівці?
- Чи може цю пісню виконувати дівчинка?
- А які засівні пісні знаєте ви?

«Щедрик, щедрик, щедрівочка»

Виразне декламування щедрівки

Визначення теми (зображення справжнього господаря, який завдяки своїй праці має достаток та ще й жінку чорноброву).

Основна думка (схвалення господаря за його вміння доглядати худобу та отримувати належну платню за свою роботу).

У якій формі побудована щедрівка? (Діалог)

Знайти у пісні **обрамлення** (твір починається і закінчується одними й тими словами: «Щедрик, щедрик, щедрівочка, Прилетіла ластівочка»).

V. Закріплення знань, умінь та навичок

Літературний диктант

1. Що бажається для України в колядці «Ой хто, хто Миколая любить»? (Слава й воля)
2. Про які рослини згадується в «Засівній»? (Про капусту, петрушку, часник, цибулю, пшеницю)
3. Чим бажають міряти гроші в «Засівній»? (Мисками)
4. Хто приходить у гості в пісні «Добрий вечір»? (Три празники)
5. Про яких тварин і птахів згадується в щедрівці «Щедрик, щедрик, щедрівочка»? (Про овечок, ластівку)
6. Який музичний інструмент прославляє Христа в пісні «Нова радість стала»? (Гуслі)
7. Що таке вертеп? (Лялькова вистава на різдвяні теми)
8. Яка з пісень зимового циклу найрадісніша за настроєм? («Добрий вечір»)
9. У якій із пісень найвиразнішим художнім засобом, що використовується, є гіпербола? («Засівна»)

Календарно-обрядові пісні весняного циклу

Мета : ознайомити учнів з народними обрядовими піснями весняного циклу; розвивати навички виразного читання, пояснення змісту та визначення художніх особливостей подібних творів; виховувати оптимістичне світобачення, пошану до праці.

Обладнання: збірки пісень-веснянок, аудіозаписи, репродукції картин відомих художників на тему весни.

Теорія літератури: народна пісня, анафора, рефрен.

Перебіг уроку

*Благослови, мати, весну закликати!
Весну закликати, зиму проваджати!
Народна пісня*

I. Організаційний момент

Перевірку домашнього завдання здійснити шляхом міні-концерту: одна група виконує колядку, друга – щедрівку, хтось з хлопчиків – засівну.

II. Повідомлення теми та мети уроку**III. Мотивація навчальної діяльності**

Учитель. Ми продовжуємо подорожувати безмежним океаном народної пісні. Сьогодні познайомимось з веснянками. На відміну від колядок та щедрівок, їх виконували без певної дати. Це залежало від того, коли з'являлися перші проталини, або коли річка починала танути, або – вперше закус зозуля.

IV. Формування і вдосконалення вмінь та навичок

Прослуховування аудіозаписів. (М. Лисенко, Н.Матвієнко, музичні обробки українських веснянок та ін..).

Виразне читання веснянки «Ой весна, весна – днем красна»

Бесіда:

- У якій формі побудована веснянка і чому? (У формі діалогу. Весна – межа між зимою та літом, зима сперечається, не хоче йти, а літо проганяє зиму.)
- Чому весна є такою важливою порою року для селянина-хлібороба?
- Які дарунки принесла весна людям?
- Що таке паляниця, зіллячко?
- Як українці називають зустріч зими з літом? (Стріпіння, 15 лютого)
- У якому народному обряді показана ця зустріч?(Масляна, спалюють опудало зими після зустрічі з літом)
- Назвіть найбільше релігійне свято весни (Великдень)

Завдання учням

Випишіть зменшувально-пестливі слова і з'ясуйте їх роль у творі.

Виразне читання веснянки «Ой кувала зозуленька»

Бесіда:

- Чи відчули ви різницю у настрої цієї та попередньої веснянки?
- Чому у пісні згадується саме зозуля? Які прикмети ви знаєте, пов'язані з зозулею?
- Які слова постійно повторюються і чому?
- Як називаються ці повтори?

Завдання учням

- Випишіть анафори та рефрени і з'ясуйте їх роль.

Народні колискові пісні «Ой ти, коте, коточок», «Ой ну, люлі, дитя спать»

Мета: ознайомити учнів з народними колисковими піснями, їх провідними мотивами;
розвивати навички виразного, вдумливого читання, пояснення лексичних особливостей;
виховувати почуття любові та шани до своїх рідних.

Обладнання: ілюстрації до колискових, аудіозаписи колискових пісень.

Перебіг уроку

Пам'ятаймо, діти, всюди

Вірну мамину науку.

У ясне життя і в люди

Мама нас веде за руку.

С.Олійник

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

1. Із чим пов'язані обрядові пісні? (З календарем)
2. Що прославляють у жнивварських піснях?
3. Що оспівують у веснянках?
4. Які календарно-обрядові пісні ви знаєте?

III. Повідомлення теми та мети уроку

IV. Сприйняття й засвоєння матеріалу

(Звучить аудіозапис колискової пісні)

Вступне слово вчителя

Сьогодні ми повернемося у чарівний час, коли ви були зовсім маленькими дітьми. Тоді поруч з вами завжди була мама. Єдина, найрідніша, найдорожча людина для кожного з нас. Вона постійно піклується про дітей, хоче, щоб вони росли здоровими, добрими, щасливими. Саме такі сподівання та мрії висловлюються у народних колискових піснях.

Слова прості й мелодії спокійні, монотонні заспокоюють дитя, западають у саме серце. І згадуються нам ласкавий котик, щебетлива ластівка, воркитливий голуб, Сонько й Дрімко. Колисковими піснями мами не лише присипляють дітей, а й прикликають для них добру долю, щастя, здоров'я.

Бесіда:

- Чи пам'ятаєте ви свої колискові пісні?
- Хто їх може виконувати, крім мами?
- Які герої найчастіше зустрічаються у колискових?
- Які дитячі пісні – забавлянки ви знаєте? («Тосі-тосі», «Сорока-білобока», «Козуню-любуню» та ін..)

Прослуховування аудіозаписів. (Народні колискові Н.Матвієнко, колискові з програми «На добраніч, діти» та ін..)

- Які почуття викликають у вас ці пісні?

Виразне читання колискових пісень

(«Ой ти, коте, коточок», «Ой ну, люлі, дитя, спать»)

Бесіда:

- Яким почуттям, настроєм пройняті колискові пісні?
- Чим колискові нагадують казки? (Герої – фантастичні істоти, трикратне повторення)

_____ – У якій формі найчастіше вживаються слова? (У зменшувально-лас-
_____ кавій)

Завдання учням

_____ – Випишіть попарно рими – співзвучні закінчення слів (*коточок – са-
_____ дочок-віночок, зросливаю – сонливаю – щасливаю...*)

_____ – Знайдіть та випишіть епітети(*хрещатий барвіночок, запашний васи-
_____ лечок...*)

Дослідницько-пошукова робота.

_____ Завдання: опрацюйте те коліскові пісні, визначите їхні основні худож-
_____ ні особливості (робота в парах)

_____ – Знайдіть порівняння (*як квіт червоніло...*)

_____ – Зачитайте звертання (*ой ти, котє... ой ну, дитя...*)

_____ – До якого виду лексики віднесемо слова *ходусеньки, ладусеньки, го-
_____ ворушки? До авторських неологізмів*

Виразне читання коліскових

_____ **Учитель.** Мотиви коліскових пісень використовували Тарас Ше-
_____ вченко, Іван Франко, Леся Українка та багато інших поетів.

_____ *Підготовлений учень читає «Коліскову» Лесі Українки.*

_____ *Вчитель читає «Лебеді материнства» В.Симоненка.*

Робота над аналізом творів

_____ – Визначте провідні мотиви коліскових (*Мотив любові, ласки, ніжно-
_____ сті й тепла; прикликання щасливої долі; прищеплення основних норм мо-
_____ ралі...*)

_____ – Висловіть власну думу про значення рідного дому, любові рід-
_____ них та близьких.

V. Закріплення знань, умінь та навичок

_____ **Вправа « Асоціативний куц».** Записати (назвати) якомога більше
_____ слів, що виникають від асоціації з колісковими піснями

Учитель:

_____ Час летить дуже швидко, немов на крилах. Не вспієте оглянутись, а
_____ вже звучатиме останній дзвоник і ви покинете рідну домівку. Та поруч з
_____ вами, де б ви не були, тихою молитвою, незримим ангелом буде стояти
_____ на сторожі мама. Тож цінують кожну днину, проведену біля неї. Візьміть
_____ за правило: щовечора ніжно пригорніться, обійміть, поцілуйте, побажай-
_____ те спокійної ночі найріднішій людині.

VI. Домашнє завдання

_____ 1. Творча робота. Написати твір – мініатюру « Пісня над коліскою»

_____ 2. Записати коліскові пісні від мами, бабусі; принести своє дитяче
_____ фото; запросити рідних на фольклорне свято.

Урок літератури рідного краю.

Календарно-обрядові пісні рідного краю

Мета: узагальнити й систематизувати знання учнів про календарно-обрядову пісню і пов'язані з нею звичаї та обряди українців; розвивати навички самостійного читання, пошуку інформації, акторські здібності; виховувати культуру поведінки, естетичні смаки, пошану до культурної спадщини свого народу.

Обладнання: виставка дитячих фото, дідух, решето з яблуками та горіхами, костюми або їх елементи, аудіозаписи.

Тип уроку: фольклорне свято

На свято запрошені батьки, бабусі, дідусі.

Перебіг уроку

I. Повідомлення теми та мети уроку.

(Клас поділений на три групи, що готують календарно-обрядові пісні та колискові свого краю, села)

Звучить музика. З'являються ведучі – дівчинка та хлопчик у національних костюмах.

Ведучий:

Добрий день!

В цей добрий час дуже раді бачить вас!

Ведуча:

Шановні друзі! Вся чесна громадо!

На свято у школу запрошуєм радо!

Ведучий:

Тут молодість й досвід, уміння й знання,

І пісня весела дзвіночком луна.

Учитель: Шановні гості, дякуємо, що завітали на наше фольклорне свято. На попередніх уроках діти вивчали і збирали колядки, щедрівки, веснянки, гаївки, колискові, що звучали чи звучать у ваших родинах. Тож хай сьогодні панують музика і чари народних пісень, а у ваших серцях - гарний настрій від побаченого та почутого.

Це не конкурс, а свято. Сьогодні не буде переможців чи переможених, а подарунки, посмішки ми обіцяємо. Тож розпочинаємо.

(Заходить хлопчик і «засіває» – роздає дрібні цукерки)

Я віншую вас віршами,

Ще й народними піснями.

Хай здоров'я з вами буде!

Все вдається всім і всюди!

Ведучий:

Слово має команда «Сніжинка»

Хоч за вікном ще не зима,

Та хочем, друзі, нагадати,

Що вмить настане та пора:

Колядувати й щедрувати.

Учні виконують колядку «Добрий вечір тобі, пане господарю» та щедрівку «Меланка», записану від жителя села.

Ой учора із вечора

Пасла Меланка два качора.

Пасла, пасла та й згубила,

Прийшла додому – мати біла.

Заким качок відшукала,

Сім пар чобіт обірвала.

Заким качок напоїла.

Сім буханців ще й підпалок,
Ще й водички цілий збанок.
Наша Меланка не робоча,
На ній сорочка парубоча.
Наша Меланка не лінива,
Тоненький фартух намочила.
Повій, вітре, буйнесенький,
Висуши фартух тонесенький,
Повій, вітре, через ворота,
Висуши фартух краще золота.
Повій, вітре, туди – сюди,
Висуши фартух поміж люди.
Пустіть Меланку, пустіть до хати
Нехай Меланка загіє п'яти.
Пустіть Меланку, пустіть до груби,
Нехай Меланка загіє зуби.
Пустіть Меланку, пустіть до печі,
Нехай Меланка загіє плечі.
Добрий вечір!

- Давайте швидше пиріг, бо потягнемо школу за ріг.
- Давайте швидко книш, бо пустим до класу миш.

Учитель:

– За колядку і чудову щедрівку отримайте свої призи : горіхи та яблука з давнього решета, щоб ваша родина багата була.

Ведучий:

– Слово має команда «Родзинки»

Ми, як та Весна – красна,
Черга наша теж прийшла.
Де ми ступим – сонце сяє,
Все навколо оживає.
Ми веснянки й гагілки
Подаруємо сердечно,
Хай у вашому житті
Буде завжди усе гречно.

Учні співають веснянку – діалог «А вже весна...»

Дівчатка виконують гаївку, записану від односельчанки:

Чи було тепло, чи не було,
Воно мені ще не скучило,
Бо мене мати не пускала,
В нову комору засувала.
А в тій коморі віконечко,
Я подивлюся, де сонечко.
Ой там хлопчина по саду ходить,
Іншу дівчину за руку водить.

Учитель:

Діти, а коли співають у нас гаївки?(*Починають співати на другий день Великодня – у вливаній понеділок . Ведуть гаїки (гагілки) біля церкви або на пагорбі*))

Хлопчики роздають присутнім печиво у вигляді птахів.

Учитель:

– А з якої муки ваші птахи?

(учні беруть у руки дідух)
Наш дідух не простий,
Він пшеничний, золотий.
Женці його жали,

У сніп зав'язали,
Інші снопи всі разом
До млина возили.
Тож сьогодні збіжжя те
Додає нам сили.

Учитель:

– До нас на свято прийшла бабуся, і не з пустими руками, а з духмяними пампухами та розповіддю про те, як святкували Великдень колись, які веснянки співали, які ігри грали. Тож сідаємо гарненько і слухаєм тихенько.

(Розповідь бабусі)

Ведучий:

Слово надаємо команді «Дрімочки»
(У кожного учня намальовані носик та вуса. На дошку, поряд з дитячими фото, чіпляють велике червоне серце.)

– Хто до школи будить нас?

– Мама!

– Хто із нами повсякчас?

– Мама!

– Віддає хто серце нам?

– Мама!

– Кому завдячуємо життям?

– Мамі!

Учитель:

– На нашому святі весь час за вами спостерігають і хвилюються за вас мамині очі. У кожного на парті лежать білі сердечка. Подумайте і напишіть, яке серце у вашої мами.

(Учні чіпляють свої сердечка на загальне червоне)

(Одна мама співає колискову)

Гойда, гойда, гойдоньки,

Прилетіли голубки,

Стали воркувати:

Треба, синку, спати.

Спи, маленький козачок,

Повертайся на бочок.

Нічка вже темненька,

Спи, моє серденько.

Гойда, гойда, гойдоньки,

Прилетіли голубки,

Стали воркувати:

Треба, доню, спати.

Спи, маленька донечко,

Любе моє сонечко.

Нічка вже темненька,

Спи, моє серденько.

II. Підсумок свята

Учитель.

Ось і закінчилось наше свято. Хай тепло народної пісні буде з вами завжди. Дякуємо усім, хто прийшов до нас, хто допомагав дітям збирати фольклорні перлини. До нових зустрічей.

Учитель _____

Урок № 9

Дата _____

Клас _____

Пісні літературного походження. «Ще не вмерла України...» П. Чубинського, М. Вербицького – національний гімн нашої держави

Мета: ознайомити учнів із специфікою пісні літературного походження, з історією створення національного гімну України, з авторами пісні-гімну; навчити аналізувати поетичний твір, визначати і коментувати його провідні мотиви, висловлювати судження про значення національного гімну в житті народу; розвивати навички виразно і вдумливо читати пісні; виховувати пошану до національних святинь, до України і її народу.

Обладнання: тексти (збірки) пісень літературного походження, відеозаписи, презентації, народні символи (рушники, вінки, пшеничні колоски, калина, блакитно-жовті стрічки тощо).

Теорія літератури: гімн як різновид пісні.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів (Бесіда за питаннями)

1. Який твір називається піснею?
2. Які види пісень ви знаєте?
3. Як ви розумієте народний вислів «Пісня ні в добру, ні в злу годину не покидає людину»?

III. Повідомлення теми і мети уроку

IV. Мотивація навчальної діяльності

V. Формування і вдосконалення умінь та навичок

Звучить запис (на вибір вчителя) літературної пісні. Наприклад, «Їхав козак за Дунай» С. Климовського

Вчитель.

- Учні, чи сподобалась вам пісня? Чому?
- Чи має ця пісня конкретного автора?
- Чим відрізняється дана пісня від пісень, які ви вже вивчили?
- Чи хотіли б ви більше дізнатися про авторські пісні? Чому?

Випереджувальне завдання. Три групи учнів підготували на запропоновані підтеми міні-повідомлення:

- 1) Літературні пісні, їх специфіка,
- 2) Історія гімну «Ще не вмерла України»,
- 3) Хто ж є авторами національного гімну?

I GRUPA

Літературні пісні, їх специфіка (учнівські презентації)

Пісні літературного походження – це твори професійної літератури. Найчастіше пісня, створена автором і композитором, ставала популярною серед народу, а оскільки сприйнятий текст передавався в усній формі, ім'я автора й композитора затиралось, і пісня починала побутувати як народна. Можливі й інші випадки. Наприклад, авторський текст клався на народну мелодію або мелодію композитора, ім'я якого залишалося невідомим. Бувало й таке, що на основі певного авторського тексту складався подібний мотивами та образами, з тією ж мелодією, але інший народний текст, що побутував паралельно з літературним.

Найдавнішим відомим автором пісень, що побутують у народі анонімно, є Семен Климовський. Вважається, що саме він є автором відомої пісні «Їхав козак за Дунай».

Приблизно такими ж давніми є пісні, авторство яких приписують легендарній українській поетесі Марусі Чурай.

З відомих поетів, твори яких стали піснями, першим є Григорій Сковорода – мандрівний філософ, світогляд якого наскрізь національний. Народ сприйняв висловлені думки автора, як свої.

Новий етап розвитку української літератури та літературної пісні починається з виданням Шевченкового «Кобзаря» у 1840 році. Багато віршів поета поставлено на музику, які й досі є популярними і улюбленими серед українців.

Кожна пісня літературного походження має свою історію, проходить різні періоди поширення, переробки, зазнає певних змін. Пісні літературного походження відрізнялися від народних специфічними рисами.

Найвизначальнішою рисою літературних пісень є рівень індивідуалізації. У той час як усна народна творчість вибирає усе найтипніше, творить схематичні сюжети і доволі абстрактні узагальнені образи, літературна пісня як індивідуальна творчість побудована на основі особистих переживань, нетрадиційних ситуацій: фольклорне узагальнення життєвих явищ тут поступається місцем індивідуальним почуттям, які викликані конкретними обставинами. Ліричний герой таких пісень висловлює своє бачення і розуміння світу, яке, як правило, не збігається із загальноприйнятим.

У піснях літературного походження використовується дещо відмінний арсенал художньо-поетичних засобів. Це виводить народну лірику на якісно новий рівень: у ній не лише фіксуються окремі життєві явища (як це робить народна уява), а й з'являється філософське осмислення дійсності, висловлюється індивідуальне ставлення. У піснях зосереджується увага на людські почуття, думки та переживання; у текст уводиться пейзаж.

Пісням літературного походження властивий авторський стиль, причому кожна окрема пісня чи група пісень одного автора відрізняється стильовими ознаками від інших пісень цього жанрового різновиду.

Оскільки пісня — літературно-музичний твір, у цьому процесі важливе значення має і мелодія. Деякі пісні побутують із музикою відомих композиторів, інші мають кілька варіантів мелодій.

У 20-ті роки ХХ століття з'явилися нові пісні літературного походження на тексти поетів «Молодої музи». Це пісні - «Сповнилась міра» П. Карманського, «Прощаюсь, ангеле, з тобою», «Забудь мене» В. Пачовського .

З-поміж сучасних пісень здобули визнання твори М. Ткача «Марічка», «Ясени», М. Сингаївського «Чорнобривці», низка поезій Д. Павличка з музикою О. Білаша — «Два кольори», «Явір», «Яворина», «Лелеченьки» та ін. Відомі також твори В. Івасюка «Червона рута», «Я піду в далекі гори», «Водограй». Усі вони є улюбленими піснями українців.

До пісень літературного походження також належить і пісня-гімн.

II ГРУПА

Історія пісні-гімну «Ще не вмерла України...» (учнівська презентація)

Гімн — урочиста пісня на честь держави, героя, яка виконується великими колективами на святах, офіційних прийомах та військових парадах.

(Учні роблять запис до літературознавчого словничка.)

Гімни вперше почали виконуватися в Давній Греції як хвалу на честь богів та героїв. Традиція швидко поширилася світом. Гімни почали виконувати під час спортивних змагань, різноманітних свят, офіційних прийомів.

У процесі формування націй і національних держав виникли державні національні гімни як символ державної єдності.

Гімн державний - офіційна урочиста пісня, що символізує державу і є одним з атрибутів (істотних ознак) державності країни.

Гімни бувають державні, партійні, революційні, релігійні, на честь видатних подій, героїв. Виконуються переважно під час святкових урочистостей, парадів, демонстрацій тощо.

Історія написання пісні «Ще не вмерла Україна»

Як свідчать сучасники, восени 1862 року на одній з вечірок у Павла Чубинського сербські студенти, що навчалися в Київському університеті, співали патріотичну пісню, у якій згадувався цар Душан і в приспіві були слова «срце бије и крв лије за своју слободу» (або «срб се бије и крв лије за своју слободу...»). Чубинському пісня дуже сподобалася, і він раптом подався в іншу кімнату, а через півгодини вийшов звідти з готовим текстом пісні «Ще не вмерла України», яку тут же проспівали на сербський мотив. Деякі дослідники вважають, що на написання також вплинули мотиви мазурки "Єще Польска не згінела", яка згодом стала польським гімном. «Марш Домбровського» на той час був популярним серед народів, що боролися за незалежність (уже за кілька місяців після написання вірша Чубинського, почалося січневе повстання). Зокрема, на мотив цієї польської пісні словацький поет Само Томашек написав пісню «Гей, Слов'яни», що була гімном Югославії у 1944-2003 роках. Інша відома версія цієї пісні — болгарська «Шуми Марица», яка стала гімном Болгарії у 1886—1944 роках.

Все це сталося у Києві на вулиці Великій Васильківській, 122, у домі купця Лазарева, де автор квартирував (тепер на тім місці будинок номер 106).

Поширення цього вірша серед українофільських гуртків, щойно об'єднаних у Громаду, сталося дуже швидко. 20 жовтня того ж року шеф жандармів князь Долгоруков дав розпорядження вислати Чубинського «за шкідливий вплив на розум простолюдю» («за вредное влияние на умы простолюдинов») на проживання в Архангельську губернію під нагляд поліції.

Перша публікація вірша Павла Чубинського — у львівському журналі «Мета», 1863, № 4. Отримавши поширення на Західній Україні, вірш не пройшов повз увагу релігійних діячів. Вперше почав використовуватись як державний гімн у 1917 році. У Царській Росії пісня «Ще не вмерла Україна» була опублікована 1908 р. в антології "Українська Муза".

У 1917—1920 рр. як єдиний державний гімн законодавчо не був затверджений, використовувалися й інші гімни.

1939-го року пісня «Ще не вмерла України» затверджено гімном Карпатської України.

За радянських часів пісня була забороненою. Однак українці її не забули й часто виконували таємно, сподіваючись на відродження самостійності своєї держави. Коли Україна стала незалежною країною, то як національний гімн було взято пісню на слова П. Чубинського та музику композитора М. Вербицького. Первісний текст пісні перероблявся автором кілька разів, тому сучасний варіант відрізняється від нього.

Пісня "Ще не вмерла України" перекладена багатьма мовами світу, зокрема добре відомі польський, німецький, російський її переклади.

Український гімн найкращий у світі

Центр світової спадщини ЮНЕСКО визнав гімн України найкращим в світі (Best National Anthem in the World). До рейтингу увійшли національні гімни 193 країн. Гімн України здобув перше місце в загальному рейти-

нгу. При цьому, до уваги бралось 4 показники, по двох з них українських гімн отримав найвищий бал — милозвучність, гармонійне поєднання музичної та текстуальної частин. Високий бал також був за оригінальність музичного рішення та цілісність твору.

Україна виявилась єдиною європейською країною в першій п'ятірці, а загалом до першої десятки найкращих національних гімнів світу увійшли гімни

- Нової Зеландії (2-ге місце),
- Південної Африки (3-тє),
- Австралії (4-те),
- Сполучених Штатів Америки (5-те),
- Канади (6-те),
- Сполученого Королівства Великої Британії та Ірландії (7-ме),
- Іспанії (8-ме),
- Франції (9-те)
- Японії (10-те).

III ГРУПА

Хто ж є авторами національного гімну? (учнівська презентація)

В 1863 р. у Львівському місячнику «Мета» було надруковано патріотичний вірш Павла Чубинського «Ще не вмерла Україна». Молодий парох (священик), а згодом відомий український композитор Михайло Вербицький написав музику і вперше сам виконав пісню у залі духовної семінарії у м. Перемишлі (тепер Польща) на зборах «Громади». Твір викликав загальне захоплення і став дуже популярним. Уперше з нотами його надруковано у Львові в 1885 р. З проголошенням Української державності у 1917 р. пісня стала національним гімном.

Отець Михайло Вербицький (1816-1870) народився в с. Явірник Руський на Перемишльщині (тепер Польща). Довго працював священиком у с. Млинах (колись Яворівщина), там і творив щиру, натхненну музику. У цьому ж селі біля старої дерев'яної церкви він спочив навіки. Тут йому й споруджено пам'ятник.

Писав музику у різних жанрах: для театру, оркестрові твори, солоспіви, церковну і світську хорову музику на вірші І. Гушалевича, В. Шашкевича, Ю. Федьковича, Т. Шевченка і інших. Він першим в Галичині написав на вірші Т. Шевченка свій великий хоровий твір з симфонічним оркестром «Заповіт».

Його творчість виходить за межі свого регіону, вона має всеукраїнське значення. М. Вербицький належить до тих, хто заклав підвалини національної композиторської школи, сприяв встановленню самостійного національного музичного мистецтва і його органічного входження зі своїм власним неповторним голосом в загальноєвропейську культуру.

Гра «Чи уважно я слухав»

Кожна група отримує картки із завданням «Знайти відповідність»

Для I групи

Михайло Вербицький – автор слів гімну.

Павло Чубинський – автор музики гімну.

Уперше з нотами надруковано – 1862 рік.

Гімн «Ще не вмерла України...» написано – 1885 рік.

Для II групи.

Літературні пісні – індивідуалізація.

Семен Климовський - новий етап розвитку української літератури.

Тарас Шевченко – пісня «Їхав козак за Дунай».

Основна риса літературних пісень – пісні конкретного автора.

Для III групи.

Гімн – офіційно урочиста пісня.

Державний гімн – урочиста пісня на честь держави, героя.

Гімн «Ще не вмерла України...» написано – 1863 рік.

Перша публікація вірша «Ще не вмерла України...» - 1962 рік.

Виразне читання пісні П. Чубинського «Ще не вмерла України...»

Обговорення змісту пісні

1. Про яке становище України говориться прямо або натякається в пісні? (Тяжке, підневільне; постійно доводиться змагатися з ворогами.)

2. Яке основне питання хвилює українців? (Здобуття волі, свободи.)

3. Що дає українцям надію на те, що і їм усміхнеться доля? (Патріотизм, відданість, мужність у боротьбі — «душу й тіло ми положим за нашу свободу»; традиції доброго козацького роду.)

4. Яке значення художніх засобів «чорне море ще всміхнеться», «Дніпро зрадіє», «доленька доспіє»? (Це метафори, які яскраво показують радість з приводу довгоочікуваної свободи.)

5. Чому негативне за значенням слово «вороги» вживається у зменшувально-пестливій формі? (Таке вживання є характерною особливістю української мови, у якій навіть дієслова вживаються у подібній формі — істоньки, питоньки, спатусі.)

6. Чому, на вашу думку, гімн має таку назву?

Ідейно-художній аналіз пісні П. Чубинського «Ще не вмерла Україна»

Тема: українці прагнуть бути вільними; готові боротися з будь-яким ворогом, щоб захистити рідний край.

Ідея: уславлення вірності захисників рідної землі у неминучій перемозі над ворогом, цілеспрямованості українців у доведенні, що вони козацького роду.

Основна думка: народ переможе ворога, подолає будь-які труднощі, бо має силу, мужність, витримку, взаємодопомогу, віру і готовий заради цього пожертвувати своїм життям.

Жанр: громадянська лірика, пісня-гімн.

Художні особливості твору:

звертання: «браття-українці», «браття»;

метафори: «усміхнеться доля», «Чорне море всміхнеться», «Дніпро зрадіє», «доленька доспіє»;

порівняння: «згинуть... вороженьки, як роса на сонці»;

повторення: «браття», «воля», «доля, доленька».

Прослуховування пісні як Гімну України у виконанні О. Пономарьова.

Проблемне запитання.

- Чому громадяни України стоять струнко і тримають праву руку на серці, коли звучить Гімн держави? У яких випадках це можна спостерігати?

- Чи доводилось вам спостерігати, коли українці радіють або плачуть під час виконання Гімну? Наведіть приклади.

- Яке значення має Гімн у житті кожного українця, зокрема для тебе?

8. Перевіряємо себе

Я знаю, що таке пісні літературного походження.

Я можу переказати історію створення національного гімну.

Я вмю виразно і вдумливо читати пісні, пояснювати художні засоби.

VI. Підсумок уроку

Мікрофон: «Співаючи (слухаючи) Гімн України, я відчуваю...».

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності

VIII. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять гімн «Ще не вмерла Україна...». Написати міні-твір на тему: «Що потрібно зробити, щоб стати справжнім патріотом Батьківщини?»

Легенда про дівчину-Україну, яку Господь обдарував піснею, та її зв'язок із «Молитвою» О. Кониського, духовним гімном України

Мета: розкрити зміст легенди про дівчину-Україну, визначити її тематичне спрямування, з'ясувати роль та місце пісні в житті українського народу;

розвивати вміння аналізувати, порівнювати, робити власні висновки;

ознайомити учнів з історією створення народно-церковного гімну «Молитва» та його ідейно-художніми особливостями;

розвивати навички виразного читання пісень літературного походження, визначати в них провідні мотиви, пояснювати роль символів;

виховувати почуття патріотизму, оптимістичне світобачення, любов до пісні, естетичні смаки.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: ілюстрації до пісень, збірники пісень літературного походження, презентація, відеозаписи.

Теорія літератури: пісні літературного походження, легенда, молитва.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів

Перевірка домашнього завдання.

Читання напам'ять гімну «Ще не вмерла України...».

Зачитування учнями міні-творів та з'ясування понять «патріот» і «патріотизм».

III. Повідомлення теми і мети уроку

IV. Мотивація навчальної діяльності школярів

V. Формування, вдосконалення умінь та навичок

Вступне слово вчителя

Ми, українці, за своєю природою глибоко релігійні. Ще у язичницькі часи наші предки ставали на коліна перед богами з молитвою на устах, щоб випросити миру та злагоди для свого народу. У козацькі часи отамани приймали у Запорозьку Січ юнаків за умови православного віросповідання. Кожен українець повинен був знати молитву «Отче наш», розпочинаючи та завершуючи нею свій день. Тому не випадково в історії літературної пісні посідає значне місце пісня «Молитва», з якою сьогодні ми з вами ознайомимось.

Відеопрезентація пісні «Молитва»

Народно-церковним гімном України є пісня "Молитва". Текст її належить письменникові, педагогові, громадському діячеві Олександрові Кониському.

Музику до неї написав композитор Микола Лисенко. Її виконують стоячи, урочисто, піднесено, як гімн.

Співають цю пісню і нині, висловлюючи Богові найпотаємніші прохання зберегти Україну для себе і для нащадків.

Виразне читання пісні «Молитва»

Обговорення змісту пісні

1. До кого звертається ліричний герой у пісні «Молитва»?
2. Якою людиною постає перед нами ліричний герой пісні?
2. Чому Бог у творі постає великим, єдиним?
3. Чим Бог може допомогти людям? («Волі і світла промінням... освіти», «Світлом науки і знання... просвіти», «В чистій любові до краю... зрости», «Всі свої ласки й щедроти ти на люд наш зверни!», «Дай волю, ... долю..., доброго світла, щастя..., многая літа!»)
4. Які відтінки переважають у творі? (Світлі: «світла промінням», «світлом науки і знання», «доброго світа!»)
5. Для кого О. Кониський написав цей твір?

Ідейно-художній аналіз пісні

Тема: звернення людей до єдиного Бога з молитвою про необхідність уберегти Україну і дати її народу волі, щастя і долі.

Ідея: возвеличення сили Бога, віра люду в його допомогу.

Основна думка: клопотання і звернення людей до Бога не тільки з власних інтересів, а й прагнення зберегти Україну, піклуватися і дбати про неї.

Жанр: молитва.

Молитва — це звернення віруючого до Бога.

Художні особливості пісні

Звертання: «Боже...»;

Метафори: «Боже, освіти, просвіти, зрости, храни, зверни, дай»;

Епітет: «чиста любов»;

Повтори: «Боже, дай... многая... волю», «світло...», «Україну...»;

Риторичні оклики: «Ти на люд наш зверни!», «Дай доброго світла!»,

«І многая, многая літа!».

Про цю пісню складено легенду, прочитаймо її.

Робота над легендою про дівчину-Україну (презентація)

Виразне та вдумливе прочитання легенди про дівчину-Україну, яку Господь обдарував піснею.

Ідейно-художній аналіз легенди

Тема: зображення дівчини-України, яка звернулася по допомогу до Господа у зв'язку зі стражданнями, що терпить земля її від «пролитої крові й пожеж».

Ідея: ушлявлення Всевишнього, який надає допомогу всім, хто її потребує; возвеличення пісні як неоціненного дару.

Основна думка: серед всіляких скарбів, талантів, здібностей, обдаровань пісня є неоцінним даром.

Жанр: легенда.

Легенда – один із жанрів не казкової народної прози, розповідь про видатну подію чи вчинок якої-небудь людини, в основі якого диво, фантастичний образ або уявлення, яке сприймається оповідачем як достовірне.

Бесіда за змістом твору

1. Кого і чим наділяв Господь Бог? («... дітей світу талантами. Французи вибрали елегантність і красу, угорці — любов до господарювання, німці — дисципліну і порядок, росіяни — владність, поляки — здатність до торгівлі, італіянці одержали хист до музики...»).

2. Як у творі зображена поведінка дівчинки? (Сором'язлива, боязлива, тиха...). Опишіть її («Вона була боса, одягнута у вишиванку, руса коса переплетена синьою стрічкою, на голові мала вінок із червоної калини»).

3. З яким горем звернулася дівчина - Україна до Всевишнього? («... плачу, бо стогне моя земля від пролитої крові й пожеж. Сили мої на чужині, на чужій роботі, вороги знущаються з удів та сиріт, у своїй хаті немає правди й волі»).

4. Як зрозуміти слова Господа про те, що пісня уславить дівчину на цілий світ? _____
5. Які були подальші дії дівчини, після отримання нею пісні від Всевишнього? Що свідчить про щирість подарунка, який вона отримала? («Узяла... подарунок і міцно притиснула його до себе»). _____
6. Чим пояснити те, що дівчина - Україна із ясним обличчям і вірою понесла пісню в народ? _____
7. Яким перед нами постав Господь Бог? (Милосердним, справедливим, добрим, щирим) _____
8. Через що Україна страждає і терпить всілякі муки? _____
9. Як характеризується дівчина, яка пісню, тобто славу на цілий світ, не залишала собі, а «...з ясним обличчям і вірою понесла пісню в народ»? _____
10. Визначте за легендою риси національного характеру українців. (Поетичні, покірні, з гарним естетичним смаком, богобоязливі, волелюбні та ін.) _____

VI. Закріплення знань, умінь та навичок

Виконання тестових завдань

1. Яких дітей світу Господь Бог не наділив талантами?
а) німецьких; б) турецьких; в) російських. _____
2. Французи отримали від Всевишнього:
а) елегантність і красу; б) любов до господарювання; в) дисципліну і порядок. _____
3. Від чого плакала дівчина-Україна, стоячи в куточку?
а) бо заздрила іншим дітям різних народів, які отримали різні таланти від Бога; б) від страждань, що були на землі українській; в) хотіла бути відомою на цілий світ. _____
4. Як сприйняла дівчина-Україна дарунок Бога?
а) залишилася незадоволеною; б) попросила іншого; в) міцно притиснула його до серця і вклонилася. _____
5. Як сприйняв Господь Бог горе дівчини?
а) вирішив допомогти їй; б) висловив незадоволення; в) був байдужим до сліз дівчини, бо не любив плаксивих. _____
6. Яким даром наділив Господь дівчину, обіцяючи її прославити на цілий світ?
а) зробив доброю чаклункою; б) дав пісню; в) навчив господарським справам. _____
7. Дівчина на голові мала віночок із
а) духмяних волошок;
б) квітчастого барвінку;
в) червоної калини. _____
8. Слова твору О. Кониського було оформлені в музичному супроводі:
а) Л. Лепким;
б) М. Вербицьким;
в) М. Лисенком. _____
9. Як у творі названо Бога?
а) могутнім і справедливим;
б) всесильним і вимогливим;
в) великим і єдиним. _____
10. З яким проханням звертаються люди до Бога?
а) допомогти ближньому;
б) покарати винного;
в) зберегти Україну. _____

«Ой, у лузі червона калина похилилася»

С. Чарнецького і Г. Труха – пісня, що стала народною

Мета: ознайомити учнів з піснею на слова С. Чарнецького і Г. Труха «Ой, у лузі червона калина похилилася», з історією написання пісні – гімну Українських Січових Стрільців; розвивати навички виразного читання та аналізу ліричних творів, культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, пам'ять, увагу; сприяти духовному розвитку учнів, спонукати їх до вивчення історії української культури; виховувати любов до рідної землі, до української пісні, пошану до стрілецьких пісень, їхніх авторів, віру у щасливе майбутнє українського народу, поважне ставлення до національної історії.

Тип уроку: урок-уявна екскурсія.

Міжпредметні зв'язки: історія України, українознавство, музичне мистецтво.

Обладнання: комп'ютер, медіа-проектор або інтерактивний екран, плакати УПА, фото з «Криївки» та інший антураж, калинові гілочки і червоні ягідки на двосторонньому скотчі, плакат «Калинові очікування», стікери – червоні кружечки.

Випереджувальні завдання: підготувати відомості про організацію Українських Січових Стрільців, Українську Повстанську Армію, історію написання і авторів пісні.

Перебіг уроку

*Благослови і вознеси
Болючу правду України,
Що йде від чистої роси,
Що йде від чистої сльози,
Не тільки смуток і руїни...
І незнищенність України,
Народе рідний, вознеси!*

В.Глова

У класі відтворено інтер'єр криївки.

Біля дверей стоїть один із учнів у формі вояка Української Повстанської Армії і питає: «Гасло?!» Учні відповідають: «Слава Україні!» – «Героям слава!»

Заходять до класу під звуки пісні «Гей, зі Львова до Мукачева»

I. Організаційний момент

*Червоні кетяги калини
Горять вогнями усіма.
Без калини нема України,
Без народу України нема.*

Т.Г.Шевченко

II. Мотиваційний етап

Забезпечення емоційної готовності до уроку

– Прикріпіть до грудей символ сьогоднішнього уроку – калинову гілочку. Поки що ягід на ній немає, але за кожну відповідь, за активність на уроці ви прикріплите червону ягідку. Сподіваюсь, що до кінця уроку в кожного з вас з'явиться справжній кетяг калини.

Актуалізація суб'єктного досвіду

– Ви знаєте, де ми зараз знаходимось? (Дехто з учнів був на екскурсії у Львові, іншим розповіли по приїзді, тому одразу впізнали місце).

Розповідь учнів «Криївка» – то оригінальна, підпільна кнайпа у Львові, розміщена за адресою: площа Ринок, 14. Одночасно це музей УПА. Проте немає жодного інформаційного знаку, оскільки «криївками» називали замасковані землянки, в яких проживали воїни УПА і місце розташування яких не потребувало розголошення. Вхід до «Криївки», що розташувалася в підвалах, за непримітними на перший погляд дерев'яними дверима старої кам'яниці, одразу навпроти Львівської міської ради. На вході відвідувачів зустрічає справжній повстанець у формі, з автоматом у руках та пропускає лише тих, хто знає таємне гасло-пароль: «Слава Україні!».

На сьогоднішній день кнайпа представлена трьома підземними довгими залами з нетесаного каменю приблизно на 200 осіб. Інтер'єр повністю відповідає духу воєвничої епохи та назві закладу. Усі зали оформлені у стилі повстанського підпільного руху, скрізь розвішані елементи побуту, воєнний одяг та зброя того часу, а стіни ресторану прикрашають портрети героїв українського повстанського руху. Доповнюють вигляд «землянки» фотографії на всю стелю колишніх повстанців, гасниці, автомати ППШ і Шмайссер і тужурки Є в закладі і «плазма», і Wi-Fi.

Не менш оригінальною тут є і кухня, страви якої, окрім чудового смаку, запам'ятовуються ще й неповторними назвами, як-от: сало «Бойова серенада», таріль «Стрілецька Тактика», смажена картопля «Сита Дивізія», сирний набір «Диміли Карпати» та ще багато інших. Незважаючи на свою воєнну тематику, яка і зробила «Криївку» одним із найпопулярніших рестораций Європи, тут завжди щиро раді усім відвідувачам, незалежно від їх національності та політичних поглядів).

Замість розповіді можна одразу подивитись відеофільм «Криївка».

Перегляд відеофільму «Криївка»

Учитель: «Криївка» – то незвичайний музей. У ньому все можна брати до рук, розглядати, вивчати, навіть співати і танцювати. Тут немає екскурсодів, тому це спонукає людей до самостійного вивчення української історії. «Криївка» дозволяє зануритись у атмосферу певного історичного періоду і дає поштовх для досліджень. Ви отримали різні випереджувальні завдання, тому сьогодні самі будете екскурсородами, дослідниками, аналітиками і самостійно проведете урок у музеї.

Можна мені запитати: що означає слово «криївка»?

Мовознавці: Криївка – те саме, що захисток; схованка. Також в 11-тимному «Словнику української мови» наведено таке значення: «Місце таємного зберігання чогось або перебування когось; потайник, сховок».

Історики: Криївка – військово-оборонна та господарська споруда Української Повстанської Армії, розташована під землею; землянка. При спорудженні криївок обов'язково дотримувались правил конспірації. Кожну криївку будували ті підпільники, які надалі мали в ній перебувати, отже про місце її розташування, окрім них, ніхто не знав. Щоб приховати викопану землю, її або викидали в річку неподалік, або виносили у свіжозоране поле. Критеріями вибору місця для криївки були непомітність, недоступність для ворога, добра можливість для відступу. Тому це міг бути і ліс, і населений пункт.

За формами криївки дуже різнилися: від невеликих схованок для одного-двох повстанців до просторих багатокімнатних приміщень. Ці другі будували здебільшого відкритим, а не шахтним способом – у віддаленій гірській місцевості. Саме там вони, недоступні для загонів НКВС, функціонували найдовше – до середини 1950-х років.

Учитель: Ті, хто був у Львові, знають, що таке кнайпа. Але попросу мовознавців розтлумачити це слово для широкого загалу.

Мовознавці: Кнайпа (від нім. Kneipe) – корчма, шинок, пивниця – гастрономічний заклад, де подають насамперед спиртні напої. Проте в Укра-

їні (найчастіше у Галичині, особливо у Львові) цей термін вживається на ознаку кафе, кав'ярні. Важливою відмінністю кнайпи від ресторану є її традиційна роль як місце зустрічей та спілкування громадськості.

III. Цілевизначення і планування

Оголошення вчителем теми і мети уроку.

«Ой, у лузі червона калина похилилася» – пісня, яку називали другим гімном України. Також це Славень УСС (Українських Січових Стрільців) і УПА (Української Повстанської Армії). Незабаром – 14 жовтня – Україна святкуватиме велике свято. Нагадайте, будь ласка, яке?

- Свято Покрови Пресвятої Богородиці.
- День Українського козацтва.
- День створення Української Повстанської Армії.

В очікуванні цього величного дня ми здійснимо уявну екскурсію в музей УПА і вивчимо пісню на слова С.Чарнецького та Г.Труха, яка по праву вважається народною.

Інтерактивна вправа «Очікування». На дошці плакат «Калинові очікування»: намальована гілка калини. Учитель пропонує кожному учневі написати на стікерах у формі червоних кружалець – калинових ягід кількома словами свої очікування від уроку; по черзі приклеїти їх на плакаті, створюючи кетяг калини, коментуючи при цьому.

Визначення власних цілей і узгодження їх із загальними.
Узгодження плану роботи.

IV. Опрацювання навчального матеріалу

Учитель: Насамперед зверніть увагу на епіграф до уроку. Прочитайте і поясніть, як ви розумієте ці слова.

Перевірка домашнього завдання.

Робота в парах. «Вступне випробовування»

На кожній парті – питання «Вступного випробовування» і «Листок оцінювання»:

Номер питання	Відповідь	Бал (правильна відповідь – 1, частково правильна – 0,5)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
Оцінка		

Звучить стрілецька пісня «Не сміє бути в нас страху» (фонова музика). На виконання завдання – 3 хвилини (зазвичай, один учень читає, інший – пише відповідь), після чого передають «Листки оцінювання» на сусідню парту, обмінюючись.

Методичний прийом «Передай естафету». Учні задають один одному по колу питання вікторини, відповідають, роблячи відмітки в таблиці. Учитель контролює правильність відповідей.

Рахують бали і виставляють оцінки. Повертають «Листки оцінювання» і, в залежності від оцінки, прикріплюють «калинові ягоди»: 4-6 балів – 1 ягода, 7-9 балів – 2 ягоди, 10-12 балів – 3 ягоди.

Вступне випробування

1. Як із давньогрецької мови перекладається слово «гімн»? (*Похвальна пісня.*)
2. На чию честь склали перші гімни в Стародавній Греції? (*На честь богів і героїв.*)
3. Доберіть питоме українське слово-синонім до поняття «гімн»? (*Славень.*)
4. Хто з українських композиторів писав музику до тек-сту «Ще не вмерла України ні слава, ні воля»? (*Михайло Вербицький, Кирило Стеценко, Микола Лисенко, Анатоль Вахнянин, Денис Січинський, Леопольд Яценко, Микола Литвин, Олександр Зюзькін та ін.*)
5. Хто є автором музики до твору П.Чубинського, яку за-тверджено як Державний Гімн України? (*Михайло Вербицький.*)
6. У якому віці П.Чубинський написав свій знаменитий вірш-пісню? (*У 23 роки.*)
7. Народна пісня якого зі слов'янських етносів надихнула П.Чубинського на створення гімну «Ще не вмерла України ні слава, ні воля»? (*Сербів.*)
8. Кому належать слова «Та ще не вмерла Козацька Ма-ти!», які й послужили безпосереднім джерелом для написання твору П.Чубинського? (*Гетьманові Богдану Хмельницькому.*)
9. Кому сучасники помилково приписували авторство гімну? (*Тарасові Шевченку.*)
10. Коли вперше було виконано пісню «Ще не вмерла України ні слава, ні воля»? (*У вересні 1862 р.*)
11. Коли пісню «Ще не вмерла України ні слава, ні воля» затверджено як Державний Гімн України? (*15 січня 1992 р.*)
12. Твір П.Чубинського та М.Вербицького є Державним Гімном України. А який твір вважається духовним гімном українців? (*«Боже великий, єдиний»(або «Молитва»); музика М.Лисенка, слова О.Кониського*)

Виразне читання

Учні, які набрали більше за всіх балів, мають честь прочитати напам'ять або заспівати «Ще не вмерла Україна» і «Молитву».

Учитель. Вступне випробування ви пройшли успішно, тому тепер можемо розпочати екскурсію музеєм. І найперше, що ми зробимо: зануримось в атмосферу славного минулого нашої Батьківщини.

КІМНАТА ІСТОРИЧНА

– У першій кімнаті музею ми можемо ознайомитись з історичними документами, схемами, картами, а також побутом повстанців.

Як ви пам'ятаєте, в першій кімнаті «Криївки» є великий екран. Давайте переглянемо кадри з художнього фільму «Залізна сотня» режисера Олеся Янчука, знятого за мотивами книги Юрія Борця «У вирі боротьби». На ці кадри накладено пісню «Ой, у лузі червона калина похилилася».

Аудіо- і відеосприйняття пісні «Ой, у лузі червона калина похилилася» у х/ф «Залізна сотня» (Джерело: <http://oun-ura.org.ua/video/> Кадри з кінострічки).

Учитель через свій комп'ютер проектує на екран вищеназване відео.

Робота з текстом твору.

- Чому, на вашу думку, Україна зажурилася?
- Прокоментуйте слова з пісні «Не журися, слава Україно, маєш добрий рід».
- З яким ворогом і за що борються січовики?
- Як січовики намагаються розвеселити Україну?
- Чим прославилися січові стрільці?

Літературознавці: Українці століттями героїчно боронили свій край, свою волю від агресивних чужинців, і ця боротьба знайшла відгомін у фольклорі, насамперед, у козацьких, гайдамацьких, опришківських, стрілецьких, повстанських піснях. З ХХ століття у свідомості й пам'яті українців яскраво залишилася пісенність Українських Січових Стрільців – унікальний пласт нашої пісенної лірики, пов'язаний з визвольними змаганнями українців часу Першої світової війни. Феноменальність цієї пісенності в тому, що поіменно знаємо майже всіх її авторів, місця ство-

сень, з безпосередньої історичної близькості бачимо її злиття з фольклорною традицією національного ліро-епосу визвольних змагань.

Історики: Легіон Українських Січових Стрільців, що зродився у перші дні війни 1914 року з добровольців-патріотів, був незвичайним явищем: у нього влилася переважно освічена інтелігентна молодь, яка взяла в руки не тільки зброю, а й чітку програму національно-просвітницької праці на постоях між боями, створювала школи, читальні, хорові й оркестрові гурти, пресові листки, журнали і т. ін., спрямовані на те, щоб «піднести українську свідомість і честь».

Літературознавці: Стрілецькі, а згодом і повстанські пісні у ХХ ст. зазнали тоталітарного нищення, адже вони асоціювалися з історичними епохами, коли Україна намагалася ствердитися як незалежна держава. Незважаючи на відверті заборони і переслідування, стрілецькі та повстанські пісні збереглися і не втратили своєї популярності.

Історики: Січові стрільці і вояки української повстанської армії, як і колись козаки, – це охоронці своєї споконвічної землі. Вони не завоювали, не гнобителі інших народів. Вони боронили право на власну Землю, Волю й Державу.

Літературознавці: В стрілецьких і повстанських піснях чоловік постає як носій лицарського духу, державницької ідеї, мотив священного обов'язку перед Батьківщиною завжди поєднаний з високими інтимними почуттями – любов'ю до матері, дружини, сестри, коханої. Тому, попри весь героїзм та пафос стрілецької творчості, тут присутні і лірика, і тонкий гумор, поетика та мелодика, багато в чому запозичені з давніших народних пісень. Січові стрільці з задоволенням переспівували народні пісні, пристосовуючи їх до своїх реалій. Проте, незважаючи на глибоку спорідненість із народними, більшість стрілецьких пісень мають своїх авторів. Тексти і мелодії цих пісень переписувалися в рукописні збірки й передавалися з вуст в уста, а потім видавалися і виконувалися у професійних обробках відомих композиторів.

Історики: У повстанських піснях терміни «козак», «стрілець», «повстанець» вільно змінювалися в різних варіантах, оскільки українські вояки ототожнювали себе з героями минулого. Повстанські пісні творилися значною мірою на існуючі мелодії козацьких і стрілецьких пісень, і їх авторство встановити важче.

Рухавка

Під акомпанемент пісні «**Ой, видно село**» виконують рухи стройового вишколу.

КІМНАТА ПОРТРЕТНА

– У цій кімнаті музею ми бачимо фотокартки героїв визвольного руху, газети, листівки, нагороди, а також можемо ознайомитись з біографіями провідників повстанського руху.

Літературознавці: Перший варіант пісні написав відомий поет, директор і режисер Українського театру «Руська бесіда» Степан Чарнецький у 1914 році.

Біографи: Степан Миколайович Чарнецький – поет, фейлетоніст, театральний діяч і критик. Народився 21 січня 1881 в селі Шманьківці. Вищу освіту здобував у Львівському політехнічному інституті. Член літературної групи «Молода муза». З 1906 року – театральний референт товариства «Руська Бесіда» у Львові, протягом 1913-1914 років режисер і мистецький керівник його театру. Співробітник щоденника тижневика «Українське Слово», фейлетоніст (псевдонім Тиберій Горобець), «Українського Вісника» – «Діла» і редактор журналу «Будяк». Автор патріотичного гімну українських січових стрільців «Червона калина» («Ой, у лузі червона калина похилилася...»). Помер 1944 року, похований у Львові.

Літературознавці: Здійснивши постановку трагедії Василя Пачовського про гетьмана Дорошенка «Сонце руїни», С.Чарнецький був невдоволений фінальною піснею-скаргою України «Чи я в лузі не калина була». Для оптимістичнішого фіналу він вставив у драму народну пісню «Розлилися круті бережечки». С.Чарнецький дещо переробив у ній слова, щоб її текст краще вписувався у зміст вистави. Та останній куплет залишив без змін. Крім того, Степан Чернецький доробив до пісні нову, споріднену з народною, мелодію. Михайло Коссак розклав її на інструменти. Вистава спричинилася до популяризації пісні, особливо її останньої строфи «Ой у лузі...». Від акторів театру пісню сприйняла молодь.

У серпні 1914 р. у Стрию пісню «Ой, у лузі...» вперше почув чотар УСС Григорій Трух від стрільця Іваницького. Той її навчився від артистів львівського театру.

Біографи: Григорій (Гриць) Андрій Трух народився 19 лютого 1894 року в с. Гірне Стрийського району Львівської області. У 1914 році закінчив гімназію і з початком війни вступив до Українських Січових Стрільців. Був командиром чоти у сотні Дмитра Вітовського, провідником розвідувальних стеж у Карпатах. Поранений під Болеховом 30 травня 1915 року.

В бою під Потуторами на Бережанщині 30 вересня 1916 року врятувався з однією чотою з оточення. Восени 1917 року був у званні поручника командиром сотні Легіону УСС.

Після окупації краю поляками прийняв монаший чин. Як священник діяв у Галичині, на Холмщині і (з 1932 р.) в США й Канаді.

Автор низки книг і брошур, в тому числі й «Граматика української літературної мови», редактор журналу «Світло» (1943-1946). Є одним з авторів слів славню (гімну) Українських січових стрільців «Червона калина».

Помер в Канаді, в Грімсбі (Онтаріо) 1959 року.

Літературознавці: Григорій Трух до першої строфи «Ой у лузі...» додав ще три строфи, які й склали «Червону калину». Він же навчив співати пісню стрільців своєї чоти. Незабаром перша стрілецька пісня «Ой у лузі червона калина похилилася» поширилася по Стрию. А згодом «Червону калину» почали співати в Галичині та по всій українській землі.

Що стосується авторства музики, то Степан Чернецький твердив, що мелодію підібрав він сам. Музикознавці ж Філарет Колесса і Василь Витвицький вважають її народною. В. Витвицький стверджував, що це мотив пісні «Ой зацвіла червона калина над криницею». А Володимир Гордієнко у своїй праці «Українські Січові Стрільці» повідомляє, що музику написав відомий композитор, автор багатьох стрілецьких пісень Михайло Гайворонський.

Аудіо- і відеосприйняття історичної хроніки у супроводі пісні «Ой, у лузі червона калина похилилася» у виконанні Національної заслуженої капели бандуристів ім. П. Майбороди (Джерело: youtube.com).

КІМНАТА ЗБРОЇ

– Ще у музеї є справжня зброя, і кожний з відвідувачів може взяти її в руки і навіть постріляти.

Для нас найбільшою зброєю є слово.

Виразне читання.

Учні читають вірш по черзі – по одній строфі.

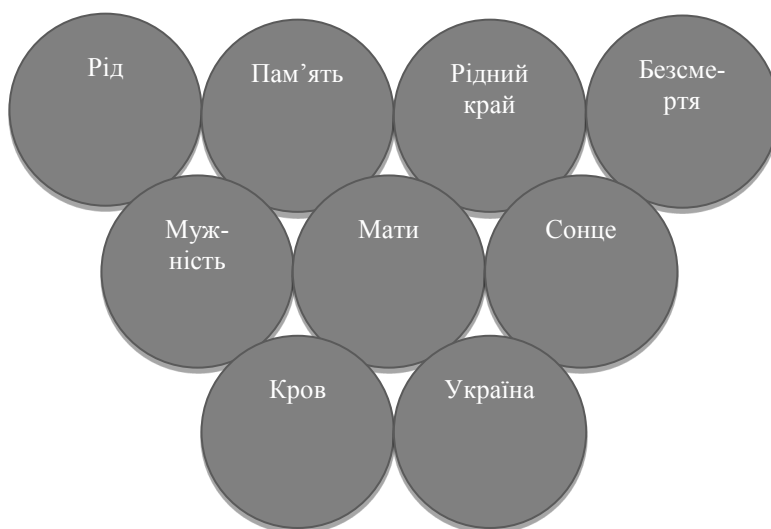
– Що символізує калина? Які ще символи вам відомі?

Метод «Гронування». Укладання грона до слова «калина».

Калина – символ людської пам'яті, бо нагадує про рідний край.

Калина – символ українського роду.

КАЛИНА

Калина – символ безсмертя.

Калина – мужності й незламності духу в боротьбі за незалежність.

Калина – дерево українського роду. Колись у сиву давнину вона пов'язувалася з народженням Всесвіту, вогненної трійці: Сонця, Місяця і Зірки. Тому й отримала калина таке ім'я від старослов'янської назви Сонця – Коло. А оскільки ягоди калини червоного кольору, то й стали вони символом крові та безсмертного роду.

Калина – символ життя, крові, вогню. Деякі дослідники пов'язують її назву із сонцем, жаром, паланням. Калина часто відіграє роль світового дерева, на вершечку якого птахи їдять ягоди і приносять людям вісті, іноді з потойбіччя. Та й саме дерево пов'язує світ мертвих зі світом живих. Калина символізує материнство: кущ – сама мати; цвіт, ягідки – діти. Це також уособлення дому, батьків, усього рідного. Калина – український символ позачасового єднання народу: живих з тими, що відійшли в потойбіччя, і тими, котрі ще чекають на своє народження.

Калина уособлює й саму Україну. Як символ Батьківщини, вона «проросла» в гімнові січових стрільців:

Ой у лузі червона калина похилилася.

Чогось наша славна Україна зажурилася.

А ми тую червону калину підійmemo.

А ми нашу славу Україну розвеселиmo!

– Чому Україна порівнюється з калиною?

Робота з текстом твору.

Знайдіть постійні епітети, які поети використали у пісні.

V. Рефлексивно-оцінювальний етап.

Бесіда

- Чому і для чого ми повинні пам'ятати історію рідного краю і тих, хто її творив?
- Для чого писалися стрілецькі пісні?
- Для чого січовики йшли воювати?
- Якою стрільці намагаються зробити Україну?

Інтерактивна вправа «Очікування». Вчитель пропонує кожному учневі по черзі підійти до «Калинового очікування», знайти свою «ягідку» і оцінити, наскільки виправдались його очікування; якщо очікування здійснились менше ніж наполовину, ягідку зірвати.

За формою калинового кетягу можна судити, чи вдався урок.

Само- та взаємооцінювання роботи на уроці.

Калиновий кетяг на грудях – яскраве мірило якості роботи на уроці. Учні

самі ставлять собі оцінку, порівнюючи власні кетяги з іншими.

VI. Домашнє завдання.

Обов'язкове: підготуватись до виразного читання вірша С.Чарнецького і Г.Труха «Ой, у лузі червона калина похилилася»; дати відповіді на питання підручника.

За бажанням: вивчити напам'ять вірш; написати міні-твір «Захисники Батьківщини», використовуючи в ньому цитати зі стрілецьких пісень; намалювати плакат.

– На завершення уроку давайте разом заспіваємо пісню «Ой, у лузі червона калина похилилася», а допоможе нам у тому гурт «Орли».

Аудіо- і відеосприйняття пісні «Ой, у лузі червона калина похилилася» у виконанні гурту «Орли».

Учитель через свій комп'ютер проектує на екран слайд-фільм «Ой, у лузі червона калина похилилася» (Джерело: youtube.com). Учні і вчитель співають вивчену пісню.

«Як тебе не любити, Києве мій» Д. Луценка – популярна пісня про столицю України

Мета: ознайомити учнів з піснею на слова Д.Луценка «Як тебе не любити, Києве мій»; вчити їх самостійно здобувати інформацію в Інтернеті, працювати з онлайн-словниками, використовувати на практиці отримані знання; удосконалювати навички виразного читання та аналізу ліричних творів;

розвивати вміння виокремлювати головне з інформаційного потоку; сприяти духовному розвитку учнів, спонукати їх до вивчення історії української культури; плекати їхні естетичні смаки;

виховувати патріотизм, віру у щасливе майбутнє українського народу, поважне ставлення до національної історії.

Тип уроку: інтернет-урок.

Міжпредметні зв'язки: музичне мистецтво, історія України, інформатика, журналістика.

Обладнання: комп'ютери, медіа-проектор або інтерактивний екран, швидкісний доступ до мережі Інтернет, принтер, офісний папір, плакат «Очікування», стікери, кольорові фломастери.

Перебіг уроку

*Наш Київ розіслався
На горах над Дніпром,
Садами завітчався,
Мов дівчина вінком.*

М.Рильський

I. Організаційний момент

- Добрий ранок!
 - Добрий ранок!
 - Посміхніться – і сідайте!
- З гарним настроєм, натхненням
Цей урок розпочинайте!

II. Мотиваційний етап

Забезпечення емоційної готовності до уроку

Заповнення «Щоденника настрою».

Настрій	Колір	Початок уроку	Кінець уроку
Захоплення	Червоний		
Радісний	Жовтогарячий		
Приємний	Жовтий		
Спокійний	Зелений		
Сумний	Блакитний		
Тривожний	Синій		
Нудьга	Фіолетовий		

Актуалізація суб'єктного досвіду

Учні читають акровірш:
Гармонія світу звучить урочисто
І пафосно лине в небесну блакить,
Мелодія голосно рветься над містом,
Нестримно в любові народній бринить.

Перевірка домашнього завдання

– Дайте визначення літературного терміну «гімн».

– Які гімни ви вже вивчили?

– Яка різниця між національним гімном держави і піснею-гімном?

– Назвіть особливості виконання гімнів.

– Чи можна вважати пісню «Ой, у лузі червона калина похилилася» гімном?

– Розкажіть про історію створення цієї пісні. Хто її автори? Чому вона вважається народною?

Учні читають напам'ять вірш «Ой, у лузі червона калина похилилася» або співають.

Учитель: Вже десять уроків ми з вами вивчаємо українські пісні – народні та літературного походження. Ви вже багато дізналися, деякі пісні вивчили напам'ять. Сьогодні у нас останній «пісенний» урок, і ми не можемо не згадати ще одну прекрасну – і дуже важливу для українців – пісню.

Три попередніх уроки ми вивчали гімни: національний, духовний, гімн січових стрільців. А які гімни ще бувають? (Релігійні (християнські), літературні, національні, офіційні державні, корпоративні). Правильно, гімн школи. А ще гімн міста.

А от гімн якого міста ми вивчатимемо на уроці, ви дізнаєтесь, прочитавши акровірш:

Кожний знає: наше місто –

Ирїй справжній на землі!

Їдуть в захваті туристи

Всі – дорослі і малі!

III. Цілевизначення і планування

Оголошення вчителем теми і мети уроку

«Як тебе не любити, Києве мій» – неофіційний гімн столиці України, написаний поетом Дмитром Луценком і композитором Ігорем Шамо.

Під час уроку ми здійснимо віртуальну подорож до Києва – у часі та просторі, познайомимось з авторами пісні, з історією її створення, проаналізуємо поетичний текст, навчимося виразно читати вірш і намагатимемось запам'ятати слова, щоби теж співати цю чудову пісню.

Інтерактивна вправа «Очікування» Вчитель пропонує кожному учневі написати на картках-стікерах кількома словами свої очікування від уроку; по черзі приклеїти їх на плакаті, коментуючи.

Визначення власних цілей і узгодження їх із загальними.

Узгодження плану роботи.

IV. Опрацювання навчального матеріалу

Аудіо- і відеосприйняття пісні «Як тебе не любити, Києве мій» у виконанні Юрія Гуляєва

Учитель через свій комп'ютер проектує на екран відеокліп «Юрій Гуляєв – «Києве мій» або слайд-фільм «Київський вальс» (джерело: <http://www.youtube.com>)

Завдання учням: уважно прослухати пісню, звернути увагу на її будову.

– Сподобалась вам пісня? Поділіться враженнями.

– Ті, хто був у Києві, мабуть, чули мелодію цієї пісні. Підкажіть, де? (Видзвонюється мелодія на годинниковій вежі на майдані Незалежності через кожну годину, а на київському радіо лунають позивні).

– Як побудована пісня? (Вірш складається із трьох восьмирядкових строф – куплетів, в кінці кожної рефрен: «Як тебе не любити, Києве мій!»)

Теорія літератури

Робота в Інтернеті

– Знайдіть в Інтернеті визначення термінів «куплет», «рефрен», «приспів». Зверніть увагу, якими онлайн-словниками ви користуєтесь.

Куплет (від французького слова, що означає «з'єднувати попарно») – строфа, частина пісні. Куплет складається з двох чи чотирьох рядків, які між собою римуються. Мелодія пісні охоплює цілий куплет і потім точно чи з незначними варіаціями переноситься на всі наступні куплети цієї самої пісні.

Рефрен (від стар.-фр. refrain (від refraindre) – «повторювати») – в музиці головна тема, певний музичний матеріал, який неодноразово повторюється впродовж твору. У поезії рефреном може бути рядок або декілька рядків, вставлених між строфами.

Приспів. 1. В хорових піснях друга половина куплету, яку після заспіву виконує хор. 2. В куплетній формі частина куплета з незмінним текстом, яка повторюється в кожному куплеті пісні, створюючи цілісний художній образ.

Учитель: Знайдіть, будь ласка, в Інтернеті історію створення цієї пісні. (Підказка: ввести в пошуковому рядку: «Як тебе не любити, Києве мій» + історія створення). Перше посилання – на «Вікіпедію» (<http://uk.wikipedia.org>)

Робота в Інтернеті.

– Коли і ким створено цю пісню? («Як тебе не любити, Києве мій!» пісня композитора Ігоря Шамо на слова поета Дмитра Луценка, написана в 1962 році. Пісню називають неофіційним гімном Києва).

– Коли вперше прозвучала ця пісня? (Вперше пісня прозвучала 27 травня 1962 року).

– Як довго писалися слова та музика? (Музику Ігор Шамо написав за одну ніч, а вірші до пісні Дмитро Луценко складав майже місяць).

– Як ви гадаєте, чому так довго Дмитро Луценко писав три строфи? (Мабуть, хотів, щоби пісня вийшла насправді гарною і полюбилась киянам).

Учитель (розповідь учителя супроводжується слайдами): Народилася пісня п'ятдесят років тому, в далекому 1962 році, коли Києву вручали чергову урядову нагороду. Саме тоді міністр культури України Ростислав Бабійчук запросив до себе вже знаного на той час композитора Ігоря Шамо з тим, щоб той написав до урочистої події присвяту столиці України. Композитор розумів, що завдання йому було поставлене дуже непросте. Річ у тому, що у той час надзвичайно популярним був «Київський вальс» Платона Майбороди і Андрія Малишка. До того ж, часу на створення пісні було відведено надзвичайно мало.

Ігор Наумович відразу ж звернувся до свого друга поета Дмитра Луценка. Вони запаслися міцним чаєм і почали робити нариси майбутнього твору. Творчий процес затягнувся на усю ніч, а уранці пісня була вже частково готова. Тобто, музику Ігор Шамо написав, а от слова довго не придумувались. Спочатку народився другий куплет, але без рефрена.

Відкрийте, будь ласка, підручник, і прочитайте його.

Виразне читання

Один з учнів читає вголос:

В очі дивляться кани,
Серце в них переллю.
Хай розкажуть коханій,
Як я вірно люблю.
Буду мріяти й жити
На крилах надій...

Учитель. Розповідають, що незадовго до того, коли Дмитро Оме-
лянович та співак Юрій Гуляєв проходилися весняним Хрещатиком,
їхні погляди прикував дивовижної краси колір. То на клумбах квітли,
палахкотіли канни – красиві багряні квіти. Замилувавшись, Юрій Гуля-
єв звернувся до Дмитра Луценка з такими словами: «Ви – поет, ви мо-
жете перелити цю красу в слова. А музика знайдеться. Напишіть мені
пісню про канни – рідкісні квіти...» Експромтом спалахнули рядки: «В
очі дивляться канни...» Так з’явився другий куплет.

Щоб дужче надихнутися враженнями, поет вийшов на Володимирсь-
ку гірку. Перед ним в усій красі постало справжнісіньке зелене море,
яке виграло ніжними хвилями – густий зелений гай на схилах Дніпра.
Того ж вечора були написані слова... Здогадайтесь, які?

Виразне читання

Учні читають:

Грає море зелене,
Тихий день догора,
Дорогими для мене
Стали схили Дніпра.

Учитель. Про те, як народився знаменитий рефрен, Ігор Шамо
пізніше розповів наступне: «Звичайно, знайти такі слова, які б стали
крилатими, дуже важко, особливо в пісні. Ці слова – «Як тебе не люби-
ти, Києве мій» – знає кожен з нас. Коли ми з Дмитром ходили по дніп-
ровських кручах і думали про те, як би написати таку пісню, яку б усі
полюбили, десь почули слова, які хтось вимовив: «Як таке місто не лю-
бити?» – і відразу з’явилася фраза: «Як тебе не любити». Рецептів ство-
рення мелодій і віршів не існує. Єдине, що можу сказати: нам дуже при-
ємно, що ця пісня пройшла випробування часом».

Виразне читання

Учні читають вірш «ланцюжком».

Рухавка

Тягнемось до сонечка! (Встаємо, піднімаємо руки, тягнемось догори)
Стриб-стриб – через річку! (Стрибаємо на місці)
Хилимось до полечка, (Присідаємо)
Вищі за смерічку! (Встаємо, тягнемось догори)

Навкруги розглянемось – (Робимо оберти головою)
Все степи безкраї! (Широко розводимо руки)
Сонечку всміхаємось (Посміхаємось, заплющуючи очі)
У щасливім краї! (Відкриваємо очі, сідаємо за парти)

Робота в Інтернеті

– Хто був першим виконавцем пісні «Києве мій»? (Першими майбут-
ній хіт виконали дуєтом солісти Київського оперного театру Юрій Гуля-
єв і Костянтин Огневий у супроводі оркестру українського радіо під уп-
равлінням Вадима Гнедаша під час святкування Дня Києва у 1962 році.
Але першим і найкращим виконавцем цього твору вважається Юрій Гу-
ляєв. Він же порадив композиторові маршовий темп змінити на вальсо-
вий, щоб пісня краще лягала на його голос).

– Хто ще виконував цю пісню? (Юрій Гуляєв, Микола Кондратюк,
Дмитро Гнатюк, московський дует Віктора Селиванова і Олексія Усма-
нова. Не забуває про цю мелодійну композицію й молодь. Наприклад,
2008-го дует «Барселона» після блискучого виконання пісні «Києве
мій» отримав «срібло» на конкурсі «Нова хвиля» в Юрмалі. Також її ви-
конують Олег Винник, Таїсія Повалій і Йосиф Кобзон, «Містерія», Те-
тяна Овсієнко, Оксана Вояж, Еріка, Катерина Грачова та інші).

– Ви вже слухали пісню у виконанні Юрія Гуляєва, а тепер подивіться
відеокліп «Києве мій» у виконанні дуєту «Барселона».

Аудіо- і відеосприйняття пісні «Як тебе не любити, Києве мій» у виконанні дуету «Барселона»

Учитель через свій комп'ютер проектує на екран відеокліп «Дует «Барселона» (Володимир Ткаченко та Олександра Кадуріна) – «Як тебе не любити, Києве мій». Програма "Улюблені пісні 50-х". Композитор: Ігор Шамо, поет: Дмитро Луценко (Джерело: <http://www.youtube.com>).

Робота з текстом твору

– Яка пора дня зображена у вірші? (Вечір переходить у ніч: «Тихий день догора», «Спить натомлене місто», «Ген вогні, як намисто, Розцвіли над Дніпром, Вечорів оксамити»).

– Які найяскравіші деталі ви можете назвати? (Канни, схили Дніпра, вогні).

– Назвіть художні засоби у цьому вірші:

– епітети (море зелене, тихий день, закохані мрії, натомлене місто, мирний лагідний сон);

– порівняння (вогні, як намисто; вечорів оксамити, мов щастя прибіг);

– метафори (море грає, день догора, віти закоханих мрій, в очі дивляться канни, серце в них переллю, жити на крилах надій, вогні розцвіли, вечорів оксамити);

– уособлення (хай канни розкажуть, спить місто).

– Якими почуттями сповнений вірш? (Любов'ю і щастям, спокоєм і надією).

Хвилинка-цікавинка

– Ви знаєте, звідки походить вираз «Язык до Києва доведе»?

За легендою, 999 року киянин Кирило Щеком'яка заблукав у безкрайньому степу і потрапив до половців. Коли половці спитали: «Звідки ти, Микито?» – той відповів, що з красивого і багатого міста Києва. І так розписав кочівникам багатство і красу рідного міста, що половецький хан Нунчаку причепив Микиту за языка до хвоста свого коня, і половці поїхали воювати і грабувати Київ. Так Микита Щеком'яка потрапив додому за допомогою свого языка.

Робота в Інтернеті

– Вам цікаво більше дізнатись про авторів пісні? Знайдіть, будь ласка, в Інтернеті відомості про Дмитра Луценка та Ігоря Шамо.

Робота в групах

«Прес-реліз»

Клас ділиться на дві групи: «луценкознавці» та «шамознавці». Опрацьовують біографії митців та виготовляють прес-релізи.

V. Рефлексивно-оцінювальний етап

Інтерактивна вправа «Очікування». Вчитель пропонує кожному учневі записати на стікерах, наскільки виправдались їхні очікування; ці стікери приклеїти на іншій стороні плакату, при цьому озвучуючи.

Само- та взаємооцінювання роботи на уроці

IV. Домашнє завдання

Обов'язкове: підготуватись до виразного читання вірша Д.Луценка «Як тебе не любити, Києве мій»; дати відповіді на питання підручника.

За бажанням: вивчити напам'ять вірш; намалювати ілюстрації; створити в програмі Publisher плакат або буклет (на вибір).

– І на завершення уроку давайте подивимось відео з концерту, присвяченого 70-й річниці визволення Києва від німецько-фашистських загарбників – знову неофіційний гімн Києва, пісня, яку ми встигли полю-

Контрольний твір за темами «Календарно-обрядові пісні», «Пісні літературного походження»

Мета: підсумувати і узагальнити вивчене про різновиди українських пісень;

розвивати писемне зв'язне мовлення, уміння висловлювати свої думки, аргументувати їх прикладами, власними спостереженнями;

виховувати повагу до історичного минулого нашого народу, усвідомлення своєї причетності до історичних процесів.

Українська пісня - це геніальна поетична біографія українського народу.

О. Довженко

Перебіг уроку**I. Актуалізація опорних знань учнів****II. Оголошення теми, мети та завдань уроку****Вступне слово вчителі**

На попередніх уроках ми познайомилися з українськими народними піснями, автори яких невідомі, це колективне творіння. Також познайомилися з піснями, які мають своїх конкретних авторів. Це пісні літературного походження, але вони так полюбилися в народі, що теж стали народними.

Сьогодні на уроці нам треба на основі знань про різновиди українських пісень виявити, як у них виразилась багата, щедра душа українського народу. Провести підготовку до написання твору і скласти його.

Робота з епіграфом

1. Виділіть опорні слова у наведених рядках. (*пісня, народ.*)
2. Яка роль означень геніальна, поетична, бездонна?
3. Чи погоджуєтесь ви зі словами Довженка?

Фронтальне опитування

1. Що таке фольклор?
2. Назвіть види (жанри) народної творчості.
3. Дайте визначення пісні як літературного твору.
4. Як створювались народні пісні?
5. Як виникали літературні пісні?
6. Назвіть художні особливості народних пісень.
7. Доведіть думку, що види усної народної творчості взаємопов'язані між собою. Відповідь обґрунтуйте.
8. Як ви розумієте вислів «Пісня - душа народу»?
9. Що буде темою нашого твору?
10. Який тип мовлення при його створенні ви використаєте?

III. Формування і вдосконалення умінь та навичок**Продовжити асоціативний ряд**

Народ – людина – душа – почуття – (образи) – (поезія, пісня, музика)

Закінчити речення та прислів'я

Українська земля щедра на хліб і... (пісню).

Усні народні твори передавались... (із уст в уста).

Творцями казок, пісень, легенд, загадок був... (народ).

У барвистому вінку усної народної творчості найчисленнішими є... (пісні).

Найдавніші народні пісні виникли ще в... (первісному суспільстві).

Це був період... (духовного) єднання наших предків із Все-світом.
Магічними діями і добрим словом хлібороби намагалися... (задобрити таємничі сили природи.)

У піснях люди передають свої... (почуття, переживання, думки).

Сяка-така пісенька краща, ніж... (сварка).

Хоч нові птахи, та старі... (пісні).

Хоч соловейко маленький, та пісні його... (удаленькі)

Яка пташка, така й ... (пісня)

Складання орієнтовного плану твору та добір лексичного матеріалу

План

1. Усна словесна творчість - найважливіша і найбагатша частина культури українського народу.

2. Пісня - душа українського народу в її найрізноманітніших проявах.

а) гармонія з природою;

б) дух незнищенності в літературних піснях;

в) образність та ліризм української пісні;

3. Народна пісня в нашій сім'ї.

Лексичний матеріал

Духовний набуток, національна своєрідність, вершини творчої діяльності, пісенно-музичні скарби, шедеври незрівняної краси, поетичне світосприйняття, глибина мелодійного звучання

Магічна сила слова, гармонія з природою, віра в існування надприродних сил, духовне єднання із Всесвітом, образне світосприйняття; боротьба за незалежність, ідея національного самовизначення;

багатство образів, чуттєвість, переживання, ніжність, картини дитинства, мамина пісня

Цінний спадок, традиції, родовід, єднання

Створення учнями зв'язних висловлювань

Зразок твору «Пісня – душа народу»

Український народ впродовж багатьох віків формував багату культуру, значною частиною якої є усна словесна творчість, пісенно-музичні скарби. Ці шедеври незрівняної краси відображають національну своєрідність українського народу - поетичне світосприйняття. Через те українські пісні мають глибинне мелодійне звучання, влучне барвисте, образне слово.

Колись людина мала дуже тісний зв'язок із природою. Вірила в існування божеств, від яких, на її думку, залежало життя і доб-робут. Це був час духовного єднання наших предків із Всесвітом. Щоб боги були до них прихильнішими, наші пращури вдавались до різних магічних обрядів, які супроводжувались піснями, іграми, танцями. Так виникли обрядові пісні, в котрих відчувається поетична душа, образне світосприйняття, розуміння навколишнього світу та людини як частини цього світу.

Тяжкою була доля нашого народу, але люди ніколи не втрачали надію на краще, в грізні хвилини ставали на захист справедливості, правди, мужньо боролися за незалежність, національне самовизначення. В історичних піснях прославляється патріотизм, героїзм, незнищенність нації, підтверджується безсмертя душі народу

Але українська душа ще й чутлива, лірична, здатна виражати свої почуття через образи-символи. Згадаймо мамину коліскову, і в нашій уяві з'являться милі кожній людині картини: і сірий котик, і Сон, який ходить коло вікон, Дрімота, барвінок, м'ята...

У нашій сім'ї шанують українську пісню. Коли на родинне свято збирається вся сім'я, усі співають. Пісня єднає нас, надає нам сили і впевненості, допомагає жити.

Учитель _____

Урок №14

Дата _____

Микола Кіндратович Вороний. «Євшан-зілля». Історична основа поеми. Жанр. Композиція. Зміст

Клас _____

Мета: ознайомити учнів із трагічною долею поета (коротко), з історичною основою поеми «Євшан-зілля»; подати поетичну інтерпретацію сюжету Миколою Вороним; поглибити знання з теорії літератури (ліро-епічний твір, поема ліричний герой; сприяти розвитку навичок виразного читання та коментування прочитаного, визначення особливостей поеми; розвивати культуру усного зв'язного мовлення, логічне мислення, вміння зіставляти та аналізувати; виховувати інтерес до пізнання історії рідного краю, його духовної спадщини.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет поета, мультимедійна презентація, пучечок полину, гілочка верби, калини, літературознавчий словник, «Тлумачний словник української мови» за ред. В. С. Калашиника, «Іпатський літопис», запис пісні «Ой роде наш красний».

Перебіг уроку

*Людина повинна завжди пам'ятати,
звідки вона пішла в життя.*

О. Довженко

Забудеш рідний край – тобі твій корінь всохне.

Народна мудрість

I. Організаційний момент

Звучить фрагмент із народної пісні у виконанні Ніни Матвієнко «Ой роде наш красний».

Учитель. Ви прослухали пісню. Хай стане вона своєрідним місточком до нашого знайомства з розділом «Історичне минуле України». Впевнена: ця пісня надихнула кожного до роздумів про рід, про те найдорожче місце на землі, звідки всі ми родом, – про Батьківщину. Малу чи велику...

– Учні, прочитайте епіграфи, подумайте в їх зміст. Над яким почуттям вони спонукають нас задуматися?

(Бажані відповіді: патріотизм, Батьківщина, батьківщина.)

II. Актуалізація опорних знань учнів

Випереджувальне завдання

Учні розкривають зміст понять: «патріотизм», «Батьківщина», «батьківщина» (за «Тлумачним словником української мови»).

III. Оголошення теми та мети уроку

IV. Опрацювання навчального матеріалу

– Учні, а ви вважаєте себе патріотами?

Учитель. На цьому уроці ми познайомимося з найважливішими сторінками з життя свідомого українця, який порушує проблему «патріотизму» у багатьох творах, зокрема у поемі «Євшан-зілля».

Повідомлення учня про життєвий і творчий шлях письменника

Є на території України славний куточок – Катеринославщина. У далекому 1871 році, 24 листопада, в сім'ї ремісника К. П. Вороного та О. Д. Колячинської народився син Микола. Хлопець ріс, навчався в Харківському, потім у Ростовському реальному училищі, згодом – у гімназії в Ростові-на-Дону. Вірші почав писати, будучи гімназистом. Захоплювався творчістю Т. Шевченка, театральною діяльністю М. Кропивницького, політичною літературою.

Через зв'язки з народницькими організаціями потрапив у поле зору поліції, йому заборонили вступати до університету, проживати в Петербурзі та інших великих містах. Тому з 1895 року Микола Вороний (псевдоніми – Арлекін, Віщий Олег, Микольчик, Сіріус) навчався у Віденському університеті, потім у Львівському, працював режисером у театрі «Руська бесіда». Був актором трупи М. Кропивницького. Видав збірки віршів: «Ліричні поезії» (1911), «В саяві мрій» (1913), «Євшан-зілля» (1917). Восени 1917 року став директором і режисером «Національного театру».

Загибель УНР стала причиною виїзду поета за кордон. Змучений і виснажений, він 1920 року емігрував до Варшави («їхав з неохотою, з примусу»). Там видав збірку поезій «За Україну» (1921). 1926 року повернувся до Києва. 1934 року Акимов (Егідес) – уповноважений секретно-політичного відділу ДПУ УРСР – виніс постанову про початок попереднього слідства в справі М. К. Вороного, якому інкримінували «контрреволюційну діяльність». М. Вороний під час допиту рішуче заперечував висунуті проти нього обвинувачення в належності до контрреволюційного підпілля. Спочатку особлива нарада колегії ДПУ УРСР ухвалила ув'язнити Вороного у виправний трудовий табір терміном на три роки, який згодом замінили на трирічне заслання в Казахстан. Зрештою, на клопотання самого Вороного та його сина Марка – поета й публіциста – Судова трійка при колегії ДПУ УРСР зглянулася й замінила трирічне заслання в Казахстан висилкою на той же термін із заборонаю проживати в Україні, Білорусі, Московській та Ленінградській областях.

За таких обставин якийсь час Вороний мешкав у Воронежі, згодом – у Одещині. Під час репресій його заарештували. У той же час влада розстріляла поета сина – Марка Вороного.

29 квітня 1938 року поетові було винесено вирок – «розстріляти». Як свідчить виписка із акта, вирок виконано 7 червня 1938 року о 24.00.

Микола Вороний пішов у небуття, та залишилась пам'ять про нього – його творча спадщина.

Про реабілітацію поета клопоталася президія правління Спілки письменників України.

Після посмертної реабілітації М. Вороного вийшли друком книги: «Вибрані поезії» (1959), «Твори», «Театр і драма» (1989).

Слово учителя

Микола Вороний – один із когорта тих, які готові були відстоювати свободу, які любили Батьківщину, які не стояли осторонь долі народу. У той час, коли творити було заборонено, Микола Кіндратович цікавився історією українського народу. Знайомився із пам'ятками сивої минувшини. Якось він натрапив на факт у Галицько-Волинському літописі, що входить до складу Іпатського літопису. Це була легенда «Про Євшан-зілля». Вона справила на поета незабутнє враження.

Знайомство з легендою

«Іпатський літопис»

(Читає вчитель)

«...Ревна же дѣду своєму Мономаху, погубившему поганія измаилтяны, рекомья половцы, изгнавшю Отрока въ Обезы за Желѣзныя врата, Сырчанови же оставшю у Дону рыбою оживши; тогда и Володимеръ Мономахъ пиль золотымъ шеломомъ Дону, прѣмши землю ихъ всю, и загнавшя окааньныя агаряны. По смерти же Вълодимери, оставшю у Сырчана единому годцу же Ореви и посла и въ обезы, река: «Вълодимеръ умерлъ есть, а вѣротися, брате, поиди въ землю свою; молви же ему моя словеса, пой же ему пѣсни половецкія, аже ти не въсхоцеть, дай ему поухати зелія, именеемъ ємшань». Оному же не восхотѣвшю обратится, ни послу-

шати, и дасть ему зеліє, и вѣсплакавшю, рече: «да лучше есть на своей зем-
ли костью лечи, нежли на чюжей славу быти». И прійде въ свою зем-
лю. От него родившюся Кончаку, иже снесе Сулу, пѣшь ходя, котель нося
на плечу...» (1201 рік)

Переклад Л. Махновця

«...він ревно наслідував предка свого Мономаха, що погубив пога-
них ізмаїльтян, тобто половців, вигнав [хана їхнього] Отрока в Обези за
Залізній ворота, а [хан] Сирчан зостався коло Дону, рибою живлячись.

Тоді Володимир Мономах пив золотим шоломом із Дону, забравши
землю їх усю і загнавши окаянних агарян. По смерті ж Володимировій
остався у Сирчана один лиш музика Ор, і послав він його в Обези, кажу-
чи: «Володимир уже вмер. Тож вернися, брате, піди в землю свою». Мов
же ти йому слова мої, співай же йому пісні половецькії. А якщо він не
схоче, – дай йому понюхати зілля, що зветься євшан».

Той же не схотів [ні] вернутися, ні послухати. І дав [Ор] йому зілля,
і той, понюхавши і заплакавши, сказав: «Да лучше есть на своїй землі кіс-
тьми лягти, аніж на чужій славному бути». І прийшов він у землю свою.
Од нього родився Кончак, що зніс Сулу, пішо ходячи, котла носячи на
плечах...» (1201 рік)

Бесіда

– Що допомогло Ору повернути ханського сина у половецькі степи? /
Запах євшану!

5. Випереджувальне завдання /ілюстроване повідомлення учня/.

– Що ж це за зілля?

Слово «Євшан» має тюркське походження. У тлумачному словнику
зафіксовано кілька його значень:

1. Євшан-зілля (полин) – символ пам'яті, рідної землі, Батьківщини;
своєрідний пароль українців.

2. Євшан-зілля – народнопоетична назва степової запашної рослини з
червоним або пурпуровим цвітом. У Біблії слово «полин» нерідко поєдну-
ється зі словом «яд». Грішники часто зазнають кари Господньої саме по-
лином.

Полин – трав'яниста або напівкущова рослина з міцним запахом і гірка
на смак. У світі існує близько 500 її видів, в Україні розповсюджено
понад 20. Росте повсюди як бур'ян. Деякі види використовуються як лі-
карські рослини, окремі є кормом для тварин. Кримський різновид – ядо-
витий.

В українському фольклорі полин – надійний оберіг від русалок, іншої
нечисті. За віруваннями, на Русалчин Великдень мавка, перестрівши лю-
дину, питала: «Полин чи петрушка?». Якщо та показувала полин, русалка
миттю зникала.

У фольклорі полин виступає, як правило, символом нещасливого, без-
таланного життя:

Лучче мені, мати,
Гіркий полин їсти,
Аніж мені, мати,
Із нелюбом сісти.

В останні роки цей символ розширює свої межі, поглиблюється.
«Євшан» – це і хронос, товща часу, символ вічної любові до Батьківщини,
символ її незнищенності. Це і простір, тобто символ єднання, спільності
всіх, хто любить Україну. Де б вони не жили – чи в Канаді, чи в Америці,
чи в Австралії...» /Сологуб Н. Євшан-зілля//Культура слова. – Вип.45. –
К.,1994. – С.13/.

**Пропоную шестикласникам понюхати рослину – полин і відповіс-
ти на запитання.**

- Чому евшан нагадав степовикові за народженням про його рідну домівку?
- Які рослини-символи має український народ?
- Які з них ви бачите на слайді? (*Верба, калина, чорнобривець*)

V. Сприйняття навчального матеріалу

Словникова робота

Пояснити значення слів:

- евшан-зілля – різновид полину;
- ясир – люди, взяті в полон, бранці;
- почет – пошана;
- розкоші – багатство;
- гудець – співець і музикант;
- земля руська – у цьому тексті: земля українська;
- Перун – бог грому;
- твар – обличчя;
- зілля-приворот – чарівне зілля;
- зацурали – забули;
- хан – правитель у кочових народів;
- бадилля – сухі гілочки;
- сірома, небога – бідолаха.

Учитель. Поему «Євшан-зілля» М. Вороний написав у 1895 році. Цей прекрасний, на мою думку, зворушливий твір належить до жанру – ліро-епічних творів, це поема.

Поглиблення знань із теорії літератури /слайд 11/.

Ліро-епічний твір – це літературний твір, у якому гармонійно поєднуються ознаки лірики та епосу. Такі твори мають розгорнутий сюжет (від епосу), написані у формі віршів, з великою кількістю виражених почуттів (від лірики): балада, байка, поема, дума.

Поема (др.-грец. ποίημα) – ліро-епічний оповідний твір, у якому змальовується характер, визначні події з життя людей; зображення подій супроводжується авторськими ліричними відступами і роздумами; це великий за розміром віршований твір із оповідним чи ліричним сюжетом.

Завдання. Доведіть, що текст є поемою.

Дослідження

1. Віршована форма.
2. Поділений на строфи.
3. Відчувається ритм.
4. Римуються рядки, наявні такі види римування:
 - а) 1, 2, 4 рядки:

Але спів цей ніжний, любий,
Ані перший – сильний, дужий,
Не вразив юнацьке серце;
Він сидить німий, байдужий.

- б) 2 і 4 рядки (кільцеве римування):

Україно! Мамо любя!
Чи не те ж з тобою стало?
Чи синів твоїх багато
На степах твоїх зостало?

- в) 1 і 3, 2 і 4 рядки (перехресне римування):

Не блищить воно красою
Слів гучних і мальовничих,
Не вихвалює героїв
Та їх вчинків войовничих.

5. Усюди спостерігається жіноча рима.
6. Віршовий розмір:

Хорей – двоскладова стопа з наголосом на першому складі.

UU|TU|TU|TU

UU|TU|TU|TU

TU|TU|UU|TU

UU|TU|UU|TU

UU|TU|UU|TU

Учитель. Твір «Євшан-зілля» М. Вороного названий поемою. Це авторська інтерпретація дуже давньої легенди, з якою ми вже познайомилися. Автор переосмислив її. Він творчо використав основний мотив легенди. І сьогодні його твір продовжує бути повчанням сучасникам, які зневажливо ставилися, ставляться до рідного краю. На крилах уяви перенесімося у часи існування Київської Русі, в часи князювання Володимира Мономаха.

Виразне читання поеми до кінцівки твору (учитель, учні).

Робота над змістом твору.

Блицтурнір

Як малий половчанин потрапив до Володимира Мономаха?

Як жилося хлопцеві у князя?

Як почував себе старий хан, батько хлопчика?

Кого хан вирішив відіслати на пошуки сина?

Яким чином хан порадив посланцеві розбудити пам'ять юнака?

Як поставився хлопчик до слів посланця від батька, половецького хана?

Кого і що саме побачив хлопчик, коли понюхав євшан-зілля?

Що вирішив хлопчик під впливом спогадів?

До кого із заключним словом звертається автор поеми?

Гра «Мікрофон»

Чому ханський хлопчик залишився байдужим до розповіді про горе батька, до пісень, які почув?

Що пережив хлопчина, про що подумав, коли відчув пахощі євшану?

Пошукова робота.

– Знайти слова, які відтворюють зміну в настрої юнака? Прочитати їх.

– Що спільного з епіграфом має поема?

Ідейно-художній аналіз твору

1. Колективне визначення теми, ідеї, основної думки твору.

2. Робота з підручником.

Аналіз тексту

1. Як побудовано поему? Розділіть її на основні частини. (*Пролог, основна частина, епілог*) Поміркуйте над особливостями та призначенням кожної з них.

2. Визначте наявні в тексті типи мовлення?

Розповідь про події (пролог). Роздум хана над тим, як повернути сина додому /основна частина/; автора над тим, як повернути збайдужілий народ до рідної України (епілог).

Назвіть образи твору. Визначте окремо образи-персонажі.

Образи

Слово, пісня, степ, Україна, євшан-зілля, хан, син, гудець.

Образи-персонажі

Хан, син, гудець.

Сюжет твору

1. Експозиція (пролог).

Згадка про давнє літописне «оповідання, що зворушує у серці найсвятіші почування», в якому є «якесь пророкування», що

...живить надію,

Певну віру в ідеали

Тим, котрі вже край свій рідний

Зацурали, занедбали...

2. Зав'язка.

Зустріч читача з образом ханського сина, малим хлопчиною, що жив у неволі в Києві, розповідь про його життя.

3. Розвиток подій.

Гра «Хто швидше?»

Завдання. Скласт и карт ини відповідно до зміст у прочит аного т во-ру.

1. «Та не так жилося хану

Без коханої дитини...»

2. «Кличе він гудця до себе...»

3. Пропонує гудцеві:

–розповісти про батькові муки;

–заспівати пісню рідну, половецьку про життя привільне на-ше;

–дати йому євшан-зілля.

4. Мандри гудця.

5. «Крадькома пройшов, мов злодій,

Він до сина свого пана...»

6. Слова не вражають.

7. І гудець по струнах вдарив!...»

Спів не вражає юнака.

4. Кульмінація.

– Який момент є найбільш вражаючим?

«Той євшан, чарівне зілля,

...понюхать юнакові

Подає...»

Цей елемент сюжету є кульмінацією.

5. Розв'язка:

«...і в дорогу

В нічку темну та погожу

Подались вони обоє...

В рідний степ...»

6. Епілог.

Звернення до України, роздуми автора над її долею, над долею її синів, які манівцями блукають.

Риторично звучить звертання і питання в останній строфі:

Україно! Мамо люба!..

Де ж того євшану взяти...

Того зілля-привороту,

Що на певний шлях направить,—

Шлях у край свій повороту?!

Занепокоєння автора тим, що

...тієї сили,

Духу, що зрива на ноги,

В нас нема...

VI. Закріплення вивченого

Евристична бесіда

Хто у творі одночасно названий і соколом, і вовком, і чарівником?
(Гудець)

Чому хан на пошуки сина відправляє саме гудця?

Що нагадувало страшну хуртовину, «страшні Перуна громи»? (Пісня гудця)

Кого половецький юнак назвав коханою? (Волю)

Коли юнак згадав усе? (Відчувши ароматєвшан-зілля)

Усна саморефлексія. Аналіз досягнення цілей

Що дав вам сьогоднішній урок?

Що вас най більше вразило у змісті поеми?

Слово вчителя. Куди б не їхав ти, де б не був, завжди пам'ятай і знай: тебе люблять, на тебе чекають. Чекає твого повернення рідна земля, батьківська хата, мама і тато. Тобі не потрібно євшан-зілля, бо в твоєму серці живе пошана до історії, національних традицій, і особливе почуття – почуття національної гордості! «Без цього не буде тобі добре на землі і не будеш довголітнім на ній, зникнеш безслідно і без пам'яті.»

VII. Домашнє завдання

Написати твір-роздум «Чи актуальний твір М. Вороного «Євшан-зілля» сьогодні?»

Микола Вороний. Поема «Євшан-зілля». Патріотичні почуття й толерантне ставлення до інших народів. Роль слова, пісні, історії в житті будь-якої людини. Краса природи рідного краю

Мета: вчити учнів визначати головну думку твору, розповідати про життя ханського сина в полоні руського князя; пояснювати, чому він забув рідний край, характеризувати інші образи; досліджувати мову твору; співвідносити давноминулі події із сучасністю; розвивати вміння висловлювати власне розуміння почуття патріотизму й толерантного ставлення до інших народів; розуміння ролі слова, пісні, історії в житті людини; розуміння краси природи рідного краю; виховувати почуття національної свідомості, вірності Батьківщині.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: вислови, випереджувальні завдання, роздатковий матеріал, тест, схема «Літературні герої поеми», запис пісні «Євшан-зілля».

Методи й прийоми: використання образних висловів, бесіда, слово вчителя, робота в парах, у групах, складання сенканів.

Перебіг уроку

Людина повинна завжди пам'ятати,

звідки вона пішла в життя.

Людина не має права бути безбатченком.

О. Довженко

Краще в ріднім краї милім

Полягти кістьми, сконати,

Ніж в землі чужій, ворожій

В славі й шані пробувати!

М. Вороний

Бо хто матір забуває,

Того Бог карає,

Того діти цураються,

В хату не пускають.

Т. Шевченко

I. Організаційний момент

Учитель. Дорогі діти, уявіть собі, що ви гортаєте сторінки дивних книг про країну, яка є нашою Батьківщиною, про те, що одні люди пам'ятають про неї, інші зраджують їй. Чому ж так важливо для людини пам'ятати про свою батьківщину, рідний дім, батьків?

Рольова гра

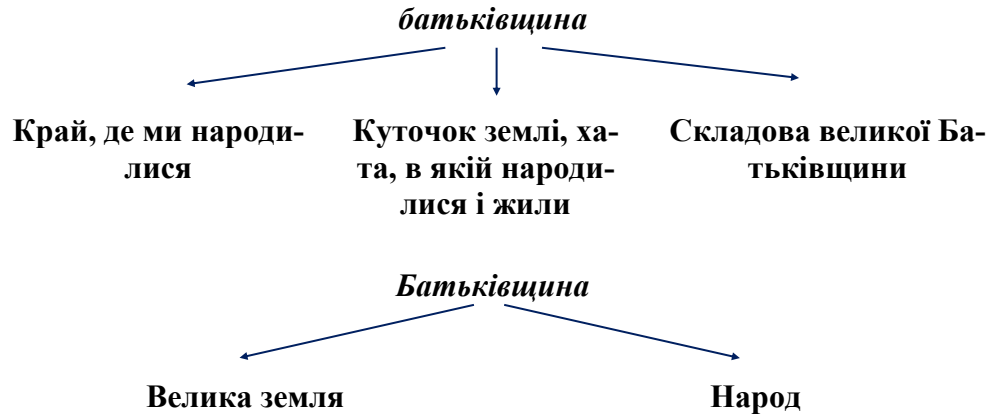
Діалог «Батьківщина і батьківщина»

- Тату, що таке батьківщина?
- Батьківщина – це той куточок землі, звідки ми пішли в життя, де ми народилися.
- А що таке Батьківщина? – в батька спитала дитина.
- Це велика земля, яка складається з маленьких батьківщин, край, де всі ми живемо, навчаємося, працюємо.
- А народ... Хто це?
- Це всі «я», разом узяті, які знають і люблять мову, дбають про її багатство, шанують традиції, звичаї, обряди, історію, культуру.

- Це всі «я», які поважають себе, інших навколо себе. Це нетлінна, незнищенна пам'ять народу.
- Навіщо людині все це?
- Бо воно підтримує людину, рухає нею по житті; зобов'язує любити, додає гордості, гідності, вчить не втрачати самобутності, робить людей народом, а територію, на якій він живе – державою; не дає загубитися нам серед інших народів, у чужих краях.
- Дякую, батьку, за щире пояснення.

Завдання. Вибрати, розподілити думки для пояснення понять «батьківщина» і «Батьківщина».

Відповідь.

II. Тестова перевірка знань змісту поеми

I варіант

1. Жив у Києві в неволі
 - а) ханський син;
 - б) князь Володимир Мономах;
 - в) старий хан;
 - г) гудець.
2. Час минав, і став помалу ханський син
 - а) рідний степ... забувати;
 - б) у походи вирушати;
 - в) батька свого шукати;
 - г) тужити за рідним краєм.
3. Божий дар він має з неба:
 - а) гудець;
 - б) Мономах;
 - в) хан;
 - г) сліпець.
4. І пішов гудець в дорогу...
В місто Київ він приходить
 - а) опівночі;
 - б) зранку;
 - в) ввечері;
 - г) взимку.
5. То гудець співає тихо
 - а) пісню-гімн;
 - б) колискову пісню;
 - в) молитву-пісню;
 - г) історичну пісню.
6. Що означає слово «твар» у виразі «Твар поблідла у небоги»?
 - а) обличчя;
 - б) очі;

- в) тварина;
- г) щось інше.

II варіант

1. Раптом став перед очима рідний степ
 - а) широкий, вільний;
 - б) вільний, пишнobarвний;
 - в) широкий, квітчастий;
 - г) широкий, вільний, пишнobarвний і квітчастий.
2. Разом із рідним степом перед очима юнака став
 - а) батенько нещасний;
 - б) батенько щасливий;
 - в) гудець старенький;
 - г) брат нещасний.
3. «Краще в ріднім краї милім
Полягти кістками, сконати,
Ніж в землі чужій, ворожій
В славі й шані пробувати!»
Ці слова скрикнув:
 - а) ханський син;
 - б) хан;
 - в) гудець;
 - г) хтось інший.
4. Що разом промайнуло перед ханським сином, стисло горло, сперло груди?
 - а) «воля, воленька кохана!»;
 - б) багатство;
 - в) палаци;
 - г) золото.
5. Чому багато синів України блукає манівцями?
 - а) бо вони не люблять Україну;
 - б) бо вони шукають кращого життя;
 - в) бо в нас нема «духу, що зрива на ноги»;
 - г) бо вони шукають друзів за межами батьківщини.
6. Автор стурбований питанням:
 - а) Де взяти євшану, зілля-привороту, щоб повернути своїх синів із чужих земель додому?
 - б) Як виїхати за кордон?
 - в) Як потрапити в рідний степ?
 - г) Як у славі й шані пробувати в чужій землі?

Взаємоперевірка виконаного завдання.

I варіант: 1а, 2а, 3а, 4а, 5б, 6а.

II варіант: 1г, 2а, 3а, 4а, 5в, 6а.

III. Оголошення теми, мети уроку

IV. Сприйняття навчального матеріалу

Приєм «Мозкова атака»

Завдання. Назват и образи-персонажі поеми «Євшан-зілля». /Образ половецького сина, образ хана, образ гудця, образ Володимира Мономаха/

Випереджувальне завдання

Робота в групах пошуково-дослідницького характеру

1-ша група

Завдання. Охаракт еризуват и образ ханського сина.

«...половецького б то хана
найулюблена дитина...»

Мономах, князь Володимир, взяв його в полон і залишив при собі за вроду – отже, вродливий.

«Жив у Києві в неволі.»

Жив у розкошах.

«...І жилось тому хлоп'яті

І безпечно, і вигідно...»

Хлопця не вражає розповідь гудця про батька, про родину.

Юнака не розчулює «пісня тая, що співала мати синові своєму, як маленьким колисала.»

Син хана понюхав «євшан, чарівне зілля» і «враз... зірвався на рівні ноги.»

Перед його очима враз постала «воля, воленька кохана!»

«Рідні шатра, рідні люди...», «...рідний степ,... батенько нещасний», спогади – все це змусило ханського сина, молодого полоненого половця, повернутися у рідний край.

2-га група

Завдання. Скласти план характеристик образу осиротілого хана.

Слова і вислови, що передають страждання та самотність осиротілого батька.

... Тяжко віку доживати

Під вагою самотини...

... Зажурився, засмутився...

Вдень не їсть, а серед ночі

Плаче бідний і зітхає,

Сну не знають його очі.

... не має

Ні утіхи, ні поради.

Світ увесь йому здається

Без краси і без принади.

Хан кличе гудця і наказує:

Ти піди у землю Руську,...

Відшукай там мого сина,

Мою любую дитину.

Дає поради, як повернути єдину надію.

Хан передбачає відповідь сина на прохання повернутися:

А як все те не допоможе,

Дай йому євшану-зілля,

Щоб, понюхавши, згадав він

Степу вільного привілля!...

План

1. Самотній хан важко доживає віку.

2. Журиється, сумує, «плаче бідний та зітхає».

3. Немає йому ні утіхи, ні поради.

4. Немилим здається йому світ.

5. Наказує гудцеві відшукати сина:

а) мудрий хан, що знає тонкощі людської душі;

б) люблячий батько.

3-тя група

Завдання. Охарактеризувати образ гудця.

Старець, що «...шугає ясним соколом у хмарах, сірим вовком в полі скаче...»

Він розуміється на чарах.

Має божий дар «людям долю віщувати».

Словом, піснею зачаровує всіх.

Пішов в дорогу на пошуки ханського сина.

Пробрався, мов злодій, «він до сина свого пана».
«Улещає, навчає» хлопчину.
Розповідає про батька, про родину.
Співає, грає гудець-сірома.
Співає колискову пісню, яка звучить, як лагідна молитва.
Переживає, що ні розповідь, ні пісня не розчулили юнака.
Не втрачає надії і тремтячими руками подає юнакові понюхати «євшан, чарівне зілля», хвилюється.
Радіє чарам приворотного зілля.

4-та група

Завдання. Охарактеризувати образ Володимира Мономаха.

Володимир Мономах – князь.

Половця залишив при собі за вроду.

Оточив малого «почотом» і розкошами.

Створив умови, за яких ханський син потроху забував про рідний край, про свого батька.

Приєм «Гронування»

Завдання. Обґрунтуйте, чому хан відправив саме гудця у землю руську

шукати його сина. Записати судження у вигляді «грона».

Завдання. Визначити мету оди, яку хан порадив використати ат і гудцеві, аби той зміг повернути його сина додому. Записати поради у вигляді

Група А

Вислів О. Довженка

Група Б

Вислів М. Вороного

Група В

Вислів Т. Шевченка

«грона».

Визначення головної думки твору

– Чи простежується зв'язок основної думки поеми з епіграфами?

Робота з картками

Пошукове завдання

Картка 1

Завдання. Відшукати у пролозі рядки, у яких автор висловлює надію, що українці, збайдужілі до рідного краю, можуть ще повернутися до національних коренів.

Відповідь.

І воно живить надію,
Певну віру в ідеали
Тім, котрі вже край свій рідний
Зацурали, занедбали...

Картка 2

Завдання. Що привело половецького сина до душевної пустоти?

Відповідь.

Мономах, князь Володимир, ...
Оточив його почотом
І розкошами догідно –
І жилось тому хлоп'яті
І безпечно, і вигідно.
А відтак

Час минав, і став помалу
Рідний степ він забувати,
Край чужий, чужі звичаї
Як за рідні, уважати.

Отже, забув ханський син свій рідний край, свій народ, свою родину. Серце його скам'яніло. Він не реагує на розповіді гудця про страждання

_____ батька, його не розчулюють ні пісні історичні, ні колискова пісня.

_____ Здається, втрачено всі шанси. Та на щастя, євшан – символ, який зму-
_____ сив юнака повернутися додому.

_____ **Завдання.** Зробити висновок про те, що привело воловецького сина
_____ до душевної пустки. Розкласти думки у вигляді «грона».

_____ **Завдання.** Що свідчить про те, що серце ханенка скам'яніло? Запи-
_____ сати думки у вигляді «грона».

_____ **Картка 3**

_____ **Завдання.** У чому бачить поет проблему українців? Прочитати рядки з твору.

_____ **Відповідь.**

_____ А проте тієї сили,
_____ Духу, що зрива на ноги,
_____ В нас нема і манівцями
_____ Ми блукаєм без дороги!..

_____ Автор стурбований цією проблемою і замислюється над тим:

_____ Де ж того євшану взяти,
_____ Того зілля-привороту,
_____ Що на певний шлях направить, –
_____ Шлях у край свій повороту?!

_____ **Колективна робота**

_____ **Приєм «Асоціація»**

_____ **Завдання.** Записати в зошит, які асоціації виникли у хлопчини, коли він понюхав євшан-зілля?

_____ **Відповідь.**

_____ З рідною землею.
_____ З рідним степом.
_____ З батеньком.
_____ З голосом рідної землі, яка запрошувала свого сина додому.
_____ З краєм веселим.
_____ З волею.
_____ З рідними шатрами.
_____ З рідними людьми.
_____ З піснею вольного народу.
_____ З пам'яттю про рід.

_____ **Завдання.** Підпишіть малюнки І. Лит вина реченнями з поеми.

_____ «В рідний степ, у край веселий
_____ Простували, поспішали.»

_____ «І жилось тому хлоп'яті
_____ І безпечно, і вигідно.»

_____ «Але спів цей ніжний, любий,
_____ Ані перший, сильний, дужий,
_____ Не вразив юнацьке серце, –
_____ Він сидить німий, байдужий.»

_____ **Учитель.** Давайте звернемо увагу на мову твору. Її досліджувала група
_____ «Мовознавці».

_____ **Група «Мовознавці».** Перш за все, ми звернули увагу, що твір легко
_____ читається. І, звичайно, у ньому багато художніх засобів. Ми відшукали і
_____ виписали такі:

_____ **Епітети:** слова гучні і мальовничі; пісня рідна, воловецька, невпин-
_____ на; вчинки войовничі; спів ніжний, колисковий любий, сильний, дужий;
_____ рідний степ, вільний, пишнobarвний квітчастий; край веселий; в землі
_____ чужій, ворожій; кохана дитина; вдача молодецька; походи молодецькі; він
_____ сидить німий, байдужий; чарівне зілля.

Метроритм оповідання «зворушує... почування», «таїться... пророку-вання»; «сну не знають й сон» і творчого серця слово точиться»; «виглядають... очі»; «ти шугаєш... соколом... вовком»
Загуканець «...минна пісня...»

«Мов скажена хуртовина,
Мов страшні Перуна громи,
Так ревли-стогнали струни
І той спів гудця-сіроми!»
«Наче лагідна молитва,
Журно пісня та лунає.»
«...мов кров'ю з його серця
Слово точиться по слову.»

Синоніми: улещає, намовляє; ревли, стогнали ст руни; спів ніжний, любий; сильний, дужий; німий, байдужий; в землі чужій, ворожій; зацурали, занедбали; хан зажурився, засмутився, плаче, зітхає.

Риторичні фігури:

- риторичне питальне речення:
«Що це враз з юнаком сталось?»
- риторичне окличне речення:
«Воля, воленька кохана!»
- риторичні звертання і питання:
«Україно! Мамо люба!
Чи не те ж з тобою сталось?
Чи синів твоїх багато
На степах твоїх зосталось?»

Учитель. Що свідчить про зв'язок поеми з фольклором?

Казкові елементи, магічне число (3).

Слухання пісень.

Символи: іст оричні пісні, колискова пісня, ясний сокіл, сірий вовк, євшан-зілля.

Учитель. У тексті автор використовує **крилаті вислови:**

«Там, де пустка замість серця,
Порятунку вже не буде!...»
«Краще в ріднім краї милім
Полягти кістьми, сконати,
Ніж в землі чужій, ворожій
В славі й шані пробувати!»

Виразне читання кінцівки твору підготовленим учнем, або декламування.

Евристична бесіда за змістом епілогу

- Як називається така частина твору? (Епілог)
- До кого звертається автор? (До України, до її синів)
- У якій частині подібна думка вже звучала? (У пролозі)
- Який настрій перемагає у поемі: туга, безнадія, відчай чи оптимізм, віра, надія? (Спочатку туга батька, безнадія, відчай, згодом настає просвітління, оптимістичний настрій перемагає)
- Якщо віра, то у що? (Віра в те, що можна повернути дитину)
- Якщо надія, то на кого? (Надія на гудця, на самих себе, на батьківщину, на родину, на сина)

Гра «Мікрофон»

Завдання. Що може виконувати роль євшан-зілля для сучасних українців?

Відповідь:

1. Батько і мати.
2. Це рослини-символи: наприклад, чорнобривці, кущ калини, верба.
3. Це запах руті-м'яти.

4. Це квітка барвінку.
5. Це квітка мальви коло хати.
6. Це пісня історична.
7. Це колискова мамина пісня.
8. Це вигляд хати.
9. Це грудочка землі, взята з собою в далеку дорогу.
10. Це вишита хустинка.
11. Вишита мамою сорочка.
12. Вишитий рушник.
13. Оберіг.
14. Сопілка.
15. Рідна мова.
16. Рідна пісня.

V. Закріплення вивченого

Приєм «Мозкова атака»

1. То де ж того євшану взяти, щоб у край свій повернути всіх українців?

Відповідь: у серці кож ного, на рідній землі, у любові до рідного краю, у пісні, у слові, у мові...

2. Учні (2) читають написані ними вдома письмові роботи про актуальність вивченого твору.

3. Творча робота: скласти сенкан.

Край

рідний, коханий.

Зацурали, занедбали. Любимо.

Його треба любити завжди.

Істина.

Пам'ять

Історична, незнищенна.

Живе, утверджується, хвилює.

Зілля повертає безбатченка додому.

Віра.

Син

Коханий, любий.

Живе, розкошує, забуває.

Він зрадив своєму краєві.

Безбатченко.

Зілля

Чарівне, пахуче.

Зачаровує, пробуджує, повертає.

Євшан має чарівну силу.

Символ.

4. Що ви винесете з сьогоднішнього уроку у своєму серці? У чому ви переконані?

VI. Підсумки уроку

Поема М. Вороного «Євшан-зілля» – це пересторога майбутнім поколінням. Вона вчить духовно прокидатись і завжди, як блудний син, вертатися до батьківського дому і домашнього вогнища.

А якщо хтось за певних обставин опиниться на роздоріжжях історії, то нехай кожного рятує пам'ять. Її запах творить дива з людьми.

Звучить запис пісні «Євшан-зілля» у виконанні гурту «Трансформер».

VII. Домашнє завдання

Пояснити зміст крилатих виразів. Створити власні ілюстрації до твору. Записати 5-6 прислів'їв.

Т. Г. Шевченко. Відомості про перебування поета в Санкт-Петербурзі

Мета: *продовжувати поглиблювати знання учнів про життєву долю Т.Г.Шевченка, зокрема про перебування в Санкт-Петербурзі; розвивати культуру зв'язного мовлення учнів, пам'ять, увагу, спостережливість, логічне мислення, вміння грамотно висловлювати власні думки; виділяти головне, суттєве з матеріалу, що вивчається; формувати кругозір, світогляд; виховувати почуття пошани до життєвого і творчого шляху Т. Шевченка.*

Тип уроку: *засвоєння знань і формування вмінь.*

Обладнання: *портрет Т. Г. Шевченка, ілюстрації І. Їжакевича до творів Т.Шевченка, репродукції картин Шевченка-художника, бібліо-течка творів Великого Кобзаря, презентація, фото сторінка.*

Перебіг уроку

I. Організаційний момент**II. Актуалізація опорних знань****III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності****IV. Основний зміст уроку****Життєвий і творчий шлях Т. Г. Шевченка**

Учитель. Нема в Україні більш шанованого імені, ніж ім'я Тараса Григоровича. На оновленій нашій землі вічно житиме в народі пам'ять про Великого Кобзаря, геніального сина України, поборника святої правди.

Усе життя і творчість поета від народження і до смерті пронизане любов'ю до України.

Учень

Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття,

І голос твій нам душу окриля.

Встає в новій красі, забувши лихоліття,

Твоя, Тарасе, звільнена земля.

У росяні вінки заплетені суцвіття

До ніг тобі, титане, кладемо.

Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття,

Тебе своїм сучасником звемо.

Інсценізація уривка «Тарас і мати»

–Матусю, а правда, що небо на залізних стовпах тримається?

–Так, синочку, правда.

–А чому так багато зірок на небі?

–Це, коли людина на світ приходить, Бог свічку запалює, і горить та свічка, поки людина не помре. А як помре, свічка гасне, зірочка падає. Бачив?

–Бачив, матусю, бачив... Матусечко, а чому одні зірочки ясні, великі, а інші ледь видно?

–Бо коли людина зла, заздрісна, скупа, Ті свічка ледь-ледь тліє. А коли добра, любить людей, робить їм добро, тоді свічечка такої людини світить ясно, і світло це далеко видно.

–Матусю, я буду добрим. Я хочу, щоб моя свічечка світила найясніше.

—*Старайся, мій хлопчику...*

Учитель. Народився майбутній поет в селі Моринцях Звенигородського повіту (нині Черкаська область) в сім'ї селянина-кріпака. Через два роки родина переїхала до села Кирилівка.

Ріс Тарас розумною, допитливою дитиною, хотів усе знати. Наслухавшись розповідей про залізні стовпи, які нібито підпирають небо, він загорівся ба-жанням подивитися на них і пішов їх шукати.

Перші скупі знання він отримав з церковнослов'янських релігійних книг у школі сільського дяка, а разом з ними і суворі покарання та знущання вчителя.

У дев'ять років малий Тарас залишився без матері. Життя в сім'ї стало нестерпним, коли батько одружився з удовою, яка мала трьох своїх дітей. Хлопчик змушений був терпіти знущання лихої мачухи. В одинадцять років став Тарас круглим сиротою. Після батькової смерті почалося повеніряння хлопця по чужих людях.

Тарасик читає вірш «Мені 13 минало»

*Мені тринадцятий минало.
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чого було?
Мені так любо, любо стало,
Неначе в Бога.....
Уже покликали до паю,
А я собі у бур 'яні
Молюся Богу... І не знаю,
Чого маленькому мені
Тоді так приязно молилось,
Чого так весело було?
Господнє небо, і село,
Ягня, здається, веселилось!
І сонце гріло, не пекло!
Та недовго сонце гріло,
Недовго молилось...
Запекло, почервоніло
І рай запалило.
Мов прокинувся, дивлюся:
Село почорніло,
Боже небо голубеє
І те помарніло.
Поглянув я на ягнята -
Не мої ягнята!
Обернувся я на хати -
Дема в мене хати!
Не дав мені Бог нічого!..
І хлину сльози,
Тяжкі сльози!*

Учитель:

*А дівчина
При самій дорозі
Недалеко коло мене
Плоскінь вибирала
Та й почувла, що я плачу,
Прийшла, привітала,
Утирала мої сльози
І поцілувала.....*

Інсценізація «Тарас і Оксана»

Оксана: Чом же плачеш, ти! Ох, дурненький Тарасе! Давай, я сльози витру. Не сумуй, Тарасику, адже, кажуть, найкраще від усіх ти читаєш, найкраще за всіх співаєш, ще й, кажуть, малюєш. От виростеш і будеш малярем.

Тарас: Еге ж, малярем.

Оксана: А розмалюєш нашу хату?

Тарас: Атож. Усі кажуть, що я ледащо і ні на що не здатний. Ні, я не ледащо. Я буду таким малярем.

Оксана: Авжеж, будеш!

Учитель. Змалку в обдарованій від природи дитині прокинувся талант художника. Це було незвичайне дитяче захоплення... Вугіллям, крейдою чи олівцем він малював скрізь, де тільки міг: і на стінах, і на дверях, на папері. Прагнення навчитися малювати водило хлопчика від села до села у пошуках учителя. Був він за «школяра-попихача», тобто наймита, в обов'язки якого входило рубати дрова, носити школярам воду; терпів знущання вічно п'яного дяка. Після декількох років поневірянь він стає слугою пана П. Енгельгардта, який робить його козачком. Однак любов до малювання не покидає Тараса.

Одного разу пан із панею поїхали на бал. Скориставшись їхньою відсутністю, хлопець засвітив свічку і став перемальовувати портрет козака Пла-това, на чому був спійманий і жорстоко побитий. Але ця подія не пройшла безслідно: пан захотів мати власного художника і віддав свого «козачка» на чотири роки до живописця В. Ширяєва. Стверджують, що саме тоді Тарас почав складати і свої перші поезії. З того часу Шевченко-художник і Шевченко-поет йшли поруч тернистими стежками життя.

Поступово Тарас знайомиться з талановитими митцями – І. Сошенком, К. Брюлловим, В. Жуковським та іншими. Друзі вирішили визволити його з кріпацтва. Для цього вони розіграли в лотерею портрет В. Жуковського, написаний К. Брюлловим, і за 2500 крб. викупили Тараса у поміщика.

Неабияку роль у становленні молодого художника відіграла Петербурзька академія мистецтв, де він здобув освіту, ще більше зблизився зі справжніми майстрами пензля, став відомим художником.

Рано залишившись сиротою, Тарас Григорович на все життя зберіг любов до дітей. За спогадами сучасників, він частував малят гостинцями, віддаючи іноді за це останні гроші, дарував їм іграшки, книжечки. Своє сердечне ставлення до дітей висловив у багатьох поетичних творах. Поезії «Зацвіла в долині червона калина», «Тече вода з-під явора», «Мені тринадцятий ми-нало», «Зоря моя вечірняя», «Садок вишневий коло хати» та інші входять у дитячі душі змалку.

Не дивно, що своєю простотою, прозорістю поезії Шевченка привернули увагу багатьох композиторів (К. Стеценка, С. Людкевича. Я. Степового та інших). Лише М. Лисенко присвятив творчості поета понад 50 композицій, а пісні на слова Тараса Григоровича «Садок вишневий коло хати», «Зоре моя вечірняя», «Тече вода з-під явора» та інші стали воістину народними.

У 1840 році побачила світ збірка поезій Шевченка «Кобзар», за яку про-звали поета в народі незламним Кобзарем.

Минуло понад сто п'ятдесят років з часу написання «Заповіту» Тараса Шевченка. Відомо, що написаний він був у гостинному будинку Л.Козачковського в Переяславі у незвичайний за своєю святістю день — на Різдво Христове, а сам поет в цей час був тяжко хворий. Мабуть, ці обставини в по-єднанні з волелюбною натурою Шевченка спричинили те, що твір став відомим у всьому світі, а для нашого народу — своєрід-

ним поетичним дороговказом у боротьбі за своє визволення.

У квітні 1847 року за участь у таємній політичній організації – Кирило-Мефодіївському товаристві – Шевченка було заарештовано і заслано рядовим солдатом у далекі оренбурзькі степи із заборонаю писати й малювати. Однак поет не скорився долі. Незважаючи на заборону, він продовжує і писати, і малювати, а девізом свого життя проголосив такі слова: «Караюсь, мучуся, але не каюсь...». Понад десять років томився Т. Шевченко в неволі. У неймовірно тяжких умовах, крадькома, він писав поезію, що увійшли до «захалявних книжечок», створив понад 400 малюнків, виконаних олівцем, акварельними фарбами.

На півострові Мангишлак, у колишньому Новопетрівському укріпленні, знаходиться сад, закладений поетом, який згодом оголошено Заповідником Т. Г. Шевченка. Зсланий царем Миколою до безводного казахського степу, Тарас Григорович сім років трудився над тим, щоб серед пісків виплекати оазис, який би дарував людям радість. На знак великої поваги і пошани до Кобзаря мешканці півострова дбайливо доглядають вирощений ним сад.

Одним із найкращих дарунків для дітей серед небагатьох прижиттєвих видань Т. Шевченка була остання його книжка – «Букварь южно-русский» (1861) – посібник для початкового навчання. «Буквар» було видано тиражем 10 тис. примірників, ціною 3 копійки кожний. Обсяг підручника – 24 сторінки. Зібрані кошти передавалися на користь недільних шкіл.

«Буквар» Т. Г. Шевченка – перший підручник для навчання грамоти в школах України, написаний літературною мовою. Вдало підібраний різножанровий матеріал давав можливість учням вивчати звуки і букви, сполучати їх у склади; читати цілі слова і зв'язані тексти, вчитися каліграфічно писати, коротко знайомив з історичним минулим нашого народу, зразками усної народної творчості (загадками, прислів'ями, приказками тощо).

Сторінка «Лічба» містила необхідний для навчання математики в початковій школі матеріал. Аналізуючи його, можна стверджувати, що автор підручника знав прогресивні методи і прийоми навчання математики учнів початкових класів і дотримувався їх (відомо, що до заслання Т. Шевченко мав намір стати учителем малювання в Київському університеті, але здійснитися мрії не судилося, оскільки життя готувало великі випробування – десяти-річну солдатську каторгу).

Услід за «Букварем» письменник мріяв написати ряд підручників для початкової школи, однак передчасна смерть не дала йому здійснити свої задуми. Помер поет у своїй кімнаті-майстерні в Академії мистецтв 10 березня 1861 року. Похований він був спочатку на Смоленському кладовищі у Санкт-Петербурзі. У травні того ж року прах Шевченка перевезено на Україну і поховано на Чернечій (нині Тарасовій) горі біля Канева.

Учениця читає «Заповіт»

Перегляд презентації «Життєвий і творчий шлях поета» (дод.)

Т. Шевченко в Санкт-Петербурзі

Нарешті в серпні 1857 року Шевченка відпустили, і він три дні і три ночі плыв на рибальському човні через Каспій, а з Астрахані до Нижнього Новгорода — на пароплаві. Цілий місяць поет милувався привольним пейзажем, багато читав, вів щоденник. Радісне почуття волі переповнює все єство вчора-рашнього солдата-каторжника.

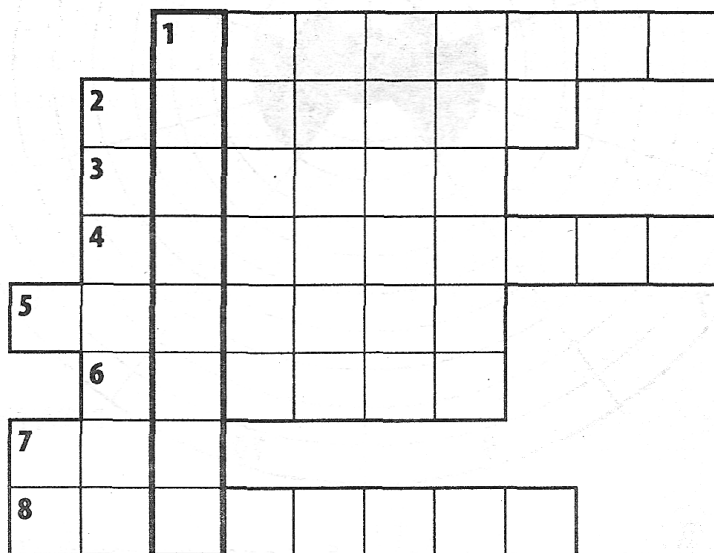
Прибувши до Нижнього Новгорода, Т. Шевченко сподівався через кілька днів бути в Петербурзі....

Повернення Шевченка до Петербурга вітали всі прогресивні сили країни. Оповитий ореолом борця-мученика, поет викликав, особливо у моло-

для нього влаштовані прийоми, що це обридло: не любив Шевченко бенкетувань та величання. Зате любив працювати. У незручній квартирі з одним вікном, столиком і двома простими стільцями він ґрунтовно займався гравіруванням, за що згодом йому присвоєно звання академіка. Вечорами часто відвідував оперний і драматичний театри, концертні зали. Саме тоді поет познайомився і подружився з Айрою Олдріджем та Марком Вовчком.

У той час у Петербурзі з різних причин опинилося чимало видатних діячів української культури — письменників, художників, композиторів. Серед них — П. Куліш і Марко Вовчок, М. Костомаров, С. Гулак-Артемівський, Я. Кухаренко, М. Остроградський та інші. Так у столиці Російської імперії утворилася українська громада — колонія, з більшістю членів якої Шевченко близько спілкувався, у товаристві яких знаходив розраду, бо мова, звичаї, одяг, страви, а головне — дух літературно-мистецьких зустрічей створювали атмосферу України. «Його знали й любили, — пригадує сучасник. — Всі старалися висловити йому свою прихильність і любов. Шевченко в той час був у Петербурзі найпопулярнішою людиною.

Розгадування кросворду

1. Відомий український кобзар. 2. Вірш, що починається словами: «Як умру, то поховайте». 3. Скульптурне зображення людської фігури на весь зріст. 4. Місто, де Т. Г. Шевченко навчався в Академії мистецтв. 5. Село, де народився Тарас. 6. Майстер живописних справ, у якого Тарас вчився малювати. 7. Вірш, що починається словами: «На панщині пшеницю жала». 8. Художник, автор картини «Тарас-пастух».

Якщо правильно впишете слова в горизонтальні рядки, то у вертикальному рядку (він позначений жирними лініями) ви прочитаєте ім'я старшої сестри Т. Г. Шевченка.

(1. Кушнерик. 2. «Заповіт». 3. Статуя. 4. Петербург. 5. Моринці. 6. Ширяєв. 7. «Сон». 8. Їжакевич.)

V. Оголошення результатів навчальної діяльності учнів

VI. Домашнє завдання

Підготувати малюнки за темою «Минушина у творах Кобзаря», прочитати матеріал з підручника, скласти кросворд, вікторину (життя і творчість Кобзаря).

Мета: ознайомити учнів з поезією Т. Шевченка героїчного змісту, з'ясувати патріотичні мотиви твору, його героїчний пафос, зображення в поезії історичного минулого, поглибити знання з теорії літератури про ліричний твір і строфу; розвивати активний словник школя-рів, пам'ять, увагу, спостережливість, логічне мислення; вміння співставляти, узагальнювати, робити відповідні висновки; навички виразного читання, раціонального використання навчального часу; виховувати почуття пошани до творчості Великого Кобзаря, повагу до історичного минулого нашої країни, патріотичні почуття; прищеплювати інтерес до наслідків власної праці.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет Т. Г. Шевченка, бібліотечка творів Великого Кобзаря, картина Л. Жемчужникова «Кобзар на шляху», дидактичний матеріал (літературна вікторина), ребуси, фото сторінка.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Літературна вікторина «Чи знаєте ви Т. Шевченка?»

Батьківщиною для Т. Шевченка, місцем де він народився є...
(Черкащина)

Перші скупі знання малий Тарас отримав ... (з церковнослов'янської книги у школі сільського дяка)

Чому життя для малого Тараса було нестерпним? (Батько одружився вдруге, мачуха була злою)

З якого часу Тарас залишився круглим сиротою? (З одинадцяти років)

Змалку в обдарованій від природи дитині був талант ... (художника)

Чим малював майбутній митець? (Вугіллям, крейдою, олівцем)

У якого пана малий Тарас служив казачком? (П. Енгельгардта)

З якими талановитими митцями познайомився Шевченко?
(І. Сошенко, К. Брюлловим, В. Жуковським)

Де і в якому закладі навчався Тарас Григорович, після чого став відомим художником? (У Петербурзі, в Академії мистецтв)

10. За яку суму було викуплено Т. Шевченка з кріпацтва? (2500 крб.)

Які композитори звернули свою увагу на творчість Т. Шевченка?

(К. Стеценко, С. Людкевич, Я. Степовий, М. Лисенко)

За що Шевченка було прозвано Кобзарем? (У 1840 р. побачила світ перша книжка поезій письменника «Кобзар»)

III. Перевірка домашнього завдання

1. Розгляд учнями малюнків за темою «Минувшина у творах Кобзаря» з відповідним коментарем.

Визначення кращих творів мистецтва.

Чи є серед вас, шановні учні, майбутні митці, спадкоємці Великого Кобзаря?

Який зв'язок можна прослідкувати між мистецтвом слова і мистецтвом живопису?

2. Марафон поезії Т. Шевченка

IV. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

V. Основний зміст уроку

Говорячи про життя Т. Шевченка, ми впевнені, що одна згадка про подібних людей спроможна підняти і облагородити нашу душу, хоча б на мить відірвати нас від життєвих дрібниць і понести в заманливі простори ідеалу.

П. Грабовський

Робота з словником літературознавчих термінів.

1. Теорія літератури

1.1. Ліричний твір, лірика (від гр. *lirikos* — музичний, наспівний) —

1) Один з трьох основних родів літератури (поряд з епосом і драмою), що відображає життя, показуючи окремі переживання людини, її думки, почуття, викликані певними життєвими обставинами.

2) Сукупність творів цього роду поезії. Залежно від характеру розрізняють основні види: гімн, ода, послання, сонет, романс, елегія. За змістом розрізняють лірику громадсько-політичну, філософську, любовну, пейзажну, інтимну.

1.2. *Строфа* (гр. *strophe*) — (повертання) — сполучення двох чи кількох віршованих рядків, об'єднаних системою рим та загальною інтонацією або тільки загальною інтонацією. Залежно від кількості рядків розрізняють двовірш (дистих), тривірш (терцет), чотиривірш (катрен), п'ятивірш, шестивірш (секстина) та ін. Строфа — це найбільша ритмована одиниця у віршованому творі. Існує й однорядкова строфа — одновірш.

2. Опрацювання твору Т. Шевченка «Думка» («Тече вода в синє море...»)

2.1. Виразне читання поезії тим учнем, кого виявлено найкращим в ораторському мистецтві.

2.2. *Тема*: зображення суму, туги козака за рідним краєм, батьком, ненюкою старою, молодою дівчиною під час перебування далеко на морі.

2.3. *Ідея*: співчуття козаку, який повсякчас сумує за милою країною («думав доля зустрінеться, а спіткалося горе»).

2.4. *Основна думка*: наймилішим для кожної людини є те місце, де вона народилася, живе, — батьківська хата, люди, природа, і коли втрачається це все, то відчуваєш себе нещасним, самотнім.

2.5. Обговорення змісту твору за питаннями:

Що шукає козак? (*Долю*) Як зрозуміти значення слова *доля*?

Поясніть наступний рядок з поезії: «Пішов козак світ за очі».

Яке життя пророкує думка козакові на чужині?

Яку ж долю хотів зустріти козак? Чи зустрів він її? Через що?

Як зрозуміти останні рядки твору?

Чому для нас рідний край — наймиліший?

За яких обставин людина покидає рідний край?

Від чого залежить те, про що думає людина?

2.6. Гра «Шукачі скарбів». Визначити епітети., метафори, порівняння.

– *епітети*: «синє море», «серце козацьке»;

– *метафори*: «грає море», «грає серце», «думка говорить», «спіткалося горе»;

– *риторичні запитання*: «Куди ти йдеш, не спитавшись?», «На кого покинув? »

3. Розгадування ребусів

Ребус №1

Прочитайте рядки з вірша Т.Г.Шевченка.

(«Обніміться ж, брати мої, молю вас, благаю!»)

Мета: ознайомити учнів з історичною поемою Т. Шевченка героїчного змісту, з'ясувати патріотичні мотиви твору, його героїчний пафос, зображення в ньому історичного минулого; розвивати активний словник школя-рів, пам'ять, увагу, спостережливість, логічне мислення; вміння співставляти, узагальнювати, робити відповідні висновки; навички виразного читання, раціонального використання навчального часу; виховувати почуття пошани до творчості Великого Кобзаря, повагу до історичного минулого нашої країни, патріотичні почуття; прищеплювати інтерес до наслідків власної праці.

Тип уроку: засвоєння нових знань

Обладнання: портрет Т. Г. Шевченка, бібліотечка творів Великого Кобзаря, картина Л. Жемчужникова «Кобзар на шляху», фото сторінки.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

1. Гра «Продовжити речення»

- Ліричний твір, лірика – це...
- За змістом розрізняють лірику ...
- Строфа – це ...
- Залежно від кількості рядків розрізняють ...

III. Перевірка домашнього завдання

1. Виконання учнями напам'ять поезії Т. Шевченка «Думка».

IV. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

V. Основний зміст уроку

1. Аналіз поеми Т. Шевченка «Іван Підкова»

1.1. Довідковий матеріал про отамана Івана Підкову як видатну історичну по-стать (повідомлення учнів).

Після смерті Байди-Вишневецького козаки-запорожці не переставали воювати з турками, татарами та іншими ворогами українського народу. Ко-заків збиралося на Січі щораз більше, і вони зорганізувалися під про-водом отаманів та кошових.

Так у 1575 році (через десять років після смерті кошового Байди) по-вів запорожців на татар новий кошовий Богдан Ружинський. Вони тоді силою побили татар, але в тій битві отаман загинув.

Третім славним козацьким кошовим був Іван Підкова. Він відібрав у Туреччини Молдавію і став володарем цієї країни. Турецький султан по-рожував польському королю Стефанові Баторію: якщо той не звелить схопити Підкову, то турки підуть воювати Польщу. Король не збирався сперечатися з Туреччиною і наказав українським воєводам, щоб зловили отамана Під-кову. Воєводи не хотіли воювати з козаками, тому вдалися до хитрощів. Коли Підкова вертався з великою здобиччю на Україну, прибув до нього воєвода з Брацлава і став його вмовляти:

— Їдь до короля і перепроси його за те все, а певно, він простить тобі, що ти зачинив турків без його відома. Ти лицар, а король любить лицарів.

Іван Підкова послухав і поїхав у Варшаву до короля. А королем поль-ським був тоді, як ви вже знаєте, Стефан Баторій. Він справді любив

лицарів-запорожців і бажав з них утворити сильну сторожу для східних кордонів Речі Посполитої, щоб боронитися від турків і татар. Він був залежний від Туреччини, а султан Амурат III зажадав, щоб Баторія покарав Підкову.

І король, не бажаючи входити у війну з могутньою тоді Туреччиною, велів покарати Підкову смертю. Коли Іван Підкова прибув до Львова весною 1578 року, — тут його було ув'язнено, і на підставі королівського указу відрубали голову смілому отаманові на львівському Ринку в присутності турецького посла Ахмета.

Дуже багато польських діячів того часу дорікали королю, що так суворо обійшовся зі славним козацьким отаманом.

Ще по нинішній день згадує український народ про Івана Підкову і в піснях співає про його страшну смерть, а Тарас Шевченко звеличив славні подвиги цього героя в поемі «Іван Підкова». Цей твір поет написав у 1839 р. у Санкт-Петербурзі.

1.2. Виразне читання твору.

1.3. **Тема:** зображення спогадів діда про героїчну минувшину рідного краю, коли козаки на чолі з отаманом Іваном Підковою боролися з турецькими загарбниками.

1.4. **Ідея:** возвеличення мужності, героїзму козаків та отамана Івана Підкови, їх сили волі, братерської дружби, які так необхідні в здобутті перемоги над ворогом.

1.5. **Основна думка:** ми повинні пишатись героїчним минулим України та її синами-козаками, на чолі яких були такі мудрі керівники, як І. Підкова; вшановувати їх і пам'ятати.

1.6. **Композиція**

Твір поділяється на дві частини:

1) сучасність (дід, дивлячись на могили, згадує, як козаки мужньо вистояли волю, щасливе життя для України; козаки не втрачали почуття гумору, впевненості в собі навіть під час небезпеки);

2) минувшина (бурхливе море, яке начебто відчуває небезпеку, що наближається, — битва козаків з турками. І. Підкова обмірковує, де будуть відбуватися військові події, і відчувається задоволення отамана від того, що запорожці готові до рішучої боротьби, за це він їм дуже вдячний).

1.7. **Жанр:** іст орична поема.

1.8. Ідейно-художній зміст поеми «Іван Підкова» Т. Шевченка.

Т. Шевченко у поемі оспівує Івана Підкову, сміливого отамана, що не раз очолював морські походи проти Туреччини. У поемі, що названа його іменем, цей козарлюга змальований мужнім, відчайдушним, досвідченим, справедливим, за що побратими дуже його шанують. Сміливість притаманна кожному із запорожців. «Сине море звірюкою то стогне, то вие», «кругом хвилі, як ті гори», так що не видно ні землі, ні неба, аж «серце мліє», а «козакам того тільки й треба» — розбурхана стихія звеселяє їхні серця, наснажує співати пісні, піднімає дух козацький перед походом на Царгород. Оспівуючи славні перемоги запорожців, Шевченко використовує рефрен «було колись»:

Було колись — в Україні
Ревіли гармати;
Було колись — запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу, і волю;
Минулося: осталися
Могили по полю.

Могили ці — і свідки колись гучної слави, і водночас нагадування

сучасникам, онукам запорозьких велетнів, що втрачене можна відновити, що такі люди, як Підкова, і зараз, напевно, є, бо дух народу незнищений.

1.9. Обговорення змісту твору за питаннями:

Про яку бувальщину згадується у творі?

Хто такий І. Підкова?

Що свідчить про велику кількість козацьких могил?

Яку цікаву минувшину розповів дід онуку?

Яке значення у творі має опис бурхливого моря? Усно опишіть його.

Як козаки поставились до морської негоди?

З чим звернувся отаман до козаків? Прочитайте.

Чи підтримали запорожці свого ватажка? Чому?

Охарактеризуйте Івана Підкову як людину, козацького ватажка, посилаючись на зміст твору (*Козаки висловлюють отаману свою шану, повагу, любов, називають його батьком, він є прикладом для них — мужність, відвага, рішучість, впевненість у собі, вміння прислухатися до думки інших, цілеспрямованість. Портрет — чорні вуса, чуприна, шапка*)

Яке значення має образ Іван Підкови для нас, сучасників? Чим поема актуальна сьогодні?

1.10. Художні особливості поеми:

рефрен: «Було колись...»;

метафори: «ревіли гармати», «тіло лягло», «могили чорніють, ... говорять», «ліхо танцювало», «журба ... кружала», «серце ... спочине», «небо сонце криє», «море... стогне, виє», «лиман човни вкрили», «хвилі запінились», «море грає», «серце мліє», «човни стали»;

епітети: «біле тіло», «козацьке тіло», «синє море»;

порівняння: «могили ..., як гори», «хвилі, як ті гори»;

звертання: «Ануже, хлоп'ята», «Грай же, море», «Добре, батьку, отамане»;

риторичні оклики: «А згадаймо!», «На байдаки!», «Ходім погуляти!», «Грай же, море!», «Поїдемо в гості», «Спасибі вам!»;

риторичні запитання: «Де-то будь роботі?»

VI. Оголошення результатів навчальної діяльності учнів

VII. Домашнє завдання

Виразне читання, аналіз поеми. Підготуватися до контрольної роботи.

Учитель _____

Дата _____

Клас _____

Урок № 19

Контрольна робота. Тестування. (Микола Вороний, Тарас Шевченко)

Мета: визначити рівень знань, умінь і навичок учнів з метою корекції;

розвивати навички зв'язного мовлення, образного та логічного мислення, пам'ять, висловлення власних суджень з приводу прочитаного; формувати кругозір, світогляд; виховувати усвідомлене ставлення до добра і зла, прагнення до самовдосконалення, навички раціонального використання навчального часу.

Тип уроку: урок контролю та корекції знань, умінь і навичок.

Обладнання: зошити для контрольних робіт, тестові завдання.

Перебіг уроку

I. Забезпечення емоційності готовності до уроку

Усний обмін побажаннями.

II. Оголошення теми і мети уроку

III. Опрацювання навчального матеріалу

I варіант

Початковий рівень

1. Укажіть, куди отаман наказав запорожцям взяти курс («Іван Підкова» Т. Шевченка).

- а) На Синоп.
- б) На Царгород.
- в) На Херсонес.
- г) На Азов.

2. Поема як літературний жанр — це твір:

- а) великий віршований твір, у якому змальовується характер, визначні події в житті людей;
- б) написаний у формі звертання однієї людини до інших;
- в) в основі сюжету якого лежить гострий непримиренний життєвий конфлікт, який здебільшого закінчується смертю героя;
- г) фольклорного походження на легендарну чи історичну тему.

3. Оспівує минушину України, славних запорожців твір...

- а) «Євшан-зілля».
- б) «Думка».
- в) «Іван Підкова».
- г) «Тарасова ніч».

Середній рівень

4. Продовжте речення з поеми «Євшан-зілля»:

«Жив у Києві, в неволі, ...»

- а) «Мудрий князь наш, Ярослав»;
- б) «Ханський син, малий хлопчина»;
- в) «Сивий дід, кобзар співучий».

5. Тема поезії Т. Шевченка «Думка»

- а) Змалювання краси природи.
- б) Пошуки долі молодим козаком.
- в) Туга за рідним краєм.
- г) Зображення життя селянина.

6. «... Оповідання, що зворушує у серці найсвятіші почування» - це

- а) «Думка».
- б) «Євшан-зілля».
- в) «Іван Підкова».
- г) «Тарасова ніч».

Достатній рівень

7. Сформулюйте головну думку поеми Т. Шевченка «Іван Підкова».

8. Доведіть, що «Євшан-зілля» М. Вороного – це поема.

9. Що спільного у творах Т. Шевченка «Іван Підкова» і М. Вороного

Високий рівень

Напишіть твір-мініатюру на одну з тем:

Заклик до пробудження історичної пам'яті та національної самосвідомості у творах Т. Г. Шевченка та М. Вороного.

Щастя можна знайти тільки на рідній землі (за поемою М. Вороного «Євшан-зілля»).

II варіант

Початковий рівень

1. На Катеринославщині у 1871 році народився

- а) Тарас Шевченко.
- б) Микола Вороний.
- в) Левко Лепкий.
- г) Василь Діденко.

2. Назвіть мотиви ранньої творчості Т. Шевченка.

- а) Сирітство, уславлення козаччини, туга за рідним краєм.
- б) Любов до матері, природи, батьківщини.
- в) Роздуми про майбутнє.
- г) Критика царської Росії, тяжке становище українського селянства.

3. З якого твору ці рядки?

Плаче козак-шляхи биті

Заросли тернами.

- а) «Тарасова ніч» Т. Шевченка.
- б) «Думка» Т. Шевченка.
- в) «Євшан-зілля» М. Вороного.
- г) «Іван Підкова» Т. Шевченка.

Середній рівень

4. Визначте жанр твору М. Вороного «Євшан-зілля».

- а) Пісня.
- б) Легенда.
- в) Поема.
- г) Балада.

5. Укажіть, кого (що) побачив юнак під впливом пахощів євшан-зілля у поемі «Євшан-зілля».

- а) Лагідні материнські руки.
- б) Кохану дівчину.
- в) Половецьких коней і вершників.
- г) Рідний степ і батенька.

6. Що таке лиман?

- а) Великий козацький човен, чайка.
- б) Так називають озеро на півдні України.
- в) Турецьке місто на південному березі.
- г) Ознака гетьманської влади.

Достатній рівень

7. Прокоментуйте епіграф до поеми «Євшан-зілля».

8. Доведіть, що «Іван Підкова» Т. Шевченка – це поема.

9. Сформулюйте головну думку вірша «Думка».

Високий рівень

Напишіть твір-мініатюру на одну з тем:

Для чого ми маємо знати минуле нашого народу.

Чим мене приваблює поема М. Вороного «Євшан-зілля».

IV. Підсумок уроку

V. Домашнє завдання

Підготуватися до уроку літератури рідного краю.

Учитель _____

Урок № 20

Дата _____

Урок літератури рідного краю.

Клас _____

Сприймати розумом і серцем. Ще одна зустріч з Кобзарем

Мета: активізувати цікавість учнів до постаті Т. Шевченка, познайомити з творами про Кобзаря, створеними на Поділлі як представниками старшого покоління, так і зовсім юними .

Тип уроку: урок- презентація.

Випереджувальне завдання: цікаві факти з життя Кобзаря; ілюстративний тематичний матеріал; «Поетичний калейдоскоп»

Обладнання: книжкова виставка «Всесвітня велич Кобзаря», повість М. Магери «Кам'янецькими стежками», звукозапис «Заповіту», збірка Гончарової Анастасії «Наш Тарас»

*Живуть, Тарасе любий, поміж нас
І голос твій, і пензель твій, і слово
І. Кобзюк*

*Минуть роки, як ті хмарки...
Шевченка вірши – навіки!!!
А. Гончарова*

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Визначення емоційної готовності до уроку

Нумо, діти, підведіться!
Всі приємно посміхніться.
Продзвенів уже дзвінок,
Починаємо урок!

III. Оголошення теми, мотивація навчальної діяльності

IV. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

Вступне слово вчителя

*Він був як полум'я. Його рядки –
Дзвінки і небезпечні, наче криця,
Переживуть і жито, і пшеницю,
І хліб, і сіль, і війни, і віки.*

Л. Кисельов

Ці слова про Тараса Шевченка, людину – легенду, символ незламності і боротьби, українського пророка, борця за щастя народу. Ми переглянемо найважливіші сторінки життя Людини, яка кожним словом, кожним променем думки живе в серці свого народу. А «Кобзар» Шевченка – книга геніальна, сприймати її треба особливо – розумом і серцем. Вона оселилася в кожній родині, її знала напам'ять неграмотна бабуся й навчала своїх онуків. І так велося з покоління в покоління.

2014-й – рік особливий в українському національному календарі, це рік 200 – ліття з дня народження Т. Шевченка.

Летять роки, минають століття, а Кобзар – вічний!

(Звучить фонозапис «Заповіту»)

Учитель.

– А що знаєте про Кобзаря ви?

«Установи відповідність».

22 травня 1861 р. а) народився Т. Шевченка

9 березня 1814 р. б) перепоховання поета на Чернечій горі в Каневі

- 10 березня 1861 р. в) викуп Тараса з неволі
1840 рік г) день смерті поета
 д) вихід у світ «Кобзаря»

Міні-тести «Т. Шевченко»

1. Т. Шевченко народився у селі:
 - а) Кирилівка
 - б) Моринці
 - в) Катеринівка
2. Сім'я Шевченків належала пану:
 - а) Терещенку
 - б) Енгельгардту
 - в) Ільченку
3. Тарасового діда звали:
 - а) Григором
 - б) Іваном
 - в) Петром
4. Сестри Тараса
 - а) Катерина і Ярина
 - б) Оксана і Килина
 - в) Оріся і Катерина
5. Його брати:
 - а) Йосип і Петро
 - б) Микита і Йосип
 - в) Іван і Григорій

Творчі завдання учнів «Випереджувальні завдання»

Слово «ілюстраторам» (демонструють дібране, коментуючи стисло матеріали; розповідь учнів доповнює шкільний бібліотекар: демонструє повість М. Магери «Кам'янецькими стежками», стисло розповідає про автора і зміст твору)

Слово «пошуковцям» (цікаві факти з життя Шевченка)

Приклади

1. Із шедевра політичної лірики Т.Шевченка – «Заповіту» - часто починається знайомство народів світу із творчістю співця України. Маємо близько 500 перекладів пісні мовами світу.

2. На слова «Заповіту» написано понад півсотні музичних творів (М. Лисенко, М. Вербицький, К. Стеценко, Я. Степовий та ін..)

Слово «декламаторам»

«Поетичний калейдоскоп» (уривки з відомих творів поета)

V. Презентація збірки «Наш Тарас»

Учитель

У нас сьогодні ще одне цікаве знайомство. Це збірка «Наш Тарас» і її автор – Гончарова Анастасія, випускниця Дунаєвецького НВК (учитель демонструє збірку, стисло розповідає про неї. Зі своєю збіркою А. Гончарова перемогла на районному, згодом – обласному і стала учасницею XI Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості, присвяченого Шевченківським дням, у номінації «Література»).

Слово учениці

Анастасія розповідає про себе, читає поезії «Наш Тарас», «Портрет Шевченка», «Він завжди з нами буде».

Читання поезій учнями – «декламаторами» («Полум'яні вірші», «Його боялися царі», «Моя рідна сторононька», «Буду «Кобзаря» читати», «Мрії Кобзаря»).

Робота над мовою і змістом поезій

Леся Українка (Лариса Петрівна Косач). Дитинство поетеси, роль родини в її вихованні. «Мрії»

Мета: ознайомити учнів з дитинством поетеси, акцентувати увагу на ролі родини в її вихованні. Розглянути поезію «Мрії», з'ясувати її ідейний зміст;

розвивати навички виразного читання поетичних творів вміння співпереживати ліричному герою, перейматися його долею, брати участь в подальше життя все те, що дає право людині називатися людиною;

виховувати почуття любові до батьків, родини.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: виставка творів поетеси, портрет Лесі Українки, виставка фотографій.

Перебіг уроку

I. Забезпечення емоційної готовності до уроку

Інтерактивна вправа. Побажайте одне одному ланцюжком успіхів, наснаги, удачі й натхнення на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми й мети уроку**III. Опрацювання навчального матеріалу****Учитель.**

Де б'ється Случ у береги камінні,
Незмінні у мінливості століть,
В старому Новограді на Волині
Старесенький будиночок стоїть.
Непоказний, низенький, клямки ржаві –
Та ми в шанобі знімемо шапки:
Він береже нетлінну частку слави,
Що наш народ нестиме крізь віки.
Цього будиночка привітні стіни,
Домашня тишина його тепла
Були найпершим світлом для дитини,
Що народилась тут і тут росла.
Русалкою вистрибувала в плесі,
Над Случчю на вінки збирала цвіт,
Зросла, назвалась Українка Леся
І воїном пішла в широкий світ.

П.Дорошенко «Будинок над Случчю»

Сьогодні на уроці ми продовжимо знайомитися з творчістю Лесі Українки, поговоримо про її дитинство, родину, роль мами і тата в її вихованні.

Презентація випереджувальних завдань**Учнівські повідомлення****1-й учень****Дитинство Лесі Українки**

За вікном зима. Ось у таку пору, 25 лютого 1871 року в Новограді-Волинському народилася Леся Українка (Лариса Петрівна Косач).

Зростала в інтелігентній сім'ї, яка мала давні волелюбні традиції. Лесин дід по матері, Яків Драгоманов, був декабристом, а дядько, Михайло Драгоманов, - відомим публіцистом, істориком, громадським діячем.

Мати - відома письменниця Олена Пчілка. Батько - юрист, людина прогресивних поглядів.

У сім'ї виховувалося шестеро дітей, яких єднала не тільки велика любов, а й дружба, спільні духовні інтереси. Родина Косачів приятелювала з Миколою Лисенком, Михайлом Старицьким. Таке оточення позитивно вплинуло на формування допитливої вольової натури Лесі, сприяло духовному збагаченню. Виростала Леся гордою, волелюбною. Леся змалку була незвичайною дитиною. Вона вигадувала такі ігри, від яких ходором ходив увесь дім. У 4 роки вона вже зовсім вправно читала. Була від природи дуже музикальна, любила співати й танцювати, швидко освоїла фортепіано. Дуже любила бувати на ярмарках, святах. Взимку на Водохрещі Леся промочила ноги і застудилася. Скоро по тому у неї почала боліти права нога, потім рука, і вона часто гірко плакала від болю.

2-й учень

Батьки Лесі Українки

Деякі твори Лесі Українки ми вивчали в молодших класах: «Мамо, іде вже зима». «Біда навчить», «Казка про Оха-чародія». У них, як ви пам'ятаєте, поетеса розкриває неповторний світ дитинства, його величні образи Батька і Матері, Родини і Роду. Берегинею роду Косачів-Драгоманових була мати, яка продовжила себе в дітях: Ользі (сестрі Лесі Українки) та братові Михайлові.

Ольга Петрівна Драгоманова, відома в літературі під псевдонімом Олена Пчілка, походила зі славного козацького роду Драгоманових. У її сім'ї любили українські пісні, казки, обряди та народні звичаї.

Батько Лесі - Петро Антонович Косач - відомий юрист того часу. «...Його рішення селянських справ були здебільшого на користь селян, а не противної сторони», - згадувала дочка Ольга Косач-Кривинюк.

Ольга Петрівна і Петро Антонович багато уваги приділяли вихованню й освіті дітей, розвивали в них зацікавленість літературою і мистецтвом, бажання вивчати мови. Велику роль у формуванні їхнього світогляду відігравали книжки з багатой домашньої бібліотеки Драгоманових. У сім'ї Косачів полюбили творчість Кобзаря і часто влаштовували шевченківські вечори, на яких діти залюбки приймали участь у вікторинах, що їх вигадувала мама. Ольга Петрівна сама добирала літературу для своїх дітей, писала вірші, займалася перекладами дитячих творів іноземних авторів. Як талановитий педагог, вона виробила свою систему навчання дітей.

3-й учень

Брати та сестри

Сім'я Косачів мала шестеро дітей - двох синів та чотири дочки: Михайло, Лариса, Ольга, Оксана, Микола та Ісидора. По-різному, здебільшого трагічно склалася їхня доля, але кожен залишив добру славу в історичній пам'яті свого народу.

У сім'ї Леся особливо товаришувала зі старшим братом Михайлом та молодшою сестрою Олею. Вони все життя залишалися її найближчими друзями та порадиниками. «Разом бавилися, разом читали, разом вчилися, разом розважалися...»

4-й учень

Лесині таланти

Серед інших дітей Леся виділялася здібностями і старанністю. Була слухняною дитиною, розумницею і чепурушкою.

А ще дуже любила співати й танцювати. У п'ять років майбутня поетеса вже вміла писати і читати, а у дев'ять написала свій перший вірш - «Надія».

Дитячі роки поетеси минали на Поліссі в краю предковічних соснових борів, таємничих лісових озер, росистих лук. Одного разу Леся втекла вночі в ліс і, перемагаючи страх, шукала Мав-ку. Повірила в неї відразу, як тільки дізналась від матері про цю лісову істоту.

Леся не уявляла свого життя без пісні і музики. У неділю, під вечір, недалеко від садиби Косачів збиралися дівчата, співали. Вона непомітно сідала збоку і тоненьким, чистим голосом підтягувала журливі дівочі пісні про кохання.

Дівчинка була здібною до музики, старанно вчилася грати на фортепіано. Відчувала в собі покликання музиканта. У листі до свого дядька Михайла Драгоманова вона писала: «Мені ча-сом здається, що з мене ви́йшов би далеко кращий музикант, ніж поет, та тільки біда, що «натура утяла мені кепський жарт». Цей «жарт» - початок туберкульозу кісток, з яким вона буде боротися все своє життя.

5-й учень

Навчання. Хвороба.

Леся жодного дня не сиділа за шкільною партою, не відповідала біля дошки, не бігала з ровесниками гучними коридорами. Вчителями її були батько і мати, книги і життя.

Йшов час, жорстокий час по відношенню до неї. Вона змушена відмовитися від гри на фортепіано, від малювання. Від хвороби її відволікали хвилини поетичного натхнення, книги і природа.

Коли дівчинці було 13 років, у неї назбиралося вже кілька віршів, і мати, порадившись із дочкою, добирає їй псевдонім Українка. Відтоді і пішли по всьому світу прекрасні поезії, підписані цим гордим, ніжним і красивим ім'ям - Леся Українка. Чому Українка? Та тому, що це було своєрідним викликом існуючим порядкам, утвердженням права на функціонування рідної мови.

6-й учень

Початок творчості

На шлях я вийшла ранньою весною
І тихий спів несмілий заспівала,
А хто стрічався на шляху зо мною,
Того я щирим серденьком вітала.
Самій недовго збитися з путі,
Та трудно з неї збитись у гурті.
Коли я погляд свій на небо зводжу –
Нових зірок на йому не шукаю,
Я там братерство, рівність, волю гошу
Крізь чорні хмари вгледіти бажаю, – ...

Оптимізмом віє від її поезії, жагою до життя. Тоді Леся була ще не певна, що своїм словом зробить подвиг незрівнянно вищий, ніж могла б досягти практичною діяльністю.

Лесина хвороба - туберкульоз кісток - прогресувала. Лікарі порадили поїхати на лікування до моря. Одеса, Крим, Чорне Море... Коли поетеса побачила море вперше, була приголомшена таким видовищем. Тут народився цикл ліричних віршів «Подорож до моря».

6-й учень

Леся Українка та Україна

Але де б не була поетеса, завжди тужила за рідним краєм, у думках її зринав образ України.

До тебе, Україно, наша бездольна мати,
Струна моя перша озветься,
І буде струна урочисто і тихо лунати,
І пісня від серця поллеться.

Не дивлячись на тяжку долю (витримала кілька операцій, доводилося ходити в гіпсі, зі спеціальним апаратом, на милицях, що завдавало нестерпних мук), Леся прагнула активної участі у громадському житті. Проявляла інтерес до різних галузей знань, знала багато мов, робила численні переклади. Великою пристрасстю віяло від її поезій.

Гетьте, думи, ви хмари осінні!

Тож тепера весна золота!

Чи то так у жалю, в голосінні

Проминуть молодії літа?

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,

Серед лиха співати пісні,

Без надії таки сподіватись,

Жити хочу! Геть, думи сумні!

Учитель.

Людина живе і мріє. З кожним роком життя наші мрії змінюються. Зараз ви мрієте про те, як виростете, станете дорослими, закінчите школу. Батьки ваші мріють про хороше майбутнє для своїх дітей. Людина мріє – значить живе.

Спогади про Лесю засвідчують, що в дитинстві вона була мрійливою дівчинкою. Справді, адже в Колодяжному бігала в місячну ніч одна-однісінька в ліс, щоб побачити Мавку. А бавлячись серед руїн Луцького замку, уявляла себе мужньою Жанною Д'Арк, а своїх товаришів – відважними лицарями.

Другу поетичну збірку Леся Українка назвала «Думи і мрії».

Які мрії були у Лесі Українки? Чи відрізнялися вони чимось від мрій сучасних людей? Про це ми визнаємо з поезії Лесі Українки, яка так і називається - «Мрії».

Робота з текстом поезії «Мрії»

Виразне читання поезії вчителем напам'ять

Читання поезії учнями ланцюжком

Словникова робота

Стяг – полотнище одного або кількох кольорів.

Вежа – висока і вузька, переважно з каменю, архітектурна споруда, що будується окремо або становить частину будівлі.

Лицар – 1) Самовідданий захисник когось або чого-небудь. 2) Вихований, витончено чемний чоловік.

Готика – художній стиль, що панував у мистецтві країн Західної Європи у XII- XV ст. і знайшов найбільш яскраве відоб-раження в архітектурі. Характерними рисами цього стилю є стріл-часті склепіння споруд, що підкреслювало їх висоту, декоративне оформлення різьбленням стін та прикрашення їх скульптурами; використання на вікнах вітражів.

Робота в парах. Виразне читання

Б е с і д а

- Чи сподобався вам вірш?
- Що вас зворушило або вразило?
- Чи розумієте ви ліричну героїню, її душевний стан, мрії, наміри?
- Які люди її приваблювали? Чим саме?
- Намалюйте словами, що ви уявляєте, читаючи поезію.
- Чи однаковим змістом наповнений епітет *гордий* у першому і другому випадках?
- Ким, на вашу думку, страшніше бути – жертвою чи катом?
- А ваша душа бажає «надзвичайного, дивного»? Чи ні? Чого саме?

Робота у групах

І-ша група – доберіть якомога більше епітетів до слова:

Переможець –

Учитель _____

Урок № 22

Дата _____

Клас _____

«Як дитиною, бувало...» Неповторний світ дитинства в поезіях Лесі Українки. Образ мужньої, сильної духом дівчинки, її життєрадісний погляд на світ

Мета: поглибити знання учнів про Лесю Українку, її творчість, ознайомити з поезією про дитинство, розкрити образ сильної духом дівчинки; розвивати поетичну уяву, навички виразного читання поетичних творів; виховувати почуття пошани, поваги до творчості Лесі Українки.

Тип уроку: засвоєння нових знань

Обладнання: портрет поетеси, виставка творів поетеси, ілюстрований матеріал, виставка фотографій.

Перебіг уроку

*Я була малою горда, -
Щоб не плакати, я сміялась
Леся Українка*

I. Забезпечення емоційної готовності до уроку

Хорове читання вірша

«Доброго дня», - промовляю за звичаєм.

Щастя і радості кожному зичу я.

І усміхаються в відповідь люди:

Добрі слова ж бо для кожного любі!

II. Актуалізація опорних знань учнів

Літературний диктант

Справжнє ім'я і прізвище Лесі Українки. (*Лариса Петрівна Косач*)

Який псевдонім матері Лесі Українки? (*Олена Пчілка*)

Ким за фахом був батько поетеси? (*Юристом*)

На якому музичному інструменті грала Леся Українка? (*Фортепіано*)

Де здобувала освіту майбутня поетеса? (*Вдома*)

Що завадило Лесі ходити до школи? (*Хвороба сухоти*)

Як називався перший вірш Лесі Українки? (*«Надія»*)

Який вірш Лесі Українки починається словами: «У дитячі любі роки...» (*«Мрії»*)

Усне малювання.

Кілька учнів малюють кольорами в уяві свої мрії. Які кольори в них переважають? Про що це говорить?

III. Оголошення теми й мети уроку

Звернення до епіграфа уроку:

З якого твору ці рядки?

Як ви їх розумієте?

Чим стали ці слова для Лесі українки?

IV. Формування і вдосконалення вмінь та навичок

Учитель.

Для люблячих батьків немає нічого дорожчого за дитину. Це вічна істина, бо сенс життя людського в тому, щоб повторити себе в новій людині, піднести її на вищий ступінь розумового, морального і естетичного розвитку. Народна мудрість говорить: «Той, хто творить розумну, добру, мужню особистість – найвміліший майстер». З того моменту, коли людина починає усвідомлювати себе розумною і обдарованою істотою, вона стикається з іншими людьми, завдяки безлічі цих найскладніших дотиків

вступає у світ щастя і горя, радощів і прикростей. Але, крім цього великого оточення, в кожного є свій, глибоко особистий світ – сім'я. Для Лесі Українки – це родина Косачів-Драгоманових, які по-справжньому любили своїх дітей, виховуючи в них гідність і порядність, любов і повагу, чуйність і доброзичливість...

Поезію «Мрії» Леся Українка написала у 26-річному віці. Спогади про дитинство були настільки сильними, що зранене серце талановитої дівчини завжди могло знайти прихисток біля полум'я родинного вогнища. Материнські, батьківські почуття важко передати словами. Їхню любов можна порівняти з коштовним каменем, гра барв якого змінюється з кожним роком, навіть місяцем і найдивніше, що володарем цієї гри барв є той, кому самоцвіт належить.

Важко судити, якими кольорами зобразила б своє дитинство Леся Українка, але вона прагнула прожити так, щоб не було соромно ні перед сучасниками, ні перед нащадками.

Твердістю духу, величною мрією, вірою і оптимізмом, життєрадісністю віє від рядків її творів. Хочете в цьому переконатись? Тоді продовжимо подорож у світ слова Лесі Українки, перегорнувши сторінки, знайдемо поезію «Як дитиною, бувало...»

1. Виразне читання вчителем поезії «Як дитиною, бувало...»

2. Словникова робота.

Драма- це п'єса, що змальовує складний конфлікт. Напружену боротьбу між дійовими особами.

Епіграма- актуальний сатиричний вірш, спрямований проти якоїсь особи або негативного суспільного явища.

3. Кросворд

1. Невеликий ліричний твір, що співається. (Пісня)
2. Як називається особа, що написала твір? (Автор)
3. Яка найважливіша складова твору, за допомогою якої розкривається зміст? (Образ)
4. Як називаються літературні твори, написані розмовною мовою? (Проза)
5. Почуття особливого піднесення. (Пафос)
6. Основний жанр літератури, призначений для сцени. (Драма)

1			С		
2			Т		
3			Р		
4			О		
5			Ф		
6			А		

– Що таке строфа? (Група вішованих рядків, об'єднаних за змістом, розміром, певним римуванням та інтонацією).

– Які існують строфи? (Є строфи – двовірші (дистих), тривірші (терціна), чотиривірші (катрени) та ін..)

4. Бесіда за змістом поезії

Чи можна поезію вважати автобіографічною?

Чому лірична героїня не зізнавалася про свої болі?

Яка головна думка поезії? Підтвердьте рядками з вірша.

Яка відмінність між зброєю сміху та справжньою зброєю?

Чому, коли лірична героїня виростає, вона забуває про ті риси характеру, які були в неї в дитинстві?

Які рядки в другій частині протиставляються рядкам в першій (Плачу я, щоб не сміятись).

Як ви у дитинстві реагували на прикраси?

5. Характеристика образу героїні поезії «Як дитиною, бувало...»

Лірична героїня стримана, терпляча, витривала, стійка, горда, схильна до всепрощення, здатна забути про гордість, щоб не сміятись над людськими вадами, не образити когось.

6. Вибіркове читання

Прочитайте дві останні строфи і скажіть:

Про кого в них розповідається? (*Розповідається про вже дорослу людину*)

Як тепер говорить лірична героїня про себе? (*«... забувши давню гордість, Плачу я, щоб не сміятись.»*)

Що змінилось? Чому так говорить Леся Українка? (*Життя дорослої людини, її проблеми відрізняються від дитячих. Тому треба вміти стримувати емоції, застерігати себе від необдуманого вчинку, необережного слова. Лірична героїня, стримуючи гордість, плаче, щоб не сміятись.*)

7. Розгадай головоломку

Розгадавши головоломку, дізнаєтеся про риси характеру, які притаманні ліричній героїні поезії «Як дитиною, бувало...»

в			р			л		
	с			м				
			м		ж			
			г			н		ість
			г		р			
			с		й			
	т		п			ч		

Відповіді: вит риваліст ь, ст риманіст ь, муж ніст ь, гідніст ь, гордість, стійкість, терплячість.

8. Робота в парах

Аналіз художніх особливостей твору

Оксиморон: *жартом, злим, зброя сміху.*

Епітети: *гостра, злобна епіграма.*

Антоніми: *плакати – сміятись.*

Відрадом для ліричної героїні є «ясне небо, ясне море, ясні хмари, ясне сонце», які вона бачить крізь розчинене «віконце».

V. Рефлексія. Підсумок уроку

Продовжте висловлювання: «Щоб сприйняти поезію Лесі Українки потрібно...».

VI. Оцінювання. Аргументація оцінок

VII. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять вірш «Як дитиною, бувало...».

Написати творчу роботу «Душа бажає надзвичайного, дивного».

Леся Українка «Тиша морська», «Співець» значення мистецтва в житті людини

Мета: ознайомити учнів із поезіями Лесі Українки «Тиша морська», «Співець», розкрити ідейно-художній зміст творів; розвивати вміння виразно читати поетичні твори, навички усного зв'язного монологічного мовлення; виховувати творчу уяву, любов до поетичного слова, пошану до класиків української літератури.

Тип уроку: засвоєння нових знань

Обладнання: портрет поетеси, мультимедійні матеріали, дидактичний матеріал (тестові завдання, картки).

Перебіг уроку

I. Забезпечення емоційної готовності до уроку

Хорове прочитання вірша-настанови

До успіху

Не просто слухати, а чути.
Не просто дивитися, а бачити.
Не просто відповідати, а міркувати.
Дружно і плідно працювати.

II. Актуалізація опорних знань учнів

Перевірка домашнього завдання. Читання віршів напам'ять, взаємооцінювання

III. Оголошення теми й мети уроку

IV. Опрацювання навчального матеріалу

Учитель.

Хвороба, з якою так мужньо боролася тендітна молода поетеса Леся Українка, прогресувала. Лікарі радили змінити місце проживання або якомога частіше перебувати у місцевостях із теплим сухим кліматом. Тому Леся Українка часто виїжджала в Крим, у Грузію, до Єгипту. Дуже подобалося їй у Криму. Леся була зачарована природою цього краю. Безмежне море, вільний вітер, бурхливі хвилі, сміливі чайки – все це бентежило душу і самі по собі народжувалися поетичні рядки. У своїх віршах поетеса передає найтонші порухи власної душі, свої болі й радість, тугу й надії. Так з'являється цикл віршів «Подорож до моря», а ще – «Кримські спогади», який вона присвятила своєму братові Михайлу.

Виразне читання вірша «Тиша морська»

(Учитель читає вголос, учні слухають і уявляють. В аудіозапису звучить шум моря.)

Виразне читання поезії «Тиша морська» учнями

Бесіда з учнями

1. Які почуття викликає у вас цей твір?

(Захоплення умінням поетеси бачити скарби природи; тонко відчувати красу навколишнього світу тощо.)

2. Які зорові і слухові деталі використала Леся Українка у творі?

(Зорові: «золотиста блакить», «стежечка золотиста», «вітрила бі-

лі» та ін.

Слухові: «тиша в морі», «з тихим плескотом на берег рине хвилечка», «ледве-ледве колихає море хвилі», хтось «стиха весла підіймає», «тихий плескіт» та ін.

3. Чим захоплюється ліричний герой? (Просторами спокійного моря.)

4. До чого вабили простори спокійного моря?

(«У мале човенце сісти

І далеко на схід сонця

Золотим шляхом поплисти.»)

5. Що символізує тихе море? (Тихе море є символом спокою невгамовного серця героя.)

6. Про що мріє ліричний герой?

(«Поплила б я на схід сонця,

Аж від сходу до заходу,

Тим шляхом, що проложило

Ясне сонце через воду.»)

Радість буття перемагає, але життєві незгоди не забувають нагадати про себе. Це особливо підкреслено в останній строфі вірша:

(«Не страшні для мене вітри,

Ні підводнії каміння,

Я про них би не згадала

В краю вічного проміння.»)

7. Що символізує «підводнеє каміння»? (Злі, ворожі сили.)

Самосійне читання поезії учнями

Усне словесне малювання

З а в д а н н я: спираючись на текст, спробувати створити «Словесний малюнок».

Бесіда

1. Чи співпадає ваша уява з уявою художника? (Учитель демонструє картини І. Айвазовського, на яких зображено море.)

2. Художнику, щоб відтворити побачене, потрібні фарби, пензлі, полотна. А що допомагає поетові? (Художні деталі.)

Пошукова робота в групах

Учні уважно читають вірш і виписують художні засоби.

1-ша група – епітети.

Гарячий, полудневий (час), ясне (небо, море, хмари, сонце), золотиста (блакить), білі (вітрила), тихий (плескіт), перлиста (хвилечка), малий (човен), щире (золото), золотий (шлях), підводнії (каміння), вічне (проміння).

2-га група – метафори.

«Країна світла та золотистої блакиті», «в'ється стежечка золотиста», «з весельця щире золото спадає», «шлях, що положило ясне сонце через воду», «край вічного проміння».

3-тя група – зменшено-пестливі слова.

Віконце, хмарки, хвилечка, човенце, весельця.

Учитель.

Зверніть увагу, крім епітетів, метафор і зменшувально-пестливих слів, у поезії «Тиша морська» є повтори (ясне небо, ясне море, ясні хмари, ясне сонце; ледве-ледве), інверсії, тобто зворотний порядок слів (тиша морська, час гарячий полудневий, вітрила білі, хвилечка перлиста, в'ється стежечка).

Усі ці художні засоби не лише образно характеризують явища та предмети чи привертають увагу до важливого, вони допомагають поетові емоційно змалювати романтичну картину морського пейзажу та передати її думки й почування.

Перша збірка поетичних творів Лесі Українки «На крилах пісень» вийшла друком у Львові на початку 1893 р. У виданні збірки брав безпосередню участь І. Франко. Йому надсилала Леся Українка частинами рукопис збірки, він наглядав за складанням книжки у друкарні Наукового товариства ім. Шевченка.

Збірка складається з поетичних творів, написаних у 1880-х роках, та ранніх поем «Самсон» (1888 р.), «Місячна легенда» (1891 – 1892р.р.), «Русалка». До цієї збірки увійшла поезія «Співець» (1889р.).

Бесіда

Назвіть відомі вам твори, у яких згадується соловейко? (*Т.Шевченко «Садок вишневий коло хати...», казки народів світу та ін.*)

Що ви знаєте про цього птаха? Чи бачили його коли-небудь, чи чули його спів?

Весна – пора яскравого розквіту природи, буяння краси. Квітують сади, наповнюючи пахощами все довкола, не вгавають пташині хори. І найкращим солістом виступає в них соловейко. Пташка непримітна, але її спів зачаровує і пишну троянду, і духмяний бузок, і людське серце. Навіть зорі, здається, спустилися нижче до землі, щоб послухати прекрасний голос, подивуватися майстерності співця.

Робота з текстом поезії «Співець»

Виразне читання вірша вчителем

Читання твору учнями ланцюжком

Словникова робота

Пишно – тут: яскраво.

Багряний – густо-червоний.

Порання – вранішня.

Натури – природи.

Пахом – запахом.

Вродливиця – красуня.

Красила – прикрашала.

Садки розвивав – сприяв зростанню й розквіту.

Бесіда

Яка картина постала перед вами?

Які почуття передає поезія «Співець»?

Які провідні мотиви в поезії?

Яка головна думка твору?

Хто, на вашу думку, є героєм вірша?

Які асоціації виникають у вас зі словом *співець*?

Чим для вас є батьківщина?

Складання таблиці

Випишіть із вірша художні засоби, заповнюючи відповідні колонки таблиці.

Порівняння	Епітети	Метафори
Вже пролетів, немов пташка зальотна, Весняний той час; вітер зітха, мов дріада сумує...	Багряні зорі, осінь холодна, пісні голосні...	Пташиний хор, час пролетів, ніч спускається, діброва німа...

Робота в групах

1-ша група.

Визначити тему та основну думку поезії Лесі Українки «Співець», пояснити значення назви твору.

(Тема – краса вранішньої природи, її гармонії; основна думка – ушлявлення краси природи, оптимістичного світобачення; назва підкреслює основну рису героя твору солов'я; його майстерність у неперевершеному співі.)

2-га група.

Дослідити художні образи, охарактеризувати їх (зорі, троянда, соловейко).

Зорі – яскраві, червоні, привітно сяють над світом, і їх радісно вітає все живе на землі;

троянда – розкішна, вродлива, «найкраща з квіток», своїми барвами прикрашає садок, радує око;

соловейко – «співець чарівливий», шле вітання зорі вечірній і зорі вранішній, славить життя, від його любого співу розпускаються квіти, розвиваються садки.

3-тя група.

Визначити художні засоби та прийоми (пейзаж, слова в переносному значенні, художні означення та ін.).

У творі змальовані: весняний вечірній пейзаж «пишно займались багрянні зорі колись навесні...»; пейзаж вранішній «грала промінням, ясним самоцвітом порання роса...»; садок «Горда палала троянда розкішна, найкраща з квіток, - барвою й пахом вродливиця пишна красила садок»; вживаються: слова в переносному значенні «грала промінням», «усміхалась весняним привітом»; художні означення «багрянні зорі», «пісні голосні», «ясним самоцвітом», «троянда розкішна», «співець чарівливий» та ін.

4-та група.

Скласти «усні словесні малюнки» на тему вірша або казки (історію) про троянду та солов'я.

Зразок. *Ще яскраво сяють зорі, але вже підкрадається світанок. Прокинулися птахи й голосно заспівали злагодженим хором. Визирнув один неспіливий промінчик сонця, за ним другий, третій – і розбудив росу. Вона всміхнулася і заграла на сонці, ніби дорогоцінні камінчики. Прокинулася й красуня – троянда, запишалася, розіслала ніжний аромат по всьому саду. Негайно відгукнувся соловейко, заспівав так гарно, що заслухалися всі дерева і квіти в саду. Всім стало любо і весело.*

Казка. *В одному саду росла пишна красуня-троянда. Соловейко побачив її – і закохався. Але він був такий маленький, сіренький, непримітний, що чарівна квітка зовсім його не помітила. Тоді соловейко склав найкращу свою пісню і заспівав її так, що всі завмерли від подиву. Тільки горда троянда, хоч їй і сподобався спів, не показувала цього. Соловейко вирішив полетіти в теплі краї й навчитися ще кращих пісень у райських птиць. Тільки тоді йому вдалося підкорити серце примхливої красуні.*

Дібрати епітети до поданих слів

Співець - ...

Зорі - ...

Троянда - ...

Соловейко - ...

Осінь - ...

Завдання «Прочитайте»

Прочитайте зашифровані рядки з вірша Лесі Українки.

Яка назва цього вірша?

Мета: вдосконалювати навички виразного читання; збагачувати словниковий запас учнів; розвивати усне мовлення школярів, пам'ять; виховувати любов до слова, поезії.

Тип уроку: урок виразного читання.

Обладнання: мультимедійна дошка, пам'ятка «Як навчитися виразно читати віршовані твори», пам'ятка декламатора, таблиця «Реєстр основних партитурних знаків», схема оцінювання.

Перебіг уроку

I. Забезпечення емоційної готовності до уроку

Учитель зичить школярам успіху на уроці.

II. Актуалізація опорних знань учнів

Перевірка домашнього завдання

Прочитайте написані вдома легенди та вірші. Зробіть взаємооцінювання.

Бесіда з учнями

Що ви розумієте під виразністю читання? (*Виразне читання – це мистецтво відтворення в живому слові думок, почуттів, настроїв, переживань, якими насичений художній твір.*)

Назвіть засоби виразного читання. (*Техніка читання, логічний наголос, пауза, сприйняття-розуміння; бачення і реакція; ставлення читця до твору; мета читання та інтонація, зв'язок з аудиторією.*) Яким чином слід їх використовувати під час виконання того чи іншого художнього твору?

Які навички треба мати і про що треба знати читцю? (*Про образне мислення й емоційну збудливість; здатність переключатися з одного психологічного стану в інший; вміння володіти собою та слухачем, а також технікою мовлення; знання законів музики мови.*)

У чому полягають особливості техніки читання? (*Дихання, голос та його сила, тембр, темп.*)

Яке значення приділяється під час читання логічному наголосу.

Чому дуже важливо під час читання художнього твору дотримуватися пауз? Які види пауз вам відомі? (*Граматична, логічна, логіко-граматична, ритмічна, психологічна.*)

Для чого виконавець під час читання повинен враховувати інтонацію?

За яких умов виконавець будь-якого твору буде цікавим? (*Коли читець свої почуття переконання прагнутиме нести конкретній аудиторії.*)

III. Оголошення теми й мети уроку

Опрацювання навчального матеріалу

Учитель. Виразне читання – це мистецтво відтворення в живому слові думок і почуттів (якими насичений художній твір), а також наміру виконавця і його ставлення до виконуваного твору. Для визначення цього мистецтва користуються також термінами *художнє читання, декламація* (можна вживати ці терміни як синонімічні).

Виразне читання на уроках української літератури – це не лише мистецтво виконання художнього тексту, а й предмет навчання цього мистецтва, і метою такого навчання є формування естетично розвиненого читача, здатного відчувати художнє слово, вміти насолоджуватися прочитаним.

Вимоги до виразного читання

Вдосконалення емоційної насиченості твору (внутрішнє «бачення», робота творчої уяви читця – особливо поетичного тексту).

Розуміння ідейно-художнього смислу, а не лише фактичного змісту тексту.

Уміння висловити своє особисте ставлення, передати зміст і настрій слухачам.

Процес підготовки до виразного читання починається зі складання партитури, що є сукупністю умовних знаків, за допомогою яких роблять розмічування тексту, щоб запобігти можливим помилкам у процесі його читання.

Партитура художнього тексту – це графічне відтворення звучання художнього твору. Складаючи партитуру, позначають паузи, наголоси, підвищення й зниження тону, інтонаційні переломи тощо. Партитурні позначки допоможуть учителю в процесі навчання учнів, особливо коли треба показати, як здійснити інтонаційну фігуру, що не визначена розділовими знаками.

Складання партитури починається із розчленування тексту на частини, періоди, ланки, мовні такти.

Ознайомтеся з основними партитурними позначками. Перемалюйте їх у зошити.

Реєстр основних партитурних знаків

Знак	Значення
<i>весна</i>	пряма лінія під словом – для позначення логічного наголосу
/	коротка пауза
//	середня пауза
///	довга пауза
↑	підвищення тону
→	рівний тон
↓	зниження тону
засумувала	пунктир під словом (словами) – для позначення уповільнення вимови
∩	лігатура вгорі між словами – для зв'язку слів, вимовлених на одному диханні
{ «Я твій!..» }	фігурні дужки вказують на зміну адресата

Опрацювання пам'ятки для вироблення навичок виразного читання віршових творів.

Як навчитися виразно читати віршові твори

1. Вдумливо почитай вірш.
2. З'ясуй лексичне значення незрозумілих слів.
3. За змістом та ідеєю твору визнач настрій, з яким читатимеш твір.
4. У кожному рядку підкресли олівцем стрижневе слово, тобто слово, на яке падає логічний наголос.
5. Познач олівцем паузи.
6. Ліворуч від кожного рядка постав стрілку, що передає тон читання.
7. Прочитай кілька разів вірш із дотриманням вимог усіх позначок.
8. Читаючи вірш, уявляй картини, які виникають, і запам'ятовуй послідовність їх.
9. Вивчивши вірш напам'ять, виразно почитай його своїм близьким і з'ясуй, що вони побажали б тобі для кращого прочитання твору. Врахуй їхні побажання.

Пам'ятка декламатора

1. Перед читанням напам'ять текст вірша повтори про себе.

2. Перед тим як декламувати, займи зручну й правильну позу (стань рівно, розправ плечі, набери потрібну кількість повітря). Для впевненості для початку читання можеш дивитися періодично на двох-трьох учнів, з якими товаришуєш (щоб відразу не знітитися), а згодом оволодівши ситуацією, слід розсіювати свою увагу по всьому класу.

3. Назви автора і твір, який читатимеш.

4. Читання вірша можеш супроводити жестами, проте рухи рук мають бути стриманими, не втомлювати, не відволікати слухача.

5. Не поспішай під час читання, набирай повітря рівними частинами під час пауз.

6. Декламуючи, уявляй картини, які озвучуєш, і з відповідним теплом і настроєм передавай їх.

7. Не варто занадто голосно читати вірш, оскільки майстерність у читанні художнього твору визначається передусім темпом, інтонацією, додержанням пауз, настроєм, а також мімікою, жестами та ін.

Конкурс декламаторів.

· Читання напам'ять поезій.

· Оцініть виступи однокласників і заповніть таблицю, вписуючи бали.

За сумою набраних балів визначаються переможці.

Поезія		Засоби	виразності	
	Темп	Логічні на- голоси	Паузи	Інтонація

IV. Рефлексія. Підсумок уроку

Продовжіть речення: «Після цього уроку я знаю...розумію...».

V. Оцінювання. Аргументація оцінок

VI. Домашнє завдання

Підготуватися до уроку позакласного читання.

**Позакласне читання. Сучасна українська проза.
«Ірина Хомин про Карла Гаусса, Астрід Ліндгрєн...»**

Мета: поширювати читацький кругозір шляхом ознайомлення з позaprogramовим твором, зокрема з книгою «Ірина Хомин про..»; ознайомити учнів із змістом книги, розкрити сюжетно - композиційні особливості, дати стислий аналіз персонажів; розвивати творчу уяву, логічне мислення, увагу, спостережливість, уміння узагальнювати, робити висновки; формувати світогляд школярів; виховувати цікавість до шедеврів світового мистецтва.

Тип уроку: інтегрований урок.

Обладнання: книга Ірини Хоменко, портрети героїв твору, виставка творів, репродукції картин, фото скульптур, грамзаписи, карта світу.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда за запитаннями

- Чому, на ваш погляд, дитячі роки в житті людини вважаються найщасливішими?
- Яким творам художньої літератури ви надаєте перевагу? Чому?
- Кого ми називаємо геніями?

III. Оголошення теми, мети уроку

IV. Основний зміст уроку

У цьому світі є тільки одна річ, перед якою належить схилитися, це - геній, і одна річ, перед якою слід упасти на коліна, - це доброта.

В. Гюго

Учитель

Усі ми разом із дитинства. Те, якими ми людьми виростаємо, що цінуємо, як живемо на землі, великою мірою впливає з того, де ми народилися, як виховувалися, які настанови батьків беремо із собою в житті.

На сьогоднішньому уроці ми здійснимо подорож у дитинство видатних людей, які завдяки своїм талантам прославилися на вест світ. А мандрівку цю нам допоможе здійснити сучасна львівська письменниця Ірина Хомин.

Ось ми стоїмо перед зачиненими дверима. Коли їх відчинити, то можна потрапити в чарівний таємничий будинок, повний незвичайних скарбів, кожен з яких має власну окрему кімнату, в якій можна побачити безцінний скарб, кимось давно залишений для людства, а отже, і для нас також. Отож, подорож починається.

Повідомлення учнів про Ірину Хомин

Ірина Хомин - молода авторка зі Львова. Літературою цікавиться змалку, пише прозу, вірші. І для неї це не хобі, це - як крила для птаха. Ірина - дипломант літературного конкурсу «Коронація слова» 2004 року і лауреат цього ж конкурсу 2005 року.

Захист проектів «Дослідники життя та творчості героїв твору»

(Презентація унікальних здібностей, шедеврів митця; життєвого і творчого шляху. Переказування найцікавіших епізодів. Інсценізація уривків із твору)

Захист малюнків «Свосвідність побудови твору». (Книга складається із шести творів (будиночків), кожен з яких містить цікаві фрагменти із дитинства великих людей (скарби). Після кожного твору подаються короткі біографічні відомості).

Конкурс «Літературна географія»

Завдання: розмістити якнайшвидше прізвища героїв на карті світу відповідно до місця народження та проживання. (Карл Гаусс - Німеччина, Астрід Ліндгрєн - Швеція, Ніколо Паганіні - Італія, Камілла Клодель - Франція, Ван Гог - Нідерланди, Соломія Крушельницька - Україна)

Вікторина «Впізнай героя»

«Ледь дочекалася перерви і кулею вилетіла з класу на подвір'я. Тільки тепер помітила, що в руках багатьох дітей є той самий номер газети.» (Астрід Ліндгрєн)

«Він насолоджувався спокоєм, прислухаючись до щебету птахів, котрі, вочевидь, вирішили сьогодні, замінивши цілісінський оркестр, зіграти концерт просто на гіллі дерев, що росли під вікнами» (Ніколо Паганіні)

«Отак би пролежати цілісінський день, дивлячись на рибок» (Ван Гог)

«... Але залюбки притих, адже почув чарівне слово «рахувати». Як же він любив світ чисел!» (Карл Гаусс)

«Дівчина щось старанно в ній розмішувала. Те «щось» було схожим на глину. І розкішна святкова сукня зі стрічками вже встигла забруднитися цим місивом» (Камілла Клодель)

«Тендітна, витончена, вона дивним чином вписувалася в картину велелюдного міста кінця ХІХ ст...» (Соломія Крушельницька)

«Якими же сильним повинен бути голос, аби від самого його звучання гасло полум'я...» (Соломія Крушельницька)

«Хтось міг би сказати, що в очах дівчинки відбилосся небо - настільки синіми вони були». (Камілла Клодель)

«Хлопчик навіть про багнуку на штанях забув. Любив природу, бо вона така неповторна і досконала!» (Ван Гог)

«Усміхаючись, дівчинка подумала про те, як було б гарно мандрувати з країни в країну і...співати» (Соломія Крушельницька)

Евристична бесіда (Відповіді ілюструйте прикладами з твору).

• Які риси характеру намагається виховувати Ірина Хомин у своїх читачів? (Доброту, чуйність, милосердя, наполегливість).

«Краса робить нас добрішими. Хто бачитиме ці картини радітиме, ставатиме милосерднішим, більш чуйним, таким чином у світі побільшає добра»

«Кожна людина може щось подарувати іншій, навіть, якщо нічого не має.

Бодай слово - бо добре слово потрібне всім»

• Яка основна думка твору?

(«Тільки той, хто наполегливо йде до своєї мети, може сповна розкрити дар і прикрасити собою світ. Кожен із нас є листочком одного велетенського дерева, тому без нас світ не був би таким досконалим і яскравим»)

• Які слова із твору можна обрати девізом свого життя? («Якщо бодай на мить засумніваєшся і відступиш, то вже ніколи не зможеш наздогнати своє призначення»).

Розгадування кросворда «Сторінками книги Ірини Хомин»

По вертикалі: 1. Ім'я та прізвище автора книги про видатних людей. По горизонталі:

1) Ім'я бабусі маленької Астрід (їда)

2) Найулюбленіше місце подружок Астрід та Медікен (Горище)

3) Що любив понад усе Ван Гог? (Природу)

4) Хто наснився матері Ніколо Паганіні? (Янгол)

Учитель _____

Урок № 26

Дата _____

Клас _____

Володимир Винниченко « Федько – халамидник». Цікава історія з життя письменника. Художня розповідь про дивовижного хлопчика Федька

Мета: ознайомити і зацікавити учнів особистістю і творчістю Володимира Винниченка, розглянути зміст оповідання « Федько – халамидник», поглибити знання учнів про епічний твір; розвивати логічне мислення, культуру зв'язного мовлення, пам'ять; виховувати почуття пошани і гордості за світочів українського народу, порядність і чесність.

Тип уроку: урок-відкриття

Обладнання: портрет В.Винниченка, виставка книг письменника, електронна презентація « Життєвий та творчий шлях письменника»

Теорія літератури: епічний твір

На дошці запис епіграфів уроку (які використовуються відповідно до частин заняття)

*І кожен в світі, кожен – неповторність,
Чи то людина, чи крилатий птах.*

А.Листопад

Кого у нас читають?

Винниченка. Про кого скрізь йдуть розмови ?..

Про Винниченка.

Кого купують? Знов Винниченка...

М. Коцюбинський

Найголовнішого очима не побачиш.

Найглибше бачить тільки серце.

А.де Сент - Екзюпері

Перебіг уроку

I . Організаційний момент

Учитель. Щодня, щохвилини нас оточує світ. Світ, що наповнює нас враженнями, емоціями, вірою. Це – світ людини. Діти, подивіться один на одного, зазирніть, як кажуть, у саму душу і зумійте побачити перед собою Людину... Особистість...

Розвиток творчого мислення учнів

А давайте з вами поміркуємо : у чому полягає мета, зміст, суть людського життя? Що ви думаєте про Людину як особистість? Чи кожен з нас є особистістю? Чому? (Учні висловлюють власні думки)

Метод передбачення

За ключовими словами *людина, особистість, оточення, життя*, коментуючи епіграфи уроку, учні передбачають тему і мету уроку

II . Повідомлення теми і мети уроку

Учитель оголошує тему і мету уроку, а головне акцентує увагу на тому, що це урок - відкриття і відкриттями мають бути: Мій світ, Світ В.Винниченка, Світ Федька - халамидника .

III . Засвоєння та закріплення знань

Бесіда за питаннями:

Що таке епічний твір?

2. Дайте визначення оповідання як літературного жанру. Наведіть приклади відомих вам дитячих оповідань.

3. Які події є основою для дитячих оповідань? Що зазвичай переважає: добро чи зло?

4. Які герої головні? Які другорядні?

2. Відкриття I «Мій світ»

Виразне читання першого епіграфа, творче коментування учнями

Коментар учителя. Світ людини... Світ, у якому кожен має почуватись комфортно, затишно. Діти, перед вами чисті аркуші, намалюйте, будь ласка, за одну хвилину свій світ у якому ви почуваетесь найщасливішими. Усміхніться цьому світу. Проте, так часто трапляється у житті, нас хтось може засмутити, якісь події вражають дуже глибоко, у саме серце, і наш світ стає зовсім іншим – протилежним першому. Давайте спробуємо дати відповідь на такі проблемні запитання:

1. Наскільки людське оточення може впливати на формування особистості?

2. Як зберегти комфортний власний світ, людську гідність, не ображаючи інших?

А зараз намалюйте, знову ж за одну хвилину, те, що найчастіше спричиняє вам біль, призводить до розчарувань...

(Малюнки учнів учитель збирає, для себе аналізує, нічого не коментуючи учням. Малюнки – матеріал для життєтворчого проекту)

Відкриття II «Світ Володимира Винниченка»

Виразне читання другого епіграфа

Учитель. Сьогодні ми відкриватимемо для себе світ Володимира Винниченка. Біографія цієї людини цікава і складна. Винниченко пережив славу і забуття, тріумф і вигнання, ганьбу і посмертне визнання. Був звичайним: мав 174 см зросту, носив взуття 42 розміру. Та було щось у цій людині особливе, неповторне... а все починалося з дитинства.

Звичайним чи незвичайним був Володимир Винниченко? Це ваш творчий пошук на цьому етапі уроку, обов'язково з аргументуванням позиції, тому будьте уважними, і, як завжди, у зошиті робимо конспект біографічних відомостей. (Робота з матеріалом підручника)

(Троє учнів мали випереджувальне завдання: захист проекту «Життєвий та творчий шлях Володимира Винниченка», поділеного на три основних частини)

Учитель. Діти, ми з вами дізнались немало про життя Володимира Винниченка, ось перед нами портрет письменника, давайте за допомогою Віночка слави підтвердимо яскравість особистості, особливості його світу...

(Підвівши підсумки побаченого і почутого, учитель спонукає учнів до висновків, допомагає розкрити неповторність письменника, його вдачу. Навколо портрета учні прикріплюють квіти із попередньо вписаними характеристиками митця, а також є чисті квіти для висновків учнів.)

Віночок слави:

1. Володимир мав гарну пам'ять, рано навчився читати.

2. Надзвичайно любив волю.

3. Відзначався гордістю, сміливістю, непередбачуваністю, незалежністю у вчинках, правдолюбством.

4. У час зневаги до усього українського хлопець демонстративно на

випускний іспит в училищі одяг солом'яного бриля і вишиту сорочку.

5. Ніколи не зраджував друзів, не любив доносів і підступності. Коли учні висловлюють свої думки про те, звичайним чи незвичайним був юний Винниченко, учитель процитує слова В. Панченка: «...В пору свого отроцтва Володимир був схожий на Федька – халамидника з однойменного оповідання...»

4. Відкриття III «Світ Федька – халамидника»

Виразне читання третього епіграфа, творче коментування

(Роботу над оповіданням розпочинаю тільки на уроці)

Учитель. Діти, пригадуєте на початку уроку ми дивились один на одного і намагались побачити Людину. Скажіть, ми враховували тільки зовнішність чи більше брали до уваги внутрішній світ товариша, риси його характеру? Так, звичайно, істина, що живе віками: зустрічають тільки за одягом, зовнішністю, а проводжають за розумом, вчинками, мабуть, ніколи не втратить своєї актуальності. Сьогодні ми вперше знайомимось із Федьком, який уже має свою особливість – він халамидник. Давайте спробуємо з'ясувати значення цього слова.

1. Моделювання

Схематично зобразіть світ Федька у якому йому затишно (*схема роботи довільна*). Це наші перші враження, ми ще навіть не знаємо Федька, а просто почули про нього і описали своє бачення цієї людини.

2. Опрацювання особливостей твору В. Винниченка «Федько – халамидник»

Історія написання твору (розповідь учителя)

Робота над змістом оповідання (виразне читання учителем і учнями, обговорення прочитаного, використання методу передбачення)

Робота у Полюсах Добра і Зла (*учні умовно розподіляють аркуш зошита навпіл, формуючи Полюси і роблять відповідні записи, аналізуючи поведінку, риси характеру головних героїв*)

Орієнтовні завдання для бесіди:

1. Чим відрізняється Федько від ровесників? Поясніть слова: «Наче біс якийсь сидів у хлопцеві!» Чи мали підстави товариші боятися Федька?

2. Чи сподобались вам забави міської дівчороти? Чим вони відрізняються від ваших розваг, добре це чи погано?

3. Як ви гадаєте, чи довго сидітиме на воротях Федько? Спробуйте передбачити його дії.

4. Прокоментуйте, чи хотіли б ви мати такого товариша як Федько?

5. Чи з'явилась у вас хоч краплина симпатії до Федька?

(звертаємо увагу на самостійну роботу учнів у Полюсах Добра і Зла, заслуховуємо позицію школярів)

IV Підсумки та висновки уроку

У чій світі ми сьогодні зазирали?

Що здатне змінити світ людини?

Що є особливим у світі Володимира Винниченка?

Що із світу письменника ви б запозичили для себе?

Чи цікаво вам було читати про Федька та його друзів?

Чи помітили ви що – небудь спільного між Федьком та Володимиром Винниченком?

Як, на вашу думку, далі розвиватимуться події? Перш ніж відповісти,

подумайте, чи даремно в оповіданні з'являється Толя?

(Застосовуємо метод «Незакінченого речення»: Я думаю, що...)

V. Оцінювання і мотивація навчальних досягнень учнів

VI. Домашнє завдання

1. Дочитати оповідання до кінця.
2. Завершити роботу у Полюсах Добра і Зла

Blank writing area with horizontal lines for student responses.

Володимир Винниченко « Федько – халамидник». Художня розповідь про дивовижного хлопчика Федька, його життя і пригоди, стосунки з однокласниками

Мета: продовжити роботу щодо аналізу епічного твору В.Винниченка «Федько – халамидник», характеристики щедрого на добро головного героя твору як особистості, виявити роль художніх засобів у творі, знаходити портрет, пейзаж, діалоги; розвивати творчі здібності школярів, вміння зіставляти та порівнювати образи – персонажі художнього твору; виховувати почуття доброти, любові, милосердя.

Тип уроку: урок - пошук істини

Обладнання: твори В. Винниченка, ілюстрації до твору, додатки.
На дошці запис теми уроку, епіграфи:

*Так треба жити, щоб нікому зла не чинити
Народна мудрість
Найогидніші очі порожні,
Найігідліша брехлива сльоза...*

В. Симоненко

Перебіг уроку

I. Установчо – мотиваційний етап

1. Актуалізація суб'єктного досвіду

Сьогодні у нас звичайний урок української літератури, звичний кабінет, звичне оточення. Проте, сподіваюсь, незвичним є ваш настрій перед заняттям... (*Насамперед варто з'ясувати, які емоції, роздуми викликало оповідання « Федько – халамидник у школярів*)

Чи справдились ваші прогнози щодо розвитку подій?

Що найбільше схвилювало і вразило вас у творі?

Чи змінилось упродовж оповідання ваше ставлення до Федька і Толі?

2. Цілевизначення і планування

Повідомлення теми і мети уроку.

Творче коментування епіграфів уроку.

Узгодження цілей заняття.

Постановка проблемних завдань:

Чи варто на зло відповідати добром?

Створіть банк ідей і захистіть проект на тему: «Краще голий та правдивий, ніж багатий та беззаконний»

II. Закріплення навчально матеріалу

1. Рольова гра. Розповідь про письменника від імені автора. Учні класу, слухаючи повідомлення, ставлять запитання, уточнюють певні факти тощо.

2. Бесіда за змістом твору

Завдання класу: у ході бесіди записати і неzapеречні істини, що зробили халамидника Людиною, і благородного Толю – нікчемою (*Відповідно до емоційного настрою учнів, учитель спрямовує розмову у потрібне русло, усіма засобами намагається сколихнути у дитячих душах найкращі почуття. Основне – дослідити психологію героїв, зуміти прочитати думки між рядків, розкрити роль деталі.*)

Орієнтовні питання для бесіди:

Чому Толя прийшов на призначене місце? Що керувало цим хлопчиком, який боявся батьківського гніву і ніколи не прогулював уроків?

3. Робота з текстом твору.

Давайте зачитаємо із твору описи Толі. Скажіть чи не відчуваєте ви у цих словах прихованої насмішки? Як автор ставиться до Толі?

Прочитайте опис річки. Чому в ньому так багато дієслів? Доведіть, що розваги сміливців були небезпечними.

Зачитайте епізоди, що містять описи почуттів Федька біля річки. Як поведив себе Толя?

4. Розвиток творчих здібностей

Думаю, не було жодного байдужого, коли ви читали як, Федько крок за кроком долав перешкоди на річці. Володимир Винниченко так майстерно за допомогою художньої деталі відтворив події, емоції, реакцію усіх, що складається враження, неначе все це відбувається на очах у читачів.

Завдання: давайте інсценізуємо розмову між Толею і Федьком, докладаючи максимум зусиль, здібностей, аби чітко передати задум автора і внутрішній світ героїв (*заслуховуємо декілька пар*)

III. Застосування одержаних знань

Рефлексія

Як відомо, Федько ніколи не обманював. Усього раз у житті він сказав неправду. Це принижує його чи звеличує?

Яку роль відіграє у творі така деталь, як чижик, що з ним грається Толя?

Що за людина виростає з Толі? Чим небезпечні такі люди?

Кого втратило містечка в особі Федька?

Пригадуєте, на попередньому уроці ми зауважували, що суспільство здатне змінити особистість. Проаналізуйте ще раз цей аспект і давайте спробуємо дати відповідь на таке запитання: Чи винні у смерті Федька його батьки. (Ланцюжок думок)

Чи правильно виховали Толині батьки свого сина? До чого призводить таке виховання?

Презентація проекту

Використовуючи знання змісту оповідання, зафіксовані істини, що звеличують людину або роблять її нікчемою, власний життєвий досвід, створіть проект на запропоновану тему (*Відповіді учнів на проблемне питання.*)

IV. Рефлексивно – оцінювальний етап

Доречно підвести підсумки за допомогою незакінчених речень:

Прочитавши оповідання « Федько – халамидник», я зрозумів...

Я ніколи не буду...

Я намагатимусь...

Мені хочеться вірити, що...

Заключне слово вчителя. Діти, запам'ятайте слова О. Сухомлина « Найвища стіна у світі – стіна байдужості.» А тому

Я бажаю, щоб із вами

Людям було веселіше,

І щоб добрими очима

Ви дивились на людей

Щоб були ви справедливі

І у рішеннях розумні...

До людей будете добрі –

Люди будуть добрі вам

В. Орлов

V . Домашнє завдання

1. Написати листа Федькові (або Толі)

2. Дати порівняльну характеристику двох головних персонажів.

Мета: *вдосконалювати вміння учнів складати план характеристики образу героя, звернути увагу на призначення персонажа у творі, його зв'язок з іншими героями; розвивати культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, спостережливість; виховувати активну життєву позицію, інтерес до результатів власної навчальної діяльності.*

Тип уроку: *застосування знань і вмінь*

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів

Бесіда за питаннями:

Дайте визначення художньому образу.

Що вам відомо про поняття «літературний характер героя»?

З'ясуйте значення літературного портрета героя у художньому творі

Як умовно можна розподілити персонажів твору? Чим зумовлений такий розподіл? Свою думку вмотивуйте.

Під впливом кого і чого відбувається формування літературного героя?

III. Оголошення теми, мети і цілей уроку

IV. Основний зміст уроку

Робота у групах

Учитель: Діти, на попередньому уроці ви отримали домашнє завдання: написати листи Федькові і Толі. Давайте послухаємо їх. *(Учитель залучає учнів до обговорення, ще раз звертає увагу на риси характеру головних героїв)*

Завдання: Дві групи учнів складають орієнтовний план характеристики Федька і Толі

Орієнтовний план характеристики Федька

1. Федько – головний герой оповідання В.Винниченка «Федько – халамидник».

2. Портретна характеристика Федька.

3. Поведінка і риси характеру героя.

4. Значення образу Федька для сучасників.

Орієнтовний план характеристики Толі

1. Толя – дитина благородна.

2. Опис зовнішності хлопця.

3. Риси характеру і поведінка героя

4. Людина людині – вовк?..

Обмін досвідом

Одна група аналізує роботу іншої групи, вносить зміни і пропозиції, аргументує свої думки *(наголошуємо, що саме цей вид діяльності впливає на оцінку результату діяльності, учитель скеровує думки учнів у пра-*

Учитель _____

Урок № 29

Дата _____

Урок – життєтворчий проект « Бути відповідальним за все» (на основі твору Володимира Винниченка «Федько – Халамидник»)

Клас _____

Мета: *закріпити переконання учнів щодо найважливіших цінностей моралі та етики, що роблять людину духовно багатогою і щедрою на добро, порядність, чесність, виховувати волю, адаптивні якості;*

формуванню здатності жертвувати собою заради інших, здатності протистояти труднощам, здатності стратегічного мислення, удосконалювати навички комплексного аналізу вивченого літературного твору.

Очікувані результати: *самоповага, прагнення особистості до відповідальності, адаптивні якості (уміння пристосуватися до обставин, що змінюються, до оточення, гнучкість), жертівність (здатність поступатися власними інтересами, приносити користь), терпіння, стійкість, уміння ризикувати, стратегічне мислення (прогностичне мислення, уміння передбачати можливі наслідки, будувати плани на перспективу, передбачати можливі ускладнення)*

Ключове питання: *чи потрібна відповідальність?*

Тематичні питання:

1. *Сутність відповідальності*
2. *Безвідповідальність*
3. *Відповідальність за інших*
4. *Відповідальність за себе*

Методичні рекомендації:

Почуття відповідальності, на жаль, у молодого покоління проявляється досить рідко, тому учителю – словеснику потрібно добирати якомога більше доказів, щоб учні усвідомили: відповідальність – одна з основних чеснот людства.

Аналізувати твір потрібно відповідно до тематичних питань проекту. Обов'язково варто вводити уявну творчу ситуацію: а що було б, якби... (яка ґрунтується на принципах безвідповідальності)

Епіграфи:

Я – людина, і це мене багато до чого зобов'язує
В. Черняк

Совістю торгують ті, хто її не має
Ф. Боднар

Перебіг уроку

I етап. Емоційно - настановчий

Вступне слово вчителя:

Не нарікай на глухість душ людських

І не гостри в злобі на них зубів...

А ти що людям доброго зробив,

Щоб вимагати доброти від них?

Чого мовчиш? Подумай і збагни,

Але уже з низької висоти

І зваж, і переваж, а хто є ти?

І зваживши, нікого не вини

Милосердя і доброта – два крила, на яких тримається людство. Без них воно просто впаде і загине.

Безлад, ледарювання – зупинка в розвитку особистості. Суспільство, у якому люди не виконують своїх обов'язків, де панують конфлікти, бай-

дужість, безсистемність – це світ, у якому не існує відповідальності.

А зараз проведемо КТС (колективна творча справа) серед двох груп.
Перша група – « Обов'язки людини», друга група – « У який спосіб людина торгує совістю?»

II етап. Робота над тематичними питаннями

1. Методами «Прес», «Карусель», «Акваріум» аналізуємо внутрішній світ головних та другорядних героїв твору В. Винниченка « Федько – халамидник»

2. Міжпредметні зв'язки (порівняльна характеристика героїв світової та української літератур : випереджувальні завдання)

3. Творчі ситуації

Якби сталось так...

Я на місці головного героя...

Мої дії за таких обставин...

4. Розподіл героїв твору на три групи :

Безвідповідальність

Відповідальність за інших

Відповідальність за себе

5. Бесіда з учнями за питаннями:

Чи знайоме вам сумління? Який його вид : сумління, що закликає чи сумління, що докоряє?

У якому віці слід виховувати сумління?

Як виховати почуття відповідальності?

6. Словникова робота

Відповідальність

Обов'язок

Порядок

(Учні спочатку формулюють власне тлумачення слів, а потім з'ясовують значення слів за словником)

7. Створення проблемної ситуації

Учитель: Діти, ми уже четвертий урок аналізуємо вчинки літературних героїв твору В. Винниченка, робимо висновки, намагаємось збагнути істину і дуже важливо правильно усе усвідомити і зрозуміти , а ще важливіше вміти застосувати ці знання у реальному житті. Зараз ви розпочнете роботу над вашим життєтворчим проектом, тому прослухайте одну притчу. Черпніть усю її мудрість, і я вірю, що у житті , під час певних випробувань долі, ви зробите правильний вибір. І як би вас не вабили матеріальні статки, корисливі інтереси, егоїзм, ви зумієте залишитись Людиною.

Вовки

Колись дуже давно старий індіанець розповідав своєму онукові одну життєву істину.

Всередині кожної людини іде боротьба, яка дуже схожа на боротьбу двох вовків. Один вовк уособлює зло – заздрість, неправду, егоїзм, амбіції...

Другий вовк уособлює добро – мир, любов, надію, доброту, порядність, вірність.

Маленький індіанець, зворушений до глибини душі словами діда, замислився на хвилину, потім запитав:

– А який вовк в кінці перемагає?

... На обличчі старого індіанця з'явилася ледь помітна посмішка, і він відповів:

С.Чернілевський. „Теплота родинного інтиму”, „Забула внучка в баби черевички”. Настрої і почуття, висвітлені в поезіях (любов, доброта, висока духовність)

Мета: ознайомити учнів із життям і творчістю поета, передати глибину материнської безкорисливої любові, її доброти, високої духовності через високохудожнє слово С. Чернілевського; визначити в поезіях головну думку; з'ясувати роль метафор у розкритті ідеї; вчити учнів висловлювати власні думки про батьківський дім, рідних; розвивати культуру зв'язного мовлення учнів, їх мовну грамотність; вміння виразно і усвідомлено читати вірші; прокоментувати відчуття, висловлені в цих творах; виховувати почуття поваги до творчості Чернілевського, батьків, рідної оселі, близької людини, рідного краю.

Обладнання: портрет письменника, ілюстрації до віршів, родинні світлини, принесені учнями, підручник, картки.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Теорія літератури. Вішовані розміри ямб, хорей

*Найдорожча на світі – мама,
найцінніше в житті – щирість і теплота
родинних стосунків.*

С. Чернілевський

Перебіг уроку

I. Забезпечення емоційної готовності до уроку

Подаруйте один одному посмішку, адже тепла, щира посмішка піднімає настрій, зігріває серце, навіть може когось ошчасливити.

II. Актуалізація опорних знань учнів

Відтворення випереджувального завдання:есе «Коли я вважаю себе щасливим?»

«Гронування»: ключове слово – щастя.

Сім'я-це...

(Прикріплюю на дошці картки зі словами «тато», «мама», «я» у вигляді фундаменту будинку).

Рольова гра «Інтерв'ю з письменником»

– Де і коли ви народилися? (*У 1950 р. у с. Жвані на Вінниччині.*)

– Що ви розкажете про дитинство? (*Дуже рано втратив батька, який працював комбайнером. Багатодітна родина залишилася без годувальника.*)

– Яку освіту ви здобули? (*У школах-інтернатах здобув середню освіту. Потім закінчив Вінницький педагогічний інститут, але вчителем працював недовго.*)

– Як далі склався ваш життєвий і творчий шлях? (*З дитинства мріяв про кіно. Таму вступив на факультет кінорежисури Київського театрального інституту ім. І. Карпенка-Карого. Працював на кіностудії ім. О. Довженка. Писав кіносценарії.*)

– Як ви прийшли в поезію? (*Перший вірш був надрукований у районній газеті, тоді я навчався в 4 класі. Перша поетична збірка Рушник землі'вийшла у світ в 1984 р.*)

Де ви працюєте? (На каналі «1+1».)

С. Чернілевський - лауреат літературної премії ім. Василя Симоненка "Берег надії".

III. Оголошення теми й мети уроку

Мати – втілення народної мудрості, працьовитості, любові до рідного краю, його мови і звичаїв. Про чуле серце і безкорисливу любов, про натружені руки й недоспані ночі, про ніжні материнські пісні складають письменники хвилюючі твори.

Сподіваюся, що вірші «Теплота родинного інтиму...» і «Забула внучка в баби черевички» допоможуть вам глибше пізнати своїх матерів, відчути їхню втому, ніжність і доброту. Нехай з любові до матері проростає любов до України.

IV. Опрацювання нового матеріалу

Учитель. Чи помічали ви, як ваші бабусі, дідусі ставляться до своїх дорослих дітей — ваших мами, тата? Як ви думаєте, чому саме так?

Для батьків діти, навіть дорослі, завжди залишаються дітьми, тому за них так само переживають, як і раніше, так само їх люблять і жаліють.

Незвичайні, неповторні вірші Станіслава Чернілевського оспівують рідний дім, найдорожчих людей, теплі родинні стосунки.

Актуалізація опорних знань учнів з теорії літератури

Що таке тема художнього твору? (*Це найголовніше питання, яке розкри-вається у творі.*)

Що таке основна думка (ідея) твору? (*Висновок про зображені у творі життєві події, явища.*)

Як пов'язані між собою тема та ідея? (*Змальовуючи певні життєві явища (тему), письменник дає їм оцінку, підводить читача до якихось висновків.*)

Що означає грецьке слово "метафора"? (*Перенесення.*)

Що називається метафорою? (*Це слово або словосполучення, яке переносить ознаки одного предмета або явища на інші на основі подібності чи протиставлення.*)

Наведіть приклади метафори. (*Вітер стогне, свище. Сонце цілує квіти. Жебонить струмок. Листя шепоче.*)

Словничок.

Інтимний – близький, дружній, задушевний, вузькоособистий.

Досвіток – світанок.

Зело – зелень, трави.

Виразне читання учителем вірша "Теплота родинного інтиму..."

Бесіда

Що спонукало С. Чернілевського написати цей твір?

Як автор змальовує матір?

Як почувається ліричний герой у рідній хаті?

Які метафори є в цьому вірші?

Яка основна думка поезії? (*Автор прославляє справжню, безкорисливу материнську любов і турботу, а також висловлює синівську вдячність матері за теплоту родинного інтиму.*)

Яким настроєм пройнятий вірш? (*Світлою ніжністю, тихим смутком за минулим дитинством, за тою хатою, що прив'язана до неба світанковим ма-миним вогнем.*)

Учитель.

Діти, хто з вас розповість про "теплоту... інтиму" вашої родини? (*Деякі учні розповідають про свої родини.*)

«Усне малювання» з художнім домислом

Завдання: змалювати словесно історію ліричного героя твору. (Наприклад: син працює у місті, має квартиру з усіма вигодами. Досягнув успіхів у своїй професійній діяльності, дуже зайнятий і за-

звичайний сільський будиночок. Милується димом, що прив'язав мотузочком хату до небес, заслуховується гоготінням полум'я в печі. І від ласкавого маминого слова, ніжної руки стає йому так добре, лагідно й спокійно на душі, що відступають усі життєві негаразди, тривоги й клопоти. Знову він — маленька дитина в родинному гніздечку під крильцем невсипущої мами.)

Учитель. Пригадайте давню народну легенду про вогонь, обряд перестрибування через багаття в ніч на Івана Купала.

Що підкреслюється тут образом «маминого вогню»?

Вірші С. Чернілевського неповторні, від них віє теплом, добром, ніжністю, особливо коли в них ідеться про найдорожчих людей, про рідний дім, про родину.

А зараз ми познайомимося з ще одним віршем, сповненим любов'ю до родини «Забула внучка в баби черевички...»

Виразне читання вірша С. Чернілевського «Забула внучка в баби черевички...»

Творча робота

Завдання: придумати і розказати історію бабусі й онуки.

Робота з ілюстрацією.

Яким постає образ зорі на картині?

Яку картину малює ваша уява?

Інтерактивна вправа « Мікрофон »

Які художні образи, крім бабусі та онучки, виступають у творі мов живі істоти? Що це дає віршеві?

Символом чого виступають черевички онуки?

Що означає і яке враження справляє вислів «махнуло руче-ня»?

Робота у групах

Учні об'єднуються в групи. Кожна група отримує картки.

Які картини виникають у вас під час читання вірша "Забула внучка в баби черевички...?"

Якою постає перед вами бабуся?

- Чому бабуся "Лягла собі. І світло не світила"?

Які метафори є в цьому вірші?

(Дитячим сміхом бризнувши в зело,

За повелінням вікової звички

Перекотилось літо за село."

І курява вляглась біля коліс... "

Вийшли в небо зорі-жаровички... "

Госінь їй тихенько опустила

Горіховий листок перед вікном !)

Визначте слова і вислови, що виражають любов бабусі до внучки і смутку та самотність старенької.

("А бабуся все стояла на дорозі, Хустинкою торкаючись до сліз," І тихо бабуся посеред села Малесенькі дитячі черевички У спорожнілу хату занесла , "Лягла собі. І світло не світила. Торкнулась черевичків перед сном.)

Щоб ви порадили внучці? *(Писати листи, телефонувати частіше, приїжджати у гості до бабусі.)*

Теорія літератури.

Хорей – двоскладовий віршований розмір з наголосом на першому складі.

Ямб – двоскладовий віршований розмір з наголосом на другому складі.

Гра «Знайди зайве».

Перевіримо ваше логічне мислення, уважність. Знайдіть в рядках слів, вибраних із віршів С. Чернілевського, четверте й третє «зайве» й обгрунтуйте свою відповідь.

Контрольна робота (тест)**Творчість Лесі Українки, В. Винниченка, С. Чернілевського**

Мета: визначити рівень учнівських знань, умінь і навичок учнів із вивчених тем;

розвивати навички зв'язного мовлення, уміння точно і стисло відповідати на запитання; систематизувати вивчене, робити висновки;

сприяти моральному вихованню школярів.

Тип уроку: урок контролю і корекції знань, умінь і навичок.

Обладнання: картки із завданнями.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент**II. Оголошення теми і мети уроку****III. Інструктаж учителя стосовно контрольної роботи****IV. Виконання контрольної роботи****I варіант**

Початковий рівень (3 завдання по 1 балу).

Оберіть один варіант відповіді

Народилася Леся Українка

А. На Волині

Б. На Буковині

В. На Галичині

Г. На Миколаївщині

Твір Володимира Винниченка «Федько-халамидник» за жанром

А. Поема

Б. Оповідання

В. Поезія

Г. Повість

Станіслав Чернілевський надрукував у районній газеті свій перший вірш про

А. Тараса Шевченка

Б. Лесю Українку

В. Івана Франка

Г. Миколу Вороного

Середній рівень (3 завдання по 1 балу)

Установіть відповідність між назвами творів та їхніми авторами

А. «Як дитиною, бувало...»

1. Тарас Шевченко

Б. «Забула внучка в баби черевички...»

2. Леся Українка

В. «Федько-халамидник»

3. Володимир Винниченко

4. Станіслав Чернілевський

Що відчували діти, коли хоронили Федька?

Яку назву мав перший вірш Лесі Українки, присвячений тітці Елі (О.Косач), яка була заслана у Сибір за політичні погляди.

Достатній рівень (2 завдання по 1,5 бала)

Який художній засіб використав Станіслав Чернілевський у виділених рядках вірша?

Теплота родинного інтиму.

Ще на шибах досвіток не скрес.

Встала мати. Мотузочком диму

Хату прив'язала до небес...

Доповніть подані початки речень і впишіть пропущені слова.
Леся Українка особливо любила балет П. Чайковського
Володимир Винниченко написав книжку «Намісто», куди ввійшли
оповідання про ...

Високий рівень (3 бали)

Написати твір-мініатюру «Мої дитячі мрії».

II варіант

Початковий рівень (3 завдання по 1 балу).

Оберіть один варіант відповіді.

Як називалося місто, в якому народилася Леся Українка?

- А. Луцьк
- Б. Новоград-Волинськ
- В. с. Колодязне
- Г. Ковель

Під впливом якого письменника Володимир Винниченко пробує власні сили у красному письменстві?

- А. Івана Франка
- Б. Тараса Шевченка
- В. Миколи Вороного
- Г. Івана Котляревського

У яких рядках вірша Станіслава Чернілевського «Забула внучка в баби черевички...» передано бабусину самотність?

- А. «А бабка все стояла на дорозі».
- Б. «І тихо бабка ... дитячі черевички у спорожнілу хату занесла».
- В. «Лягла собі. І світло не світила».
- Г. «Торкнулась черевичків перед сном».

Середній рівень (3 завдання по 1 балу)

Установіть відповідність між назвами творів та їхніми авторами.

А. «Співець»	1. Станіслав Чернілевський
Б. «Теплота родинного інтиму...»	2. Тарас Шевченко
В. «Федько-халамидник»	3. Леся Українка
	4. Володимир Винниченко

За що батько давав гроші Федьку?

Скільки років було Лесі, коли вона написала змістовного листа своєму дядькові М. Драгоманову?

Достатній рівень (2 запитання по 1,5 бала)

Який художній засіб використала Леся Українка у виділених рядках вірша?

В час гарячий полудневий
Виглядаю у віконце:
Ясне небо, ясне море,
Ясні хмарки, ясне сонце.

Доповніть подані початки речень і впишіть пропущені слова.

А бабка вже стояла на дорозі,
Хустинкою торкаючись до ...

Перша збірка віршів Лесі Українки -

Високий рівень (3 бали)

Написати твір-мініатюру «Моє ставлення до Федька і Толі».

V. Домашнє завдання

Підготуватися до уроку позакласного читання (М. Павленко, «Домовичок повертається»)

Марина Павленко «Домовичок повертається»**(урок позакласного читання за твором сучасної письменниці)**

Мета: ознайомити учнів із повістю М. Павленко «Домовичок повертається», розглянувши частини «Ми і наш світ», «Несподіване знайомство»;
викликати інтерес і любов до самостійного читання художньої літератури;
розвивати навички образного та логічного мислення;
виховувати кращі людські якості.

Обладнання: портрет М. Павленко, добірка творів письменниці, повість «Домовичок повертається», набір призив.

Тип уроку: урок-гра.

Теорія літератури: повість, пригодницька повість.

Перебіг уроку

I. Мотивація навчальної діяльності

Повідомлення теми і мети уроку

Слово вчителя:

– Коли ви зайдете до бібліотеки, то побачите ціле море книг. Усі їх перечитати не може жоден учень. Отже, треба вибрати найцікавіші. А як це зробити? У цьому допоможуть анотація (короткий зміст) на перших сторінках чи обкладинці книги, її заголовок, ілюстрації, побіжне перелистування. Щоб бути всебічно розвиненою людиною, слід читати книги на різні теми, різних жанрів (казки, вірші, оповідання, повісті). Книги слід добирати відповідно до свого віку (на це є вказівка під заголовком). Щоб не забути прочитане, заведи читацький щоденник. У ньому відзнач, хто автор твору, його назву, видавництво і рік видання, місто видання, загальні враження. Такий щоденник розвиватиме пам'ять, зв'яже мовлення, логічне мислення, формуватиме читацький смак.

(Якщо у класі вже є у когось читацький щоденник, продемонструвати його (їх), прокоментувати. Іншим порекомендувати завести).

Аналіз читацьких інтересів учнів (за бібліотечними формулярами учнів; відзначення найкращого читача)

Слово вчителя

– Сьогодні ми познайомимось із творчістю Марини Павленко і поговоримо про її повість «Домовичок повертається»

II. Актуалізація опорних знань

1. Учніське повідомлення про письменницю (випереджувальне завдання)

– Павленко Марина — українська поетеса, письменниця, художниця, науковець, педагог (народилася 30 березня 1973 у селі Старичі Яворівського району Львівської області).

Здобула освіту в Уманському державному педагогічному інституті імені Павла Тичини. Кандидат педагогічних наук, доцент.

Викладає сучасну українську літературу на кафедрі української літератури та народознавства Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини.

Має чоловіка і дві донечки.

Член НСПУ (Національної спілки письменників України) з 1997 року.

Поезія

«Бузкові зошити» (Київ: «Гранослов», 1997),
«Чар-папороть» (Львів: «Каменярь», 2002);

Проза

збірка оповідань «Як дожити до ста» (Київ: «Гранослов», 2004),
повість-казка «Домовичок із палітрою» (Київ: «Смолоскип», 2001),
цикл казок «Півтора бажання (Казки з Ялосоветиної скрині)» (Київ:
«Смолоскип», 2004),

повість для підлітків «Русалонька із 7-В або прокляття роду Кулаків-
ських» (Вінниця: «Теза», 2005, 2011);

повість для підлітків «Русалонька із 7-В та загублений у ча-
сі» (Вінниця: «Теза», 2007);

повість для підлітків «Русалонька із 7-В проти Русалоньки з Білокри-
лівського лісу» (Вінниця: «Теза», 2008, 2011);

Марина Павленко про Павла Тичину, Надію Суровцову, Василя Симо-
ненко, Василя Стуса, Ірину Жиленко / М. Павленко. — Київ : Грані-Т,
2009. — 120 с.: іл. — (Серія «Життя видатних дітей»). — ISBN 978-966-
465-250-3

повість для підлітків «Русалонька з 7-В в тенетах лабірин-
ту» (Вінниця: «Теза», 2011).

Одна з авторів всеукраїнських дитячих видань "Ангелятко" та
"Ангеляткова наука".

Була переможцем і лауреатом ряду літературних конкурсів

«Гранослов» (1996 р. — поезія, 2002 р. — проза)

«Привітання життя» (Львів, 1996)

Літературний конкурс видавництва «Смолоскип» (2000, 2001, 2002)[1]

«Коронація слова» (Київ, 2004)

Української бібліотеки у Філадельфії (США, 1998)

конкурсу на кращу поему, присвячену річниці незалежності України
(США, 2000)

Світової федерації українських жіночих організацій (СФУЖО) (2005)

«Дитячий портал»(2005)

Всеукраїнського конкурсу сучасної новели імені Валеріана Підмоги-
льного (2006)

Міжнародна недержавна україно-німецька премія імені Олеся Гончара
за збірку «Як дожити до ста»

літературна премія «Благовіст» за монографію «Тичининська формула
українського патріотизму».

Захоплюється малюванням.

Створила ряд книжок-розмальовок (К., 1998)

Ілюструвала власні книжки «Чар-папороть» і «Півтора бажання».

**2. Обмін враженнями від прочитаних двох розділів повісті «Ми і
наш світ», «Несподіване знайомство»**

- Що сподобалося?

- Чим запам'яталися герої?

III. Робота над змістом твору

Гра «Відгадай, хто я»

(пропоную учням виступити від імені героїв, не називаючи їх)

– У мене карі очі та прямий ніс, хоч ліпше б – кирпатенький. Зачіска –
короткий русявий «хвіст». Із одежі – якихось шість кофтинок до шкіль-
них штанів і піджака. (Оля Маляренко)

Ага, осьдечки! Дві ніжки в чобіток захвати вийшло, а «блискавку» за-
стібнути не вдається... Я її трирічна сестра... Хто як захоче, так мене і
називає. Усім хочеться зачіпати мене. Я дуже гарненька й *петта*
(скорочене слово «красапетна»). Я теж кароокенька, а ще – з гарнюнім
кирпатеньким носиком. (Оксана)

Я у сім'ї як джмелик: у роботі постійно. Без інструментів і без роботи

жити не могу. Зараз і я десь працюю, і плоскогубці часу не гають. Щойно Оленці дротяну квітку скручував, а тепер піду сестрі чобіток застіба-ти... (тато Володя)

Я маленький патлатий чоловічок. Завбільшки з ляльку, в темному (як в нашій гімназії) костюмчику, при білій сорочині й краватці-«метелику». Такий щасливий! (Домовичок)

Чемпіонат знавців твору «Домовичок повертається»

I коло: беруть участь усі учні класу. Вибувають ті, хто не відповів хоч на одне запитання.

II коло: вибувають за тим же принципом, інші переходять у III коло.

III коло: розігрується звання чемпіона.

Запитання для I кола змагань

1. Як називали молодшу сестричку Олі? (Оксана, Оксаніточка, Оксане-ра, Саніта, Оксеня- сан, Оксуня, Окс...)

2. Що не подобалося Олі у її зовнішності? (прямий ніс, ліпше кирпатен-ський).

3. Як звали маму сестричок? (Дарина).

4. Яку картину малювала мама? (Лебідь на ставку).

5. Хто першим почув незвичайні звуки у квартирі? (Оксанітка).

6. Чому Оксанка не відходила від мами? (боялася Картини).

7. Звідки з'явився Домовичок? (пензлик ненароком пробив полотно картини і з-під лебединого крила випало яйце, розбилося і з'явився мале-нський Домовичок).

8. Як він зустрів Дарину? (Домовичок милувався мамою).

9. Як сприйняла Домовичка Оксанка? (Барбі-ляля).

Запитання для II кола змагань

1. Чи помітила Домовичка мама Дарина? Чому? (Ні, бо вона стала до-рослою).

2. З ким першим заговорив Домовичок? (з Олею).

3. Звідки був Домовичок? (з дитинства Дарини).

4. Що показувала Оля під час екскурсії квартирою? (піаніно, телевізор, камін).

5. Що цікавило Домовичка? (вазон, що зеленими сердечками свого ли-стя заснував усе вікно, викликав у нього захват, персональна піч).

6. Як називав Домовичок телевізор і чому? (Часокрад, бо він час краде, години, роки!!! Називав його нахабою).

7. Що з'явилося у квартирі за останні 20 років? («каміни, піаніни, пральні машини»).

8. Чому мама запропонувала Домовичкові стати вихователем її до-ньок? (бо вона довіряла йому, він був з її дитинства).

9. Чому Домовичок образився, почувши про зарплатню? (бо він хотів сімейного затишку, тепла, щирої любові, а не грошей).

Запитання для III кола змагань

(запитання ставляться по черзі всім учасникам. Давши неправильну відповідь, гравець вибуває).

1. Як Домовичок вибрався на волю? (завдяки пензлику, якого мамі ко-лись подарував Домовичок).

2. Як мама повірила у присутність Домовичка у квартирі? (Оля розка-зала мамі, що Домовичок не вимовляє «з» і «с»).

3. Як потрапив Домовичок у закартиння? (одного разу він видерся на стіну, а з неї на картину з лебедями і ставочком).

4. Які прислів'я вживав Домовичок і з якої нагоди?

– Нема ягоди понад малину, нема дівки понад Дарину! (замилування Дариною).

– Говори до гори, а гора горою! (обурился, що Дарина його не помі-

Ірина Жиленко. "Жар-Птиця". Поетичні роздуми про дружбу, доброту, красу, про людське щастя і шляхи до нього

Мета: ознайомити учнів із життям і творчістю письменниці; розкрити неповторний світ поезії Ірини Жиленко, спонукати учнів до роздумів про красу, людське щастя і шляхи до нього; розвивати фантазію, уяву, відчуття слова, зв'язне мовлення; виховувати любов до прекрасного, цінувати доброту, щирість, людяність.

Обладнання: портрет І. Жиленко, бібліотечка її творів, ілюстрації, дидактичний матеріал (тестові завдання, картки), учнівські малюнки.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Людина створена для щастя, як птах для польоту.

В. Короленко

Перебіг уроку

I. Забезпечення емоційної готовності до уроку

Психологічний настрій на урок

Дорогі діти! Простягніть праву долоню.

Щоби добре працювати на уроці, подаруйте на ній класу старанність, наполегливість, творчість.

Простягніть ліву долоню. На неї я дарую вам свою любов, терпіння, повагу. А тепер обміняймося дарунками. Доторкнімося долонькою до долоньки й повторімо девіз.

До успіху

Не просто слухати, а чути.

Не просто дивитись, а бачити.

Не просто відповідати, а міркувати,

Дружно й плідно працювати.

II. Актуалізація опорних знань учнів

Бесіда

Дайте визначення казки як літературного жанру.

З якою метою письменники у своїх творах застосовують реальне та уявне?

Чому боротьба добра і зла є вічною проблемою?

Що відомо вам про Жар-птицю — казкову істоту?

В якій народній казці ви вже читали про цього птаха? («Про Жар-птицю та вовка»)

III. Оголошення теми і мети уроку

VI. Опрацювання навчального матеріалу

Слово вчителя. Поетеса Ірина Жиленко, із творами якої ми сьогодні познайомимося, народилася в Києві. Це місто – її незмінна любов, колиска її творчості душі.

І хоч письменниці зараз уже чимало років, душа її завжди молода, відкрита для краси й див світу. У цьому ми можемо переконатися, читаючи поезії.

Проблемне питання.

Талант - це дар Божий. Чи може бути людина талановита в усьому?

Ірина Жиленко. «Підкова», «Гном у буфеті». Роздуми про те, що може врятувати сучасний світ

Мета: ознайомити учнів із поезіями І. Жиленко, вчити аналізувати поетичні твори, вміти прокоментувати їхній зміст, знаходити і пояснювати художні засоби; висловлювати власні роздуми про щастя і шлях до нього, про цінності, які потрібно берегти в сучасному світі;

розвивати культуру зв'язного мовлення, увагу, спостережливість, уміння творчо мислити, робити власні висновки; формувати кругозір, світогляд учнів;

виховувати почуття дружби, вміння бачити красу навколо, цінувати доброту, дружбу.

Тип року: засвоєння нових знань.

Обладнання: таблиця, підручник, збірки її творів, ілюстрації до виучуваних поезій.

Перебіг уроку

I. Забезпечення емоційної готовності учнів до уроку

Інтерактивна вправа

Схарактеризуйте свій настрій за допомогою кількох прислівників.

Запишіть і озвучте свої асоціації зі словом сніг.

II. Актуалізація опорних знань учнів

Перевірка домашнього завдання

Стисла розповідь про Ірину Жиленку.

Виразне читання поезій, аналіз їх, перегляд ілюстрацій, коментування їх.

III. Оголошення теми і мети уроку

IV. Опрацювання навчального матеріалу

Учитель. Прислухайтесь, може, і у вашому буфеті або в старенькій шафі живе гном, що знав тата й маму ще маленькими.

Робота над змістом твору «Гном у буфеті»

Виразне читання вірша вчителем, потім – читання учнями

Бесіда з вибіркоким читанням

Хто такі гноми?

Що вам відомо про цих істот?

Як поетеса ставиться до гнома?

Чому гнома можна вважати за сімейну реліквію?

Як гном виховує малят? Що про це зазначено у творі?

Що полюбляє смакувати гном? Як це його характеризує?

Хто і для чого навчив гнома чемних манер?

За що діти полюбляють гнома?

Віднайдіть рядки, які свідчать про:

ставлення Гнома до дітей ("гукав пусту-нам: "Ай-яй!"; слухняним давав шоколадки"; "нашіптує дітям казки");

звички, вподобання Гнома ("любить ка-као пить, смоктати м'ятні гостинці", "солодко спить в старій музикальній скриньці");

манери ("навчився він чемних манер", дружити з ним - не сором);

спосіб життя, будні ("клопочеться... бур-моче, зітха, шарудить. І тупа, і плямка в ку-точку ...").

Учитель. Ви всі, напевно, бували в ляльковому театрі. Ще раз уважно вчитав-шись у рядки вірша "Гном у буфеті", спробуємо уявити один з епізодів поезії на сцені театру. Отже, на сцені основна деко-рація - буфет. Герої - Гном і маркіза. Що стоятиме в буфеті? (Вазочки різні, музикальна скринька, позолочені сервізи.)

Домалуйте те, що, на вашу думку, ще має бути на сцені.

Опишіть зовнішність маркізи. Уявіть, що вона запрошує гнома на чай. Який вигляд це матиме? "Розставте" відповідно фігури.

Які звуки ви чуєте, читаючи вірш?

Які з них будуть найкращим музикальним фоном до нашої уявної картини? (Ми чуємо, як зітхає, шарудить, шепоче Гном, а крім того, дзвін буфетних шибок і спів цвіркуна-музиканта. Саме це і створює ніжний пе-

<i>Ім'я</i>	Буфетний гном
<i>Вік</i>	Три століття
<i>Риси зовнішності</i>	Старенький, у багряному ковпачку, має вигляд франта
<i>Заняття</i>	Золотить на свята сервізи, нашіптує дітям казки
<i>Уподобання</i>	Любить пити какао, смоктати м'ятні гостинці, довго і солодко спати
<i>Друзі</i>	Дідусь, мама, діти, маркіза з фарфору, цвіркуни-музиканти
<i>Риси характеру</i>	Добрий, суворий, працьовитий, ввічливий, клопітливий, непосидючий

редзвін.)

Гра «Заповни анкету».

Завдання: заповнити жартівливу паспортну характеристику-анкету для гнома.

Учитель. Гном розповідає казки в "довгі засні-жені ночі", Жарптиця злетить і принесе радість у новорічну ніч. Ще одна "зимо-ва" поезія Ірини Жиленко називається "Підкова".

Виразне читання поезії «Підкова»

Чому вірш "Підкова" хочеться читати ще і ще раз?

Чим він заворожує?

Що особли-во сподобалося?

Доведіть, що Ірина Жиленко хоче, аби ви вірили в добрі дива. Чи зроби-ла ця поезія вас добрішими?

Чому вірш називається "Підкова"?

Що вона символізує?

Який із трьох віршів Ірини Жиленко вам хотілося б проілюструвати? Чи легко ма-лювати ілюстрації до "Підкови"? А уявити їх рухомими, як у мультфільмі? Обґрунтуйте.

Характеристика героїні твору

Лірична героїня вірить у силу чарівних речей, фантазерка, мрійниця, порядна, відповідальна.

Безпрограшна лотерея (учні обирають об'єкт дослідження за рядами) Використовуючи асоціативну схему «Художня мова», охарактеризувати художні засоби, що вживаються у віршах І.Жиленко.

I ряд – робота над поезією «Підкова»

II ряд робота над поезією «Гном у буфеті».

Вікторина на уважність

Чим годували Жар-птицю? (Родзинками.)

Які очі були в Жар-птиці? (Як намистинки.)

Де жила Жар-птиця? (У столиці.)
Які журнали читала Жар-птиця? («Барвінок», «Мурзилка».)
На чому їхав Дідусь Мороз? (На коні.)
Із чого була зроблена підкова? (Із золота.)
Скільки роззяв дивилися на підкову? (Сімсот.)
Куди зібралася поїхати лірична героїня вірша «Підкова»? (В Лапландію.)
Що давав гном слухняним дітям? (Шоколадки.)
Як гном готується до свят? (Золотить сервізи.)
У кого гном навчився чемних манер? (У маркізи з фарфору.)
Як гном розважає дітей у довгі засніжені ночі? (Нашіптує їм казки.)

V. Рефлексія

Технологія «Незакінчене речення».

Прочитавши вірші І.Жиленко, я зрозумів... , відчув..., подумав....

VI. Підсумок уроку

Для дітей І. Жиленко ніколи не стомлюється писати, навпаки, багато її «дорослих» віршів пронизані теплими і щемливими спогадами про дитинство, що є другим її життєдайним джерелом, яке ніколи не замулюється і не висихає. Взагалі для неї дитинство — «святкова казка». Поетеса хоче, щоб малеча вірила у добрі й прекрасні чудеса, у гномів, Діда Мороза, у те, що квіти вміють вальсувати, а ляльки розмовляти. На її думку, це не зашкодить майбутньому науковому мисленню, зате на все життя закладає ніжність до всього живого, осяє світ чарівним світлом краси і радості. (Б. Чайковський)

VII. Домашнє завдання

Виразно читати поезії, коментувати їх зміст. Підготуватися до уроку літератури рідного краю (О. Ткачук, збірка “Бентежний вітер”)

Урок літератури рідного краю. «Барви серця і барви природи».

Олена Ткачук. Збірка «Бентежний вітер»

(література рідного краю)

Мета: зацікавити учнів творчістю Олени Ткачук, її першою збіркою; виховувати в них любов до рідного краю, слова, життя.

Тип уроку: урок-дослідження.

Випереджувальне завдання: біографія поетеси; робота в групах (Зима. Весна. Літо. Осінь). Емблеми.

Обладнання: портрет О.Ткачук, збірки «Бентежний вітер, Тяжіння неба».

*Усміхніться!
І будьте щасливими,
І, як пісню, життя проживіть,
І під буднів сірою зливою
Барви серця свого збережіть!*

О. Соловей.

... На щастя зорі падають поетам.

О. Ткачук.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Визначення емоційної готовності до уроку

Існує повір'я, що на небі загоряється зірка, коли народжується людина. І йде вона впевненою ходою, якщо зірка світить довго і яскраво. Інколи ж можна побачити, як раптово, ніби відірвавшись, падає зоря і згорає блискавично...

Кажуть, у такий момент треба загадати бажання, і воно збудеться, бо зорепад – на щастя.

III. Оголошення теми, мотивація навчальної діяльності

Вступне слово вчителя

Наш урок – це урок літератури рідного краю. І присвячений він молодій поетесі, нашій землячці Олені Ткачук.

Ми відступимо сьогодні від звичного вивчення біографії, тому що часто скупі слова і цифри із життєпису людини не дають повного уявлення про неї. Ми згадаємо лише деякі факти з її життя, а про неї, про бажання і мрії, бачення світу розкажуть самі поезії.

Запис теми і епіграфів уроку

IV. Сприйняття й засвоєння нових знань

Учитель. Сьогодні ми доторкнемося до щастя, краси, мрії.

А допоможе нам у цьому оця прекрасна збілочка і її автор. Отож, кілька слів про Олену Ткачук.

Навчалася Оленка у Дунаєвецькій гімназії, сиділа на уроках літератури. Дивилася на світ широко розплющеними, здивованими і водночас мудрими очима. Уміла бачити прекрасне. Багато працювала. Учениця, а потім студентка – призер багатьох літературних конкурсів.

Тепер вона – автор двох збірок: «Бентежний вітер» і «Тяжіння неба».

А ще член Спілки письменників України.

Якби ви зустрілися з нею, то про що б запитали?

Уявне інтерв'ю

(Учні доповнюють сказане вчителем про О.Ткачук.)

Слово вчителя

У збірці – 36 поезій і вінок сонетів «Хіба є щастя більше на землі?»

Олена у них ніби запрошує оцінити життя, красу кожного дня, кожної пори року. Вона, як справжній майстер і чарівник, уміє словом торкнутися людської душі, щоб стали ми чистішими і благороднішими, уміли бачити красу навколо себе.

Почнемо нашу подорож-дослідження сторінками цієї чудової збірки.

У чому оригінальність її укладання? Чи є якийсь зв'язок з часом, порами року?

У перших поезіях присутня зима, потім весна, літо, осінь.

Пропоную так і працювати в групах.

(Учні кожної групи викладають на столи символи .

Соснова гілка з сніжинкою.

Букетик пролісків.

Колоски.

Букет із жовтого листя).

На столах – тексти віршів із збірки.

«Поетична майстерня»

Завітайте у поетичну майстерню і довідайтесь, які художні засоби використані у поезіях кожного циклу.

Епітети	
Метафори	
Порівняння	

Записи роблять і на шкільній дошці, поділеній на 4 частини і позначеній символами.

Тексти поезій для роботи в групах.

Зима

«Підступний холод колеться», «Візерунки – поеми на вікнах », «Від метелиць хитається вечір», «Деревам майже в пояс сніг».

Весна

«Напишу тобі, доле, листа», «Я повторюся піснею у квітні...», «Якого щастя хочеться тобі?», «Звідусіль до мене трави прибігають ».

Літо

«Наче власну долю... », «Я босоніж піду...», «Небо дощами доплакує літо», «Як дивно: ця тиша загусла, як мед... ».

Осінь

«Усім на диво осінь запізнилась...», «За садом стежка – до небес...», «В'ється волосся вересня... », «Дивно пахне осінній букет».

Поетичний звіт міні – груп

1. Виразне читання і коментар змісту поезій.

2. Обмін думками.

– Чим сподобалась поезія ?

– Що найбільше вразило?

– Які художні образи здивували?

Творче завдання для кожної групи.

Твір – замальовка «Візерунки на вікнах» – (Зима).

Твір – перевтілення «Я повторюся піснею у квітні» – (Весна).

Значення книги в житті людини. Іван Федоров - батько українського друкарства. Оксана Іваненко: життя і творчість

Мета: ознайомити учнів з життєвим і творчим шляхом О. Іваненко, розкрити особливості історико-біографічного жанру літератури, розширити знання школярів про зародження книгодрукування в Україні, перевірити знання тексту повісті; розвивати культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, пам'ять, увагу, спостережливість; робити власні висновки, узагальнення; формувати кругозір, світогляд; виховувати повагу до талановитої особистості, любов до книги, читання, усвідомлення важливості історичної спадщини, причетності кожної людини до історії держави, її зростання і процвітання.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: дошка, комп'ютер, проектор, екран, презентація до уроку.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Учитель. «Добре є, браття, читання книжне...» А чи кожен із вас так вважає? Сьогодні до вас завітав кореспондент місцевої газети, він хоче взяти у вас інтерв'ю.

Кореспондент. – Чи любите ви читати і які твори?

– Що останнім часом ви читали не за програмою?

– Чому надаєте перевагу в вільний час: читанню художньої літератури чи перегляду кінофільмів?

– Що дає вам читання?

– Чи впливає читання на ваш характер, на формування світогляду?

– Навіщо ви читаете? Що вас приваблює у творів?

– Чи були у вашому житті такі дні, коли б ви не прочитали жодного рядка?

Учитель. Нині багато хто надає перевагу телебаченню, Інтернету, кінофільмам, але тільки не читанню книг, вважаючи, що фільм є рівноцінною заміною книги, за сценарієм якої його знято.

Як ви вважаєте, що більше корисне: читання чи перегляд фільму? Чому?

Насправді, переглядаючи кінофільми, ми сприймаємо інформацію лише візуально. Книга ж вимагає від читача роботи думки, душі, дає змогу перечитати уривки, замислитися над сторінками, що чимось зацікавили. Влучне красиве художнє слово приносить читачеві можливості отримувати естетичну насолоду. То ж давайте спочатку переглянемо уривок із кінофільму.

III. Оголошення теми, мети

IV. Засвоєння навчального матеріалу

Слово вчителя: На українських землях перші друкарні виникають в др. пол. XVI ст. Початок українському друкарству поклав у 1574 році видатний російський першодрукар Іван Федоров. (презентація 1 (слайди 1-17)).

Слово вчителя:

Повість О. Іваненко "Друкар книжок небачених": жанрові та композиційні особливості

Мета: навчити учнів переказувати твір, характеризувати історичну добу, описану в ньому, називати видатних діячів культури, про яких ідеться в повісті; пояснити особливості композиції твору, визначити головну думку; розвивати культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, пам'ять, увагу, спостережливість; робити власні висновки, узагальнення; формувати кругозір, світогляд; виховувати повагу до талановитої особистості, любов до книги, читання; усвідомлення важливості історичної спадщини, причетності кожної людини до історії держави, її зростання і процвітання.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: текст повісті, стікери з цитатами.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Мотивація навчальної діяльності.

II. Оголошення теми та мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

1. Бесіда за питаннями

- За яких часів відбуваються події, змальовані в повісті?
- Хто є центральною фігурою твору?
- Яке ремесло стало справою життя Івана Федорова?
- Які реальні історичні постаті описані в повісті?
- Прокоментуйте назву повісті.

IV. Сприйняття та засвоєння нового навчального матеріалу

1. Складання «сюжетного ланцюжка» повісті О. Іваненко "Друкар книжок небачених".

2. З'ясування композиційних особливостей повісті: визначення елементів сюжету (експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка).

Які з позасюжетних елементів наявні у творі?

3. Відтворення сюжетної лінії: (на стікерах прикріплених до дошки, записані цитати з повісті у хаотичному порядку).

Завдання для учнів (по черзі підходять до дошки): відновити послідовність подій, читаючи текст вголос, щоб інші учні могли контролювати правильність виконання завдання (додаток 1).

4. Робота з епіграфом:

Прочитайте епіграф, як ви його розумієте?

5. Визначте тему та головну ідею твору. (розвиток книгодрукування; роль непересічної особистості в житті народу)

Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

Визначте проблематику повісті: (Місця людини в суспільстві. Сенсу буття.

Життя та смерті. Обов'язку та відповідальності. Покликання та самопожертва.

Повість О. Іваненко "Друкар книжок небачених": Трагічна доля Івана Федорова, якому судилася посмертна слава

Мета: навчити характеризувати образи Івана Федорова та інших персонажів твору; дискутувати про важливість покликання людини, доцільність самопожертви в ім'я великої справи; міркувати про роль непересічної талановитої особистості в житті народу, розвитку його культури.

розвивати культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, пам'ять, увагу, спостережливість; робити власні висновки, узагальнення; формувати кругозір, світогляд;

виховувати повагу до талановитої особистості, любов до книги, читання; усвідомлення важливості історичної спадщини, причетності кожної людини до історії держави, її зростання і процвітання.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: текст повісті.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Мотивація навчальної діяльності

II. Оголошення теми та мети уроку

III. Актуалізація опорних знань

Бесіда за питаннями

• Дайте визначення поняттю «характер героя літературного твору». (Характер літературний — це зображення письменником у художньому творі людини, з властивими їй індивідуальними рисами, які зумовлюють її поведінку, ставлення до інших людей, до життя)

• Як визначити характер того чи іншого героя художнього твору? Під впливом кого і чого він формується?

• Що вам відомо про поняття «портрет героя в художньому творі». (Портрет — зображення в літературному творі зовнішнього вигляду, пози, рухів, виразу обличчя людини, її одягу, взуття тощо)

• Для чого письменники в художніх творах описують зовнішність своїх героїв, а іноді зовсім нічого про них не зазначають?

• Що необхідно для того, щоб літературний герой був не схематичним, а реальним, живим? Наведіть приклади.

IV. Формування і вдосконалення умінь та навичок

Усне малювання. Уявіть собі, що ви біографи. Складіть анкетну характеристику Івана Федорова, враховуючи дані пункти.

1. Прізвище, ім'я, по батькові героя.
2. Місце проживання.
3. Вік.
4. Професія. Ставлення до професії.
5. Рідня.
6. Друзі
7. Життєве кредо.

8. Життєвий принцип.

9. Сім'я, кохання.

Слово учителя. Перед О.Іваненко стояла проблема, на основі яких позицій давати оцінку тому чи іншому історичному явищу, історичній особі. І така позиція – ставлення до книги, що в той час набирало політичного і державного значення.

Образ книги – наскрізний образ твору:

- Джерело знань для простого народу: „Стопи книг, однаково великих, однаково гарно оправлених в темну шкіру з тисненням, були перед царем. Скільки людей читатиме їх! Не тільки в церквах лежатимуть вони, як колишні рукописні, важкі, дорогі, недоступні для більшості людей, а зможуть їх купити, читати і не такі вже багаті” (Т. 2, с. 156).

- Зброя у боротьбі за національну незалежність: „Це ж бо було в ті часи, коли польські пани хотіли загарбати собі всі українські землі, завести скрізь католицьку віру. Отже, православні книжки – це була велика зброя проти ополячення”.

Через ставлення до книги розкрито й образ Івана Федорова

Робота з цитатним матеріалом: цитатна характеристика образу Івана Федорова:

- мріє зробити книгу, а значить і знання, доступним для простого народу; прагне стояти на захист інтересів свого народу: „І це добре зрозумів Іван Федоров своїм глибоким розумом і відчув себе справжнім борцем за свій народ”;

- своїм талантом служити людям: „Не личить мені в оранці та сіянні насіння життя своє коротати. Замість рала в мене ремесло художнє, замість насіння житнього – духовне насіння повинен я по світу розсівати... І всім роздавати духовну їжу”;

- таке життя обезсмертнює людину. На могилі Івана Федорова його син Іван та учень Гриць поклали плиту з написом:

„Воскресіння із мертвих чекаю.

Друкар книг, перед тим небачених.

Іван Федорович, друкар Москвитін...”

А посеред його знак – кутник і вигін ріки: книги – це ріки, що напувають всесвіт.

Асоціативний ряд

Скласти асоціативний ряд до слова творчість.

Чи властиві ці риси Івану Федорову? А його побратимам?

Т – талант

В – віра, впевненість

О – оригінальність

Р- радість

Ч – чарівність

І – індивідуальність

С – смак

Т – таємничість

Ь

V. Закріплення знань, умінь і навичок

Бесіда

У художньому творі кожен образ є носієм певної ідеї. Яка ж ідея пов'язана з образом Івана Федорова?

Емма Андієвська. Українська письменниця і художниця, що живе в Німеччині. «Казка про яян». Прихований повчальний зміст твору

Мета: ознайомити учнів з життям і творчістю письменниці; розкрити ідейний зміст «Казки про яян» та її місце у циклі казок Емми Андієвської;

розвивати культуру зв'язного мовлення, пам'ять, логічне мислення, творчу уяву; вміння фантазувати, узагальнювати, робити власні висновки;

виховувати почуття поваги, любові до творчості Емми Андієвської, морально-етичні цінності, що допоможуть бачити і розуміти красу світу; прищеплювати інтерес до пізнання нового

Тип уроку: урок-кейс (урок вивчення нового матеріалу)

Обладнання: портрет Емми Андієвської, твори письменниці, мультимедійна презентація, тестові завдання, кольорові картки

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Слово учителя:

День добрий, діти! Ось і ще один урок
Прийшов до нас за розкладом сьогодні,
Тож хай рішучим буде у вас крок
У пізнанні нового на уроці.

Забезпечення емоційної готовності до уроку

Визначте власний настрій за допомогою дієслів хвилююся, сподіваюся, тривожуся, радію, очікую.

– Дорогі діти! Простягніть праву долоню. Щоб добре працювати на уроці, подаруйте на ній класу старанність, наполегливість, творчість. Простягніть ліву долоню. На ній я дарую вам свою любов, терпіння, повагу. А тепер обміняймося дарунками. Доторкнімося долонькою до долоньки й повторімо девіз нашого уроку:

Не просто слухати, а чути.

Не просто дивитися, а бачити.

Не просто відповідати, а міркувати,

Дружно й плідно працювати.

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда з учнями

– Що вам відомо про казку як літературний жанр? Які казки вам запам'яталися? Чим саме?

– У чому повчальне та виховне значення казок?

– Чому окремі українські письменники вимушені були виїхати за кордон і там жити?

– Кого з них ви знаєте? (В.Королів-Старий, І.Липа)

III. Мотивація навчальної діяльності

Сьогодні на уроці ми розглянемо цікаві біографічні дані про незвичайну письменницю й художницю, автора казок-притч – Емму Іванівну Андієвську. Її ім'я належить до найяскравіших імен, які невтомно і самотньо репрезентують нашу літературу на зарубіжних теренах.

Наш сьогоднішній урок є уроком-кейсом (з англ. case – валіза), бо кожен з вас має зібрати цілу валізу корисної інформації, яка допоможе вам якісно опрацювати навчальний матеріал, успішно виконати поставлені завдання..

IV. Оголошення теми та мети уроку

V. Сприйняття навчального матеріалу

Учитель: Щоб якісно працювати на уроці, я попрошу вас об'єднатися в 4 групи. Для цього отримайте картку (червону, зелену, жовту, синю), займіть місце за тим столом, де є картки такого ж кольору.

Зверніть увагу, що деякі групи уже мають помічників-консультантів, яких я розподілила самостійно.

(Учні займають місця)

Слухаючи повідомлення однокласників, заповніть анкету Емми Андієвської.

Народилася...

Закінчила...

Працювала...

Обдаровання...

Є автором...

(Анкета на слайді)

Прошу вас порадитися, обрати для вашої групи назву та пояснити її, також надписати назву на аркуші, який розташований на вашій парті.

(Вчитель збирає назви та закріплює їх на дошці)

Як ви вважаєте, що ми повинні знати про автора та його твір, коли починаємо вивчати його творчість?

(склад родини, де й коли народився, рівень освіти, особливості виховання, чим займався, у яких жанрах писав, які проблеми його цікавили, яких результатів досягнув у своїй діяльності)

Прошу консультанта групи «Біографи» повідомити нам біографію Емми Андієвської.

Презентація випереджувальних завдань

Біографія №1

Емма Іванівна Андієвська народилася 19 березня 1931 року у Сталіно (сучасне місто Донецьк), під час Другої світової війни у 1943 році вона з матір'ю виїхала на захід, мешкала у США, Франції, Німеччині.

У 1957 році закінчила Український Вільний Університет.

У 1959-му році вийшла заміж за українського критика та письменника Івана Кошелівця, з яким прожила 40 років.

З 1955 по 1995 роки – режисер і редактор українського відділу радіо «Свобода».

З 1961 року живе у Мюнхені.

У 1984 році стала лауреатом літературної премії Тетяни та Омеляна Антоновичів.

Біографія №2

Емма Іванівна є поетесою, прозаїком і відомою в Європі художницею. Поетичні збірки оформляє репродукціями своїх малярських творів. Пише також повісті та романи.

Малює переважно в фантастичній манері, в техніці олії, акварелі, гуаші.

Емма Андієвська добирає такі слова, які чітко й точно окреслюють явища та поняття. Це одна з особливостей її стилю, цим вона відрізняється від інших письменників.

Письменниця пише про різні сторони людського життя, серед її творів є казки-притчі, де вона розкриває проблеми егоїзму та людського «я» у суспільстві.

У 2006 році за запрошенням мера Донецька Олександра Лук'яненка відвідала Донецьк, зустрілася з читачами, подарувала бібліотеці 100 сво-

їх книжок та 26 картин, а від мера отримала у подарунок золотий годинник.

А зараз до вашої уваги мультимедійна презентація на слайдах «Емма Андієвська – письменниця та художниця» (Додаток 1, 2).

Рольова гра «Дерево пізнання»

Ми на уроці отримаємо багато цікавої інформації. І ви, мабуть, помітили, що на дошці прикріплене дерево. Поки що воно оголене. Ми його наповнимо листочками. Кожна розповідь ляже листочком на гілочку «Дерева пізнання».

(Кожен учень буде прикріплювати листочок після розповіді)

Цінність літератури полягає в тому, що людина, читаючи художні твори, може ознайомитися із життєвим досвідом різних націй, пережити разом із героями те, чого може уникнути в реальності, усвідомити помилки інших та розібратися у собі, дізнатися більше про навколишній світ.

Слухаючи ваші повідомлення, я занотувала собі факти, які є новими та потребують більш детального пояснення:

- Місто Сталіно
- Живопис Андієвської
- Терміни «казка» та «притча»

Як ви вважаєте, які джерел нам допоможуть розібратися з цими поняттями?

- Місто Сталіно – історія
- Живопис Андієвської – мистецтвознавство або художня культура
- Терміни «казка» та «притча» – Теорія літератури

Саме цю інформацію нам допоможуть передати представники інших груп.

Прошу консультанта групи №2 «Юні історики» повідомити нам історичну довідку.

Історія

Напередодні Жовтневої революції це було селище Юзівка, яке нараховувало близько 30 тисяч жителів. З 1924 року це місто Сталіно, місто з кількасоттисячним населенням, найважливіший центр вугільно-індустріального Донбасу.

Пізніше місто отримає назву Донецьк, у ньому збудують десятки потужних вугільних шахт, металургійний, коксохімічний та машинобудівні заводи, підприємства легкої і харчової промисловості, з'явиться мережа навчальних закладів.

Прошу консультанта групи №3 «Мистецтвознавці» повідомити нам довідку з мистецтвознавства або художньої культури.

Мистецтвознавство або Художня культура

Незвичайною є малярська майстерність Емми Андієвської, бо вона фантастична, казкова.

Емма Андієвська не лише відома на Заході як художниця з даром оригінального творчого мислення, її малярство налаштоване до людей.

Художниця виставлялася в багатьох країнах світу. Вперше глядачі побачили її акварелі в Мюнхені в 1956 році, а потім в Нью-Йорку – у 1989 році, Емма постійно ілюструє свої збірки.

У своїх роботах вона показує незвичайний погляд на життя, який змальовує нашу дійсність – добро та лиху, але різнобарвну.

Картини Емми Андієвської є в різних музеях, перегляньте, які заклади зберігають її картини:

(Показ слайдів)

- Український музей у Нью-Йорку, США
- Львівська картинна галерея, Україна
- Музей етнографії та художнього промислу, Україна

- Галерея «Захід», Харків, Україна
 - Музей Емми Андієвської при Чернівецькому університеті, Чернівці, Україна
 - Донецький обласний художній музей, Донецьк, Україна
 - Музей Шарлоти Цандер, Німеччина
 - Український Вільний Університет, Мюнхен, Німеччина
 - Галерея Калоушка, Прага, Чехія
- Прощу консультанта групи №4
«Юні теоретики» повідомити нам довідку з теорії літератури

Теорія літератури

Казка – один із основних жанрів народної творчості, епічний, розповідний, сюжетний художній твір усного походження про вигадані та фантастичні події; казка відзначається чіткою будовою: зачин, основна подія, розв'язка.

Притча – коротенький фольклорний або літературний розповідний твір повчального характеру, орієнтований переважно на алегоричну форму доведення змісту етичних цінностей буття.

Слово учителя

Притча – це повчальне алегоричне оповідання з чітко висловленою мораллю. Чимало притч можна знайти у Біблії та в давньоруських збірниках. Пізніше їх використовували в своїй творчості письменники й художники.

За змістом притча близька до байки, а іноді й до казки, але, на відміну від байки, у притчі немає алегоричних персонажів. Притча переважно повідомляє про подію, з якої читач робить повчальний висновок. «Казка про ян» Емми Андієвської, зовсім не схожа на прочитані вами казки. Відрізняє її повчальність, прямо висловлена мораль. Саме ця ознака наближає її до літературного жанру притчі. Тому за жанром цей твір – казка-притча.

(Обговорення з учнями цього жанру)

А зараз настав час ознайомитися із твором письменниці «Казка про ян». Та читаючи твори, ми маємо навчитися їх правильно розуміти, робити правильні висновки, ми маємо навчитись тому, що необхідно брати відповідальність і за своє життя та життя оточуючих, ми маємо пізнати себе, своє «Я», бо без цього ми не зможемо знайти своє місце у суспільстві, адаптуватися в ньому.

Робота з підручником

Виразне читання «Казки про ян»

Прощу від кожної команди представника для виразного читання твору та його переказування.

Читання твору учнями вголос

VI. Перевірка засвоєння знань

Гра «Злови помилку»

(Слайд)

Дівчинка, випасаючи кіз, погналася за однією з корівок, яка відокремила-ся від решти, і, «посковзнувшись, упала у глибоке озеро», потрапила у місто Ян. Мешканці цього міста не звертали на неї уваги, бо кожний з них жив своїм внутрішнім «я». Однак герой зустрів кволого діда. Старий не розповів йому про мешканців Ян, про те, що покинути це місто можна через міст, але до нього слід звернутися на «ви». На знак подяки, поваги до старого, пастушок посадив його собі на плечі і вийшов через відчинену браму. Потрапивши додому, замість діда на своїх плечах він побачив мішок, наповнений монетами.

Хлопець, випасаючи кіз, погнався за однією, яка відокремила-ся від решти, і, «посковзнувшись, упав у глибоке провалля». Пастушок потрапив

у місто Яян. Мешканці цього міста не звертали на нього уваги, бо кожний з них жив своїм внутрішнім «я». Однак козопасу пощастило, він зустрів кволого діда. Старий розповів йому про мешканців Яян. Від діда хлопець дізнався, що покинути це місто можна через браму, але до нього слід звернутися на «ти». На знак подяки, поваги до старого, пастушок посадив його собі на плечі і вийшов через відчинену браму. Потрапивши додому, замість діда на своїх плечах він побачив мішок, наповнений самоцвітами.

Тестування

1. Емма Андієвська народилася:
а) в Мюнхені; б) Донецьку; в) Києві
2. Письменниця виїхала за кордон на постійне місце мешкання:
а) 1943 р.; б) 1939 р.; в) 1970 р.
3. «Казка про яян» була написана Еммою Андієвською:
а) у 2003 р.; б) 2000 р.; в) 1995 р.
4. Яяни – це мешканці:
а) Якутії і Саян; б) які знають тільки своє «я»;
в) прізвище та ім'я яких починається на «я»
5. Потрапивши на рідну землю, хлопець звернувся до старця, який сидів у нього на плечах, з такою піднесеною промовою:
а) «Яке щастя врешті бути вдома!»;
б) «Тепер ти бачиш, який гарний цей світ!»;
в) «Подивись, як гарно у мене на рідній землі!»
6. Чим була здивована брама («Казка про яян» Емми Андієвської)?
а) Щирою промовою хлопця до неї;
б) красою пастушка;
в) хлопець був наполегливий у своєму проханні.

(Взаємоперевірка)

Ключ: 1б; 2а; 3б; 4б; 5б; 6а.

VII. Підведення підсумків уроку

Метод «Незакінчене речення»

Що нового ви дізналися на уроці?

Що зацікавило?

Що здивувало?

- Запишіть на аркуші свої враження від уроку та передайте сусідові.

VIII. Оцінювання роботи учнів на уроці

IX. Узагальнення матеріалу вчителем

Підсумовуючи наш урок, хочеться зазначити, що людина має цінувати не тільки своє життя, а й життя інших, бо тільки у співпраці вона досягне успіху та щастя.

«Духовний заповіт Матері Терези»

Життя – це можливість,
скористайся ним.

Життя – це краса,
Милуйся нею.

Життя – це мрія,
Здійсни її.

Життя – це виклик,
Прийми його.

Життя – це повинність,

Твоя насущна, виконай її.

Життя – це гра,

Стань гравцем.

Життя – це багатство,

Не розтрать його.

Життя – це кохання,

Насолоджуйся ним сповна.

Життя – це таємниця,

Пізнай її.

Життя – це корінь лиха,

Побори все.

Життя – це пісня,

Доспівай її до кінця.

Життя – це боротьба,

Стань борцем.

Життя – це прірва невідомого,

Ступи у неї не боячись.

Життя – це фортуна,

Шукай цю мить.

Життя таке чудове,

Не згуби його.

Це твоє життя,

Борись за нього!

XI. Домашнє завдання

Намалювати ілюстрації до казки.

Написати міні-твір за «Казкою про яян» Емми Андієвської на тему «Я у країні Яянії».

Емма Андієвська «Казка про яян».
«Я» і зовнішній світ, «я» та інші люди

Мета: *продовжувати роботу над твором Емми Андієвської «Казка про яян», охарактеризувати образ яянина, хлопця-пастушка, опрацювати зміст твору, його виховне і повчальне значення; вдосконалювати вміння виразно читати казки; розвивати культуру зв'язного мовлення, пам'ять, логічне мислення, творчу уяву, вміння грамотно висловлювати думку; виховувати непримирненість до зла, жорстокості; прищеплювати доброту, почуття милосердя, повагу до літніх людей, друзів*

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Обладнання: *портрет письменниці, збірки її творів, репродукції її картин; дидактичний матеріал*

Перебіг уроку

Ніколи не будьте спрямовані лише на своє «Я», зберігайте в собі чистоту помислів дитинства, і доля вам віддячить новими відкриттями, повнотою буття.

Е.Андієвська

I. З'ясування емоційної готовності до уроку

Інтерактивна вправа «Обмін побажаннями»

Я бажаю тобі...

(Діти бажають один одному того, що б найбільше хотіли б побажати собі)

II. Актуалізація опорних знань

1. Учні зачитують написаний твір за казкою-притчею Емми Андієвської «Казка про яян» на тему «Я у країні Яянії».

2. Бесіда за питаннями:

- Де народилася письменниця? (У Донецьку)
- Куди згодом переїхала сім'я? (до Вишгорода під Києвом)
- З якого року письменниця мешкає за кордоном? (З 1943 р.)
- Де вона зараз живе? (У Мюнхені)
- Яке мистецтво близьке Е.Андієвській? (Мистецтво слова та пензля)

III. Мотивація навчальної діяльності

- Діти, напишіть на листочках власне ім'я. З чим воно асоціюється? Наприклад, Алінка – малинка. Прочитайте ззаду наперед (акнилам). Що воно могло б позначати і в мові якого народу уживалося б? (Дивовижна, японське)

- Які почуття виникли у вас під час цієї роботи?

(Захоплення, радості, незвичайності, зацікавленості)

- Ми не випадково розпочали розмову про ім'я, адже дуже цікавим і незвичним є ім'я Яян у казці-притчі Емми Андієвської.

- Поміркуйте, якій людині можна дати ім'я Яян?

(Людині, яка народилася останньою в році, егоїстичній людині, плаксу-вередуну)

- Сьогодні на уроці ми продовжуємо знайомство з «Казкою про яян» Емми Андієвської.

IV. Оголошення теми й мети уроку

V. Сприйняття та засвоєння учнями нового матеріалу

- Цікаво, чи уважно ви прочитали казку?

В цьому нам допоможе літературний диктант.

Літературний диктант

1. Головний персонаж казки був ... (пастушком)

2. Пастушок перестрибував зі скелі на скелю, шукаючи ... (козу)

3. Козопас впав у ... (провалля)

4. Хлопчина побачив міст із ... (вулицями і вежами)

5. У місті було веж ... (сім)

6. Серед мешканців міста з пастушком заговорив ... (дід)

7. Яяни харчувалися ... (своїм я)

8. Яяни не могли вимовити слова ... (ти)

9. Щоб вийти з міста, потрібно було ... (відкрити браму)

10. Слово, яке потрібно було сказати брамі ... (ти)

11. Пастушок посадив діда на ... (плече)

12. Коли відкрилася брама, хлопчик відчув за спиною ... (мішок, наповнений самоцвітом)

(Взаємоперевірка)

Бесіда за текстом

- Чому пастушок упав у глибочне провалля? (Посковзнувся, коли перестрибував зі скелі на скелю за козою, що відбилася від решти)

- Куди потрапив пастушок? (До великого міста)

- Чим було особливе це місто? (Складалося з вузьких довгих веж, що їх кожен будує на свій лад)

- До кого звернувся пастушок? (До найближчого чоловіка)

- Як відповів чоловік? (Навіть не глипнув у його бік)

- Чому лише один дід почув пастушка? (Немощі здолали)

- А ми завжди чуємо інших? Що нам заважає? А як ви розумієте слова з Біблії: «Стукайте, і вам відчинять».

- У чому полягає проблема яянів? (Нікого не слухають, бо самі все знають, уміють, і то найкраще)

- Чи видалася вам казка незвичайною? Якщо так, то в чому її незвичайність?

- Уявіть себе на місці пастушка. Чи так само ви вчинили б? Якщо ні, то як саме?

- Якби ви були пастушком, то що зробили б із мішком самоцвітів? (Не забувайте, що ви пастушок скелястої країни)

- А що б ви зробили з мішком самоцвітів як людина, що живе в сучасній Україні?

- Чим особлива ця казка? (Має чітко виражений навчальний характер)

- Чого нас навчає «Казка про яян»? (Роби добре і не чекай плати, бо вона буде. А якщо щиро робиш, то діамант одержиш. Цей діамант – слово «дякую»)

«Торбинка незнайомих слів». Словникова робота

Кельма – будівельний інструмент, лопатка.

Гузир – місце, де зав'язано мішок.

Бляшанка – банка із жести.

Опали немощі – напала слабкість.

Брама – міські ворота.

Насельники – мешканці, жителі.

Глипнув – глянув.

Літературна вікторина

Робота в парах

Вибіркове читання. Робота з ключовими фразами

Завдання: зверніть увагу на ключові фрази та доповніть їх, скориставшись текстом, поясніть зміст.

- а) «Кожен яян знає тільки своє «я», і тому запитань іншої людини не чує»;
- б) «Ніхто не може догодити яянові, бо тільки він сам усе знає і вміє»;
- в) «Усі тут харчуються власним «я», «я» кожного із яян таке невичерпне»

Характеристика образів твору

Завдання: охарактеризуйте дійових осіб твору (реальних та фантастичних), доповнивши таблицю відповідями.

Персонажі твору	Ключові слова	Приклади з твору

Яяни – уявні істоти (фантастичні).

1. Яянинові ніхто не може догодити, бо тільки він сам усе знає і вміє, і то найкраще.

2. Усі харчуються власним «я».

Старий – один із яянів (реальний, фантастичний).

1. Я - чужинець, справжнім яянином так і не став.

2. Я не пристосований до іншого світу.

Пастушок – може бути кожний із нас (реальний).

1. Козопас обійшов майже усе місто, але ніхто в його бік навіть не глянув.

2. Садовлячи старого на плечі, пастушок мовив: «Я хочу, аби ти дихнув світлим повітрям за межами веж».

Брама – внутрішній світ кожного (уявний – переносне значення).

Вельмишановна брамо, чи була б ти така ласкава й випустила нас на волю, бо тільки ти можеш нас випустити.

Метод «Мікрофон»

- Чи зустрічали ви у житті людей, подібних до яянів, що зосереджені лише на собі?

- Чи є у вас часточка від яяна? (Така часточка є в кожного, але найкращі духовні якості переважають)

- Який висновок можна зробити з цієї історії?

(1. Стався до людей так, як би ти хотів, щоб ставилися до тебе.

2. Добре братство миліше, ніж багатство.

3. Людина без друга, як ліва рука без правої)

- Як розкрита тема добра у творі?

(Тема важливості творення добра людиною без очікування результату. Добро, за Андіївською, є шляхом самореалізації людини)

VI. Рефлексія. Підсумок уроку

1. Складання сенканів. Робота за варіантами

Орієнтовне виконання

Добро

Безкорислива, безмежне

Облагороджує, надихає, звеличує

Його треба творити постійно

Істина

Зло

Убивче, руйнівне

Занапащує, гнобить, знищує

Воно спустошує людську душу

Неволя

2. Запишіть у зошити 3 речі (факти, поняття, явища), які були новими; 2 – що видалися цікавими, незвичними; 3- що зможете використати в майбутньому

VI. Оцінювання учнів

VII. Домашнє завдання

Скласти за «Казкою про яян» колаж, ребус. Прочитати казку «Говорюща риба».

Учитель _____

Урок № 41

Дата _____

Емма Андiєвська «Говорюща риба»

Клас _____

Мета: ознайомити із змістом казки, допомогти учням глибше усвідомити її повчальний характер, навчити самостійно оцінювати вчинки і поведінку дійових осіб;
розвивати вміння грамотно висловлювати свої думки, логічно мислити, наводити переконливі приклади;
виховувати доброту, уважне ставлення до ближнього, чуйність

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Обладнання: портрет письменниці, збірки її творів, костюми для інсценізації

Перебіг уроку

Тексти Емми Андiєвської ніби паралельні світи, у яких можливо все, що здатне відбутися в людському бутті. Добро і зло, радість і ненависть – усе, як у реальності, проте виміри інші. І саме в цих вимірах чесноти й вади стають більш конкретними, виразними, відвертими у всіх їхніх проявах. І в цьому сила її художнього слова.

Б.Романчик

I. Забезпечення емоційної готовності до уроку

Інтерактивна вправа «Графічний настрій»

Передайте свій емоційний стан за допомогою «смайликів»: сумний, радісний, замислений, стурбований.

II. Актуалізація опорних знань учнів

Гра «Літературний пінг-понг»

До дошки виходять двоє учнів і ставлять одне одному запитання про життєвий та творчий шлях Е.Андiєвської, щодо змісту її «Казки про яян». У цій грі можна задіяти невеликий яскравий м'яч. Учень промовляє запитання і кидає м'яч суперникові. Учитель оцінює їхні відповіді.

III. Оголошення теми й мети

IV. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

Емма Андiєвська, як уже відомо, є неперевершеним майстром казок, які є різними, жодна не повторює попередньої. Вони захоплюють і дивують своєю красою і внутрішньою напругою.

Про те, що навіть риба може стати приятелем для людини, розповідає нам казка «Говорюща риба». Чи вірите ви у це? Доведіть.

Робота за змістом казки «Говорюща риба» в парах

Учитель. Об'єднайтеся в пари, працюйте по черзі: спочатку один читає перший абзац казки й узагальнює його (стисло формулює основну думку прочитаного). Потім інший з пари ставить першому запитання. Наступний абзац опрацюйте, помінявшись ролями. Зауважте, що запитання до казки мають бути не репродуктивні – на відтворення змісту абзацу, а відкриті, такі, що логічно з ним пов'язані.

Методична ремарка

Коли учні виконують таке завдання вперше, важливо відпрацювати потрібні навички, наприклад:

- а) один з учнів читає перший абзац (або відзначений учителем уривок);
- б) учитель узагальнює його і ставить запитання;
- в) кілька учнів відповідають на них;

г) учитель за потреби коментує відповіді.

Коли учні зрозуміють, як виконувати завдання, тоді можуть уже працювати в парах самостійно: читати, узагальнювати і ставити запитання за казкою.

Гра «Так або ні»

Підтвердьте або спростуйте фрази. Помилкові судження виправте і озвучте правильний варіант.

- У великих водах у шанованих риб'ячою громадою батьків народилася *мовчазна* риба (балакуща) – ні.

- Балакуща риба була ще дуже молодою. (Так)

- Балакуща риба попрощалася з блакитними водоростями і попливла шукати іншого *місця*. (Ні – табуна)

- Рибна громада ухвалила присуд: балакущу рибу видалити з води. (Так)

- З цих пір риба стала жити на березі. (Так)

- Тільки крізь воду рибалки виглядали інакше, вони *розмовляли* й не рухалися. (Ні)

- Риба ходила по березі й розмовляла сама з собою. (Так)

- Почувши так близько від себе розмову, говоряща риба не втрималася і підійшла до *човна*. (Ні – рибалки)

- Я їду на *два* дні ловити рибу. (Ні – три)

- З цього часу вони подружили. (Так)

- Завтра я чекаю тебе на *сніданок*. (Ні – обід)

- Сьогодні мій найліпший приятель прийде до нас у гості. (Так)

- Помагай Біг, - привіталася риба. (Так)

- Саме в цю мить жінки обернулися, шукаючи *рушника*, щоб зняти з полум'я казанок. (Ні – ганчірки)

- Ще цього не вистачало, щоб на подвір'ї *мертва* риба валялася. (Ні – жива)

- Довго чекав рибалка на свого приятеля, та балакуща риба не з'явилася. (Так)

- Сумно, що вона не почула цього голосу в цьому житті. (Так)

Інсценізація уривка з казки

Помагай Біг, – привіталася риба ще раз, вже трохи голосніше, та жінка, яка з ранку до вечора не стуляла щелепів, так багато говорила сама, що не почула, як біля неї риба говорить.

Дивні звички мають люди, – подумала риба, – вони не вітаються й не помічають інших. Спробую ще раз, якщо мене й цього разу не почують, доведеться повертатися на берег і чекати на рибалку.

Помагай Біг, – мовила риба, заходячи наперед, щоб жінка її помітила. Але жінка нахилилася, щоб підкинути дров, де в неї варився на відкритому вогні обід, і риба побачила, що її намагання марні.

Немає ради, – зітхнула риба, – тут усі такі заклопотані.

Може, я колись іншим разом завітаю сюди. Певно, я прийшла не в пору, тож нічого не вдієш.

Бувайте, – вирішила риба й вигнула хвіст, щоб іти. Саме в цю мить жінка обернулася, шукаючи ганчірки, щоб зняти з полум'я казанок зі стравою, що бігла, і її погляд упав на рибу.

Ще цього не вистачало, щоб на подвір'ї жива риба валялася, – вигукнула жінка. – Нещастя моє, доброго я маю чоловіка, який навіть вилову не здатен донести до хати, не розтрусивши половину по дорозі!

Я – не вилов, – обізвалася риба, – я говоряща риба. Я приятель вашого чоловіка, і мене запрошено до вас у гості.

Та жінка від власної балаканини не почула риб'ячих слів.

От і буде доповнення до обіду, – зраділа вона, беручи рибу на ніж і

кидаючи її на сковорідку.

Я риба, – тільки й встигла вигукнути риба, хапаючись за серце, як їй потемніло в очах, і вона зашкварчала на пательні.

Щось довго нема мого приятеля, – мовив рибалка, повернувшись додому з пляшками в веселих наличках і пакунками. – Я купив усе, що мої очі бачили, й гадаю, приятель утішиться.

Тобі тільки й думки, що приятель, – сказала жінка. – На щось іншого в тебе нема ні часу, ні очей. Ти вже хоч би пильнував вилову, а то розтрусив на подвір'ї найліпшу рибу. Добре, що я вгледіла та засмажила, інакше пропало б добро.

Я не розтрусив риби, – заперечив рибалка.

Як це так не розтрусив! – вигукнула жінка, – ти лишив на подвір'ї таку рибу, що я ледве з нею впоралася.

Риба! – вигукнув рибалка, пригадавши, що він забув сказати жінці, що його приятель – риба, й кинувся до сковорідки.

Чи ти здурів, – сказала жінка, – чого ти так кидаєшся. Можна подумати, що ти ніколи в житті не бачив смаженої риби.

Учитель:

- Що ілюструє цей епізод?

(Відповіді учнів)

- Як ви ставитесь до вчинку жінки?

- Кого найбільше вам шкода?

- Чи винен рибалка у смерті риби?

- Як ви розумієте вислів: «Не доцільно шукати скарбу там, де його не закопав».

- Як ви ставитесь до думки бляшанки: «Сум, як відомо, має довгі ноги...»

- Чого навчає нас ця казка?

Словесне малювання

Розкажіть, якими ви уявляєте говорючу рибу, рибалку, його жінку.

(Відповіді учнів)

V. Підсумок уроку. Рефлексія

Гра «Літературний волейбол»

Поставте одне одному запитання за навчальним матеріалом уроку. Той, хто відповідає («приймає пас»), повинен адресувати іншим власне запитання – «віддати пас».

VI. Оцінювання учнів

VII. Домашнє завдання

Переказувати казку «Говорюща риба».

Намалювати ілюстрації. Скласти свою кінцівку до казки.

Підготуватися до уроку позакласного читання. (Ельма Андіївська “Казка про двох пальців”)

Урок позакласного читання.**Емма Андієвська. «Казка про двох пальців»**

Мета: *познайомити учнів з твором Емми Андієвської «Казка про двох пальців», формувати вміння виразно і вдумливо читати казку; виділяти головну думку твору, характеризувати героїв, бачити реальне і фантастичне, висловлювати власні міркування про зміст казки;*

розвивати образне мислення;

виховувати морально-етичні цінності, що допомагають бачити і розуміти красу і приваби світу, гармонійно і щасливо жити в ньому.

Тип уроку: *вивчення та засвоєння нового матеріалу*

Форма проведення: *урок-інтелектуальна гра*

Обладнання: *підручник, портрет Е.Андієвської, репродукції картин художниці, ноутбук, мультимедійний проектор.*

Перебіг уроку**I. Організаційний момент****II. Мотивація навчання****III. Оголошення теми, мети уроку**

Діти, ви уже знайомі з творчістю Емми Андієвської, а сьогодні опрацюєте ще один твір. Ви зможете пояснювати фантастичні елементи; давати визначення поняття «казка»; пояснювати прихований повчальний зміст казки; визначати головну думку твору; висловлювати власну думку про морально-етичні цінності, що допомагають бачити й розуміти красу світу.

IV. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу**Вступне слово вчителя**

Сучасне літературне обличчя незалежної України важко уявити без творчості тих письменників, які в силу тих чи інших обставин опинилися за межами її материнського лона. До таких належить оригінальна балетристка, поетка, малярка Емма Андієвська, котра за примхою долі вже багато десятиліть живе поза Україною. Перед вами портрет Емми Андієвської. Ви бачите обличчя жінки, що світиться добротою, мудрістю, ніжністю і красою. В ній гармонійно поєдналися любов до рідного краю, його культурних надбань, мистецтво слова і живопису, в віра в людину та її можливості. Емма Андієвська проживає в Німеччині. Вона, належить до письменників української діаспори.

Інтерактивна технологія «мікрофон»

Твори яких письменників української діаспори, письменників-емігрантів ви вивчали?

(Спиридон Черкасенко «Маленький горбань», Володимир Винниченко «Федько-халамидник»)

- Що характерно для творчості цих літераторів?
- Чому їхні твори довгий час не були доступними українському читачеві?

Робота в мікрогрупах

Перегляньте презентацію про творчість Е.Андієвської, сформулюйте по два запитання (*інтерактивна технологія «мікрофон»*):

- Де і коли народилася Емма Андієвська?
- Якою хотіли бачити Емму батьки?

- Куди переїхала сім'я перед війною?
- В яких країнах довелося проживати письменниці?
- Лише якою мовою пише свої твори Емма Андієвська?
- Яку книгу для дітей написала письменниця?

(За кожну правильну відповідь група отримує жетон)

«Кожне слово має куці і коріння, що сягає в глибину»

Слово вчителя

Емма Андієвська належить до найвідоміших поетів української діаспори. Вона була і залишається українською письменницею, підкреслюючи: «Я свою Україну ношу, як слимак свою хатку, я в ній живу – інакше би я пішла в іншу культуру, як багато хто з-поміж дуже талановитих людей».

Незвичайним був її дебют на початку 50-х років, коли з'явилася перша збірка віршів «Поезії». В ній виступила як визначний модерний співець, справжній експериментатор слова.

Поезія письменниці вражає звуком, містифікацією, несподіваною метафорою, яскравістю кольорів.

Емма Андієвська є досить несподіваною й у короткому жанрі: оповіданні, притчі, новелі, казці, що завжди несуть глибоку мудрість з мораллю-висновком.

А ще Емма Андієвська - художниця. Розповідаючи про свою творчість, Андієвська зізнається, що перше сприйняття світу в неї відбувається через око, лише тоді з'являється слово. Вважає, що кожен, хто творить, має це відчуття. Тому живопис, кольори мають великий вплив на її літературну творчість, а образне світобачення – на малярське мистецтво.

Розгляд картин Емми Андієвської

Один раз побачиш живописні полотна Андієвської, ніколи не сплутаєш їх ні з чіми іншими. І, що дуже важливо, ніколи їх не забудеш, бо вони мають потужну добру енергетику, викликають добру усмішку, спонукають уяву, аби збагнути мистецький задум. Художниця використовує сучасний напрям у мистецтві – модернізм.

Вернісажі Емми Андієвської

У її творчому доробку є вісім тисяч картин.

«Я поспішаю малювати, щоб устигнути все, відпущене мені творчою долею – мамою, поки малюється», - каже пані Емма. Малярські роботи зберігаються в багатьох музеях США, Канади, Франції, Бразилії, Швейцарії, Австрії, Чехії ...

Останніми роками вона часто влаштовує вернісажі у різних містах України: Києві, Харкові, Івано-Франківську, Львові, Чернівцях. А Чернівецькому Національному університету подарувала 100 своїх чудових картин.

Інтерактивна технологія «мозковий штурм»

Що ви бачите на репродукції картини «Південь»?

Які кольори тут переважають? Чому?

Учитель. Працюючи з художнім словом, Емма Андієвська теж виходить за рамки стандарту, буденщини. Використовуючи фольклорну магію та сучасний модернізм, вона спонукає читача до образного мислення, уяви, щоб якомога повніше відобразити у творі дійсність, у якій завжди стоїть на боці добра, а зло впізнається відразу, хоч би в які шати воно не вбиралося.

Як ви вже знаєте, Е.Андієвська написала для дітей збірку казок, яка була видана у 2006 році під назвою «Джалапіта».

Робота в групах

Що таке казка? – Які бувають казки?

З якими творами споріднена казка?

(За правильні відповіді групи отримують жетони)

Мета: виявити рівень учнівських знань, умінь та навичок із вивченої теми, закріпити їх; розвивати навички зв'язного мовлення, уміння точно і стисло відповідати на запитання; виховувати найкращі людські якості.

Тип уроку: урок контролю та корекції знань умінь та навичок.

Обладнання: зошити для контрольних робіт, картки із завданнями.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми та мети уроку

III. Виконання контрольної роботи

I варіант

Початковий рівень

(6 завдань по 0,5 бала)

Оберіть правильний варіант відповіді.

1. Де народилася Оксана Іваненко?

- A. Київ
- Б. Полтава
- В. Чернігів

2. У якому віці Оксана Іваненко написала свою першу казку?

- A. 5 років
- Б. 6 років
- В. 7 років

3. Хто з письменників уже багато років живе у Німеччині, час від часу відвідує Україну?

- A. Ірина Жиленко
- Б. Оксана Іваненко
- В. Емма Андієвська

4. Хто з названих письменників є автором книжок для дітей: «Достигають колосочки», «Вуличка мого дитинства», «Казки буфетного гнома»?

- A. Оксана Іваненко
- Б. Емма Андієвська
- В. Ірина Жиленко

5. Що будували при «Печатному домі»?

- A. музей
- Б. «Справну палату»
- В. картинну галерею

6. Уставте замість крапок пропущене слово у виразі: «Усі тут харчуються власним «я». Коли воно вичерпується, янин...» (за твором Е.Андієвської «Казка про яян»)

- A. будує дім
- Б. вмирає
- В. оживає

Середній рівень

(3 завдання по 1 балу.)

Закінчіть речення

1. У вірші І Жиленко «Жар-птиця» згадано назву дитячих журналів...
2. Уособлення- це...
3. Головна думка оповідання «Друкар книжок небачених» - ...

**Всеволод Нестайко - відомий у світі український дитячий письменник.
«Тореадори з Васюківки» - пригодницький захоплюючий твір**

Мета: ознайомити учнів із життям і творчістю письменника, зацікавити творчістю, розкрити особливості твору, його пригодницький характер;
розвивати навички виразного читання, переказу прозового твору, коментування його; формувати вміння аналізувати поведінку героїв, їхні вчинки, вміння толерантно й аргументовано доводити свою думку;
виховувати позитивні риси характеру, активну життєву позицію, оптимістичний світогляд

Тип уроку: засвоєння нових знань

Обладнання: портрет автора, ключ для перевірки результатів вікторини, підручники, магнітофон, диски з класичною музикою, виставка літератури.

*Важливу роль у творах письменника
відіграє мотив таємниці.*

*Над усім, що відбувається в повістях Нестайка,
витає усмішка доброї людини,
автора, який розуміє своїх героїв, любить їх.*

Любов Кіліченко

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Повідомлення теми та мети уроку

Мотивація навчальної діяльності

Дитинство... Щаслива пора для кожної людини. У цей час ми пізнаємо багато цікавого, переживаємо хвилюючі миті пізнання, захоплення, радощів та невдач. Дитинство несе нам багато нових знайомств. Саме в цей період ми прагнемо до подорожей, до пригод, до чогось нового. Дитинство... Воно манить нас і тоді, коли ми вже стаємо дорослими. Воно нам сниться. Саме в цьому ми залишаємося щирими, відвертими, щасливими. І добре, коли доросла людина хоч подумки може повернутися в дитинство.

Тільки такі люди можуть по-справжньому зрозуміти дітей, їх життя, їх бажання.

Таким є знаний у світі чудовий дитячий письменник Всеволод Зіновійович Нестайко, з творчістю якого ми ознайомимося протягом кількох наступних уроків.

Як завжди, рада зустрічі з вами і мрію про те, що на цьому уроці ви порадуете мене гарними оцінками, цікавими думками, правильно виконаним домашнім завданням.

А ви про що мрієте? На що сподіваєтесь?

(гарні оцінки, нові знання, почути щось цікаве)

Як бачите, наші бажання співпадають, докладемо зусиль - і мрії здійснюються. Будемо на це сподіватися?

Я пропоную, щоб девізом нашого уроку були слова:

Життя-це мрія. Здійсни її.

Ви згодні? Тоді повторимо як заклинання: життя-це мрія, здійсни її.

Молодці!

30 дитячих книжок. Вони перекладені багатьма мовами світу.

Запишіть в зошити дату й тему уроку.

Отже сьогодні на уроці ми ознайомимося з життям і творчістю В.Нестайка, розкриємо особливості твору, його пригодницький характер; розвиватимемо навички виразного читання, переказу прозового твору; формуватимемо вміння аналізувати поведінку героїв, їхні вчинки, вміння толерантно й аргументовано доводити свою думку; виховуватимемо в себе позитивні риси характеру, активну життєву позицію, оптимістичний світогляд. (слайд 1)

III. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

Слово вчителя

30 січня Всеволоду Нестайку, улюбленому дитячому письменнику багатьох поколінь, виповнилося 82 роки. Але незважаючи на такий поважний вік, він успішно працює. Пише нові твори. Друкується в найкращих видавництвах України, його твори перекладаються багатьма мовами світу. День народження письменника - це приємна нагода ще раз перечитати його цікаві твори "Загадка старого клоуна", "Чудеса в Гарбузянах", "В країні Сонячних Зайчиків", "Тореадори із Васюківки", "Чарівні окуляри", зустрітися з улюбленими героями. В усіх школах, дитячих бібліотеках організовуються книжкові виставки, проводяться літературні подорожі, вікторини, вечори, присвячені творчості Всеволода Нестайка. Указом Президента України від 20.01.2010р. Всеволод Нестайко нагороджений Орденом Ярослава Мудрого V ступеня. Він ще й драматург. Свідченням тому є прем'єра п'єси "Таємниця Сонячних Зайчиків". Казка та п'єси вже давно ідуть в лялькових театрах. Це і "Солом'яний бичок" та рок-група "Козачок" і "Таємниця рудого Жевжика", і "Лисичка-сестричка і Вовк-панібрат". Вони живуть у Донецьку, Києві, Кіровограді. Раз на місяць письменник на першому каналі національного радіо веде передачу "Радіобайка Всеволода Нестайка". Щоранку на вулиці Шовковичній у самому центрі Києва можна зустріти високого сивого чоловіка з песиком на повідку. Час від часу він жартівливо посварюється на свого Дюка і усміхнено й замріяно крокує далі... На нього не полює зграя фотографів і телекамер, проте його книжками зачитуються мільйони дітей "від 2 до 102..", і якби зібрати воедино всю їхню до нього любов - вона осяяла б всю Україну... Цей чоловік - Всеволод Нестайко.

Сказати, що змалку мріяв стати саме дитячим письменником, було б неправдою. Мабуть, ніхто змалку не мріє про це. У дитинстві так хочеться швидше вирости, так прагнеться швидше скинути з себе все дитяче і убитися у все доросле, що така мрія просто неможливо. Вона була б неприродною.

І все-таки джерела, причини письменницької долі – в дитинстві. Всеволод Нестайко, згадуючи своє дитинство, говорив, що чомусь передусім згадував самотність. Так уже склалося тата свого письменник не пам'ятав. Він загинув у 1934 році за кордоном, виконуючи державне завдання. А був мужньою, веселою і дуже товариською людиною. Всі його любили. Він вільно володів п'ятьма мовами і був для хлопчика уособленням таємничості і чекання.

У ранньому дитинстві Всеволод Зіновійович був дуже хворобливим. Мабуть, немає такої дитячої хвороби, окрім рахіту, якою б не хворів у дитинстві. Скарлатина, кір, вітрянка, коклюш, свинка... Не кажучи про безкінечні грипи та ангіни... Здорових, безтурботних днів дитинства на рік було менше, ніж сонячних днів у Англії. Тож не могла мама весь час сидіти разом із хлопчиком на лікарняному. І вона замикала самого у квартирі й бігла до здорових дітей у далеку 56 школу біля Володимирського базару.

Пригадував, як трирічний, гірко плакав у коридорі під замкненими дверима, вслухаючись у жахливу тишу, яка зрідка порушувалася хряскотом

дверей на третьому або другому поверхах і лункими по сходах кроками, що віддалялися й затихали десь унизу.

Зрідка підійде з того боку до дверей якась жалісна сусідка, побалакає хвилю, намагаючись заспокоїти, і знову піде. І знову німотна тиша, і знову страх, відчай, безнадія. Отоді-то, мабуть, уперше в житті відчув Всеволод Зіновійович рятівну силу гумору.

З одного боку страх населяв самотність жахливими потворами і чудовиськами, а з другого боку весела вдача, успадкована від предків, населяла її дотепними усміхненими героями. Отак, вигадуючи й одразу забуваючи свої перші казкові пригоди, змагався тоді майбутній письменник із гіркою дитячою самотністю.

До речі, схильність до гумору визначило ще й, мабуть, саме місце народження, з яким, на жаль, не зв'язаний ні корінням, ні дитячими спогадами. Доля наче навмисне закинула батьків ненадовго у такий улюблений творцями анекдотів Бердичів, щоб син народився саме там. Про Бердичів збереглася одна згадка: страшний голод 1933 року, і трирічний хлопчик після марних прохань дати чогось поїсти каже: "Ну, то дай води". Власне, рятуючись від голоду, родина й переїхала тоді у тридцять третьому, до Києва, де жила мамина сестра з чоловіком і двоюрідним братом Толею.

Як згадував письменник, через голод, через ті страшні спогади душа Всеволода Зіновійович не пригорнулася до місця народження. І рідним містом став Київ.

А потім була школа. Мама продовжувала вчителювати, йшла зранку й поверталася пізно увечері. І знову самотність. Тільки тепер це вже була не стільки самотність, скільки самотійність.

А влітку було море, Одеса, санаторій № 516, де медсестри ганялися з додатковим харчуванням, бо був худий.

І були кораблі на рейді, і солоний морський вітер, і штормові хвилі... І жагуча мрія стати капітаном далекого плавання. Мрія, яка не полишала хлопчика майже все шкільне життя.

А ще були канікули на селі у дядька. І захоплення селом, любов до села, до мудрих сільських дідів, що так багато всього знають і такі дотепні, - слухав би й слухав день і ніч. Взагалі страшенно любив у дитинстві бесіди дорослих, особливо коли вони щось розповідали, якісь історії, пригоди, побрехеньки.

...А потім була війна... В ту ніч зупинився годинник у будинку. І це було символічно. Тоді назавжди зупинився годинник дитинства.. Усі болі розтоптаного війною дитинства викликали жагуче бажання знову повернутися в те дитинство і спробувати пережити його по-іншому, по-новому, не так, як жилося, а так, як мріялося, - сонячно, весело, цікаво, з пригодами не трагічними, а комічними, радісними, щасливими. Такий собі своєрідний протест. Як сам говорив письменник, «... став я дитячим письменником, бо мені хотілося повернутися в дитинство-інше, ніж було у мене. Веселе, повне надзвичайних пригод, ігор, розваг».

Саме оте бажання й зробило Всеволода Зіновійовича дитячим письменником.

Яка б весела комедійна ситуація не складалася, він намагався перенести її у дитинство і наче приміряв на себе, наче брав у ній участь.

У 1962 році був на Острів у художника Василя Андрійовича Євдокименка, який ілюстрував перші книжки. А тоді, як відомо, дуже захоплювалися кукурудзою і засівали нею великі масиви. І Василь Андрійович розповів про двох місцевих п'ятикласників, що кілька днів тому зайшли у кукурудзу і заблукали, не могли вийти аж поки не заговорило в селі радіо. І письменник написав оповідання "Пригода в кукурудзі", (слайд 2) де вперше появились вірні друзі Ява і Павлуша.

До речі, Ява Рень - персонаж не вигаданий. Того ж таки літа В. Нестайко був на полюванні з групою письменників, і вночі до вогнища при-

бився меткий вигадливий хлопчина, який чкурнув із дому, щоб познайомитися з мисливцями.

Після оповідання "Пригода в кукурудзі", яке присвячено Василю Євдокименку, несподівано для самого письменника написалися "Тореадори з Васюківки" - друге оповідання про Яву і Павлушу. То були такі хлопці, що не могли зупинитися на одній пригоді.

І так закрутилася вже й повість - "Пригоди Робінзона Кукурузо". А тоді з розгону - "Незнайомиць з тринадцятої квартири". І, не зупиняючись, - "Таємниця трьох невідомих", що й склали трилогію, яку за назвою другого оповідання й названо "Тореадори з Васюківки".

Писалася трилогія досить швидко, легко, а головне - радісно.

Зараз з'ясуємо, чи уважно ви мене слухали. Додому було завдання творчій групі підготувати цікавий матеріал про Всеволода Зіновійовича. Чи доповните ви мою розповідь. (Виступи учнів)

Теорія літератури

А зараз пригадаємо, що таке повість та ще й пригодницька.

Повість – це великий за обсягом твір, у якому детально розповідається про багато подій із життя дійових осіб.

У повісті зображено багато подій із життя героїв, спосіб викладу розповідний, є докладні описи й розповіді про події та персонажів, прозова форма. Повість може бути соціально-побутовою, історичною, науково-фантастичною, пригодницькою.

Пригодницька повість – це твір, у якому зображені непередбачені, несподівані події, що трапляються з героями.

Пригодницький твір має складний, заплутаний сюжет, із героями трапляються цікаві, часом неймовірні пригоди, вони опиняються у складних життєвих ситуаціях, з яких, звичайно ж, виходять переможцями. Пригоди можуть бути значні, як у творі «П'ятнадцятирічний капітан» Жюль Верна, або звичайні, які часто трапляються з дітьми у повсякденному житті, як-от у «Тореадорах з Васюківки».

Потребує пояснення й сама назва твору.

Хто ж такі тореадори?

Глумачний словник української мови пояснює це слово так: **тореадор (від іспанського тореадор) – учасник бою биків в Іспанії, у країнах Латинської Америки.**

Як ще називають бій із биками (корида)?

«Згадай епізод із твору за ілюстрацією»

Робота з текстом.

Діти, а чи можна названих друзів вважати романтиками, мрійниками?

От і доведіть мені цю думку, посилаючись на текст твору.

Вдома ви відшукали у творі місця, де мова іде про мрії хлопчиків? Підготували їх до виразного читання?

Уривок 1. «У нас була прекрасна благородна ідея... до ...І зняла таки вереск, що причовгав дід. Ну і...»

Уривок 2. «Давай влаштуємо бій биків...»

Уривок 3. «Слухай, к– каже Ява, – а давай зробимо підводного човна»

Хлопчики – ваші однолітки. Вони здатні на вигадку, бешкетують, завдають клопотів оточуючим. Але ми розуміємо, що все це вони роблять не зі зла, це – так би мовити, плоди їхньої бурхливої фантазії. Вони мріють, пізнають життя, і ми, читаючи твір, не засуджуємо їх, а сміємося і захоплюємося їхніми пригодами, бо у пригодах, у різноманітних приємних і неприємних ситуаціях гартується воля, характер людини і справжня дружба.

А чи хотіли б ви мати таких друзів, як Павлусь і Ява? Чому?

Вони були гарними друзями?

Згадаймо історію з виставою, як ви думаєте, якби хлопцям дали не однакові, не рівноцінні ролі, вони б посварилися?

Проблемне питання

Уявіть, що ми з вами вирішили поставити виставу і під час розподілу ролей вам випала найгірша. Як би ви вчинили? Чому? (Відповіді учнів)

Дякую за відповіді. Пам'ятайте, що у деяких ситуаціях треба вміти відстояти власну думку, але також треба вміти знаходити компромісні рішення. Можливо, керуючись здоровим глуздом, навіть піти на поступки. А ще завжди залишатися оптимістом, у всьому знаходити позитив. Народне прислів'я говорить: «Кожна пригода – до мужності дорога». Поясніть, будь ласка, як ви його розумієте.

(Учні пояснюють прислів'я)

До речі, які прикметники асоціюються у вас зі словами «пригоди»? (цікаві, веселі, захоплюючі)

Аналіз ситуацій. Евристична бесіда

Чому не вдалось побудувати метро? (не вистачило знань, взяли за непосильну роботу)

Чим же закінчився бій биків? (це теж наука, небезпечне заняття, воно вимагає певних фізичних якостей, вміння, вольових якостей, чого у хлопчиків ще не було)

Як ви думаєте, чи стане Павлуша льотчиком? А чому так часто змінює свої мрії стосовно професії Ява? (Цілеспрямований Павло і навпаки-Ява)

Чи візьмуть у міліцію Яву? (кар'єру зіпсував йому Павлуша, бо ненаароком зачепив ночовки, через які і сталась чергова пригода з хлопцями. Так це пояснив Ява.

Які риси притаманні міліціонеру? (хоробрість)

Чи є вона у хлопців, зокрема у Яви? (ні, тікали від дядька і міліціонера, тільки п'яти мелькали).

А чому ж не побудували підводний човен? (Доки рятували Собакевича, забули про свою мрію)

Висновок. Гарні були мрії у наших героїв, але кожного разу вони розбивались об дійсність, не збувались.

Інтерактивна вправа «Дерево рішень»

Ви співчуваєте героям повісті Яві і Павлуші?

Зараз ви попрацюєте в групах. Разом подумайте, що треба робити хлопчикам, щоб їхні мрії здійснилися.

Порадьте їм, що треба зробити, щоб їхні мрії здійснилися. (Діти зачитують рішення: добре вчитися, виховувати характер, бути хоробрими, цілеспрямованими, слухати старших, не втрачати оптимізм)

Хвилинка культури мовлення. Інтерв'ю

Як ви думаєте, про що мені слід зараз запитати? Так, чи є у вас мрії. Хто мені допоможе взяти інтерв'ю у шестикласників?

Запитай, вживаючи слова ввічливості, літературні слова, чи є у мрія і яка. Подякуй за відповідь. (1-2 чол.) (Скажи мені, будь ласка ...)

Музика

Діти, але про свої мрії не варто говорити вголос, бо як, кажуть у народі, тоді ми їх сполохаємо і вони не збудуться... У мрій є крила, тому вони і називаються крилатими. А ще вони теплі, тому їх називають рожевими.

Їм треба простір, віра й широкий світ...

Тому я пропоную заплющити очі й подумати про свою найпотаємнішу мрію, випустити її у світ прекрасний, чистий, як і ваші мрії.

Хай летять вони на своїх крилах у світ, допомагають вам його відкривати, чим більше мрії пізнають світ, тим ви будете щасливішими. А разом з вами і ми, батьки і вчителі.

Життя-це мрія. Здійсни її.

IV. Підведення підсумків

Дякую всім за роботу і пропоную закінчити речення:
«Сьогодні на уроці я зрозумів, що...»

V. Оцінювання

VI. Домашнє завдання

Всеволод Нестайко. «Тореадори з Васюківки». Пригодницький, захоплюючий сюжет, мрія і дійсність, смішне, комічне та романтичне у творі

Мета: вчити розрізняти поняття романтичного і пригодницького, аналізувати вчинки героїв, моральний вибір у різних життєвих ситуаціях, характеризувати улюбленого героя, розкрити риси його вдачі, аргументувати свій вибір; розвивати навички переказу найцікавіших епізодів тексту; виховувати повагу до старших, увагу до молодших, позитивне ставлення до життя.

Тип уроку: урок - подорож

Обладнання: портрет В. Нестайка, бібліотечка його творів, дидактичний матеріал (тестові завдання).

Перебіг уроку

*Коли людина сміється,
вона зла не робить.*

К. Паустовський

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів

Слово вчителя. Сьогодні у нас урок-подорож твором «Тореадори з Васюківки» одного з найвідоміших українських дитячих письменників Всеволода Нестайка. Подорожувати будемо уявним потягом, до якого ми потрапили завдяки знанням, а гості завдяки придбаним квиткам.

Подорожуватимемо будемо селом Васюківки, де зупинимося на станціях:

- «Дитяча дружба».
- «Родинні стосунки».
- «Повчання».
- «Пригоди».
- «Фантазії дітей».

Але під час мандрівки ми повинні вирішити, яка зі станцій нас зустріла привітніше, яка була переконливішою та яскравішою.

Читаючи твір Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки», не можна стримувати посмішку. Наприклад, згадайте пригоди хлопців, які пов'язані з будівництвом метро, з оплатою за проїзд тощо. Всі пригоди настільки яскраві, що ми ніби разом з головними героями переживаємо, діємо та співчуваємо їм під час покарань.

Тож давайте поринемо у цей цікавий та пригодницький світ.

I. А розпочнемо нашу подорож з презентацій кожної станції.

Ми познайомилися з жителями кожної станції, які вже готові поринути у вир пригод. До речі, чому твір можна назвати пригодницьким?

- Пригодницький твір – це прозовий твір, сюжет якого наповнений великою кількістю пригод і незвичайних подій.

- А що таке сюжет? (ланцюг подій у творі)

Перша пригода для жителів усіх станцій – тестові завдання за змістом твору.

Приготуйте робочі зошити. Але кожну відповідь ми будемо коментувати.

Тестові завдання

1. Хто зруйнував збудоване хлопцями метро?
А. корова Контрибуція,
Б. учителька математики,
В. льоха Манюня,
Г. дід Салимон.
2. Скільки станцій метро мало бути збудовано?
А. 5,
Б. 2,
В. 3,
Г. 7.
3. Для кого проїзд у метро мав бути дорожчим?
А. для Яришки,
Б. для родичів,
В. для вчительки математики,
Г. для друзів.
4. Головні герої твору:
А. Ява та Павлуша,
Б. Ява та Жора,
В. Павлуша та Петька,
Г. Антончик і Степан.

Жителі однієї зі станцій підготували інсценізацію пригоди хлопців, пов'язаної з будівництвом метро.

(інсценівка)

5. Про що йде мова: «Це такі гробниці в Єгипті. В них фараонів ховали. Багато століть тому...»

- А. про урок історії,
- Б. про казку, яку розповідає мати,
- В. про пригоду на баштані.

Фрагмент дитячої дружби. Пригода на баштані.

(інсценівка)

6. Для чого Ява вигадує різні штуки-викаблук?

- А. щоб повеселити людей,
- Б. щоб отримати гроші,
- В. щоб зажити слави,
- Г. щоб роздратувати батьків.

Одним із завдань для жителів станцій була підготовка творчої роботи – твір.

П'ята станція підготувала підтвердження різних штук-викаблук Яви у власному творі «Фантазії дітей».

Інсценізація штук-викаблук хлопців

7. «А от тарілку сиру, щедро политого сметаною, і партика хліба, принесена на моє прохання, пішли туго...»- кому належать дані слова та до кого?

- А. Павлуші до Яви,
- Б. Яві до Павлуші,
- В. Яві до Яришки.

Родина – це осередок суспільства, це те місце, де кожен завжди отримує підтримку та розуміння. Це найголовніше для кожного з нас. Хоча ми не завжди цінуємо те, що у нас є. Станція «Родинні стосунки» дасть нам інсценізоване підтвердження.

8. Чого повчає твір? (основна думка) Що ми кожен для себе може взяти із даного твору?

«Вік живи, вік учись». Свою творчу роботу нам зачитають жителі станції «Повчання».

В.Нестайко «Тореадори з Васюківки».**Поведінка героїв твору, їх вчинки**

Мета: аналізуючи пригодницький твір В. Нестайка «Тореадори з Васюківки», вдосконалювати вміння учнів характеризувати героїв, розкривати риси їх вдачі, особливості поведінки; розвивати вміння грамотно висловлювати свої думки, виділяти з інформації головне; виховувати активну життєву позицію, позитивні риси характеру.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: ілюстрації до твору, ноутбук.

Перебіг уроку**I. Організаційний момент**

Сьогодні в нас незвичайний урок:

У світ фантазії зробимо ще один крок,

А з творчістю ми вже стрічались не раз;

І знову вона завітає до нас.

Це час міркувань, наполегливий час.

Цікаві завдання чекають на вас.

II. Мотиваційний етап

1. Актуалізація суб'єктного досвіду й опорних знань

Слайд 1

- Діти, сьогодні на уроці ми продовжуємо працювати над повістю В.Нестайка «Тореадори з Васюківки», на якому ще раз згадаємо найцікавіші сторінки твору, поговоримо про веселих друзів, які весь час вигадують авантюри і потрапляють у пригодницькі ситуації.

- Давайте разом визначимо мету та завдання нашого уроку.

Слайд 2

- Правильно, будемо розвивати вміння і навички виразного читання, переказування, коментування подій та вчинків героїв, вчитимемося аргументувати свою думку.

Я бажаю вам отримати задоволення від уроку. Вірю, що кожен запам'ятає щось із сьогоднішньої розмови і обов'язково використає отримані знання і вміння у житті. Нам треба підсумувати, чого ми навчилися, які висновки для себе зробили. А головне, - дати відповідь на ключове питання, поставлене на початку роботи з твором: «Чи може пригодницький твір навчити чогось корисного?»

III. Актуалізація опорних знань

- Для досягнення нашої мети, ми з вами повинні повторити матеріал, який знадобиться нам для подальшої роботи.

Слайд 3-6

1. Пригадай твір - назви епізод.

Слайд 7-8

2. Упізнай героя. Про кого йдеться: « Він мій найкращий друзяка і напарник. Він весь час вигадував різні штуки – викаблук для нашої слави» (Ява Рень).

«Бо замість бою у нас вийшов бій дураків» (Паша Завгородній).

3.Бліц – опитування

1. Жанр твору В. Нестайка «Тореадори з Васюківки»?
2. Назвати ознаки пригодницького твору.
3. Довести, що цей твір дійсно повість.
4. Який характер носить твір В. Нестайка?
5. Назвіть прийоми, які використовує автор для творення комічного.

1. Проблемне питання

- Я бачу, вам сподобався твір В.З. Нестайка. І його герої вам до вподоби завдяки своїм вигадкам та пригодам, їхні мрії подібні до ваших, адже вони ваші ровесники. Але послухайте ще одну думку. До нас прийшов лист від цікавої громадянки з особливими переконаннями.

(За що діти люблять Яву і Павлушу? Як така поведінка може вплинути на виховання підростаючого покоління? З кого брати приклад?! З тих хлопців, які випустили під час лекції в клубі пугутькала, внаслідок чого лектор упав із трибуни і вилив собі на голову графин із водою; повісили на телеантену старі дідові підитаники; зіпсували свинарник! Це хулігани! Я згодна з думкою діда Салимона, що це гангстери, а не хлопці! Ким тут захоплюватись? Як можна дозволяти дітям таке читати?)

- Для подальшої продуктивної роботи ми розділимося на дві групи.

Слайд 9

- Діти, існує така думка, ніби пригодницький твір має розважальний характер, а його герої не зможуть навчити нас нічого корисного.

- Завдання для першої групи – дати відповідь на питання «Чи може пригодницький твір навчити чогось корисного?»

- Питання для другої групи – Яка риса характеру притамана хлопцям? (Фантазери, мрійники, романтики)-

Романтично настроєна людина, схильна до мрійності, до ідеалізації дійсності.

2. Робота з текстом

Це думка сценариста, який має право на своє бачення твору. Чи однакове зображення вдачі героїв твору сценаристом і Всеволодом Нестайком. Доведіть мені цю думку, посилаючись на текст твору.

3. Робота в групах над характеристикою героїв твору

Слайд 10

Запишімо те хороше, що притаманне хлопчикам, і те, що, на вашу думку, не красить підлітка.

	+	ПАВЛУСЬ	—
		ЯВА	
	Кмітливі		Бешкетники, неслухняні
	Винахідливі		необачні,
	Люблять тварин		не бажають учитися
	Вміють дружити		

- А взагалі-то на вашу думку вони позитивні чи негативні герої?

А як ми можемо пояснити їх негативні прояви поведінки.?

4. «Хвилинка мудрості»

Слайд 11

- Поясніть, будь ласка, народне прислів'я: «Кожна пригода – до мужності дорога». (Учні пояснюють прислів'я)

- *Потрапляючи у складні і захоплюючі пригоди, хлопці завжди намагалися довести власну самостійність і винахідливість. Хоча вони і бешкетують, але в кожного з них добре серце і вони вміють цінувати дружбу.*

- *Чим більше було пригод, тим міцнішою ставала їхня дружба. Павлуша одного разу висловив: "Дружба! Велике це слово – дружба! Може, найбільше із усіх слів людських".*

Так, у пригодах, у різноманітних приємних і неприємних ситуаціях гартується воля, характер людини і справжня дружба.

А чи хотіли б ви мати таких друзів, як Павлусь і Ява? Чому?

- Іншого я від вас не очікувала. Ну якщо наші герої такі близькі вам, давайте спробуємо пояснити їхню поведінку, допоможемо зрозуміти приросту їх пригод.

Учитель _____

Урок №47

Дата _____

Всеволод Нестайко «Тореадори з Васюківки».

Клас _____

Сторінками улюбленого твору

Мета: викликати інтерес до самостійного читання художніх творів; розкрити особливості твору, його пригодницький характер; розвинути навички виразного читання, переказу прозового твору, коментування його;

формувати вміння аналізувати поведінку героїв, їхні вчинки, вміння толерантно й аргументовано доводити свою думку;

удосконалювати навички критичного мислення;

виховувати позитивні риси характеру, активну життєву позицію.

Тип уроку: урок узагальнення матеріалу.

Обладнання: підручник, текст повісті, кросворд, виставка творів

В.Нестайка, учнівські малюнки.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація суб'єктного досвіду й опорних знань

Учитель. Діти, сьогодні у нас узагальнюючий урок за повістю В. Нестайка «Тореадори з Васюківки», на якому ми ще раз згадаємо найцікавіші сторінки твору, будемо розвивати вміння і навички виразного читання, переказування, коментування подій та вчинків героїв, вчитимемося аргументувати свою думку. Я бажаю вам отримати задоволення від уроку. Вірю, що кожен запам'ятає щось із сьогоднішньої розмови і обов'язково використає отримані знання і вміння у житті. Нам треба підсумувати, чого ми навчилися, які висновки для себе зробили. А головне, - дати відповідь на ключове питання, поставлене на початку роботи з твором: «Чи може пригодницький твір навчити чогось корисного?»

Попередньо серед учнів класу проводилось опитування. В анкеті було запропоновано п'ять питань:

- Чому сучасні діти надають перевагу: комп'ютеру чи книжці? А ви?

- Чи любите ви читати? Яка книжка є вашою улюбленою?

- Про що любите читати?

- Яких сучасних українських письменників ви знаєте?

- Чи достатньо на ваших книжкових полицях українських книжок для дітей? Які саме у вас?

За даними соціологічного опитування учнів 6-Б класу стало відомо, що перевагу ви надаєте комп'ютеру, більше читаєте твори зарубіжних письменників і майже стовідсотково любите пригодницькі твори.

Як, на вашу думку, можна підвищити інтерес до української книжки?

(Учні висловлюють свої думки щодо поставленої проблеми).

Перевірка домашнього завдання

Усний твір: «Як зробити своє життя цікавим»

Читання учнями уривків, які найбільше сподобалися, пояснення, чому саме цей уривок обрано.

Вікторина «Так чи ні».

– Розгляньте робочі зошити, запишіть число, тему уроку і приготуйтеся до вікторини «Так чи ні».

(Учні ставлять + або – на позначення правильного та хибного твердження, потім виконують взаємоперевірку за поданим ключем).

Гра «Знайди помилку».

Хлопці Ява і Павлуша поїхали з батьками до Києва. Там вони побували в метро. Їм дуже сподобалося. Хлопчики вирішили побудувати таке й собі, у своєму селі. Вони зайшли до Будинку проектів, попросили план

будівництва і взялися до роботи. Метро вийшло на славу! Але плямиста і огидна свиня Манюня не розуміла, що метро – лише для людей. Вона захотіла покататися, та ще й без грошей, а коли не пролізла через турнікет, то дуже заверещала. За це дід Варава налаяв хлопців і наказав закрити метро у нього біля сарая.

III. Формування і вдосконалення умінь та навичок

Учитель. Я бачу, що ви знаєте зміст повісті, тому попрошу вас довести, що ця повість пригодницька, і визначити її головну думку.

(Відповіді учнів)

(Це твір, у якому зображені непередбачені, несподівані події, випадки, що трапляються з героями під час подорожі, мандрівки тощо і часто пов'язані з ризиком).

Складання характеристики героїв повісті

«Групування»

- Ми знаємо, що всі персонажі художнього твору поділяються на головних і другорядних. Пригадаймо, хто ж головні герої повісті?

(Відповіді дітей)

- А які вони?

Хлопчики – ваші однолітки. Вони здатні на вигадку, бешкетують, завдають клопотів оточуючим. Але ми розуміємо, що все це вони роблять на зі зла, це – так би мовити, плоди їхньої бурхливої фантазії. Вони мріють, пізнають життя, і ми, читаючи твір, не засуджуємо їх, а сміємося і захоплюємося їхніми пригодами.

Отже, на перший погляд видається, ніби пригодницький твір має розважати, а його герої не зможуть навчити нас нічого корисного.

Визначення засобів творення комічного.

- Подумайте, будь ласка, і скажіть, за допомогою яких засобів творення комічного автор досягає того, що читаючи повість «Тореадори з Васюківки», ми не можемо стримати сміх.

(Діти визначають і називають засоби творення комічного у повісті)

Вибірковий диктант

- Крім названих вами засобів автор, щоб зробити розповідь яскравішою, образнішою, використовує різні художні засоби. Які ж саме? (Діти називають художні засоби)

- Ви вже знаходили їх у тексті, тому зараз я пропоную, об'єднавшись у три групи, виокремити з поданих художніх засобів епітети, порівняння, метафори.

(1 група – епітети.

2 група – метафори.

3 група – порівняння.)

Кажуть, що у пригодах, у різноманітних приємних і неприємних ситуаціях гартується воля, характер людини і справжня дружба. А чи хотіли б ви мати таких друзів, як Павлусь і Ява? Чому?

- Вони були гарними друзями?

(Відповіді учнів)

- Дякую за відповіді. Пам'ятайте, що у деяких ситуаціях треба вміти відстояти власну думку, але також треба вміти знаходити компромісні рішення. Можливо, керуючись здоровим глуздом, навіть піти на поступки. А ще завжди залишатися оптимістом, у всьому знаходити позитив.

- До речі, які слова асоціюються у вас зі словами «пригоди», «оптимізм», «романтика»?

IV. Рефлексивно- оцінювальний етап

Отже, пригодницький твір не лише розважає, але й навчає. Чого ж найбільше хотів навчити В.Нестайко нас своєю повістю? Щоб дізнатися про

це, розгадаємо кросворд.

1. Як звали діда-баштанника?
2. Під чим рили метро хлопці?
3. Депутатом чого була мати Яви?
4. Як звали корову, з якою билися васюківські тореадори?
5. Який спектакль ставили школярі?
6. Як звали свиню, що впала у метро?
7. Хазяїна чого шукали хлопці після пригоди на пляжі?
8. Автор опери «Кармен», арію з якої наспівували васюківські тореадори.
9. Один із злодіїв-«шпигунів».
10. Як звали дівчину, яка симпатизувала Павлуші?
11. Хто такий Жора?
12. Що найбільше вразило хлопців у Києві?
13. Як поведився Стьопа Карафолька?
14. Ким був Павлуша на баштані під час гри?
15. Які плоди нагадували героям тигрів?
16. Що зробили батьки хлопцям, дізнавшись про їхню витівку на баштані?
17. Хто застав дітей за грою в «єгипетські піраміди»?
18. Як звали справжнього друга Павлуші?

Піднесіть руки, хто вважає, що пригодницькі твори можуть і мають повчати, а не лише розважати. Отже, пригодницька література покликана навчати розважаючи. І це довів нам не лише В.Нестайко, бо ще до нього, набагато раніше, такі твори писали зарубіжні письменники, такі як ...

Нам час закінчувати нашу подорож у країну Пригод. Мандрівники, повертаючись із доріг приносять щось на згадку. А що візьмете ви?

Метод незакінчених речень

«Сьогодні на уроці я зрозумів...»

або

«Повість «Тореадори з Васюківки» допомогла мені зрозуміти, що...»

V. Домашнє завдання

Уявіть, що ви створили клуб романтиків. Складіть устав цього клубу (або усний роздум на тему: «Як зробити своє життя цікавішим»). Скласти запитання до вікторини.

Всеволод Нестайко «Тореодори з Васюківки».
Мандрівка світом дитинства та пригод з героями

Мета: викликати інтерес до самостійного читання художніх творів;
 розкрити особливості твору, його пригодницький характер;
 розвивати навички виразного читання, переказу прозового твору,
 коментування його; формувати вміння аналізувати поведінку ге-
 роїв, їхні вчинки, вміння толерантно й аргументовано доводити
 свою думку;
 удосконалювати навички критичного мислення;
 виховувати позитивні риси характеру, активну життєву пози-
 цію.

Тип уроку: урок узагальнення знань

Обладнання: підручник, текст повісті, виставка творів В.Нестайка,
 учнівські малюнки.

Перебіг уроку

*Засміятися щирим світлим сміхом мо-
 же тільки глибока, добра душа.*

М.Гоголь.

I. Організаційний момент

Інтерактивна вправа «Незакінчене речення» Жанр твору
 «Тореадори з Васюківки»- це....

Повість – це.....

Пригодницький твір- це...

Назву повісті можна пояснити так....

II. Мотивація навчальної діяльності

Перевірка домашнього завдання

А) Обговорення учнями уривків, які найбільше сподобалися, пояснен-
 ня, чому саме цей уривок обрано.

Б) Вікторина «Так чи ні». (за завданнями учнів)

III. Формування і вдосконалення умінь та навичок

1.Складання характеристики героїв повісті «Обґрунтуй думку»

Складання асоціативного куща

ЯВА –яскравий,

-високоавторитетний,

-активний,

ПАВЛО- працелюбний,

-авторитетний,

-вихований

- вигадливий,

-оригінальний,

-люблячий.

2. Зустріч із Явою і Павлушею (діти задають запитання, дають поради,
 як не потрібно поводитися)

Приєм «Мозковий штурм»

Чи справді хлопці є такими фантазерами, якими себе вважають?

Чи здійснюються їхні задуми?

Що ж потрібно героям зробити, щоб у подальшому досягти мити?

Я. Стельмах. “ Митькозавр із Юрківки, або Химера лісового озера”.
Таємничі, веселі й незвичайні події в повісті

Мета: ознайомити школярів із життям і творчістю Я. Стельмаха;
 викликати цікавість до його пригодницьких книжок;
 розвивати навички виразного читання, переказу, аналізу прочитаного;
 виховувати почуття гумору, допитливість, любов до ближнього.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет Я. Стельмаха, бібліотечка його творів, підручник, презентація.

*Природа – книга, кожна сторінка
 якої повна змісту.*

Є. Гуцало

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Учитель. Наше життя цікаве й розмаїте, багате на пригоди, зустрічі, приємні враження. Але ми цього дуже часто не помічаємо, бо завжди кудись поспішаємо, намагаємося якомога швидше відчутися дорослими, а коли стаємо ними, то жалкуємо, що вже нічого не можна повернути. Час безупинно летить уперед. І тільки письменники уміють багато чого підмічати й розповідати про дитинство на сторінках своїх творів.

Отож, сьогодні я пропоную вам здійснити подорож до чарівної країни дитинства, яку ми знайдемо на сторінках прекрасного твору відомого українського автора.

II. Повідомлення теми, мети й завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

Діалог учителя й учнів

- Як ми будемо слухати?
- Уважно.
- Як ми будемо працювати?
- Старанно.
- Як ми будемо запам'ятовувати?
- Міцно.
- Як ми будемо відповідати?
- Точно.

III. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

Слово вчителя про життєвий і творчий шлях Я. Стельмаха (демонстрація короткої презентації).

Як добре мати знаменитого батька. Але разом з тим – як важко потім усім доводити, що ти теж талановитий і досяг слави власним розумом, здібностями, невтомною працею.

Презентація

Ярослав Стельмах народився 30.11 1949 року в Києві у родині видатного українського письменника Михайла Стельмаха.

Захоплення й інтереси: спорт, музика, іноземні мови, плавання, гімнастика, бокс, боротьба.

Навчання і робота: середня школа, Київський інститут іноземних мов, аспірантура, Київський педінститут і університет.

Перекладацька діяльність

Перший переклад – книга ескімоського письменника Маркузі “Гарпун мисливця”.

Літературна діяльність

1975 рік – перша книжка – збірка оповідань “ Манок”. Повісті “ Химера лісового озера”, “ Найкращий намет”. Драматичні твори для дітей: “ Привіт, синичко”, “ Вікентій прерозумний”, “ Шкільна драма”.

Робота зі змістом твору Я. Стельмаха “ Митькозавр із Юрківки, або Химера лісового озера”:

а) виразне читання I розділу повісті “ Зоологія і комахи. Відпустіть нас до бабусі!”;

б) словникова робота за питаннями учнів;

в) обмін враженнями щодо прочитаного;

г) частковий аналіз I розділу твору за питаннями (евристична бесіда):

–З ким із героїв ви познайомилися?

–Що можна сказати про характери хлопців?

–Які деталі твору вказують на те, що вони – шукачі пригод?

–Що вам здалося смішним і чому?

Усне малювання. Прогнозування сюжету

Як ви гадаєте, поїздка до бабусі буде цікавою? Як розгорнуться події в подальшому, адже хлопці тільки зібралися ловити комах для колекції, вудити рибу, купатися й ходити до лісу?

Переказування найцікавіших епізодів з II розділу повісті.

Робота в групах. Визначити в тексті сюжетні складники:

I група – зав’язку;

II група – розвиток дії;

III група – кульмінацію;

IV група – розв’язку.

Ситуативне завдання. Бабуся Митька не одержала телеграми про приїзд гостей. Як би ви вчинили на місці Митька в подібній ситуації?

IV. Закріплення знань, умінь і навичок

Вікторина на уважність

Як звали:

а) маму Сергія? (Оксана Павлівна);

б) майбутнього майстра міжнародного класу з велосипедного спорту? (Василь Трош);

в) сусіда-музиканта? (Дядько Гнат);

г) діда-сусіда? (Трохим);

д) вчительку ботаніки? (Ірина Семенівна).

Назвіть цифри:

а) у який клас перейшли хлопці? (У шостий);

б) на скільки днів узяв гербарій рослин з Далекого Сходу приятель Митькового брата? (На два дні);

в) що могло зіпсувати настрій героям повісті на цілий наступний навчальний рік? (Двійка за незібрану колекцію);

г) скільки треба було їхати поїздом до Митькової бабусі? (Півтори години);

д) скільки років Васі-велосипедисту? (14 років);

е) скільки годин тривало його тренування? (Дві години).

Що їли хлопці в бабусі Митька? (Голубці, молоко, кисіль).

Із чим приїхали хлопці до бабусі? (Із рюкзаком і сачками).

Пояснити зміст епіграфу

V. Підсумок уроку

VI. Домашнє завдання

Опрацювати III і IV розділи твору, скласти до них питання; малюнки «Краса природи рідного краю»; підготувати інсценізацію уривка.

Реальні та пригодницькі події в повісті. Місце уяви, фантазії, романтичності в житті сучасної людини

Мета: продовжити вивчення повісті Я. Стельмаха “ Митькозавр із Юрківки, або Химера лісового озера”, звертаючи увагу на таємничі, веселі й незвичайні події в творі;
розвивати творчу уяву школярів, логічне мислення, пам'ять, увагу, вміння раціонально використовувати навчальний час, грамотно висловлювати свої думки;
виховувати інтерес до наслідків власної праці.

Тип уроку: засвоєння знань та формування вмінь і навичок.

Обладнання: текст твору, картки, учнівські малюнки “ Краса природи рідного краю”

Найпрекрасніше, що ми можемо випробувати, - це відчуття таємниці.

Альберт Ейнштейн

Перебіг уроку**I. Організаційний момент**

З'ясування емоційного настрою класу. Підняти картки: позитивний настрій – картка червоного кольору; негативний настрій – картка темно-синього кольору.

II. Актуалізація опорних знань учнів**III. Перевірка домашнього завдання****Індивідуальна робота. Робота з картками****Картка №1**

1. Порівняйте ставлення до своїх бабусь Сергія і Василя Троша. Як це характеризує кожного з героїв? Свої спостереження обґрунтуйте.

2. Простежте, як хлопці поставилися до виконання літнього завдання вчительки? Чому Сергій і Митько таки вирішили зібрати колекцію, а не зробити її так, як гербарій?

3. Дядько Гнат грав на: а) мандоліні; б) тромбоні; в) акордеоні.

Картка №2

1. Для чого, на думку діда Трохима, онуки повинні приїздити до своїх бабусь? Чим пояснити такі міркування старого?

2. Обґрунтуйте, чому батьки не хотіли відпускати Сергія з приятелем до бабусі? Як Митько зміг довести батькам Сергія необхідність цієї поїздки?

3. “ Волосся русяве, потемніле...” – так дід Трохим сказав про:

а) Митька; б) Сергія; в) Василя.

Картка №3

1. Про що свідчать стосунки Сергія з батьками? Доведіть це на прикладі твору. Стисло опишіть ваші стосунки з батьками.

2. Простежте, як I і II розділи твору можна пов'язати з поезією

С. Чернілевського “Забула внучка в баби черевички”? Власні спостереження узагальніть.

3. Як пояснив Сергій дідові Трохиму причину приїзду до села?

а) зібрати колекцію; б) оздоровитися; в) допомогти бабусі по господарству.

Бесіда з учнями

– З якими героями повісті ви познайомилися?

- Що можна про них сказати, як їх оцінити?
- Що нового ви відкрили в характерах хлопців?
- Чи помітили ви різницю в стосунках сусідів-односельців та сусідів-городян? У чому вона і що ви з цього приводу думаєте?

IV. Повідомлення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів

V. Формування вмінь і навичок

Евристична бесіда з учнями

- Згадайте, які веселі пригоди траплялися з вами під час літніх канікул, відпочинку?
- Який твір називається пригодницьким? Наведіть приклади.
- Які ви знаходите рішення, коли потрапляєте в складну життєву ситуацію? Це ви робите самостійно чи звертаєтеся по допомогу до дорослих?
- Що об'єднує такі поняття, як “ мрія” і “ фантазія”?
- Чи завжди збуваються ваші мрії? Від кого чи від чого це залежить?

Переказування найсмішніших епізодів III і IV розділів.

Колективна робота. Ознайомлення з питаннями, які склали учні до III і IV розділів.

Робота в групах:

I група – скласти план III розділу;

II група – скласти план IV розділу;

III група - визначити основну думку твору.

Інсценування уривку з повісті.

“ Незакінчене речення”

- Міські хлопці опинилися в лісі біля таємничого озера, бо приїхали... (до бабусі відпочивати).
- Сергій сказав, що в Митька “бабуся що треба”, бо вона відпустила хлопців... (у ліс жити в курені).
- Вася-велосипедист розповів хлопцям про таємниче... (Лохнеське чудовисько).
- Змінила життя і плани Сергія й Митька звістка Васі про ... (химеру).
- На березі озера хлопці знайшли... (пир'я зі з'їденої ворони та сліди).
- Замість кози, як живу приманку, діти вирішили використати.. (курку).
- У яму, вириту хлопцями, потрапив... (дід Трохим).
- Відгадку таємниці страшного звіра Митько й Сергій вирішили шукати в... (бібліотеці).
- Таємниче озерне чудовисько вирішили назвати... (Митькозавр Стеценка із Юрківки).
- Вася-велосипедист на знак примирення подарував хлопцям... (камінь бурштину).

Виконання творчого завдання. Написати короткий відгук про твір.

VI. Підсумок уроку

VII. Домашнє завдання

Дописати відгук.

Намалювати афішу до фільму під назвою “ Химера лісового озера, або Митькозавр із Юрківки”.

**Нема нічого кращого за дружбу! Характеристика образів повісті
Я.Стельмаха «Химера лісового озера, або Митькозавр з Юрківки»**

Мета: розкрити значення образів Сергія і Митька в творі, їх роль у розкритті ідейного змісту; вчити аналізувати поведінку героїв, їхні вчинки;
розвивати навички коментування найцікавіших моментів у творі та вміння уявляти ситуацію, емоційно виконувати ролі, виступати перед широкою аудиторією;
формувати активну життєву позицію,
виховувати повагу до друзів, доброту, вміння співпереживати.

Обладнання: текст твору, таблиця, аудіозапис пісні про дружбу, підручник.

Тип уроку: формування вмінь і навичок.

Святе це діло – дружба. Той, хто на все життя збереже друга дитинства, той щасливий.

В.Нестайко

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Звучить мелодія пісні про дружбу.

Вступне слово вчителя

Добрий день усім! Рада вітати вас на нашому уроці.

Діти, з яким настроєм ви прийшли на урок? Означте його одним прикметником (*Добрий, гарний, зацікавлений, привожний*).

А тепер подаруймо одне одному усмішку, бо вона робить нас неповторними.

Діти, скажіть мені, чим ви неповторні? (*Відповіді дітей*)

А чи можна це означення застосувати до героїв нашого твору? (*Так, Митько та Сергій неповторні*)

Саме їхню неповторність ми будемо доводити на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми, мети та завдань уроку

Робота з епіграфом.

III. Актуалізація опорних знань, умінь та навичок

Перевірка домашнього завдання. Зачитування відгуків

Бесіда з учнями:

- назвіть головних героїв повісті;
- що нам відомо про них?
- які деталі твору вказують на те, що вони романтики?
- що вам здалося смішним у поведінці героїв і чому саме?

Літературна гра «Так - Ні»

1. Хлопці взяли у бабусі енциклопедію і почали шукати в ній відомості про таємничу химеру лісового озера. (*Ні*)

2. Митько прочитав Сергієві про страшних драконів з острова Комодо. (*Так*)

3. Хохуля – дивний за походженням вид тварин третинного періоду, що збереглися до наших днів. (*Так*)

4. Сергій висунув сміливу наукову гіпотезу про давнього звіра. (*Ні*)

5. Митько сказав, що назва села Юрківка походить від юрського періоду.

ду. (Так)

6. На березі озера діти знайшли ріжки та ніжки козеняти, якого з'їло чудовисько. (Hi)

7. Хлопці вирішили зробити приманку для звіра й завели у ліс корову. (Hi)

8. Сергій і Митько посварилися, побилися через те, що не вирішили, хто буде копати яму. (Hi)

9. Сергій знайшов сандалю туриста чи дослідника, який загинув біля озера. (Так)

10. Прив'язана курка кричала так, що до неї позбігалися всі лісові звірі. (Hi)

11. У викопану яму потрапило чудовисько з лісового озера. (Hi)

12. Дідусь Трохим здогадався, хто викопав яму і взяв із села курку. (Так)

Ключ: 1 – Hi; 2 – Так; 3 – Так; 4 – Hi; 5 – Так; 6 – Hi; 7 – Hi; 8 – Hi; 9 – Так; 10 – Hi; 11 – Hi; 12 – Так.

Робота в парах

Ситуативне творче завдання. Інтерв'ю з літературним персонажем (Митьком, Сергієм, Бабусею, Васею-велосипедистом, учителькою біології, дядьком Трохимом).

Робота в групах

Складання дос'є (пояснити значення слова) героїв за планом:

- а) ім'я;
- б) місце проживання;
- в) освіта;
- г) сім'я;
- д) улюблені заняття;
- е) висновки про характер.

1-ша група – на Митька.

2-га група – на Сергія.

Робота з підручником

Дібрати цитати для характеристики персонажів.

Приєм «Міркування»

Хто для вас є найкращим другом? Чи хотіли б ви мати таких друзів, як герої нашого твору?

Диспут «Хто є справжнім другом?»

Укладання пам'ятки «Справжній друг – це...» (з відповідей дітей):

- хто ніколи не зрадить;
- хто завжди прийде на допомогу;
- хто вміє прощати образу;
- хто сам ніколи не скривдить;
- хто вміє дякувати за добро;
- хто робить іншого щасливим;
- хто вміє сприймати тебе таким, яким ти є.

IV. Підсумок уроку

Учитель. Сьогодні ви попрацювали на славу, а головне – збагнули, що найголовніше в стосунках – це довіра, взаємодопомога, вірність, безкорисливість... А одним словом це – дружба.

Бажаю, щоб ваше дитинство було таким же яскравим і різноманітним, як у наших героїв, щоб кожен із вас був непересічною особистістю, яка не забуває про закони моралі та етики.

V. Домашнє завдання

Скласти анкети головних героїв. Намалювати малюнки з образами хлопчиків.

Літературний турнір за повістю Я.Стельмаха «Химера лісового озера, або Митькозавр з Юрківки»

Мета: на основі виконання практичних завдань поглибити й закріпити знання учнів щодо творчої спадщини Я.Стельмаха; розвивати хист і вміння аналізувати художній твір, характеризувати його героїв, розвивати критичне мислення; виховувати почуття дружби, поваги, взаєморозуміння й толерантності.

Тип уроку: узагальнення і систематизація знань.

Обладнання: текст твору, тестові завдання, малюнки учнів.

Перебіг уроку

I. Повідомлення теми, мети й завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів

1. Вступне слово вчителя

Мабуть, немає в світі людини, яка не любила б мріяти, фантазувати. Чарівний світ дитинства дає змогу поринути в незвичайну атмосферу таємничих пригод, краще пізнати світ, виховати в собі найкращі моральні якості. А коли з нами трапляється найбільше пригод? Звичайно, тоді, коли ми маємо досить часу для відпочинку. Зрозуміло, що для вас такою порою є літо, бо саме тоді хочеться чогось чудесного, магічного.

Отож, сьогодні, не дивлячись на те, що за вікном зима, я пропоную вам перенестися в літо, поринути в прекрасний світ пригод, які сталися з героями повісті Я.Стельмаха «Химера лісового озера, або Митькозавр з Юрківки».

Це буде незвичайний урок, це буде літературний турнір. Зрозуміло, що будуть команди-суперниці, і розважливе журі, і вболівальники.

Сподіваюсь, що після сьогоднішнього уроку ваша дружба ще більше зміцніє, а знання ваші стануть ґрунтовнішими.

Головне питання, на яке ми сьогодні маємо дати відповідь, - що із свого дитинства я візьму в доросле життя?

Отже, представляю команди, які братимуть участь у сьогоднішньому турнірі.

2. Представлення команд-учасниць і журі

3. Конкурс «Упізнай героя»

1) – Ну і змінився ж ти, - хитнув головою дідок, зупиняючись серед двору.

- Га? – долинуло з погребка.

Змінився, кажу, Демидівно, онучок твій, - повторив дідок.

Підріс. Ніби погладшав трохи.

Та де там погладшав. Худючий, як і був.

Е ні, який же він худючий. Опецькуватий. А то ж ніби волосся було русяве, а це потемніло.

2) - Хо-хо! – пролунав за нашими спинами насмішкуватий голос. Ми притьмом обернулись. Перед нами шкірив зуби юнак років чотирнадцяти.

- Ну, чого тобі? – насупивсь Митько.

- Мені нічого. Я думав, це вам приємно познайомитись з майбутнім майстром спорту міжнародного класу.

- Ну от, коли станеш майстром, ми з тобою побалакаємо, - пообіцяв я йому.

За мить хлопець здимів, мов не було.

Неприємний суб'єкт, - поділився враженням на наше нове знайомство Митько.

4. Конкурс «Детектив»

Ви зустрічали в творі багато нових слів. Зараз маєте знайти до цих слів пару, тобто інше значення.

Ботаніка	велика ящірка
Зоологія	колекція
Варан	наука, що вивчає рослини
Юрський період	наука, що вивчає викопні організми
Гербарій	наука про тварин
Палеонтологія	епоха динозаврів

5. Конкурс «Іспит»

Переказати зміст розділів «Темниця лісового озера», «Я вкриваю себе ганьбою», «Великий зоолог».

6. Конкурс капітанів «От колись було»

Музична пауза

7. Конкурс «Темна конячка»

Загадки від учителя біології

- З рогами, а не бик, доять, а не корова.
- Кору здирає, а кошика не плете.
- Кругом бочки бігають клубочки.

Як відгадки пов'язані зі змістом твору?

8. Конкурс «Ти мені – я тобі»

(по два питання за змістом твору)

9. Конкурс «Топографічна зйомка»

(малюнки)

10. Конкурс «Альпініст». Тестування (з літер, що позначають правильні відповіді, має утворитися ключове слово).

- Митько з Сергієм поїхали в село
 - відпочивати;
 - збирати гербарій;
 - провідати бабусю.
- Як хлопці дізналися про варанів?
 - з книг;
 - з розкопок;
 - з розповідей.
- Як звали діда, який потрапив у викопану хлопцями яму?
 - Трохим;
 - Данило;
 - Гнат.
- Першою приманкою для чудовиська мала стати
 - корова;
 - коза;
 - гуска.
- Васько захоплювався
 - лижами;
 - фігурним катанням;
 - велосипедним спортом.
- Біля куреня Сергій знайшов
 - рушницю;
 - сандалю;
 - шапку.
- Чому Сергієві снився страшний сон?
 - Митько читав перед сном про динозаврів;
 - багато наївся;
 - побачив невідомого звіра.

Підготувати усну розповідь на тему «Я пригодами живу» або «Я захоплююсь світом яскравих пригод».

Учитель _____

Урок № 53

Дата _____

Розвиток мовлення. Усний твір-характеристика персонажа літературного твору

Клас _____

Мета : *розвивати усне мовлення учнів;
навчати вмінню самостійно викладати думки, аргументувати
власні твердження, робити узагальнення й висновки;
виховувати любов і шану до рідного слова.*

Тип уроку: урок розвитку мовлення.

Обладнання: підручник, таблиця.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Повідомлення теми, мети й завдань уроку

III. Актуалізація опорних знань учнів

Перевірка домашнього завдання. Зачитування анкет від імені головних героїв.

Літературний диктант «Головні герої повісті «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера»

Як звали героїв твору? (*Митько і Сергій*)

У якому класі вони навчалися? (*Закінчили п'ятий, перейшли до шостого*)

Яке завдання дала дітям вчителька ботаніки? (*Зібрати колекцію комах*)

Чому Митькові не доручали ніякої роботи в селі? (*Бо в нього нічого не виходило, тільки шкоду робив*)

Чому хлопці не проводили час із місцевими друзями? (*Бо сільські хлопці всі були зайняті по господарству*)

Як Митько виявив обережність і розсудливість біля куреня? (*Перевірив, чи немає там змії*)

Як вчинив Сергій, коли побачив, що Митько спить на посту? (*Укрив товариша, не став будити*)

Які риси характеру виявилися в хлопців, коли вони зрозуміли, що тоне людина? (*Сміливість, рішучість, відвага*)

За що Митько дякував Василеві, який хотів посміятися над хлопцями? (*За цікаві канікули, здобуті знання й досвід, за зміцнення дружби*)

IV. Формування вмінь та навичок

Ознайомлення учнів з планом характеристики (таблиця проектується)

Місце персонажа в творі.

Портрет як засіб характеристики героїв (учні презентують свої малюнки з образами хлопців).

Риси вдачі.

Спрямованість думок та інтересів, мета життя або певного етапу життя.

Шляхи досягнення мети.

Мова як засіб характеристики героя.

“Поміркуй”

Дати відповідь на питання.

Чому автор не дає докладного опису портретів хлопців? (*Зовнішність звичайна, головне – події та внутрішні якості героїв*)

Якою є мова героїв на початку твору, у кінці твору?

«Добери синонім»

– дотепний – (*жартівливий*);

Леся Воронина. «Таємне Товариство боягузів, або засіб від переляку №9». Захоплюючий та фантастичний сюжет твору

Мета: ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом сучасної письменниці, авторки багатьох книг для дітей Л. Ворониної; розвивати навички аналізу її фантастичної багатоепізодної повісті, виявити ідейно-тематичну спрямованість твору, особливості назви; розвивати вміння толерантно і аргументовано доводити свою думку, відстоювати власну позицію; узагальнювати, порівнювати, робити власні висновки, формувати естетичні смаки школярів; виховувати почуття пошани до творчості Л. Ворониної, позитивних рис характеру.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет Л. Ворониної, виставка творів, фотоматеріали.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда за питаннями:

- Чи траплялися з вами цікаві пригоди? А чи можна про них написати художній твір?
- Твори якого жанру художньої літератури вам подобаються? Чим саме?
- Який твір, на ваш погляд, вважають фантастичним? Наведіть приклад.
- А які фантастичні твори світової літератури ви вже читали? (Твори Д. Дефо, Ж. Верна, Марка Твена, Джоан Ровлінг)
- Української літератури? (Всеволода Нестайко, Ярослава Стельмаха)
- На вашу думку, фантастичні твори повинні бути романтичними або гостросюжетними? Власні міркування обґрунтуйте.

III. Оголошення теми, мети уроку

Мотивація навчальної діяльності

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

Заразити чарівною хворобою книгоманії і не уявляти свого життя без хорошої книги.

Л. Воронина

1. Життєвий і творчий шлях Л. Ворониної. Група 1. «Бібліографи»

(Перегляд презентації та розповідь учня)

Народилася 21 березня 1955 року в Києві.

1979 року закінчила філологічний факультет Київського університету.

За роки навчання встигла попрацювати кур'єром у Спілці письменників України, лаборантом у школі, електромонтером на деревообробному комбінаті, екскурсоводом у Музеї народної архітектури та побуту в Пирогові та на багатьох інших роботах. Мандрувала Україною автостопом та Польщею на байдарках (це були спливи по Мазурських озерах, польських річках і річечках). Дружина Євгена Гуцала.

З 1987 до 1991 року — редактор відділу літератури та мистецтва журналу «Україна».

З 1991 року працює у дитячому журналі «Соняшник». Від 1992 року — головний редактор часопису.

Член Спілки письменників України, член Асоціації українських письменників.

Пише для дітей. Автор дитячих іронічних детективів, об'єднаних у серію «Суперагент 000»: «У пащі крокодила», «Пастка у підземеллі», «Таємниця підводного міста», «У залізних нетрях», «Таємниця золотого кенгуру», пригодницьких повістей «Пригоди голубого папуги», «Хлюсь та інші», «Таємниця Чорного озера».

Під псевдонімом Гаврило Гава написала понад сто сюжетів коміксів, що впродовж 13 років з'являлися на сторінках журналу «Соняшник».

Літературні псевдоніми: Гаврило Гава, Ніна Ворон, Олена Вербна.

Перекладає з польської мови (твори Станіслава Лема, Славоміра Мрожека, Анни Ковальської, Анни Карвінської, Гелени Бехлерової та ін.)

Нині — ведуча програм на Радіо Культура. На початку 2011 року очолила щойно створене дитяче видавництво «Прудкий равлик».

Відзнаки:

Лауреат Всеукраїнської акції «Книжка року» (2004);

Лауреат Всеукраїнського конкурсу романів, кіносценаріїв і п'єс «Коронація слова» (2005);

Лауреат Міжнародного літературного конкурсу «Дитячий Портал» (2006);

Лауреат конкурсу «Книжка року Бі-бі-сі» (2008);

Перша премія УІ Московського міжнародного конкурсу «Мистецтво книги» у номінації «Книга для дітей та юнацтва» за книжку «Сни Ганса-Християна» (2009);

Перша премія Національного конкурсу «Краща книга України 2009», за книжку «Сни Ганса-Християна».

2. Теорія літератури. «Незакінчене речення»

Група 2. «Літературознавці»

- Повість...

- Романтика...

- Фантастичний твір...

3. Робота над твором Л. Ворониної «Таємниче Товариство боягузів, або засіб від переляку №9»

Група 3. «Дослідники»

Виразне читання захоплюючих уривків

(А саме: Клим дізнається історію свого роду ...)

Рід його походить із характерників!

-Дайте визначення:

Рід -

Родина -

А чи знаєте ви свій родовід?

Якщо знаєте, то посадіть своїх рідних у казковий потяг, який відвезе їх у країну Щастя.

2. Визначення теми(Людина, яка здолала свій страх, може перемогти наймогутніших ворогів. Навіть Синьоморд-хоча спочатку нашому героєві треба змінитися самому: пройти небезпечні випробування, навчитися миттєво приймати рішення, від яких залежить доля людства).

Ідея (не потрібно боятися складних ситуацій, рідні люди не залишать ніколи тебе у біді, потрібно знати своє коріння і й любити своїх рідних)

-основної думки(заклик поважати своїх батьків, бабусів і дідусів)

Леся Воронина. «Таємне Товариство боягузів, або засіб від переляку № 9». Захоплюючий та фантастичний сюжет твору

Мета: фантастичне та романтичне; простежити, як зображується дійсне та фантастичне у стосунках і поведінці героїв, вміти їх аналізувати;
розвивати культуру зв'язного мовлення, логічне мовлення, увагу, спостережливість, формувати активну життєву позицію, естетичні смаки;
виховувати почуття пошани до творчості Л. Ворониної, до людей старшого покоління, мужності, прагнення пізнати багато цікавого, корисного, необхідного для самовдосконалення; прищеплювати повагу до гідності людини.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: портрет Л. Ворониної, бібліотечка її пригодницьких творів, творчі роботи школярів, дидактичні матеріали.

Перебіг уроку

Я б попросила Золоту Рибку, щоб з нашого життя зникло хамство і жорстокість, щоб люди жили за законом: не роби іншим того, що не хочеш, щоб зробили тобі...

Л. Вороніна

I. Організаційний момент

II Актуалізація опорних знань

Рольова гра. Інтерв'ю з письменником

- Доброго дня, пані Леся, дякую за інтерв'ю. Будь ласка, охарактеризуйте вашу повість.

- Це «сучасна повість про сучасних дітлахів», для яких досягнення нових технік та технологій – частина побуту. Але форма незмінна, випробувана не одним поколінням: зворушлива філософська казка-повість.

- Прокоментуйте, будь ласка, такий вислів «... дитячі книги мають бути написані як для дорослих, тільки набагато краще».

- Саме так автор виявляє повагу до маленької людини. Бо бувають книги пласкі: коли слова означають лише те, що відповідає їхньому лексичному значенню. Таке читають раз: більше – не цікаво. А бувають книги, схожі на цибулинку, перлинку або комп'ютерну гру: перечитуючи їх, можна раптом відкрити для себе прихований «шар» або ж «перейти на новий рівень» тексту.

- Пані Леся, мудрець сказав, що у будь-якому віці важливо знати: ти хороший. Ви часто це підтверджуєте у повісті...

- Дітям це потрібно особливо. Читаючи повість, дитина перестає соромитися власного страху. Вона розуміє: якщо тобі страшно – це не значить, що ти невиправний боягуз. Насправді ти можеш бути вірним, відважним та сміливим, як і головний герой.

III. Перевірка домашнього завдання

Учнівський міні-конкурс і найцікавіша розповідь школярів про пригоди їхніх батьків у дитинстві. Журі визначає переможців.

IV. Оголошення теми, мети уроку

Мотивація навчальної діяльності

V. Основний зміст уроку

**Леся Воронина. «Таємне Товариство боягузів, або засіб від переляку № 9». Образ хлопчика Климка Джури – душевно красивого рятівника пла-
нети**

Мета: *продовжити роботу над аналізом твору Л. Ворониної «Таємниче Товариство боягузів, або засіб від переляку № 9»;*
розкрити характер Климка, його поведінку, вчинки, ставлення до нього автора, інших персонажів;
розвивати культуру зв'язного мовлення учнів, пам'ять, логічне мислення, кмітливість, вміння грамотно висловлювати власні думки, почуття, спостереження, робити висновок; раціонально використовувати навчальний час;
виховувати почуття поваги і любові до творчості Л. Ворониної, її героїв, батьків, людей старшого покоління, рідного краю;

Тип уроку: *комбінований.*

Обладнання: *портрет Л. Ворониної, бібліотечка оповідань письменниці про дітей.*

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда

Повість має фантастичний та міфологічний сюжет?

Як давно Климко знайомий з Кактусом?

Сашко Смик і Клим Джура жили в сусідніх квартирах?

Чи були вони з Сашком однакові?

Чим закінчувались їх зустрічі?

Що сталося під час літніх канікул?

Подорож – це цікаво й захоплююче?

III. Перевірка домашнього завдання

Усний твір «Історія мого роду»

Складання плану до 10 розділу.

1. Дивний запах у отворі.
2. Бабусина хата у селі пахла сирістю й вологими болотяними травами.
3. Десятий поверх цегляного будинку.
4. Галас надзвичайно сильний, але Жук та Заєць вперто рухалися вперед.
5. Дивовижні створіння у великому басейні
6. Істоти, що скидалися на дивовижних жаб яскраво- блакитного кольору.

IV. Оголошення теми, мети урок

Мотивація навчальної діяльності учнів

V. Формування і вдосконалення умінь та навичок

*Сміливий не той, хто декларує свою
сміливість*

Л. Воронина

1. Опрацювання образу Кліма

План- характеристика героя

Портрет хлопця (складіть уявний портрет)

Риси характеру

(підтвердження цитатами з твору)

2. Підступні Синьоморди- Квакожери:

- до смаку наші комахи;
- осмислення брехні;
- злі прибульці з чужої Галактики.

3. Супербабуся Соломія:

- Маленька жіночка з добрими очима;
- пече пиріжки для онучка;
- насправді жінка з надпотужними здібностями;
- заснувала Товарство;
- весь час працює над дивовижними винаходами.

4. Герої очима автора

VI. Художні засоби у творі

1 Контраст .

Л. Воронина- майстер контрастів

Контраст= антитеза= протиставлення- стилістична фігура, авторський прийом.

У творі присутній метод протиставлень, ним передається контраст у душах хлопців та стан прибульців. Не просто епізодично використано протиставлення, а побудовано весь твір.

- Пейзаж, порівняння, метафори, мова твору.
- Навести приклади епізодів твору.

VII. Підсумок уроку

VIII. Оголошення результатів навчальної діяльності учнів

IX. Домашнє завдання

Підготуйтеся до ток- шоу

« Я так думаю» на тему : « Кожна людина має право на вибір», склавши проблемні питання до твору.

**Виразне читання найцікавіших епізодів твору Лесі Ворониної
« Таємниче Товариство боягузів, або засіб від переляку №9»**

Мета: вдосконалювати вміння і навички учнів виразного читання, зокрема пригодницько- детективного твору Лесі Ворониної «Таємниче Товариство боягузів, або засіб від переляку №9». Повторити особливості виразного читання, важливість у сприйнятті ідейного змісту твору, характеристики його персонажів; розвивати вміння виразно читати, дотримуючись усіх вимог такої роботи; збагачувати словниковий запас учнів; формувати естетичні смаки; виховувати шанобливе ставлення до художнього слова, його творців; розвивати інтерес до навчальної діяльності, пошану до людей старшого покоління.

Тип уроку: застосування знань і формування вмінь.

Обладнання: портрет Л. Ворониної, текст твору письменника « Таємниче Товариство боягузів, або засіб від переляку №9».

Перебіг уроку

I Організаційний момент

II Актуалізація опорних знань

« Мікрофон» - (бліц-опитування):

– За яких умов виконання будь-якого твору буде цікавим? (проектування відповідей для самоперевірки на екран)

– Що ви розумієте під виразністю читання?

(Виразне читання- це мистецтво відтворення в живому слові думок, почуттів, настроїв, переживань, якими насичений художній твір).

– Назвіть засоби виразного читання

(Техніка читання, логічний наголос, паузи, сприйняття- розуміння; бачення і реакція; ставлення читця до твору; мета читання та інтонація, зв'язок з аудиторією)

– Які навички треба мати і про що необхідно знати читцю?

(Про образне мислення й емоційну збудливість; здатність переключатися з одного психологічного стану в інший; вміння володіти собою та слухачем, а також технікою мовлення; знання законів музики мови).

– У чому полягають особливості техніки читання?

(Дихання, голос та його сила, тембр, темп)

Чому дуже важливо під час читання художнього твору дотримуватись пауз? Які паузи нам відомі?

(Граматична, логічна, логіко- граматична, ритмічна, психологічна)

(Коли читець свої почуття переконання прагнутиме нести конкретній аудиторії)

III Оголошення теми, мети уроку

Мотивація навчальної діяльності

IV. Основний зміст уроку (проектується на екран)

Відчуття красивого та художнього не визначили у сухій формулі. Вони потребують почуття, практики, досвіду, власної допитливості та часу!

К. Станіславський

Пам'ятка виразного читання художнього твору

(У кожного учня на парті)

- Перш ніж начитувати текст, готуючись до декламації, необхідно збагнути його ідейний зміст;

- чітко уявляй епоху, яку зображено в творі;

- відчуй позицію автора;
- симпатії та антипатії;
- погляди автора, його ставлення до явищ, подій та різних людей;
- кому із героїв твору автор симпатизує, до кого ставиться скептично;
- кого виставляє на посміховисько;
- таврує, ганьбить;
- чи завжди автор рівний у ставленні до героя, чи все у ньому приймає?
- за що засуджує, за що похваляє своїх героїв автор?
- яким є моє (виконавця) ставлення до автора, до кожного з героїв його твору;
- уявляй, нафантазуйте картинку прочитаного;
- досягай безпосередності та невимушеності у виразному читанні!

Бесіда

Від чого залежить темп читання?

(Від розвитку подій та явищ, почуттів та настроїв героїв. Він може змінюватися багато разів).

Якою буде виразність читання фантастичного твору?

Чи симпатизує автор будь-якому герою власного твору, чи, навпаки, ставиться скептично? (посилайтеся на зміст твору).

Як ставитесь до Л. Ворониної та до героїв її твору?

Виразне читання найцікавіших епізодів твору за ролями

Під час читання звертається увага на виразність (дотримання техніки читання: дихання, голос, тембр; логічний наголос, темп, логічної мелодії, паузи, вимови, інтонації).

Вдосконалення навичок виразного читання.

1. Віднайдіть місце в художньому творі, де темп читання різний (повільний, середній, швидкий).
2. Прочитайте уривок з фантастичного твору, а саме: з розділу «Криївка блакитних жаб» від слів «Перше, що мене вразило, коли ми ступили крізь отвір у стіні...», закінчуючи словами «... на Землі таких істот зроду не водилося».
- Охарактеризуйте його інтонацію, темп, зазначте паузи, логічні наголоси.
3. Доведіть, що логічна мелодія фрази значною мірою визначається розділовими знаками на прикладі уривку з розділу «Політ крізь часопростір» від слів: «Я зняв зі свистка кришку і побачив маленький дисплей...», закінчуючи «... вершечок велетенської піраміди».
4. Розставте логічний наголос і зазначте паузи в останньому абзаці розділу «Політ крізь часопростір».

Робота з підручником

Опрацювання статті про виразне читання

V. Підсумок уроку

Бесіда за питаннями:

Чим відрізняється виразність у читанні прозового твору від поетичного?

Для чого під час читання твору необхідно дотримуватись виразності його виконання?

Як виразність у читанні впливає на поведінку виконавця, риси його характеру, світогляд, кругозір?

Яким чином виразне читання пов'язано з іншими видами мистецтва?

VI. Оголошення результатів навчальної діяльності учнів

VII. Домашнє завдання

Пофантазуйте і придумайте продовження пригодницького твору: «Таємниче Товариство боягузів, або засіб від переляку №10».

Контрольний письмовий твір за вивченими творами Всеволода Нестайка, Ярослава Стельмаха, Лесі Ворониної

Мета: вчити бачити, розуміти поведінку людини в складній життєвій ситуації, удосконалювати вміння зв'язно викладати думки;

розвивати навички писемного зв'язного мовлення, творчі здібності школярів, їх логічне мислення, вміння зіставляти, узагальнювати, робити власні висновки;

формувати позитивний світогляд, виховувати почуття гідності, мужності, прагнення до самовдосконалення, самореалізації в ім'я добра.

Тип уроку: застосування знань і вмінь (контроль знань).

Обладнання: підручник, підготовлені матеріали, перелік тем, запропонованих для контрольного твору, таблиця «Вимоги щодо мовлення під час написання творчої роботи», пам'ятка «Поради щодо написання твору», зразок письмової роботи (додаток 1).

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Із допомогою таблиці «Вимоги до мовлення під час написання творчої роботи» шестикласники пригадують, яким повинно бути мовлення, яких правил.

Вимоги до мовлення під час написання творчої роботи

III. Оголошення теми, мети, завдань уроку

Яким повинно бути мовлення	Яких правил мовлення потрібно дотримуватись
1. Змістовним	Підпорядковуйте своє висловлювання темі, основній думці; не пишіть зайвого
2. Послідовним	Стежте за порядком викладу думок
3. Багатим	Уживайте різноманітні слова і речення: намагайтесь не по-вторювати тих самих слів і однакових речень
4. Точним	Використовуйте найбільш точні слова
5. Виразним	Добирайте слова і вирази, які найбільш яскраво передають основну думку
6. Правильним	Грамотно пишіть слова, правильно будуйте речення, зазначаєте розділові знаки

Мотивація навчальної діяльності

Діти, ми завершуємо вивчення розділу «Пригоди і романтика». Ви прочитали кілька прекрасних творів для дітей:

«Тореадори з Васюківки» Всеволода Нестайка;

«Митькозавр із Юрківки, або Химера лісового озера» Ярослава Стельмаха;

«Таємне Товариство боягузів, або засіб від переляку № 9» Лесі Ворониної.

Аналізуючи їх зміст, ви вчилися аналізувати стосунки, поведінку героїв повістей, дорожити почуттям дружби, бути наполегливими у прагненні

_____ подолати будь-які труднощі. А головне, що ми зрозуміли, – це те, що
_____ життя без пригод не мало би змісту, не було б цікавим. Адже пригоди ро-
_____ весників – це не витівки заради шкоди. Їхні пригоди – це витвір багатой-
_____ уяви, фантазії, романтики в житті сучасної дитини. Це той світ карколом-
_____ них пригод, який заворожує і нас читачів. Це «щоденне відкриття світу» у
_____ дитинстві назавжди залишається світлим образом на все життя.

IV. Основний зміст уроку

Вступне слово вчителя

Поради щодо написання твору

Поради щодо написання твору-роздуму

Зрозумійте, осмисліть тему майбутнього твору-роздуму.

На підставі заголовку до твору визначте його проблему. Це й буде зміст роботи.

Сформулюйте тезу, яка б відображала основну думку твору.

Проілюструйте тезу необхідними прикладами або доказами.

З'ясуйте послідовність наведення аргументів (доказів).

Уживайте вставні слова і словосполучення: *на мою думку, до речі, на жаль, по-моєму, отже, наприклад, таким чином; речення: «Я вважаю», «Мені здається», які виступають засобами зв'язку між частинами роздуму.*

Висновки, аргументи (докази) намагайтеся виділяти в окремі абзаци.

Перевірте написане, виправте помилки.

1. Додатковий коментар.

Основна частина твору – це безпосереднє розкриття теми. Не слід забувати, що назва твору лейтмотивом проходить через увесь текст, логіка мислення учня повинна розвиватися від конкретної деталі до узагальнення або навпаки – від загального до конкретного.

Вступ і висновки можуть бути меншими за обсягом, але не можна скорочувати основну частину, бо тоді розкриття теми твору не буде достатнім.

2. Відтворити ланцюжок думок за допомогою прийому «Доміно», розташовуючи витівки друзів певного твору.

Прийом «Доміно»

Група 1

Завдання. Відтворити ланцюжок думок за допомогою вище згаданого прийому, відповідаючи на запитання: «Які пригоди трапилися з персонажами повісті «Гореадори з Васюківки» Всеволода Нестайка?».

Відповідь.

Пригоди друзів Івана Реня (Яви) і Павла Завгороднього (Павлуші).

Вигадка метро.

Свиня провалилася в яму.

Вистава з боєм биків.

Корова заганяє друзів у болото.

Порятунок малого щеняті Собакевича.

Хлопці приносять щеня на заняття.

Ява і Павлуша придумують почепити шкільного дзвоника на щеня.

Група 2

Завдання. Відтворити ланцюжок думок за допомогою вище згаданого прийому, відповідаючи на запитання: «Які пригоди трапилися з персонажами повісті «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера» Ярослава Стельмаха?».

Відповідь.

Дмитро, Сергій – два хлопчики, які приїхали до бабусі в село Юрківка.

Хлопці на березі озера.

Відбитки здоровенних і страшних лап.
Намагання зрозуміти, чи ховається в озері страшна тварина.
Надзвичайне захоплення зоологією.
Хлопці читають по дев'ять книжок за тиждень.
Чергування вночі біля озера.
Думка стосовно назви села Юрківка.
Митько пропонує Сергієві прив'язати його мотузкою до дерева.
Операція «Курка», її провал.
Вигадка про Митькозавра Стеценка.
«Ямка – будь здоров!»
Розповідь діда Трохима про пригоду з котом.
Мрія про славу.
Велике відкриття.
Хлопці врятували велосипедиста, що мало не потонув.
Попереду ще дуже багато цікавого, і завжди так буде...

Група 3

Завдання. Відтворити ланцюжок думок за допомогою вище згаданого прийому, відповідаючи на запитання: «Які пригоди трапилися з персонажами повісті «Таємне Товариство боягузів, або засіб від переляку №9» Лесі Ворониної?».

Відповідь.

Хлопчик Клим опиняється в штабі Таємного Товариства боягузів.
Ворожнеча між Сашком та Климом.
Рівно о 21.00 стояти біля банку і грати жалісну пісеньку про байбачка.
Бенкет космічних прибульців.
Проникнення в банк.
Напад на банкіра.
Потаємний вхід у кабінеті директора банку.
Повернення із логова блакитних жаб.
Зустріч із Баксом.
Паганіні стає Чаком Норрісом.
Несподівана зустріч на будмайданчику.

3. Перелік тем, запропонованих для написання контрольного твору:

«Дитинство – чарівний світ пригод і романтики» (за вивченими творами Всеволода Нестайка, Ярослава Стельмаха, Лесі Ворониної).

«Світ карколомних пригод звичайного хлопчика Климка» (за повістю «Таємне Товариство боягузів, або засіб від переляку №9» Лесі Ворониної).

«Цікаві пригоди Яви та Павлуші» (за повістю «Тореадори з Васюківки» Всеволода Нестайка).

«Таємничі пригоди друзів» (за повістю «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера» Ярослава Стельмаха).

Вибір теми учнями, її осмислення, складання плану.

Написання учнями твору /зразок (див. додаток 1)/.

Редагування написаного на чернетці.

Переписування з чернетки в зошити для контрольних робіт.

V. Підсумок уроку

VI. Домашнє завдання

Дібрати повідомлення про життєвий і творчий шлях Леоніда Івановича Глібова, прочитати його байки.

Учитель _____

Урок № 59

Дата _____

Клас _____

**Гумористичне і сатиричне зображення.
Жанрова різноманітність гумористичних творів
(анекдоти, байки, усмішки, гуморески, співомовки).**

Велика роль гумору в житті людини.

Леонід Глібов. Визначний український байкар, поет. «Щука». Викривальна і повчальна спрямованість байок письменника. Побудова байки.

Мета: дати поняття про гумор та сатиру, їхню роль в нашому житті, уявлення про байку; ознайомити з історією її виникнення, особливостями побудови; ознайомити учнів із творчістю видатного поета і байкаря Л. Глібова; його байкою «Щука», структурою байки; розвивати кмітливість, творчу уяву, пам'ять, образне мислення, навички розгляду й коментування алегоричних творів; сприяти вихованню оптимістичного погляду на життя, почуття гумору.

Обладнання: підручник, збірки творів байкарів, ноутбук, мультимедійний проектор, екран, портрет Л. Глібова, ілюстративний матеріал до байки «Щука», таблиця «Жанри гумористичних творів».

Міжпредметні зв'язки: українська література, біологія.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Теорія літератури: гумор, сатира, байка, алегорія, мораль.

Здається, байка просто бреше,

А справді ясну правду чеше.

Нікого в світі не мине,

Читайте, згадуйте мене!

Л.Глібов

Перебіг уроку

I. Організаційний момент, мотивація навчальної діяльності

День добрий всім! І ще один урок

Відкриє вам цікаві таємниці.

Тож хай рішучим буде кожен крок,

І завжди сяють радістю зіниці.

Забезпечення емоційної готовності до уроку

На дошці малюнки з зображенням чистого неба (символізує спокій), хмаринки (легка тривога), сонечка (радість), блискавки (гнів, невдоволення).

Учні перемальовують картинку, яка відповідає їхньому настрою.

II. Оголошення теми і мети уроку

У житті кожної людини є моменти радості й суму. Потрібно вчитися керувати своїми емоціями, а коли на серці тяжко – піднімати собі настрій.

А допоможе нам у цьому гумор. Лікарі впевнені, що людина, яка сміється, жартує, довше живе і менше хворіє. Нелегкою була й доля українського народу. Вистояти у скрутну хвилину йому допомагало почуття гумору. Що ж таке гумор, що означає мати почуття гумору? Про це та багато іншого ми дізнаємося, коли будемо активно працювати на уроці.

Девіз уроку:

Не просто слухати, а чути.

Не просто дивитись, а бачити.

Не просто відповідати, а міркувати.

Дружно й плідно працювати.

III. Актуалізація опорних знань учнів

Лос (осел)
Илисяц (лисиця)
Кашу (щука)
Окезл (козел)

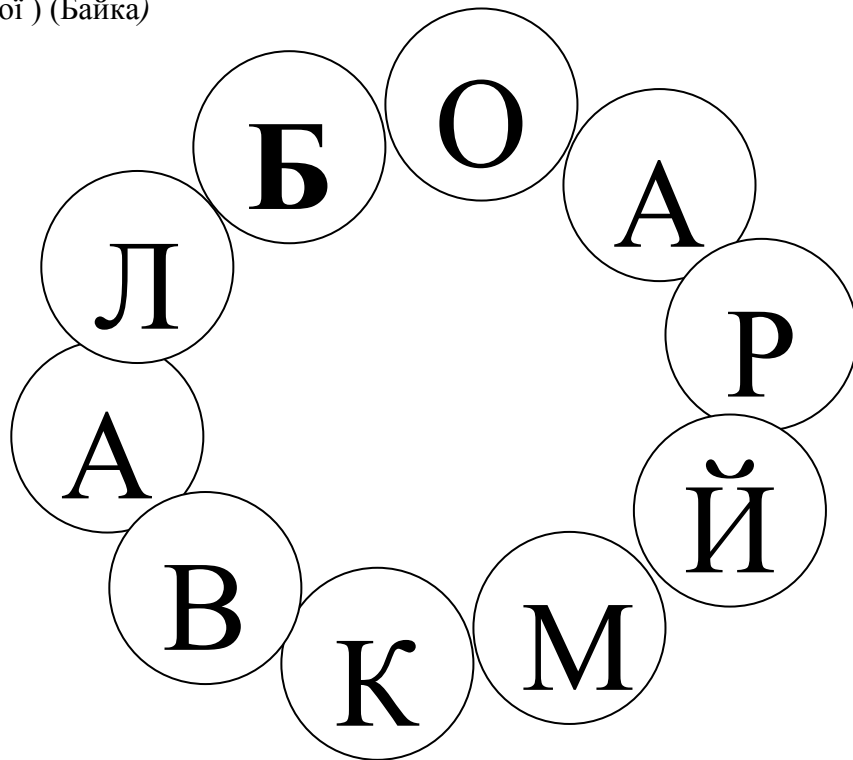
- До якої частини мови відносяться ці слова? (іменники)
- Назвіть їх одним словом. (тварини)

З цими тваринами ми і зустрінємось на сьогоднішньому уроці.

А героями яких творів можуть бути названі тварини, ви дізнаєтесь, прочитавши шифрограму-колограму.

Шифрограма-колограма

(читати за рухом годинникової стрілки через букву, починаючи з виділеної) (Байка)

Епіграфом до уроку є слова Л. Глібова:

- Як ви розумієте цей вислів?
- Про що просить нас видатний український байкар?

IV. Опрацювання нового матеріалу

1. Розгляд таблиці «Жанрова різноманітність» (Додаток 1)

2. Групова робота Зміст гуморесок і характеристика сміху (у Додатку 2)

Прочитати виразно гумореску, визначити, які риси характеру людини висміюються, який характер сміху (доброзичливий, м'який, викривальний, нищівний); спробуйте зробити висновок про те, який це твір (гумористичний чи сатиричний) і чим гумор відрізняється від сатири.

3. Складання асоціативного куша

Який з малюнків (сонечка чи блискавки) асоціюється з поняттям «гумор», а який -- з поняттям «сатира»? Виберіть з наведених характеристик сміху ті, що стосуються гумору, і ті, -- що сатири. Запишіть їх у зошит у дві колонки.

4. Інформація про байку, історію її виникнення, побудову

«Байка» походить від грецького слова «айнос» - оповідання, що потребує відповідного тлумачення. Дійовими особами байок найчастіше виступають тварини, але іноді людські істоти чи неживі предмети. Байка

служить зразком життєвої мудрості.

Повідомлення учня про виникнення байки (Додаток 3)

5. Теорія літератури

1) Робота з підручником

Визначення понять «алегорія», «мораль». З'ясування особливостей байки.

2) Заповнення поняттєвої таблиці (Додаток 4)

6. Розповідь про Леоніда Глібова

З якими творами Л.Глібова ви ознайомились в попередніх класах

Повідомлення учня (випереджувальне завдання)

Леонід Іванович Глібов народився на Полтавщині. У дитинстві Льолик, як усі його звали, був веселим і жвавим, йому подобалося усе красиве, але найбільш він любив доглядати за квітами, тому його прозвали «королем квітів». Знайомі і родичі, вітаючись з ним, казали : «Здоров був, Льолику, квітчастий королику». Хлопчик дуже любив слухати казки баби Одарки. А ще Леонід любив народні пісні, зачаровувався народними звичаями і обрядами. Коли настав час здобувати освіту в гімназії, тринадцятирічний хлопчик так засумував за рідною домівкою, що всю тугу вилив у своєму першому вірші «Сон».

Учитель . Залишив Л. Глібов великий доробок: байки, віршовані загадки і казки, акровірші, жарти.

Ці твори принесли йому славу, його шанують, люблять і знають не тільки в Україні, а й в усьому світі. У творчому доробку Леоніда Івановича Глібова 107 влучних байок.

Крім того певний час проживав Глібов на Поділлі. Послухайте про цей період його життя архівні матеріали. (Додаток 6)

Прочитайте вислови відомих людей про байкаря. Недарма **І.Я.Франко** назвав його «найкращим українським байкописом».

Малята вчать ті сонячні слова,

Що, ніби чародійник, з рукава

Ти сипав їм –

І в мудрості не схибив.

Максим Рильський

П.Г. Тичина у своїх спогадах пише, як на ялинці, що її влаштувала вчителька Серафима Миколаївна, він одержав разом з мішечком позолочених горіхів дві книжечки українські. І одна з них – байки Леоніда Глібова...

... Але не вмре поет у пам'яті людській!

Згадаєм ми тебе в недоленьці лихій

І в краший час нової долі!

Володимир Самійленко

– Звернімо увагу на портрет письменника і спробуємо дати відповіді на запитання (Додаток 5):

1. Високе відкрите чоло свідчить про... (мудрість людини).

2. Міцно стиснуті тонкі губи, виразне підборіддя говорять про... (мужній і стійкий характер).

3. Очі без живого вогника, немов погаслі... (відчужені очі – сліпота).

4. Незважаючи на тяжку недугу, письменник працював... (наполегливо і самовіддано).

5. Людина, яка має велику... (мету і переконання).

6. Для учнів... (порадник і натхненник).

Інтерактивна вправа. У творчому доробку Глібова 107 влучних байок, недарма Франко назвав його «найкращим українським байкописом».

Враховуючи основну ознаку байки – алегоричність, виконаємо завдання: з'єднати стрілочками вади людського характер з

назвами тварин, які їх уособлюють).

Осел	хитрість
Лисиця	впертість
Козел	зажерливість
Щука	дурість, тупість

Випереджальне завдання

Учні працювали над проектом «Герої байок Л. Глібова». Їм було дано завдання зібрати матеріал про окремих тварин.

1 учень

Щука – хижа риба, велика за розміром і масою. Тіло щуки має витягнуту форму, голова загострена, зуби гострі. Забарвлення щуки – сіро-зелене в цятку. Харчується в основному рибою, але може полювати і на водоплавних птахів та їх пташенят. Живе у глибоких річках, озерах по кілька десятків років.

2 учень

Віслик. Осли походять з країн з посушливим кліматом. Забарвлення шерсті у ослів може бути сірим, коричневим або чорним, зрідка зустрічаються білі породи. Черево зазвичай світле. У ослів жорстка грива і хвіст, що закінчується китицею. Вуха набагато довші, ніж кінські. Залежно від породи осли досягають висоти від 90 до 160см. Колись домашні осли, а зараз здичавілі віслики, існують в багатьох регіонах світу. Осли були першими тваринами, яких люди використовували для перевезення вантажів. Віслики мають ряд переваг над кінськими, оскільки витриваліші, менш вибагливі до корму і можуть набагато довше обходитися без води та їжі.

3 учень

Козел звичайний. Його статура кремезна, кінцівки сильні, копита широкі. Козли мешкають у гірських місцевостях, в пустельних регіонах і лісистих областях. Активні головним чином у сутінках і відправляються на пошуки їжі рано-вранці і ввечері. У жарку пору року вони відпочивають протягом всього дня і активізуються лише вночі. Влітку кози піднімаються до снігової зони, взимку спускаються до лісової; живляться трав'янистою рослинністю. Живуть у невеликих стадах.

4 учень

Лисиця. У більшості випадків забарвлення спини яскраво-руде, часто з неясним темним візерунком, черево біле, іноді чорне. Звичайна лисиця розповсюджена дуже широко. Руда лисиця зустрічається по всій території. Лисиця водиться не тільки в дикій природі, але й в культурних ландшафтах, а також на околицях міст, в тому числі великих. Чисельність лисиць помітно коливається з роками. Лисиця, хоч і належить до типових хижаків, харчується дуже різноманітними кормами. Найчастіше лисиці оселяються на схилах ярів та пагорбів. Під час гону та просто у стані збудження лисиця видає уривчастий гучний гавкіт; самці, що б'ються, пронизливо верещать. Полює лисиця в різні періоди доби і там, де її не переслідують, зустрічається вдень, причому не виявляючи занепокоєння при зустрічі з людиною. У протилежному випадку лисиця відрізняється крайньою обережністю та дивовижною здатністю переховуватись та збивати із сліду погоню; саме тому у фольклорі багатьох народів лисиця є втіленням хитрощів та спритності.

6. Виразне читання вчителем байки «Щука»

7. Евристична бесіда

- Хто є головним, а хто другорядними героями байки?
- За що Щуку притягли до суду? Знайдіть відповідні рядки в тексті.
- Хто був на той раз суддями? Як характеризує їх автор?

_____ – Знайдіть у тексті опис дій суддів, що підтверджує авторську характе-
ристику.

_____ – Які стосунки склалися між Щукою і Лисицею?

_____ – Чому суд поміняв своє рішення? Як би ви це охарактеризували?

_____ – Кого, на вашу думку, висміяв автор в образах байки?

_____ – Чого учить нас байка, яка її мораль? Чим вона актуальна сьогодні?

V. Підсумок уроку. Рефлексія

_____ **Мікрофон:** «Чи запам'ятається вам байка Л.Глібова «Щука»? Чим са-
ме?»

_____ **Висновок.** Твори видатного байкаря Л. Глібова залишаються акту-
альними і дотепер. На жаль, у сучасному житті ми часто зустрічаємо зма-
льованих байкарем персонажів, зокрема і з байки «Щука». Знайома нам
Лисиця, яка бере хабарі й усіх дурить; Щука, яка здатна «викрутитися» з
будь-якої ситуації; нерозумні та недалекі два Осли, одна нікчемна Шкапа
та два стареньких Цапа... Проте я сподіваюся, що з кожним роком --а кра-
ще з кожним днем-- таких «персонажів» буде дедалі менше, бо люди ста-
ватимуть чесними та порядними, навчаючись цього також і з повчальних
байок. Кращі байки Глібова збагатили скарбницю української культури,
здобули широке визнання в народі й забезпечили їхньому автору вдячну
пам'ять нащадків.

VI. Домашнє завдання

_____ Знати факти з життя та творчості Л. Глібова.

_____ Вивчити напам'ять байку

_____ Зробити ілюстрації. Інсценізувати байку (за бажанням)

**Викривальна і повчальна спрямованість байок Леоніда Глібова
«Жаба і Віл», «Муха і Бджола»**

Учитель _____

Дата _____

Клас _____

Мета: продовжити знайомство з байками Леоніда Івановича Глібова;
розвивати вміння визначати основні ознаки байки, з'ясувати їх ідейно-тематичне спрямування; розвивати образне мислення, вміння зіставляти описане із сьогоденням;
виховувати усвідомлення важливості самокритичного погляду на людські вади для успішної життєдіяльності людини.

Тип уроку: закріплення вивченого та застосування знань, умінь, навичок.

Обладнання: портрет Л. Глібова, підручник, ілюстрації до байки «Щука», костюми для інсценізації, ноутбук, мультимедійний проектор, екран; презентація уроку, дидактичний матеріал (картки).

*Моторнії сини й онуки,
питаєте байку для науки!*

Л. Глібов

Перебіг уроку

I. Організаційний момент і мотивація навчальної діяльності

Забезпечення емоційної готовності до уроку

– Який у вас сьогодні настрій, учні?

Виберіть, будь ласка, той колір геометричної фігурки (різнокольорові фігурки лежать на партах), який відповідає вашому настрою. Зверніть увагу, на дошці є запис відповідності кольору настрою:
червоний – піднесеність,
жовтий – приємність,
зелений – спокій,
синій – сум,
чорний – незадоволення.

А працювати пропоную під девізом:

Всім активно працювати,
гарний настрій здобувати!

II. Повідомлення теми і мети уроку

III. Актуалізація опорних знань учнів

Поясніть епіграф до уроку.

1. Перевірка домашнього завдання

- 1) Інсценізація байки «Щука».
- 2) Конкурс на краще читання байки напам'ять.
- 3) Огляд та обговорення ілюстрацій.

2. Робота на уважність – «Порушена послідовність»

(кооперативна технологія)

перед вами на екрані цитатний план, ваше завдання відновити порушену послідовність; для цього об'єднайтесь довільно у 3 групи – відповідатиме та група, яка швидше впорається із завданням.

План

1. «Дозвольте і мені, панове, річ держать...»
2. « На той раз судьями були якісь два Осли...»
3. «На Щуку хтось бумагу в суд подав...»
4. « Піймали Щуку молодці та в шаплиці...»
5. «Послухали Лисичку і Щуку кинули у річку».

6. «Чи справді то було, чи, може, хто збрехав...»
 7. «За стряпчого, як завсігди годиться, була приставлена Лисиця».
 8. « І Щуку на вербі повісити звеліли».
 9. « А чутка у гаю була така...»

3. Бесіда за запитаннями:

Несправедливий той суд, який виправдовує жорстоких злочинців – злодіїв та вбивць. У ньому існує кругова порука представників влади, які постійно порушують закони. Страшно жити в суспільстві, у якому немає справедливості.

- Чи є у байці такий словесний висновок?
- Якої важливої ознаки байки тут немає? (моралі)

Отже, на основі оповідної частини читач сам доходить висновку.

У деяких байках може і не бути чітко визначеної моралі, вона сама випливає з усіх подій та вчинків персонажів.

IV. Формування і вдосконалення вмінь та навичок

Робота у групах

Пригадайте правила роботи в групах.

Складання асоціативного куща: запишіть слова, які асоціюються у вас зі словами «жаба», «віл» (*учні довільно об'єднуються у дві групи*)

2. Виразне читання учителем байки «Жаба і Віл»

Евристична бесіда (відповідаючи, цитуйте текст байки):

- До чого прагнула Жаба? Навіщо це їй було потрібно?
- Чи схвалює подруга наміри Жаби? А ви? Автор?
- Чи бачили ви в природному середовищі жабу, вола? (Додаток 3)
- Що характерно для цих істот?
- Чому в байці слова «Жаба», «Віл» пишуться з великої літери?
- З якою метою автор протиставляє цих два образи?
- Чи траплялася вам у житті подібна ситуація до викладеної у байці?
- Що мав на увазі Л. Глібов, коли писав: «Такі і в світі жаби є»?
- Як називається такий прийом? То що таке алегорія?
- Який висновок робить автор з цієї історії? Зачитайте мораль байки (**А по мені – найлучче жити, як милосердний Бог дає.**)
- Як ви її розумієте?

(В образі Жаби автор змалював пихату, зарозумілу людину, котра багато хоче, прагне зрівнятися з тими, хто вище її, не докладаючи до цього зусиль. Глібов осуджує таких людей і висловлює свою думку.) Заради моралі і пишеться байка.

Минуло більше століття з часу написання цієї байки. Чи можна назвати її сучасною?

Так		Ні
1.	Я згоден (згодна) з висновками байки «Жаба і Віл»	1.
2.		2.
3.		3.

Займіть свою позицію і заповніть «Сітку Елвермана»

Гумор	Щука	Сатира
Веселий, доброзичливий.	Хижа, страшна.	Гостра, колюча.
Забавляє, жартує, регоче.	«Заїла в смерть, обірала...»	Засуджує, викриває, висміює.
Радісно стає на душі.	«Кинули у річку».	Незатишно від неї, висміює.
Сміх.	Парадокс	Критика.

Ви гарно працювали, тож слід перепочити.

Звуки чують завжди люди,

Бо джерела звуків всюди.

Відгадування загадок, запропонованих учителем.

1. Хто над нами догори ногами?

2. Є в мене весела сімейка.

Як весна прийде – вся в поле піде.

3. У воді сидить охоче, та не риба і не рак,
виставля булькаті очі і співає: «Кум – ква - квак!»

4. У саду малий Мирон захотів зірвати квітку,
А вона його вкусила. Що за квітка це була?

Це не квітка, а...

5. Цілий день літає, усім набридає.

А вечір настане – тоді перестане.

Інсценізація байки «Муха і Бджола» підготовленими учнями;

Оцінка роботи «акторів»

Пошуково-дослідницька робота в групах: характеристика образів:

Ігрупа – образ Мухи, Ігрупа – образ Бджоли

V. Узагальнення вивченого

Робота з картками:

Картка 1. Охарактеризуйте образ Бджоли: як вона живе, як ставиться до себе, до своєї праці? Чи випадково Глібов обрав саме такого персонажа для порівняння з Мухою? Яких людей уособлює Бджола?

Картка 2. Дайте характеристику Мусі: чим вона займається, якою бачить сама себе, як оцінюють її інші? Яких людей уособлює цей образ?

Картка 3. Доведіть, що твір «Муха і Бджола» -- байка. Знайдіть оповідну частину і мораль. Поясніть алегорію.

Картка 4. Чим повчальна байка? Які висновки повинна зробити людина, котра прочитає її?

Картка 5. Леонід Глібов був не лише славетним байкарем, а й поетом-ліриком. Доведіть це на прикладі байки: який художній троп автор використовує найчастіше? Знайдіть інші види тропів.

VI. Рефлексивно-оцінювальний етап

1. «Мікрофон»: Що я нового виніс з уроку? Що було найцікавішим?

2. Самооцінювання. Визначення 2-3 найактивніших учнів.

VI. Домашнє завдання

Підготуватися до виразного читання байок Л. Глібова;

скласти письмово **цитатний** план до байки «Муха і Бджола» (I група);
виписати прислів'я про працю (II група) і лінь(III група).

За бажанням: скласти і записати в зошит сенкани про Муху і Бджолу або написати власну байку.

Учитель _____

Урок № 61

Дата _____

Урок виразного читання байок Леоніда Глібова

Клас _____

Мета: вдосконалювати вміння учнів виразно читати байки, передаючи настрій її змісту та застосовуючи знання з теорії літератури; вчити осмислено сприймати ідейно-тематичне спрямування художніх творів; сконцентровувати увагу на виразності читання у ролях;

розвивати творчі здібності школярів, культуру зв'язного мовлення, артистизм, пам'ять, увагу, емоційність сприйняття художнього слова, спостережливість;

виховувати любов до слова, бажання виявляти свої здібності й таланти, бажання самовдосконалюватися і дарувати насолоду іншим, критично оцінювати себе й однокласників, толерантно реагувати на критику.

Тип уроку: урок виразного читання.

Обладнання: підручники, зошити, аркуші для «Ланцюжка побажань», Пам'ятки виразного читання байок, епіграф до уроку, ноутбук, екран, мультимедійний проектор, презентація уроку, матеріал для журі, залікові книжки .

Гумор справжній, любі друзі,
Властивість має ось таку:
Усе тримається у ньому
На непримітнім волоску.
Постав не так одне словечко --
І пропадає, гасне сміх,
І вже сміятимуться з тебе,
А не від усмішок твоїх.

Павло Глазовий

Перебіг уроку

I. Організаційний момент.

Добрий день! Сідайте, діти.
Домовляймося не шуміти,
На уроці не дрімати,
А активно працювати.
Щоб не було нам мороки --
Всі готові до уроку?
Тож гаразд, часу не гаймо,
І урок розпочинаймо!

1. Забезпечення емоційної готовності до уроку

«Ланцюжок добрих побажань».

Кожний з вас має одну з найвагоміших життєвих якостей – бачити і оцінювати один в одному найкраще. Візьміть, будь ласка, на столі аркуш паперу і напишіть своєму товаришу по парті його найкращі, на вашу думку, якості. Цей запис передайте своєму товаришу, а адресат ознайомиться з ним наприкінці уроку.

2. Актуалізація суб'єктного досвіду.

«Незакінчене речення»:

– Думаю, що урок сьогодні буде незвичайним і цікавим, тому що...

А працюватимемо сьогодні під гаслом:

Душу і серце в роботу вклади –

Матимеш з неї хороші плоди.

II. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Швидко промайнуть шкільні роки, і ви станете перед проблемою вибору професії. Сьогодні ж ми пограємо у рольову гру «Вступ до театрального училища». «Актори» повинні вміти добре володіти своєю мовою. Кожен з них повинен розуміти зміст прочитаного і вміти передавати засобами виразного читання те, що хотів сказати автор.

III. Основний зміст уроку

У навчальних закладах перед вступними іспитами організують підготовчі курси, які дають змогу абітурієнтам краще підготуватися.

На початку учитель-консультант з'ясовує, що вступники знають.

Цього принципу будемо дотримуватися і ми.

1) Вікторина (Вступна консультація)

1. Що таке байка?
2. Назвіть, хто започаткував цей жанр.
3. Якою мовою – прозовою чи віршованою – пишуться літературні байки?
4. Назвіть основні властивості байки.
5. Що таке алегорія?
6. Що називається мораллю?
7. З яких частин складається байка?
8. З якої байки ці рядки? «Послухали Лисичку і Щуку кинули у річку».
9. Продовжте рядки: «На той раз суддями були ...»
10. Назвіть псевдонім, яким підписувався байкар. Поясніть його походження.

11. Кому належать ці слова:

Здається, байка просто бреше,
А справді ясну правду чеше.
Нікого в світі не мине,
Читайте, згадуйте мене!

12. Чи можна назвати хороброю ту людину, яка не боїться посміятися над своїми вадами?

2) Підготовчі курси. Заняття по теорії літератури

1. Повторення відомостей про засоби виразності

Інтонація: розповідна, питальна, спонукальна, оклична, здивування, захоплення, задушевності, протиставлення, зіставлення, пояснення та інші.

Темп: повільний, середній, пришвидшений, швидкий.

Пауза: коротка (I), середня (II), довга (III).

Логічний наголос: виділення голосом важливого для розуміння змісту висловлювання слова.

Рима: співзвучне закінчення.

2. Ознайомлення з правилами прийому (вимоги, які ставляться до виконання байки)

– **Байка** виконується в оповідній манері. Виконавець байки безпосередньо звертається до слухачів. Але вже не від імені автора, а від свого власного.

– **Ритміка** байки вимагає пильної уваги. Треба пам'ятати, що у тих випадках, де наголос у слові, визначений розміром вірша, не збігається з граматичним, граматики має поступитися перед ритмікою художнього твору.

– **Рима** в байці буває дуже виразною і її теж треба зберігати.

– Читаючи віршовану байку, дуже важливо виділити наголосом ключові слова, витримати паузи після цих слів та за допомогою відповідної

інтонації створити враження комічного.

Під час читання пейзажів чарівна природа викликає піднесений настрій.

Пейзажні описи вимагають м'якого задушевного тону, сповненого почуттям зачарування. Читати їх треба повільно, плавно, так, неначе ви не читаете, а залюбки розповідаєте про те, що побачили, що милувало ваш зір і що тепер немовби знаходиться у вас перед очима.

3. Рекомендації вчителя-консультанта

Під час читання байки слід:

– Дотримуватися оповідної манери виконання під час читання розповідної частини байки. Розмовна мова вимагає побутової розмовної інтонації.

– Намагатися не перевтілитися у певного персонажа, а інтонацією передавати настрій героїв.

– Витримувати тривалу паузу між розповідною частиною байки і мораллю.

– Ритмомелодіку підпорядковувати сюжету.

4. Практичне заняття

1) Робота над виразністю читання байки Л. Глібова «Щука».

Визначення головної думки байки (несправедливі дії судочинства) і головної мети читання (засудити підступність, хабарництво, хитрість, легковажність і безглуздість суду, його залежність від панівних класів).

2) Робота над текстом байки: поділ на смислові частини

(на партах знаходиться друкований матеріал, поданий нижче).

Сенсаційна новина

Виконавське завдання: читець дістає задоволення від того, що злочинець притягнутий до суду і одночасно обурюється діями Щуки.

На Щуку хтось бумагу в суд подав,
Що буцімто вона такеє виробляла,
Що у ставку ніхто життя не мав.
Того заїла в смерть, другого обідрала.

Головне в новині

Виконавське завдання: радість.

Піймали Щуку молодці та в каплиці
Гуртом до суду притаскали,
Хоча й чуби мокренькі стали.

Судове засідання

Виконавське завдання: тонка іронія над суддями, ситуацією.

На той раз суддями були
Якісь два Осли,
Одна нікчемна Шкапа
Та два стареньких Цапа, –
Усе народ, як бачите, такий
Добрячий та плохий.

Такі судді неспроможні були щось придумати. Вони спочатку навіть розгубилися від того, що їм треба вирішувати серйозну справу.

Автор вводить Лисицю

Виконавське завдання: інтонація обережності, пильної уваги — усі чекають розв'язки.

За стряпчого, як завсігди годиться,
Була приставлена Лисиця.

Нова чутка

Виконавське завдання: зацікавлення новиною, радість з усіма, що злодюзі не вдалося викрутитися.

А чутка у гаю була така:

Що ніби Шука та частенько,
Як тільки зробиться темненько,
Лисиці й шле – то щупачка,
То сотеньку карасиків живеньких
Або линів гарненьких.
Чи справді так було, чи, може, хто збрехав
(Хто ворогів не мав!) –
А все-таки катюзі,
Як кажуть, буде по заслужі.

Повернення до суду

Виконавське завдання: зла, відверта іронія над суддями (адже вони думали не про те, якби суворіше покарати Шуку, а як цю справу швидше розв'язати). Зійшлися судді, стали розбирати:

Коли, і як воно, і що їм присудити?
Як не мудруй, а правди ніде діти,
Кінців не можна поховать...

Перемогла справедливість

Виконавське завдання: радість, торжество (рішення суворе, бо судді не могли нічого придумати, настільки явним було грабіжництво Шуки).

Не довго думали – рішили
І Шуку на вербі повісити звеліли.

Втручання Лисиці

Виконавське завдання: з деякою хитрістю.
(читець не грає Лисицю, а лише передає інтонацію персонажа)

Дозвольте і мені, панове, річ держать, –
Тут обізвалася Лисиця. –
Розбійницю таку не так судить годиться:
Щоб більше жаху їй завдать
І щоб усяк боявся так робити,
У річці вражу Шуку утопити!

Пауза (слухачі вдумуються в суть пропозиції хитрої Лисиці і чекають, що буде далі).

Рішення

Виконавське завдання: передати радість суддів.

«Розумна річ!» – всі зачали гукать.

Пауза (оповідач хоче зафіксувати увагу на тому, як же все скінчилося).

Враження або майже мораль

Виконавське завдання: злий докір, ідкий сміх.

Послухали Лисичку
І Шуку кинули – у річку.

Темп: повільний. З появою Лисиці – набирає динамічності.

5. Репетиція (протягом кількох хвилин учні впівголоса розповідають байку сусідові по парті або повторюють самостійно)

6. Представлення екзаменаційної комісії (запрошені учителі чи кращі учні старших класів)

7. Екзамен

1. Пояснення процедури проведення

Учень називає себе, автора, твір, мотивує вибір(виконуватися може будь-яка з 3-х вивчених байок Леоніда Івановича Глібова).

Мотивація не повинна обмежуватися лише словами «Вона мені сподобалася, бо смішна».

2. Виразне читання байки «абітурієнтами».

8. Робота в зошитах

Учні записують виконавські завдання до частин байки.

(Журі в цей час готується до оголошення результатів.)

IV Рефлексивно-оцінювальний етап

1. Інтерв'ю

(Учитель або вибраний учень запитує, як кожен оцінює свій виступ, кого вважає потенційним студентом, які враження залишилися від побачаного).

2. Оголошення результатів

(Оцінювати не лише об'єктивно, але і толерантно: серед абітурієнтів визначити першу п'ятірку в рейтингу. Далі мають прозвучати й поради, над чим працювати всім і кожному).

Кожен вступник отримує символічну залікову книжку з отриманим балом і підписами екзаменаційної комісії.

Ознайомлення з записами товариша по парті, отриманими на початку уроку.

Учитель. Дорогі учні!

Ви гарно працювали над темою «Байки Леоніда Глібова». Немає такої вади людського характеру, якій не «прописане лікування» в гумористичних творах. Байка має магічну силу. Вона скидає з п'єдесталів кумирів, є рятівною дозою оздоровчих ліків від зазнайства, гордощів, дурості, зажерливості, бундючності, ледарства. Ви щиро смієтесь над примітивністю і невіглаством персонажів. І, звісно, не хочете бути подібними до них. Отже, якщо ви помітите якісь вади свого характеру, не засмучуйтесь, а скажіть своїм поганим звичкам: «Годі!»

Гумор і сатира потрібні для того, щоб допомогти нам бути самокритичними, щоб виліковуватися від усього хибного, поганого. Сміх потрібний для того, щоб ми весело прощалися зі своїми недоліками, щоб веселіше було жити.

Павло Глазовий писав:

Сміх людський – чудесна штука!

Він – мистецтво і наука.

Від малого й до старого

Всі ми любимо щирий сміх.

Бо з нікчемного й смішного

Посміятися не гріх.

Добрий сміх не б'є, не мучить,

А на світі жити учить.

Нехай посмішка з доброго лиця

Не сходить, друзі, все життя!

V. Домашнє завдання

Учням, які самостійно склали байку, записати в зошит виконавське завдання до неї і підготуватись до виразного читання.

Іншим учням вибрати байку сучасного автора і навчитися її виразно читати.

С. В. Руданський. Співомовки. «Добре торгувалось»

Мета: ознайомити учнів із життям і творчістю С.Руданського, співомовкою як літературним жанром; розкрити різноманітність тематики творів С.Руданського та їхні художні особливості; удосконалювати вміння виразно і усвідомлено читати поетичні твори; формувати вміння презентувати результати власної праці; розвивати творчі здібності учнів; виховувати почуття пошани, поваги до творчості С.Руданського, гумору як ознаки духовного здоров'я людини.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Обладнання: підручники, зошити, аркуші для «Ланцюжка побажань», Пам'ятки виразного читання байок, епіграф до уроку, ноутбук, екран, мультимедійний проектор, презентація уроку, матеріал для журі, залікові книжки .

*Він так любив людей, що сяяв весь зорею,
Він серцем сяяв так, як і його пісні,
У дні, які встають,
Мов сонце над землею,
І світять людям всім.*

В. Сосюра

Перебіг уроку

I. Організаційно-мотиваційний етап

Слово вчителя

Доброго дня всім! Я вітаю вас із сьогоднішнім днем. Зичу здоров'я, гарного настрою. Посміхнімось один одному!

Я всміхаюсь сонечку.

(Разом). Здрастуй, золоте!

Я всміхаюсь квіточці.

(Разом). Хай вона цвіте!

Я всміхаюсь дощику.

(Разом). Лийся, мов з відра!

Друзям усміхаюся.

(Разом). Зичу вам добра!

II. Цілевизначення та планування. Повідомлення теми і мети уроку «Незакінчене речення»

Я хочу дізнатися...

Я хочу зрозуміти...

Я хочу відчути...

Ім'я письменника, з яким ми познайомимось сьогодні, у перекладі з грецької означає «вінок» або «вінець». Його називають «найвеселішим поетом України». Син І.Франка, Тарас, згадував, що цей письменник за його твори був найулюбленішим для цілої їхньої родини. Саме про нього В.Сосюра сказав:

*Він так любив людей, що сяяв весь зорею,
Він серцем сяяв так, як і його пісні,
У дні, які встають,
Мов сонце над землею,
Світять людям всім.*

Хто ж ця обдарована людина, творчість якої не була належно поцінована за життя? Чим захоплювався цей письменник? Про що мріяв? З ким товаришував? Який внесок зробив у скарбницю української літератури? – на ці та багато інших питань ми спробуємо дати відповіді на сьогоднішньому уроці. Отже, тема нашого заняття: Степан Васильович Руданський. Співомовки. «Добре торгувалось»

Перед вами лежать технологічні картки з української літератури, у яких викладено основні вимоги до знань, умінь та навичок учнів з цієї теми. Ознайомтесь з ними, будь ласка.

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТКА З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Тема	Основні вимоги до знань, умінь та навичок учнів
С.Руданський. Співомовки С.Руданського – унікальне явище у світовій культурі	Знати: найважливіші біографічні відомості про С.Руданського; зміст вивчених співомовок «Добре торгувалось», «Гуменний», «Запорожці у короля», «Свиня свинєю»; їхню тематику, художні особливості; зміст літературознавчих понять «гумореска», «співомовка», «інверсія». Вміти: тлумачити терміни «гумореска», «співомовка», «інверсія»; виокремити основну думку кожного твору. Засвоїти особливості виразного читання цих творів. Характеризувати героїв і порівнювати їх. Пояснювати зв'язок історичних фактів із їх гумористичним відображенням у співомовках. Поглиблювати вміння проводити паралелі з сучасним життям. Обґрунтовувати власні спостереження над смішними ситуаціями в житті

III. Опрацювання нового матеріалу

1. Слово вчителя

Степан Васильович Руданський... Це ім'я відоме багатьом шанувальникам гострого і дотепного слова. Спадщина цього письменника – оригінальне явище в нашій літературі. Вона ґрунтується на фольклорній основі, витікає з народних джерел. Це відчутно вже в назві творів. Автор називає їх не віршами, а співомовками, тобто призначеними для розмови чи співу, для побутування в народі.

2. Демонстрація слайдів про життя і творчість письменника

3. Виступ учня – біографа 1

Над швидкоплинним Смотричем стрімко здіймаються мури старої фортеці. Біля них молодий хлопець. Очима шукає ту вежу, з якої ще не так давно тікав народний месник Устим Кармалюк. Хлопець стискає кулаки, коли слухає під фортепіано розповідь старого дідуся, як катували ватажка повстанців батогами, розпеченим залізо таврували його чоло. А попи благословляли кривдників, бо на добро ближнього, навіть, коли воно з горла випирає, зазіхати не можна. Ні, попом він не буде, хоч і закінчив з відзнакою Шаргородську бурсу, а зараз завчає біблійні міфи та зубрить латину в семінарії древнього Камянець – Подільського. То для тих святих отців. А для душі – незрівняні поезії Тараса, твори Котляревського, Гоголя, чарівні вірші Пушкіна, байки Гребінки.

4. Виступ учня – біографа 2

Так, попом він не буде. Та що скаже батько-священик, коли дізнається, що син подав документи до Петербурзької медико-хірургічної академії?

Думки хлопця переносяться в рідне село Хомутниці на Вінниччині. Чи ж зможе тепер прожити без батькової допомоги? Мусить, коли сам обрав свій шлях! Буде давати уроки лінивим паненятам, буде підробляти.

Степан прожив у Петербурзі шість років. Дуже бідував, але наполегливо студіював медицину і писав вірші, які почав складати ще в семінарії. Смутними, правда, вони були. Та його товариші, такі ж, як і він, бідаки, охоче співали їх.

5. Прослуховування пісні «Повій, вітре, на Україну» у виконанні А. Кочерги

Який настрій викликав цей твір?

Які почуття і переживання вилив у нього поет?

6. Виступ учня – біографа 3

Та чи ж можна весь час сумувати! У них на Поділлі люблять жар-том чи гострим слівцем підняти настрій. Коли згадує ті народні жарти та приповідки, уста самі посміхаються, очі спалахують лукавим блиском. А що, як ці приповідки перекласти на співучу мову віршів?!

Влучне слово поета-сатирика било по всій системі самодержавно-кріпосницької Росії, змушувало дивитися на неї критичним оком (такі співомовки, як «Засідатель», «Добре торгува-лось», «Почому дурні?», «Гуменний», «Піп у пуші»).

7. Виступ учня – біографа 4

1861 рік. Степан Васильович закінчив медичну академію. Хворий на сухоти, він попросив призначення на посаду міського лікаря в Ялту, де й працював до останніх днів свого життя. Лікував, пере-кладав Гомера, Вергілія, Лермонтова.

Борючись з епідемією холери, Руданський захворів сам. Його життя обірвалося 3 травня 1873 року.

У 1880 році в Києві мати Лесі Українки Олена Пчілка видала «Співомовки» поета, які й сьогодні ваблять нас своєю дотепністю, гостротою. Вони стали окрасою української літератури.

8. Робота з літературознавчим словничком

Співомовка - невеликий за обсягом сюжетний вірш гумористично-сатиричного змісту.

Ознаки співомовок:

1. Опис якогось одного комічного або трагікомічного випадку;
2. Стисле зображення події, динамічний розвиток;
3. Несподівана розв'язка;
4. Одна-дві дійові особи;
5. Завершення твору гострим, дотепним висловом.

Гумореска- невеликі віршовані або прозові твори з комічним, жартівливим сюжетом.

Інверсія- це порушення загальноприйнятої граматичної послідовності мови; перестановка частин фрази, яка надає їй особливої виразності.

Записати у зошити.

9. Виразне читання співомовки «Вовки»

Обмін враженнями щодо прочитаного, словникова робота.

10. Евристична бесіда:

- 1) У формі чого побудований твір?
- 2) Чого злякався ліричний герой?
- 3) А що ж спільного між вовком та мишею?
- 4) Що у нас викликає сміх?

_____ 5) Чи бувають у реальному житті подібні ситуації? Наведіть конкретні
_____ приклади за власними спостереженнями.

_____ **11. Виразне читання співомовки «Добре торгувалось»**

_____ **12. Інсценізація однокласниками співомовки**

- _____ – Чи сподобалася вам робота ваших друзів?
_____ – Що у вас викликало сміх?
_____ – Яка тема співомовки?
_____ – Яка основна думка твору?
_____ – Кого висміяв С. Руданський у творі?
_____ – Проти кого спрямована сатира автора?
_____ – Які гумористичні прийоми застосував письменник для розкриття
_____ ідеї?
_____ – Чим сучасний твір сьогодні?
_____ – Який вираз з твору ви вважаєте афористичним?
_____ – Знайдіть приклади інверсії у співомовці?

_____ **IV. Рефлексійно–оцінювальний етап**

_____ **Літературний диктант**

- _____ 1. Скільки років доля відміряла С.Руданському?
_____ 2. Який шлях йому готували батьки?
_____ 3. Яку професію здобув всупереч волі батьків?
_____ 4. Через що захворів на туберкульоз?
_____ 5. Де працював міським лікарем?
_____ 6. Як ставився до бідних людей?
_____ 7. Чому взяв псевдонім «козак Вінок Руданський»?
_____ 8. Скільки віршованих співомовок написав протягом життя?
_____ 9. Коли твори С.Руданського побачили світ?
_____ 10. Який гумористичний жанр придумав С.Руданський?
_____ 11. Назвіть основні риси співомовок.
_____ 12. Як називається вірш С.Руданського, що став народною піснею?

_____ **Відповіді (перевірка):**

- _____ 1. 39.
_____ 2. Бути священиком.
_____ 3. Лікар.
_____ 4. Позбавлений матеріальної підтримки, бідував.
_____ 5. У Ялті.
_____ 6. За власний кошт купував ліки для хворих, давав їм притулок у своє-
_____ му помешканні.
_____ 7. Ім'я Степан походить з грецької мови і означає «вінок».
_____ 8. Понад 200.
_____ 9. 1880р. , вже після смерті письменника.
_____ 10. Співомовки.
_____ 11. Коротка форма, гумористичний, віршований, з несподіваним кін-
_____ цем.
_____ 12. «Повій, вітре, на Україну».

_____ **2. «Мікрофон»**

_____ – Урок допоміг мені...

_____ **3. Оцінювання.**

_____ **V. Домашнє завдання**

_____ Опрацювати матеріал підручника.

_____ Прочитати співомовки С. Руданського «Запорожці у короля»,
_____ «Гуменний», «Свиня свинею»

_____ Знайти і виписати в зошит 5 інверсій.

_____ Виписати з народної творчості вислови про гумор, сміх (за бажанням).

**С. В. Руданський. Співомовки «Запорожці у короля», «Свиня сви-
нею», «Гуменний»**

Мета: поглибити знання учнів про творчий доробок Степана Руданського;

розвивати читацькі навички школярів, вміння глибше розуміти засоби творення комічного, аналізувати, визначати ідейне спрямування, художні особливості співомовок; удосконалювати художнє читання;

виховувати вміння бачити і чути кмітливе слово, користуватися ним у власному мовленні, розуміти жарт.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: виставка творів і портрет Степана Руданського, тексти співомовок, аудіо запис мелодії, кросворд.

Степан Руданський належить, без сумніву, до найбільш талановитих українських поетів, що появились після смерті Шевченка.

І. Франко

Перебіг уроку

I. Організаційно-мотиваційний етап

З'ясування емоційної готовності учнів до уроку

Доброго дня, діти! З яким настроєм прийшли ви сьогодні на урок?

А тепер подаруйте один одному усмішку, вона налаштує нас на добру роботу.

II. Актуалізація опорних знань

«Мозковий штурм»

- Що вас найбільше приваблює в Руданському як людині?
- Який новий жанр започаткував С. Руданський в літературі?
- Дайте визначення співомовці .
- За допомогою чого і як С.Руданський критикує панівний клас у своїх творах?

Розгадування кросворду «Степан Руданський»

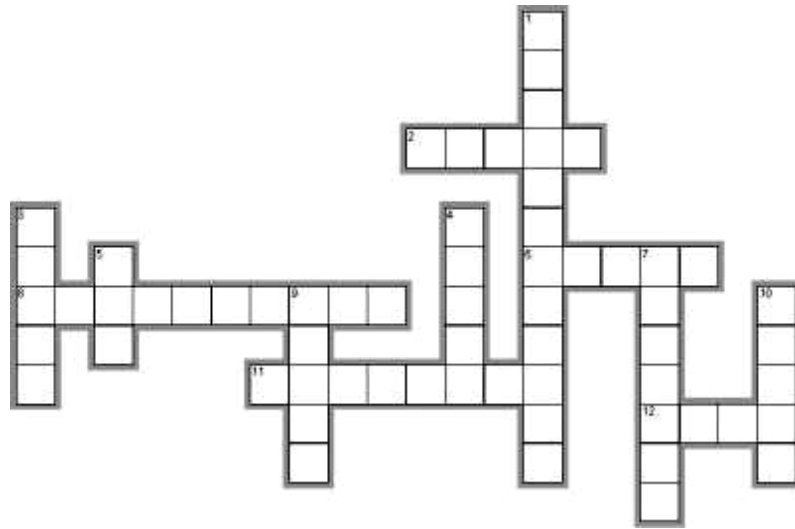
По горизонталі

2. Хто за професією Степан Руданський?
6. Що в перекладі з грецької мови означає ім'я Степан?
8. Вони відображають український народний гумор, вміння дотепно висловлюватися, висміювати певні людські вади та недоліки. Заснував їх С.Руданський.
11. Хто за фахом був батько Руданського?
12. Місто, де жив і працював С.Руданський?

По вертикалі

1. Прізвище художника-мариніста, з яким познайомився Руданський.
3. Жанр твору "Повій, вітре, на Україну".
4. Стародавня міра довжини.
5. Те саме, що *штука* (з твору Руданського).
7. За допомогою чого дядько хотів навчитися читати (з твору С.Руданського)?
9. З якого твору рядки: "А що ж то ходило? Таке сиве та мале, а хвостик, як шило"?

10. Хто виручив багатого пана з біди і сам відгадав королеві загадки?

III. Цілевизначення та планування. Повідомлення теми і мети уроку

Вступне слово вчителя

– Сьогодні ми перегорнемо ще одну сторінку творчості Степана Руданського, сповнену народного жарту, гумору, дотепу, щирого сміху, прочитаємо «незрівняні в своїм роді співомовки» (І. Франко) та поділимося враженнями від прочитаного.

(Учні читають і пояснюють епіграф, записаний на класній дошці).

Напрямки роботи на уроці:

Ознайомлюсь...

Осмислю...

Міркую...

Релаксую...

Творю...

IV. Опрацювання нового матеріалу

1. Слово вчителя

Де і в яких обставинах не перебував би С. Руданський, він завжди захищав рідну українську культуру, оспівував славні сторінки історії, між іншим, запорозьке козацтво.

Про сміливість, кмітливість, дотепність козаків, їхнє почуття гумору ходили легенди. Чого варті хоча б ті прізвища-прізвиська, які вони давали новоприбулим: Засядьвовк, Нетудиха та, Шило, Борщ, Несвятипаска, Задуйвітер та ін.

Згадаймо картину І. Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому сул-

танові». Народні перекази говорять про те, як запорожці вміли давати відсіч тим, хто ставився до них із пихою, хотів принизити, посміятися з них, хай це був навіть сам король чи його вельможі. Мабуть, саме на таких переказах і будував співомовки С. Руданський.

2. Повідомлення учнів про кмітливість, дотепність запорозьких козаків

3. Виразне читання співомовки С. Руданського «Запорожці у короля»

4. Обмін враженнями щодо прочитаного, словникова робота

Жупани – верхній одяг;
кармазиновий – з дорогої тканини;
храбренні – хоробрі;
ляхи – поляки;

5. Бесіда за питаннями, виконання завдань

– Спираючись на знання з історії, скажіть, у яких справах могли запорожці приїхати до польського короля?

– Чому «ляхи препогані» щедро пригощали козаків?

– Покажіть за допомогою «усного малювання» колективний портрет козаків та їхню гостину у короля.

– Яку думку мали королівські прислужники, подаючи козаками спочатку сметану?

– Що у співомовці смішне, а що серйозне?

– Яка головна думка твору?

6. Характеристика образів у співомовці «Гронування»

Підібрати риси характеру до образів.

Козаки

король

7. «Творчо мислимо»

Якби вам довелося покласти на музику співомовку «Запорожці у короля», то яким би настроєм вона була б перейнята?

8. Слово вчителя

Про твори С.Руданського сказав Михайло Драгоманов: «Руданський був одним з вельми небагатьох поетів недавнього часу зі справжнім талантом та зі спробами торкнутися нових тем, а не тільки тих, які заїздили попередники й наслідувачі Шевченка». Поясніть ці слова.

9. Робота в групах над співомовками «Гуменний», «Свиня свинею»

Завдання для груп

Підготуватися до виразного читання творів або їх інсценізації.

Визначити тему та основну думку твору.

Кого висміює автор у своїх творах?

Які гумористичні прийоми застосував письменник для розкриття ідеї?

Охарактеризувати героїв співомовок С. Руданського.

Як описане в співомовках С. Руданського перекликається із сучасним життям?

10. Виступи груп

11. Слово вчителя

– Гостре слово Степана Руданського щедро проросло у творчості наших сучасних сміхотворців: Павла Глазового, Степана Олійника, Олега Черногуза та інших. Народна мудрість багата висловами про гумор та сміх.

Гумор у народній творчості

1. Гумор — велика сила.

2. Веселий сміх — здоров'я.

3. Смішного боятися — правди не любити.

4. Сміятися не гріх над тим, що видається смішним.

5. Усміхатися — це завжди трішки показувати зуби.
6. Жарт місце має.
7. Та нехай люди сміються — аби не плакали.

V. Підсумки уроку

1. Складання сенкану до слова Руданський

2. Перевіряємо себе

Я знаю, що таке співомовка як жанр літератури.

Я знаю, що таке інверсія.

Я усвідомлюю викривальний пафос співомовок С. Руданського.

Я вмію виразно й усвідомлено читати співомовки С. Руданського.

Я знаю основну думку кожної з вивчених співомовок.

Я вмію характеризувати і порівнювати героїв співомовок С. Руданського.

Я можу простежити, як описане в співомовках С. Руданського перекається із сучасним життям.

– Чи потрібна поезія Степана Руданського сьогоднішньому читачеві? (Співомовки С. Руданського, попри свою зовнішню простоту, веселість, дошкульно б'ють по вадах тогочасного суспільства, оздоровлюють народ, бо висміюють такі негативні риси, як жадібність, нечесність, тупість, неповороткість, що є і сьогодні у вдачі деяких людей, тому співомовки Руданського потрібні, вони завжди сучасні, особливо нині.)

– У цих блискучих поетичних мініатюрах розкрито величезний морально-поетичний потенціал українців, народну мудрість, найголовніші ознаки українського менталітету. Сміх Руданського передовсім делікатний, хоч і ущипливий. Автор ніколи не дозволяє собі насміхатися з людини, принижувати її, виявляти зневагу чи зверхність до осіб неукраїнської національності. Це дуже важливо, адже в його гумористичних творах зустрічаємо й цигана, й шинкаря-єврея, і росіянина, і поляка, і турка...

Автор висміює моральні вади людей, негідні вчинки, а не національні ознаки. У сатиричному об'єктиві заздрість, корисливість, ненажерливість, скнарність, самовпевненість, хвалькуватість, хитрість, підступність, брехливість, хабарництво і т. ін. Українців поет не ідеалізує. Вони, як і інші, потрапляють у комічні ситуації, обдурюють і обдурюються, грішать. Ліричний герой Руданського у більшості випадків залишається гідною людиною, в генах якої живе історична пам'ять, скільки б її не вбивали.

Поет і сьогодні вчить українців бути українцями, ненавидіти будь-яке ярмо, прагнути волі і мати почуття національної гідності.

3. Оцінювання.

VI. Домашнє завдання

Написати невеликий твір, взявши за початок таке висловлювання: «Сміх не ображає, а виліковує, виховує людину, підвищує...»; виразне читання співомовок.

П.Глазовий. «Найважча роль», «Еволюція»

Мета: ознайомити учнів із життєвим та творчим шляхом П. Глазового, проаналізувати гуморески « Найважча роль» та «Еволюція», з'ясувати ідейно-тематичне спрямування, головну думку творів; вдосконалювати вміння виразно читати гумористичні твори;
розвивати культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, вміння співставляти, робити висновки, узагальнення;
виховувати почуття пошани, поваги до творчості видатного українського гумориста; прищеплювати естетичні смаки школярам.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет П. глазового, катки, тексти гуморесок.

Пєбїг уроку

I. Організаційний момент**II. Актуалізація опорних знань****Бєсїда**

Що таке гумор?

Як ви його сприймаєте?

Чи легко, на ваш погляд, бути письменником-гумористом?

Які жанри гумору ви знаєте?

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності**IV. Основний зміст роботи****1. Життєвий і творчий шлях Павла Глазового**

*Я так люблю здоровий смїх,
Веселий смїх, що грїє всїх!
Переливаю в слово радїсть,
Яку в душі своїй зберїг.
І я щасливий, що пишу
Хорошим людям на потїху.
Ловлю в очах іскринки смїху
І довго в серці їм ношу.*

П.Глазовий

Павло Прокопович Глазовий
(1922 – 2004)

Народився письменник-гуморист 30 серпня 1922 року в селі Новоскєлюватка Казан-кївського району Миколївської областї в родинї хлїбороба. Сумним і голодним було його дитинство. Єдиним свїтлим спогадом про тї часи є спїлкування з учителем Іваном Гуцалюком, який прищєплював Павловї любов до лїтератури, вчив писати вїршї. Саме вїн запримїтив у хлопчика природний нахил до гумору і познайомив учня з творчїстю Остапа Вишнї.

Пїсля закїнчення середньої школи у 1940 році Глазового забрали служити в армїю, а потїм – вїйна. «...в життї не завжди весело, - говорив Павло Прокопович. – Хоча я вва- жаю себе щасливою людиною. Адже пройшов пекельними дорогами вїйни і залишився живим (а статистика свїдчить, що зї ста вижили троє). На вїйнї не до жартїв».

По вїйнї учився у Новомосковській педагогїчній школї на Днїпропетровщинї, потїм у Кїївському педагогїчному інститутї, який закїнчив

_____ у 1950 році.

_____ Впродовж 1950- 1961 рр. працював заступником головного редактора
_____ журналів «Перець» та «Мистецтво». Тут познайомився з Остапом Виш-
_____ нею і потоваришував з ним.

_____ З 1968 року – член Спілки письменників України.

_____ П.Глазовий видав 19 збірок гуморесок і чимало книжечок для дітей.
_____ Зараз його твори друкують в різних виданнях. Актори зі сцени читають
_____ його гуморески.

_____ Помер П.П.Глазовий 29 жовтня 2004 року на 83-му році життя. Як за-
_____ повіт звучать такі рядки:

_____ *Щасливі будьте і здорові,
_____ Живіть у радості й любові,
_____ Нехай від лих і бід усіх
_____ Вас береже здоровий сміх.*

_____ **2. Опрацювання гуморески П.Глазового «Найважча роль»**

_____ Виразне читання твору.

_____ Тема: вихваляння матір'ю свого синочка за «талант», який він врешті-
_____ решт виявив «на сцені в третій дії».

_____ Ідея: засудження хвалькуватості, бездушності, невміння на справі до-
_____ вести свої знання, обдарованість.

_____ Основна думка: не маючи здібностей, хисту, ніколи не станеш справж-
_____ нім професіоналом.

_____ **Бесіда за змістом твору**

_____ – Чи бували ви в театрі? Чи слідкували, як актори виконують свої ро-
_____ лі?

_____ – Що потрібно, щоб роль виконати якнайкраще?

_____ – Що свідчить про «сліпу любов» матері до сина?

_____ – Якою була наука у хлопця?

_____ – Як у назві простежується гумористична спрямованість твору?

_____ – Яке значення останнього рядку гуморески?

_____ **3. Опрацювання твору П.Глазоваго «Еволюція»**

_____ Виразне читання твору.

_____ Тема: зображення допитливого хлопчика, якого цікавить питання, чо-
_____ му мавпи досі не стали справжніми людьми.

_____ Ідея: засудження тих, хто ганьбить ім'я людини.

_____ Основна думка: людина повинна завжди бути справжньою людиною,
_____ де б і в якій ситуації вона не опинилася.

_____ Бесіда за змістом твору

_____ – Яким було перше запитання хлопчика?

_____ – Даючи відповідь, на що посилається батько?

_____ – Про що було друге запитанняУ?

_____ – Чому, на вашу думку, батько «весело сміється» перш ніж відповісти
_____ синові?

_____ – Що мав на увазі батько, сказавши що не всі люди є справжніми?

_____ – Які випадки свідчать про те, що інколи людину не можна назвати лю-
_____ диною?

_____ – Які вчинки роблять людину справжньою?

_____ – Як ви розумієте такий вислів «У будь-якій ситуації залишайся люди-
_____ ною»?

_____ – Що висловлює гуморист у своєму творі?

_____ **V. Закріплення знань**

_____ **Картка №1**

_____ 1. Чи буде «любий синочок» справжнім актором? Обґрунтуйте мірку-
_____ вання.

Мета: продовжити знайомство учнів з творчістю П.Глазового, проаналізувати гуморески «Заморські гості» та «Похвала», з'ясувати ідейно-тематичне спрямування, головну думку творів; розвивати культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, вміння грамотно висловлювати власні думки, узагальнювати; прищеплювати почуття пошани до творців українського гумору, риси доброти, порядності, чуйності, поваги до рідної мови, культури.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: твори П. Глазового, картки.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

1. Бесіда за запитаннями підручника.
2. Конкурс юних гумористів.

III. Актуалізація опорних знань

1. Бесіда

Як ми повинні сприймати наш гумор?

Яке значення має мова для народу? Чому не всі українці спілкуються рідною мовою у повсякденному житті?

Чому деякі українці говорять суржилом?

Чому ми повинні шанувати і поважати нашу рідну мову?

IV. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

V. Основний зміст роботи

Нашу мову величає

Чуємо не всюди.

І не мова в цьому винна –

Винуваті люди.

П. Глазовий

1. Опрацювання гуморески П.Глазового «Заморські гості»

Виразне читання.

Тема: зображення приїзду гостей з Канади в Україну та їх враження від почутої грамотної української вимови.

Ідея: возвеличення української мови, яка є свідченням нашої культури, благородності, манери поведінки, етикету; засудження тих, хто її цурається.

Основна думка: мова – духовна скарбниця українця; доки живе мова, доти існує нація; думка гостей-канадців, що українці вже не говорять рідною мовою, не виправдалася.

Бесіда за змістом твору

– Пригадайте кілька висловлювань видатних діячів про мову .

– Хто прилетів до України? З якою метою?

– Чому гості розмовляли не з представниками влади, а з міліціонером?

– Що здивувало канадців у мові міліціонера?

– Як саме міліціонер довів гостям хибність їхньої думки про вживан-

ня української мови в Україні?

– Що свідчить про обізнаність міліціонера «розбираться в людях»?
– Кого і чому звинуватив міліціонер у зневажливому ставленні до рідної мови?

- А як ви ставитесь до вивчення рідної мови?
- Чим актуальна гумореска П. Глазового «Заморські гості»?
- Що гуморист висловлює у своєму творі?

Художні особливості твору

Метафори: «голова... нові будинки... приймає», «очі засвітились».

Риторичні запитання: «Чи потрапити ми можемо не прийом до мера?»

2. Опрацювання гуморески П.Глазового «Похвала»

Виразне читання твору

Тема:

Ідея:

Основна думка:

Бесіда за змістом твору

Гра «Шукачі скарбів». Визначити засоби художньої виразності.

VI. Закріплення знань

Робота з картками

Картка №1

1. Чому, на ваш погляд, кожен громадянин України зобов'язаний знати рідну мову? До чого закликає нас П.Глазовий у гуморесці «Заморські гості»?

2. У чому цінність рідної мови для кожного українця?

3. Чим були збентежені канадці, які приїхали до України?

- а) на думку народу Канади, українці забули свою рідну мову;
- б) їх бентежить поведінка української шпани;
- в) не зустріли жодного представника міської влади.

Картка №2

1. Чому, на ваш погляд, так гостро постають питання щодо користування й вдосконалення української мови?

2. Обґрунтуйте слова О.Гончара: «Той, хто зневажливо ставиться до рідної мови, не може й сам викликати повагу до себе». Як ця думка пов'язана з гуморескою П.Глазового «Заморські гості»?

3. Канадців у творі П.Глазового «Заморські гості» названо:

- а) культурними і благородними;
- б) чемними і ввічливими;
- в) турботливими і допитливими.

Картка №3

Ми

1. Яка тема гуморески «Похвала»?

2. До чого закликає автор своїм твором?

VII. Підсумок уроку

VIII. Оголошення результатів навчальної діяльності

IX. Домашнє завдання

Підготуватися до контрольної роботи за темою «Гумористичні твори»

Учитель _____

Урок № 66

Дата _____

Контрольна робота «Гумористичні твори»

Клас _____

Мета: виявити рівень учнівських знань, умінь та навичок із вивченої теми, закріпити їх; розвивати пам'ять, увагу, логічне мислення; вміння застосовувати здобуті знання під час виконання практичних завдань; акумулювати здобуті знання, формувати кругозір школярів; виховувати інтерес до наслідків власної праці, пошану до творчої діяльності, пунктуальність, раціональність у використанні навчального часу.

Тип уроку: контроль, корекція знань та вмінь.

Обладнання: тестові завдання і питання для контролю за темою у 2-х варіантах з різними рівняннями навчальних досягнень школярів.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми, мети уроку

III. Пояснення вчителем питань, які стосуються проведення контрольної роботи

IV. Виконання завдань контрольної роботи

I варіант

1. Укажи, хто з митців творив у жанрі співомовки:

А П. Глазовий;

Б Л. Глібов;

В С. Руданський;

Г Т. Шевченко

2. Коли відбувається дія в байці Л. Глібова «Муха і Бджола»?

А навесні;

Б улітку;

В восени;

Г узимку

3. Хто з письменників підписувався псевдонімом *Дідусь Кенар*?

А Степан Руданський;

Б Павло Глазовий;

В Леонід Глібов;

Г Степан Олійник.

4. Яку рису характеру людини Л. Глібов критикує на прикладі поведінки Жаби ("Жаба й Віл"):

А лінь;

Б підступність;

В заздрість.

Г жорстокість.

5. Чим частували козаків у польського короля (С. Руданський. "Запорожці у короля"):

А пивом і м'ясом;

Б медом і сметаною;

В борщем і варениками;

Г млинцями і вином.

6. З якого твору П. Глазового ці рядки: «Наука доводить, Що людина, безперечно, Від мавпи походить»?

- А «Найважча роль»;
- Б «Заморські гості»;
- В «Еволюція»;
- Г «Похвала».

7. Установи відповідність між героями й рисами, які вони уособлюють у творі.

1 Лисиця («Щука» Л. Глібова);	А прагнення працювати;
2 Запорожці («Запорожці у короля» С. Руданського);	Б хитрощі, корисливість;
3 Муха («Муха й Бджола» Л. Глібова);	В вихованість, культурність
4 Туристи («Заморські гості»	Г гідність, кмітливість.;
Д пихатість.

8. Гумор це...

9. Поясни мораль байки «Муха і Бджола».

10. Напиши твір-мініатюру на одну із поданих тем.

1. Кмітливість і дотепність як риси українського національного характеру.

2. Чого нас навчають байки Л. Глібова?

3. Таємниця сміху у творах П. Глазового

II варіант

1. Серед поданих письменників виберіть, хто писав гумористичні твори:

А Т.Шевченко;

Б П.Глазовий;

В В.Близнець;

Г І.Калинець.

2. Якої байки Л. Глібова стосується таке прислів'я: «Без труда — нема плода»?

А «Жаба і Віл»;

Б «Щука»;

В «Муха і Бджола»;

Г «Лебідь, Рак і Щука».

3. Який із цих творів алегоричний?

А "Жаба й Віл" Л.Глібова;

Б "Запорожці у короля" С.Руданського;

В «Еволюція» Павло Глазового;

Г "Найважча роль" П.Глазового.

4. У якому з цих творів викривається пихатість, зарозумілість, бажання виділитися будь-якою ціною?

А "Запорожці у короля" С.Руданського;

Б «Похвала» П.Глазового

В "Жаба й Віл" Л.Глібова;

Г "Найважча роль" П.Глазового.

5. Що означає слово *шаплик* (за байкою Л.Глібова "Щука")?

А самець щуки;

Б посудина з ручками для носіння рідини;

В адвокат, захисник обвинуваченого в суді;

Г урочистий обід, що влаштовують на честь кого-небудь.

6. З якого твору П. Глазового ці рядки: «Він на сцені в третій дії Викочує бочку!»?

А «Найважча роль»;

Урок позакласного читання

Гумористичні й сатиричні твори. «Козацькі жарти» Павла Ребра.

Мета: ознайомити учнів з книгою Павла Ребра «Козацькі жарти», спонукати до самостійного читання гуморесок Павла Глазового, співомовок Степана Руданського, байок Леоніда Глібова; продовжувати формувати навички та потребу самостійно і свідомо вибирати і осмислено читати книжки; розширювати читацький кругозір;
розвивати навички виразного читання, сценічного мистецтва;
виховувати свідоме ставлення до власних вчинків, повагу до інших людей, патріотизм.

Тип уроку: урок-концерт з елементами анонсу.

Обладнання: виставка книг Леоніда Глібова, Степана Руданського, Павла Глазового, Павла Ребра, мультимедійна презентація «Петро Ребро – козацький сміхотерапевт», відео «Петро Ребро читає вірш «Козацька присяга», смайлики, конверти для кожного учня з роздрукованими тесту «12 золотих» і 12-ма золотими кружальцями, «козацькі грамоти».

Перебіг уроку

Сміх – це дух, що не зламати,

Сміх – це воля до життя.

Петро Ребро

I. Організаційний момент

Гарну книжечку нову

Читають хлоп'ята.

– Що це значить р о м а н т и з м? –

Питають у тата.

– О, знайшли про що питать, –

Блимнув той спідлоба. –

Це коли кістки болять.

Є така хвороба.

– Як ви гадаєте, хто автор цієї гуморески, яка називається «Романтики»? Правильно, Павло Глазовий. А ви знаєте, що таке «романтизм»?

Ні-ні, ви не відповідайте,

А всі тихесенько сідайте.

А той, хто думає, як тато,

Нехай залишиться стояти.

II. Мотиваційний етап

Забезпечення емоційної готовності до уроку

– У вас на партах смайлики. Подивіться на них, посміхніться. Якщо готові до уроку, сміхом поділіться.

(Учні сигналізують смайликами, якщо готові до уроку; якщо ж ні, показують перевернуті, «сумні» смайли).

Актуалізація суб'єктного досвіду

– Що потрібно, аби потрапити на концерт? Правильно, квиток. Смайлики на партах – і є квитки на концерт. Але ж квиток коштує грошей! Такий концерт, який ви сьогодні підготували, взагалі безцінний, згодні? Тому придбати квиток можна не за гривні, а за іншу валюту, казкову –

золоті! Квиток коштуватиме 7 золотих. Де їх взяти? Перед вами конверти. В них тест, який так і називається – «12 золотих». Впишіть у таблицю слова з довідок, і за кожну правильну відповідь отримаєте один золотий.

№ з/п	Визначення	Літературо знавчий термін
1	Невеликий вірш сатиричного або гумористичного змісту, в основі якого лежить народний анекдот, приказка.	
2	Доброзичливо-глузливе ставлення до чого-небудь, спрямоване на викриття вад.	
3	Вживання слів у негативному сенсі, прямо протилежному буквальному.	
4	Образ, в якому все зображення має переносне значення; вираження ідеї в предметному образі: лисиця – хитрість, осел – тупа упертість, вовк – хижацтво.	
5	Невеликий віршований, прозовий чи драматичний твір з комічним сюжетом, відмінний від сатиричного твору легкою, жартівливою тональністю.	
6	Стилістична фігура, яка створюється зворотним порядком слів у реченні.	
7	Особливий спосіб художнього відображення дійсності, який полягає в гострому осудливому осміянні негативного.	
8	Невеликий алегоричний, здебільшого віршований твір повчального змісту.	
9	Частина байки, в якій міститься повчання.	
10	Різновид фейлетону та гуморески, введений в українську літературу Остапом Вишнею.	
11	Коротке гумористичне оповідання про характерний випадок у побутовому житті з несподіваним і дотепним закінченням.	
12	Зле, в'їдливе висміювання серйозних вад у характері персонажів, подіях та явищах громадського або побутового життя з тим, щоб викрити їх потворну сутність.	

Тест «12 золотих»

Правильні відповіді:

1. Співомовка. 2. Гумор. 3. Іронія. 4. Аллегорія. 5. Гумореска. 6. Інверсія. 7. Сатира. 8. Байка. 9. Мораль. 10. Усмішка. 11. Анекдот. 12. Сарказм.

(Ті, у кого «золотих» забагато, можуть поділитися з тими, кому не вистачає.)

III. Цілевизначення і планування

Оголошення вчителем теми і мети уроку

– Протягом останніх семи уроків ми вивчали гумористичні твори. Ви стали справжніми експертами гумору, чи не так?

На сьогодні ви самостійно підготували номери для гумористичного концерту. Гадаю, що для того, аби обрати репертуар, ви прочитали багато гуморесок, і сьогодні продемонструєте нам не тільки талант письменників-гумористів, а й свої акторські здібності.

Пам'ятайте, будь ласка, що на цьому уроці ви не учні, а глядачі й актори. Обов'язок глядачів – тепло зустріти акторів і уважно вислухати. Обов'язок акторів – серйозно зіграти свою роль, зуміти голосом і рухами передати характер зображуваного вами героя.

Наш кабінет сьогодні – це величезний концертний зал з кришталевими люстрами, м'якими кріслами, сотнями глядачів у партері та на балконах. Простір біля дошки – сцена.

Визначення власних цілей і узгодження їх із загальними.

Узгодження плану роботи.

IV. Опрацювання навчального матеріалу

Виразне читання, драматургія

Учні читають «зі сцени», інсценізують гуморески Павла Глазового, співомовки С. Руданського, байки Леоніда Глібова.

Інтерв'ю

– Перше відділення концерту закінчено. Користуючись антрактом, я б хотіла взяти інтерв'ю у артистів.

1. Чому ви обрали саме цей твір?

2. Що в ньому висміює автор?

3. Як ви гадаєте, ця проблема актуальна у вашому віці? У наш час?

4. Якими ви уявляєте героїв байки (гуморески, співомовки)?

5. Чи зустрічали ви у житті подібних «героїв»?

6. Чий виступ на нашому концерті ви вважаєте найбільш вдалим?

– Всім спасибі! Під час антракту прийнято прогулюватись у фойє чи відвідувати буфет. Тож давайте і ми з вами порухаємось.

Руханка

Пантоміма «Антракт».

Анонс

– На нашому концерті присутні учні, які отримали випереджувальне завдання, відмінне від інших. Це наші козаки, члени учнівського об'єднання «Запорізька Січ». Запросимо їх на сцену! (Випереджувальне завдання можна доручити окремій групі учнів).

1 козак.

Не раз вороги похвалялись

Зігнуть український народ,

Але запорожці сміялись –

І рвався очкур у заброд.

Люд вірив (лише б не наврочить),

Що правильно сонце пливе:

Якщо запорожці регочуть,

То Воля на світі живе.

Виходить, читачу, не все
Козацький казав кошовий:
– Якщо Запорожжя жартує,
Україні і чорт не страшний!

2 козак. А ну, хто з вас знає, хто автор цього вірша?

Написав його визначний український письменник, один із найвідоміших сучасних гумористів і сатириків, громадський і культурний діяч Петро Павлович Ребро.

Що, не чули про такого? А епіграф до уроку прочитали? Все одно не знаєте? То ми вам розповімо.

Перегляд презентації «Петро Ребро – козацький сміхотерапевт»

Результат групової роботи

Петро Ребро – козацький сміхотерапевт

Петро Павлович Ребро народився 19 травня 1932 року в селі Білоцерківці Куйбишевського району Запорізької області в сім'ї колгоспника. Після закінчення Запорізького педагогічного інституту служив в армії, вчителював у Малокатеринівській школі, працював у редакціях обласних газет «Червоне Запоріжжя», «Запорізька правда», у книжковому видавництві, в обласному управлінні культури.

Більше 30-ти років очолював Запорізьку обласну організацію Національної спілки письменників України, заснував альманахи «Хортиця», «Спокута», «Весела Січ».

Один із засновників обласної організації Товариства української мови «Просвіта» і Асоціації національно-культурних товариств Запорізької області (очолював 15 років), президент (кошовий) Міжнародної асоціації гумористів і сатириків «Весела Січ».

Останні десять років – керівник науково-редакційного підрозділу з підготовки та випуску серії книг «Реабілітовані історією». За його редакцією побачили світ 4 книги названої серії, тритомник «Повернені імена», десять випусків альманаху-щорічника «Спокута» та ін.

Друкується з 1946 року. Перша збірка віршів «Заспів» вийшла в 1955 році. Нині в доробку письменника – сто книг для дорослих і дітей. Значна частина з них побачила світ у роки незалежності України. Це, зокрема, гумористична серія «Козацькі жарти» (12 книг), веселий календар «Козацький сміховник», трилогія «Сміхотерапія» («Помаранчевий сміх», «Майдан Усмішки», «Сміхoderка»), книжки для дітей «Квіти мають імена», «Трінь і Трінька» та багато-багато інших.

Відомі схвальні оцінки, дані творчості П.Ребра класиками української літератури П.Тичиною, М.Рильським, А.Малишком. О.Гончар писав, що в творах запоріжця «нуртує козацький дух». П.Загребельний назвав П.Ребра «найвеселішим залишком минулих часів серед похмурих «патріотиків» дня нинішнього». На думку академіка М.Жулинського, гумористична серія П.Ребра «Козацькі жарти» – це «дотепна енциклопедія сміху січового козацтва».

П.Ребро – номінант Національної премії України імені Т.Г.Шевченка, лауреат літературних премій імені С.Руданського, імені І.Нечужа-Левицького, імені П.Тичини, імені Остапа Вишні, імені гетьмана П.Сагайдачного, імені С.Олійника, імені М.Нагнибіди, імені В.Лісняка, імені М.Андросова. Його драматична поема «Заграва над Хортицею» відзначена премією на Всеукраїнському конкурсі на кращу п'єсу, його пісня «Гей, шуми, Великий Луже!» (музика Є.Пасічника) отримала Гран-прі на Міжнародному пісенному фестивалі «Доля», а пісня «Хвилина мовчання» (музика О.Білаша) ввійшла до збірки «Сто улюблених пісень». Його книга «Веселиця» видана в серії «Золота колекція української поезії для дітей». Крім того, П.Ребро – лауреат Всеукраїнського фестивалю

«Вишневі усмішки», Всеукраїнського конкурсу на кращу байку, фестивалів «Пісенний вернісаж», «Золоті трембіти», «Мамині джерела», журналу «Перець» та ін. Твори П.Ребра перекладені на багато мов народів СНД і світу. Вони ввійшли до антологій, календарів, шкільних підручників тощо.

Письменника нагороджено орденами Трудового Червоного прапора, Дружби народів, «За заслуги перед Запорізьким краєм» (II ступеня), медаллю «За трудову доблесть», ювілейною медаллю «За розвиток Запорізького краю», Шевченківською медаллю, Почесними грамотами Верховних Рад Киргизії, Абхазії, Калмикії, Почесною відзнакою Національної спілки письменників України. Він – член ради старійшин Запорізької області, радник голови облдержадміністрації, почесний доктор Запорізького національного університету, почесний громадянин с. Білоцерківки. Стипендіат Президента України.

Перегляд відео «Петро Ребро читає вірш «Козацька присяга»

Учитель через свій комп'ютер проєктує на екран вищеназване відео.

(Джерело: <http://www.youtube.com>).

Козаки зачитують «козацькі грамоти»:

«Дорогий Петре Павловичу! Те, що Ви зуміли видати таку чудову, барвисту, розумну книжку, я вважаю КОЗАЦЬКИМ ПОДВИГОМ. Я ж знаю, як це тепер важко. Ви не просто воскрешаєте й поширюєте прекрасний гумор. Ви нагадуєте всім землякам своїм і не тільки землякам, що ДУХ КОЗАЦЬКИЙ не вмере й не загине. І за це я – та хіба тільки я! – Вас люблю й міцно-міцно обіймаю.

Ваш Павло ГЛАЗОВИЙ, 1996 р.».

«Дорогий Петре, славний, дотепний козаче з Великого Лугу! Дякую за тритомний «сміховик» – дотепну енциклопедію сміху січового козацтва... Ви своїм відчуттям січової вольниці, інтерпретацією того, що живе в народних генах, у духовному здоров'ї нації, підсилюєте суспільні настрої, збадьорюєте дух тим, хто вже чомусь знесилився... Перечитуючи «Козацькі жарти», я впевнююся в духовному здоров'ї нашого народу, в невичерпності його жадоби до волі і життя. Це так потрібно сьогодні нашій людині! Ви – дивовижний трудяга! Справжній козацький дух нуртує у Вашому тілі... Тому й потрібні Ваші «Козацькі жарти», аби оздоровлювати наш народ...

Ваш сердечно – Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, 1996 р.».

«Один із наших «най-най» гумористів. Найвідоміших. Найшанованіших і найтитулованіших. Лауреат стількох премій, що пальців на руках не вистачить, аби порахувати... Скидається на те, що після виходу у світ серії «Козацькі жарти» доведеться заснувати премію імені... живого класика Петра Ребра. Пропонуємо найреальнішу кандидатуру на цю премію. Звичайно ж, це саме він – Петро Ребро.

Журнал «Березіль», 2001 р.».

Беру до рук «Козацькі жарти»,

Найвищої оцінки варті.

Опісля вже кількох рядків

Я мовби на коні летів

Туди, де Хортиця, де слава

Колись буяла величава...

Твій Олекса ЮЩЕНКО, 2004 р.

Виразне читання, драматургія

Козаки інсценізують гуморески Петра Ребра.

КОГО БОЯВСЯ СІРКО

Спитало товариство у Сірка,
Прославленого в битвах кошового:
– Це правда (в людях чутка є така),
Що не боїшся, батьку, ти нікого?

– Боюся, – кошовий їм відповів
І подививсь насмішкувато й строго.
– Кого? Ляхів? Османців? Москалів?
Сірко перехрестився й мовив: – Бога.

ВУСА

Гармаш, коли скінчився бій,
Звернувся до Микити:
– Тобі б я радив, друже мій,
Ще вуса відпустити.

А той: – Нащо вони мені?
Мені й без них не скучно.
– Бо я чував, що вусані
Стріляють дуже влучно!

СЛУЖБА КОБЗАРЯ

Священик курінному докоря:
– Нащо взяли з собою кобзаря?
Не б'є чужинців, не стає на чати,
Лише одне він знає – жартувати.

– В твоїх родителів синок дурний, –
На батюшку нагримав курінний. –
Якщо кобзар жартує пізно й рано,
У нас хутчіш загоюються рани!

СКАРБ

Козаки гують між собою
Після січі. Каже Полікарп:
– Прочухан був добрий! Але з бою
Виніс я неоціненний скарб.

– Панську зброю? Тютюну папушу?
Срібла глек? – цікавиться братва.
– Ні, я, хлопці, з бою виніс душу,
А скарбів цінніших не бува!

ПІЧ

Частенько дід заводить річ:
– Найкраща штука в світі – піч.
Тверда, круга, палка, мов біс.
Одна біда, що без коліс!
Набридло слухать це старій.
– Нащо, – пита, – колеса їй?

– Нащо? Я б зразу сів на піч
І покотив би аж на Січ!

НАУКА

В сім'ї хлоп'я, мов із води, росте
(А з ним ростуть і батькові тривоги).
Питає якось: – Чом, коли йдете,
Ви, тату, завше дивитесь під ноги?

– А то, щоб не потрапити в біду,
І ти на вус це намотай, Івасю.
Можливо, грошей я і не знайду,
Але ж зате і носа не розквасю!

СТРАХ

Козак Сірка питає:
– Ви все життя – в боях.
Скажіть, якщо не тайна,
Чи вам відомий страх?

– Страшусь, але не бою,
Не куль, не шабель я.
Страшусь, аби ганьбою
Не вкрить своє ім'я.

ПОЯСНИВ...

Хлопці з вежі дивляться довкола,
Чи не йде якийсь непевний люд.
От один і каже: – Чуй, Миколо!
Ти не знаєш, що таке верблюд?

Той сміється: – Ти коняку бачив?
– Звісно, бачу коней я щодня.
– Так от знай, що той верблюд, козаче,
Й трішечки не схожий на коня!

НЕ ТАКІ ВУХА

Пан Лопух на глузи брав
Козака Микиту:
– Я б тобі пораду дав
Вуха вкоротити.

Зняв Микита капелюх:
– Це ж чому? – питає.
– Бо таких великих вух
В людей не буває.

Запорожець витер піт,
Потилицю чуха.

_____ – А вам, – каже, – пане, слід
_____ Доточити вуха.

_____ Здивувався пан Лопух.
_____ – Це ж чому? – питає.
_____ – Бо таких маленьких вух
_____ В ослів не буває!

V. Рефлексивно-оцінювальний етап

«Мікрофон»

_____ – Розгляньте афоризми знаменитих людей. Який з висловів вам найбільш
_____ близький?

«Незакінчене речення»

_____ – В «Козацьких жартах» Петра Ребра...

VI. Само- та взаємооцінювання роботи на уроці

VII. Домашнє завдання

_____ **Обов'язкове:** прочитати гуморески з однієї з книг Павла Ребра
_____ «Козацькі жарти».

_____ **За бажанням:** написати гумореску, байку чи співомовку.

Підсумок уроку

_____ Учні читають «Епілог» Петра Ребра.

_____ В крові у нас козацькі гени.

_____ В душі у нас весела Січ.

_____ Вона дарує нам натхнення,

_____ Вона співає день і ніч.

_____ Її імення на скрижалі

_____ Удячне людство занесло,

_____ Бо запорожець і на палі

_____ Жартує, ворогу на зло.

_____ Зубами недруги скрегочуть

_____ І їх хапають дрижаки,

_____ Коли сміються і регочуть

_____ На Запоріжжі козаки.

_____ Складають зброю супостати

_____ І їх терзає каяття,

_____ Бо сміх – це дух, що не зламати,

_____ Бо сміх – це воля до життя.

_____ Цей сміх – найбільша сила нині,

_____ Це горді крила поколінь.

_____ На них новітній Україні

_____ В майбутнє линути.

_____ Амінь.

**Урок літератури рідного краю. Образ рідного краю у творчості поета -
подолянина Миколи Федунця**

Мета: зацікавити учнів особистістю поета та його творчістю; охарактеризувати твори М.Федунця, їх особливість, сприяти розвитку естетичних художніх смаків учнів, вдосконаленню навичок виразного читання, логічного мислення;
прищеплювати любов та відчуття краси поетичного слова;
виховувати гордість за рідне Поділля, любов і бережливе ставлення до природи.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет М.Федунця, виставка книжок поета, грамзапис, ілюстрації і малюнки учнів.

*Матусю, мову і поріг,
Ступив з якого під небесні шати, -
Не забувай. Забудеш їх –
Своє життя не зможеш пригадати.
М. Федунець*

Перебіг уроку

I. Повідомлення теми та мети уроку

Учитель. Про красу рідної землі, про красу життя та любові ми поведемо мову на сьогоднішньому уроці. Коли заглибитись у творчу спадщину подолянина Миколи Федоровича Федунця, то неодмінно прийдеш до висновку, що щастя поет сприймає багатогранно, але з усіх його граней найяскравіше відсвічує та, яка людську долю та любов до рідної землі подає у взаємозалежності. Самого себе поет сприймає часткою народу, який до самозабуття був закоханий у рідну землю, яка постає у його уяві то образом рідного села, то криниці, то споминами про батька...

Федунцева Україна починається з батьківського дому, з рідної вулиці у Сушівцях, з мовленого комусь чи кимось «добридень!». Той шматочок планети, ті люди тримають людину у цьому нетривкому світі на якомусь вивищенні. Може, це і надихнуло його заявити вголос:

*Ми на землі – і грішній, і святій –
Родились раз, не ждім наступні строки.
Тож думаймо, чим оплатити їй
За дні, де наші мерехтіли кроки.
(«Ми на землі – і грішній, і святій...»)*

II. Формування умінь та навичок

Повідомлення учнів

Життєвий і творчий шлях М.Федунця

Федунець Микола Федорович народився 1 січня 1944 року в селі Сушівці Білогірського району в українській родині. Батько його, Федір Демидович, був стельмахом, мати, Надія Хомівна, працювала біля землі.

М.Федунець закінчив факультет журналістики Київського національного університету імені Т.Г.Шевченка. Майже 20 років віддав журналістській праці – у редакціях газет: білогірської районної «Життя і слово», обласних – «Подільські вісті» та «Ровесник». 1986 року – голова Хмельницької обласної організації Національної Спілки письменників України.

Лауреат міжнародних літературних премій ім.Івана Кошелівця та ім.Дмитра Нитченка, обласних літературних премій ім.Т.Шевченка,

ім.Володимира Булаєнка, ім.Григорія Костюка та ім.Микити Годованця, Хмельницької міської премії ім.Богдана Хмельницького (слайд 6).

Друкується з 1957 року. Перша книжка віршів «Адреса юності» з'явилася 1972 року. Згодом вийшли книги: «Душа зернини» (1977), «Свято роси» (1983), «Обличчя долі (1987), «Любові мить», «Жниво» (1992), «Вісім струн» (1993), «Назустріч», «Вибране» (1994), «Неповторне» (1995), «Наяву» (1996), «Рай-хвиля», «Грані», «Жариновий кетяг» (1997), «Тужавий вітер», «... І поселюсь у Всесвіт з тобою» (1998), «Теплі луни», «Веретено» (1999), «Напряма» (2000), «Вересневий простір» (2002), «Кольори вогню», «День мій зелений» (2003), «Не поступимось любов'ю до України» (2004), «Зі сторінок «Автографа», «Іспит» (2005).

Член Національної спілки письменників України з 1978 року. Член Національної спілки журналістів України з 1976 року. Заслужений працівник культури України (2002).

Окремі твори М.Федунця перекладено азербайджанською, білоруською, болгарською, корейською, російською мовами.

Помер у 2009 році.

Над творами М.Федунця працювало три творчі групи. Кожна група мала своє завдання.

У творчих групах будуть виступати:

- Читці (виразно читатимуть поезію);
- Дослідники (досліджуватимуть творчість поета);
- Фотокореспонденти (*представлятимуть фото до даної теми з рядком поезій*).

III. Робота над поезіями в групах

Читець.

Відкрилась на пагорбі Волиця.

Сади. Теплостінні хати.

Місток. Чебрецева околиця.

І ось – завиднілася ти.

Живе при вербичці і здрастує

Криничка – твоє джерело.

Тут всі вимовляють ім'я твоє

Із притиском плавним на «о».

Ти тут починаєшся, Горине, -

З глибин водобій постає.

І гордістю, й горем огорнене

Русло вікодавнє твоє.

З паперу гойдалися тут човники,

Бувало, на хвильці малій.

Бувало, ішли завойовники

І корінь поганили твій.

Іконою Матері Божої

Пояснено нині твій схил,

Години хмурної чи гожої

Вона додає тобі сил.

Пречистого дня Великоднього

Сюди йде з пасками село.

І, сповнене Духу Господнього,

Святково бринить джерело.

Живи! Нехай буде все зоряне

Для тебе, ріко, в цім краю.

Ти тут – починаєшся, Горине,
І в душу впадаєш мою.

Читець.

У яких би фарбах
Небо не світилось
Бережи кровинку
Рідного тепла.
Тільки б вічні зорі
В криниці дивились,
Тільки б наша пісня –
Нас пережила.

Читець.

Немов зернина
В лоно колоскове,
Душа моя
У простір цей вросла
Тут народивсь,
Тут все мені святкове
Під небом
Придолинного села.

Поезії, які ви почули, - це поезії про батьківську хату, рідне село, криницю, яка стала символом чистоти його внутрішнього єства.

Дослідник. Природа присутня у більшості віршів Миколи Федунця. Дуже дорогі його серцеві рідні місця. Річка Горинь, на березі якої його любі Сушівці. Осіяньська гора, куди бігав у дитинстві. Чудові люди, які вимірюють себе працею. Легендарне джерело, назване Вікниною, де ніколи не замерзне вода, – яка ніколи не замулювалась. Вода завжди є джерелом свіжості, очищення, а також містком з минулим з дитинством – зв'язок з природою, частинкою якої є людина.

Фотокореспондент. (демонструє фотографії про село, батьківську хату, кожна робота супроводжується рядками із віршів).

Дослідник. Образ рідної землі у поезіях митця передає широку амплітуду почувань. Земля у нього персоніфікована, бо вона вмє відчувати і прайд, і фальш, любов і користолобство... Він і сам з таким проханням звертається до неї, в такий спосіб освідчується в своїх почуттях.

Читець. Відчуй, як гай узявся ж и т,
Як обрїй збуджено шумить.
І як дорогу вітер сушить, яка прямує в Сушівці, –
Відчуй ...

І не здивуйсь, як рушить
Сльозина по твоїй щоці.

(«Відчуй цю мить»)

Читець.

Мерщій! Мерщій в цей колосковий світ,
Де найрідніша стежечка – додому.
Початок – тут, найперший вузлик літ.
Не розв'язать який вітрам і груму.
Поля мої... Хранителі краси...
Вертають журавлі в луги схмелілі.
Нема ніде теплішої роси,
Ніж та, що їм біліє на Поділлі.

Мій тихий сміх, мій непокірний біль –
Все звідси, з-понад голувої хвилі.

І родом радість моя теж відсіль,
Де люди від землі – і добрі, й милі.
І щирій тиші спрагло зріє плід,
Пливе зоря по золотім безмов'ю.
Початок – тут, найперший вузлик літ,
Навік моєю зв'язаний любов'ю. 1985р.

Читець.

Поділля

Цю землю серцем і руками
Зумій пізнати, зумій відчуть.
В думках з моїми земляками
На польових вітрах побудь.
Зумій відчуть наш чесний будень –
І думи наші, і труди.
Тут квітень, - скажеш ти, - і грудень
Одного прагнуть: щоб цвісти.
Я тут живу! Над голубою
Красою Горині й Дністра.
Прийди – я поділюсь з тобою
Скарбами праці і добра.

Тепло долонь на двох поділим,
На двох і сміх, і смутку мить.
Бо й називається Поділлям
Земля, де маю щастя жить.

Фотокореспондент. (демонструє фотографії про село, кожна робота супроводжується рядками із віршів).

Рідний край – то не тільки рідне село, то Поділля, про яке пише у віршах. Поділля гідне високого слова.

Дослідник. Все прийде життя його боліт і не одболить злочинна війна. Чи не тому, пишучи про рідну землю, він пише про людей, які берегли її, захищали, віддавали взамін життя. Про ті лихоліття Микола Федорович не може мовчати. Кожна з таких чорних дат торкалась і його сім'ї, родини, а отже, всього Поділля. Люди і земля подільська, відпівали гірку труту з однієї чаші.

Читець.

Впала кара на Караїну –
Крає душу кривавий біль.
Вкрай повогнену і руїну
Кат оставив її між піль.
... Ні осель, ні могил – нічого.
Тільки мертва дорога й вись.

Читець.

По війні

Повернулась лелека у село.
А села нема, нема... Згоріло.
Де ж йому гніздитися було?
І у птаха серце заболіло.
Він ступав по сивому дворі,
Де крізь попіл – рясту білі іскри.
І над ним ячали димарі.
Димарі, неначе обеліски.

А таку долю мало 27 сіл окупованої фашистами Хмельниччини. Про кожне з них можна пісні й легенди складати. Можна і треба.

Ще одна чорна дата у долі рідного народу, у долі подолян і Поділля.

Читець.

Чорнобиль

У чорнобильській зоні ховають село...

Самоскиди гудуть, а не дзвони.

Засипають он сад, он старе джерело

І останню он хату хоронять.

Загортають стіни помарніле лице,

В очі вікон – пісок грудкуватий.

Стогне стежечка... Важко писати про це.

Та ще важче – про це не писати.

Дослідник. Був Чорнобиль (а «в пам'яті нема чорновиків», у ній «не поміняєш, не підчистиш» - з вірша «Пам'ять»). Ось чому по дорозі до Нетішина, де розташована АЕС «ряди дерев похилих» нагадують поету «свічконосців, що за гробом йдуть» («Ряди дерев похилих»), а «мирний атом асоціюється із крематорієм, бо саме «атом» у недбалих руках, у байдушких головах став монстром, який потолочив «слов'янства долю»

Фотокореспондент. (представляє свої підібрані ілюстрації, озвучує їх рядками віршів М. Федунця).

Пам'ять чіпляється за своє, за рід людський. Саме через нього – через рід людський – поет передає величність рідної Хмельниччини. Вслухайтесь лишень у рядки:

Читець.

Коли в селі мороз шпаркий,

Сніги іскристі на дровітнях,

Люблю, люблю у час такий

До земляків поїхати літніх.

...

Вони ж зберуться при теплі –

Той розказати, а той послухать.

...

Нема фальшивості в словах –

І обґрунтовано, і просто –

Про холод, ціни і про фак

Нового голови колгоспу.

...

Спитають, що таке «сабе», –

Куди коней тра повертати?

І мушу я при них себе

На сенс життя перевіряти.

Він на стільки глибокий, на стільки всеосяжний, на скільки закоханий у рідну землю і її людей. У нього земля, хоч і процвіла з горя та мук – як матір, але щаслива тим, що у турботах про неї об'єднували і об'єднують свої зусилля покоління подолян. У цьому переконують поезії «Останні хвилини», «Тополі в далині», «Кроки», «Плуг», цикл «Свята світлиця», який присвячено рідним батькам. Саме цей цикл є останнім штрихом до портрета рідного краю:

Учень.

Коли січень студив і дороги, й гаї,

Я прийшов на цю землю, щоб жити, -

Тут кровинка моя, перший поклик її,-

Все довкіл цвітом весен обвита.

Тут – смагляві літа... Пам'ятає мій рід

І щасливі, й осмучені дати.

Тут ходила сльоза від воріт до воріт,

Як з-під куль не вертали солдати....

Повертаю з доріг, де гуде далина,
Промовляю із гордістю сина:
Тут – вітчизна моя. І для мене вона.
Україна – безкрая, єдина...

Отже, ми повернулись до першопочатку: для Федунця всі початки і сходяться у Сушівцях, на Поділлі. Звідси бере початок його, а тепер і наша, планета, на якій «туман коричневий, як чай», знайшов притулок у «груздів фарфорових блюдечках» (однойменний вірш), а «скеля у сніжно-му светрі», і «край путі обеліск», над яким світило «сумнокриле» («Твоє – голос роду...»), і берег Горині - «як батьківський поріг» («Горині»)

Ці означення, порівняння, метафори ніколи не повторюються, не перекочовують із твору в твір, хоч оспівує поет ту саму землю, бо двічі однаково точно щось побачити чи відчутти не дано нікому.

Література рідного краю – міцний фундамент нашої духовності, якщо в ній є такі постаті, як М.Федунець.

IV. Підсумок уроку

Методом інтерактивної технології «мікрофон» діти окреслюють коло питань, розглянутих на уроці, за схемою:

Я дізнався:
Я навчився:
Мені сподобалось...

V. Домашнє завдання

Написати твір-мініатюру з теми: «З чим асоціюється у мене слово Батьківщина»

**Урок-підсумок. Бесіда про твори, які вивчалися впродовж року і ви-
кликали найбільше зацікавлення**

Мета: систематизувати та узагальнити вивчений учнями впродовж навчального року навчальний матеріал, який стосувався знань про життєвий і творчий шлях письменників, зміст їх творів, понять з теорії літератури;

розвивати культуру зв'язного мовлення, пам'ять, увагу школярів, їх логічне мислення, творчу уяву, кмітливість; формувати естетичні смаки, кругозір, світогляд;

виховувати почуття любові до книг, рідної мови, культури українців, їх звичаїв, обрядів, пошану до митців слова.

Тип уроку: повторення та узагальнення знань, урок-гра .

Обладнання: виставка художніх творів та портретів тих письменників, творчість яких вивчалася впродовж навчального року, учнівські малюнки, музичне оформлення.

Клас оформлено для засідання за круглим столом.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Емоційна готовність учнів до уроку

Гра « Побаження другу»

На кожному літеру слова « Література» напишіть слово-побаження, а потім підійдіть до друга й подаруйте йому це побаження (наприклад,

Л – любові

І – інтересу

Т – толерантності

Е – ерудиції

Р – розсудливості

А – активності

Т – товариськості

У – уважності

Р – романтики

А – альтруїзму)

II. Оголошення теми, мети уроку

Мотивація навчальної діяльності учнів

Приєм « Літературний крос»

1. На уроках літератури ми вивчали теми.. (« Загадково прекрасна і славна давнина України», « Я і світ», « Пригоди і романтика», « Гумористичні твори»)

2. Ми співали народні пісні... (колядки, щедрівки, веснянки, русальні, купальські, жнивварські, колискові пісні)

3. Ми ознайомились із творчістю поетів та прозаїків... (М. Вороного, Т. Шевченка, Лесі Українки, В. Винниченка, С. Чернілевського,

І. Жиленко, О. Іваненко, Е. Андрієвської, В. Нестайка, Я. Стельмаха, Лесі Ворониної, Л. Глібова, С. Руданського, П. Глазового)

4. Ми вивчали прозові твори... («Федько-халамидник», «Друкар книжок небачених», «Казка про яян», «Говорюща риба», «Тореадори з Васюківки», «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера», «Таємне товариство боягузів...»)

5. Мені запам'ятались поезії...(« Думка», « Мрії», « Теплоতা родин-

ного інтиму», « Жар-Птиця», « Дивосвіт»)

6. Я мав гарний настрій, коли читав гуморески... (« Заморські гості», « Найважча роль», «Похвала», «Еволюція»)

7. Найбільше мені сподобались твори...

Прийом « Інтелектуальний марафон»

Учитель пропонує учням дати визначення основних понять з теорії літератури в алфавітному порядку – скласти словничок літературознавчих термінів.

(Робота з підручником)

Алегорія

Анафора

Байка

Гімн – головний герой

Гумор

Епічний твір – інверсія

Ліричний герой

Ліро-етичний твір

Мораль

Народна пісня

Пісня-гімн

Повість

Поема

Порівняння

Пригодницький твір

Притча

Рефрен

Сатира

Співомовка

Строфа

Хорей

Ямб

« Психологічна розминка»

Самонавіювання для зняття втоми і психологічної напруженості

Учні закривають очі. Учитель неголосно говорить: «Я абсолютно спокійний. Права (ліва) рука розслаблена, вона наливається теплом. Серце б'ється спокійно. Дихання рівне, спокійне, дихається легко. Сонячне сплетіння випромінює тепло. Голова світла».

Прийом « Реклама»

Завдання. Учень повинен прорекламувати свій улюблений твір. Можна використовувати допомогу інших учнів.

Прийом « Перевір свою пам'ять»

Вгадай вірш, пісню, байку за римами:

Любить – служить, Миколай – помагай, оборона – охорона (« Ой хто, хто Миколая любить»)

Красна – принесла, літечко – житечко, ягнятко – телятко (« Ой весна, весна – днем красна»)

Пожилилася – зажурилася, цвіт – рід, підіймемо – розвеселимо (« Ой у лузі червона калина пожилилася»)

Походу – народу, привороту – повороту (« Євшан-зілля»)

Витікає – немає, море – горе, жити – поговорити (« Думка» Т. Шевченка)

Лихо – тихо, признавалась – сміялась, драма – епіграма (« Як дитиною, бувало...» Лесі Українки)

Чарівниця – птицю, нема – зима, екзотична – незвична (« Жар-Птиця» І. Жиленко)

Учитель _____

Дата _____

Клас _____

Урок № 70
Урок-підсумок

Мета: систематизувати та узагальнити вивчений учнями впродовж навчального року навчальний матеріал, який стосувався знань про життєвий і творчий шлях письменників, зміст їх творів, поняття з теорії літератури; розвивати читацькі навички, збагачувати словник школярів; формувати естетичні смаки, кругозір, світогляд; виховувати почуття любові до книг, рідної мови, культури українців, їх звичаїв, обрядів, пошану до митців слова, відповідальність за доручену справу.

Тип уроку: закріплення набутих знань, вмінь та навичок, урок-гра.

Обладнання: виставка художніх творів та портретів тих письменників, творчість яких вивчалася впродовж навчального року.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Емоційна готовність учнів до уроку

II. Підготовка до гри

Клас поділяється на дві команди, кожна з яких обирає капітана і придумує назву. Визначається журі, його склад. З'ясування порядку участі у змаганнях (проводиться жеребкування).

III. Оголошення теми, мети уроку

Мотивація навчальної діяльності

IV. Основний зміст уроку

1. Розминка «Упізнай письменника» (беруть участь усі гравці команд)

1) Вона знала понад десять іноземних мов, любила музику і грала на фортепіано (*Леся Українка*)

2) Майстер пригодницького жанру, його твори перекладено багатьма мовами світу (*Всеволод Нестайко*)

3) Він — син відомого українського письменника (*Ярослав Стельмах*)

4) Народився на Вінниччині, навчався навпереміну в трьох вищих навчальних закладах. Зараз працює режисером і редактором на ТРК «Студії 1+1» (*Станіслав Чернілевський*)

5) У більшості її творів розповідається про видатних діячів культури, видатних письменників, зокрема про І.Федорова (*Оксана Іваненко*)

6) Письменниця дуже любить рослини, особливо квіти, щедро описує їх у своїх віршах (*Ірина Жиленко*)

7) Відомий як байкар (написав 107 байок), також писав загадки, акро-вірші, вірші (*Леонід Глібов*)

8) Прославився в українській літературі як гуморист і сатирик. Надзвичайно цікавий його посібник «Сміхологія» (*Павло Глазовий*)

Примітка. За кожну правильну відповідь уст анонлюєт ься 1 бал.

2. Літературні вікторини

Конкурс «Відгадай твір»

За наведеними уривками визначити художній твір, з якого вони взяті.
Завдання для I команди

1. «Де ж того євшану взяти,
Того зілля-привороту,
Щоб на певний шлях направить,
Шлях у край свій повороту?!» (М.Вороний «Євшан-зілля»)

2. «Наче біс який сидів у хлопцеві! Усі діти як діти — граються, бавляться тихо, лагідно. Федькові ж неодмінно, щоб битися, щоб що-небудь перевернути догори ногами. Спокій був його ворогом, з яким він боровся на кожному кроці» (В.Винниченко «Федько-халамидник»)

3. «Водою пливло щось надзвичайне, неймовірне і дуже доісторичне. Це я зрозумів одразу. На поверхні видніла лише голова, але що то була за голова! Ось потвора повернулася до нас і блимнули червонясто два великих ока. Між ними стирчав хижий ріг...» (Я.Стельмах «Химера лісового озера, або Митькозавр із Юрківки»)

Завдання для II команди

1. «Тече вода в синє море,
Та не витікає,
Шука козак свою долю,
А долі немає» (Т.Шевченко «Думка»)

2. «Мені було дуже хороше! Мабуть, таке відчують справжні друзі-солдати, коли плече в плече йдуть в атаку. Отак біг би й біг на край світу. Нема нічого кращого в житті за дружбу! На другий день наша дружба з Явою була ще більше скріплена» (В.Нестайко «Тореадори з Васюківки»)

3. «Колись пастушок, переплигуючи зі скелі на скелю за козою, що відбилася від решти, посковзнувся й упав у глибочезне провалля...» (Е.Андієвська «Казка про яян»)

Примітка. За кожну правильну відповідь уст анонлюєт ься 1 бал.

3. Конкурс «Темна конячка» (Кожна правильна відповідь — 2 б.)

На дошці висять шість портретів письменників, закриті папером. На основі кількох підказок учні повинні вгадати, кого на них зображено та стисло прокоментувати власну думку.

Для I команди

1. Портрет № 1. (Т.Шевченко) Вирост ав розумним, допит ливим, мрійливим хлопцям. Мав чудову пам'ять. Дуже рано виявився в нього ще один хист — до малювання.

2. Портрет № 2. (В.Винниченко) Літ ерат урна спадщина його налічує більше ста оповідань, чотирнадцять романів, двадцять три п'єси. Особливе місце посідають оповідання для дітей.

3. Портрет № 3. (Леся Воронина) Авт ор дит ячих іронічних дет ект ивів, об'єднаних у серію «Суперагент 000». Розсекречує таємних боягузів та брехунів.

Для II команди

1. Портрет № 1. (С.Руданський) Він народився в сім'ї священика, навчався в Кам'янець-Подільській духовній семінарії. Прославився як автор так званих співомовок.

2. Портрет № 2. (Е.Андієвська) Незвичайна письменниця й художниця, зараз мешкає в Німеччині. Працює в різних літературних жанрах.

3. Портрет № 3. (Л. Глібов) Працював учителем історії повітового дворянського училища на Поділлі.

Примітка. За кожну правильну відповідь уст анонлюєт ься 1 бал.

4. Рольова гра «Я — оратор»

Скласти твір-мініатюру «Мені найбільше сподобався...»

Примітка. За кожну виступ уст анонлюєт ься 1-3 бали.

5. Конкурс «Пантоміма»

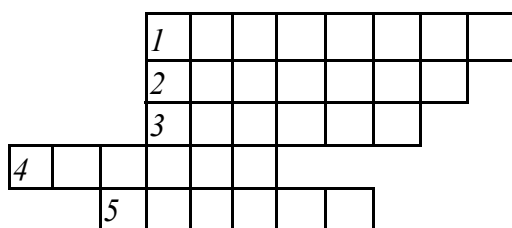
Один учень з команди повинен пантомімою показати дійову особу твору, ім'я якої витягнув, а команда має вгадати про кого йдеться.

Примітка. За кожну правильну відповідь уст анонлюєт ься 2 бали.

6. Конкурс розумних!

Один представник від команди працює біля дошки над розгадуванням кросворда.

Для першої команди

1. Прізвище автора твору

«Найважча роль» (*Глазовий*)

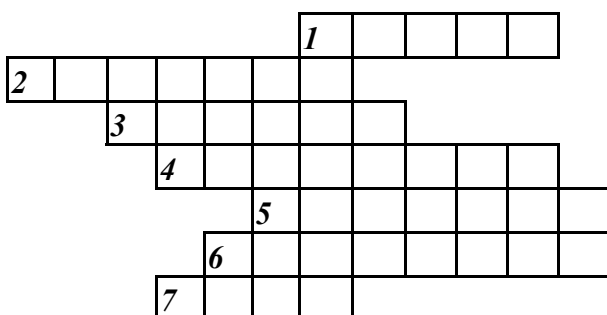
2. Жанр гумористичного твору (*Усмішка*)

3. Висновок байки (*Мораль*)

4. Героїня байки Л.Глібова (*Бджола*)

5. Художній троп, який виражає глузливо-критичне ставлення до предмета зображення (*Іронія*)

Для другої команди

1. Головний герой трилогії

В.Нестайка «Тореадори з Васюківки» (*Павло*)

2. У якій п'есі брали участь Ява і Павло? (*Ревізор*)

3. Як звали діда з твору Я.Стельмаха «Химера лісового озера...»? (*Трохим*)

4. Епізод твору (*Фрагмент*)

5. Жанр твору В.Нестайка «Тореадори з Васюківки» (*Повість*)

6. Прихований зміст твору (*Підтекст*)

7. Байка Л.Глібова (*Шука*)

7. Конкурс «Ти — мені, я — тобі»

Кожна команда підготувала для суперників по два «важких» запитання

8. Конкурс капітанів

Декламування будь-якої програмової поезії напам'ять.

Міні-презентація програмового твору, що викликав найбільше роздумів, суперечок, зацікавлення.

VI. Підсумки гри. Визначення переможців

VII. Домашнє завдання

Опрацювання списку літератури для читання влітку:

1. І.Франко «Захар Беркут»

2. В.Малик «Фірман султана»

3. М.Стельмах «Гуси-лебеді летять»

4. Г.Тютюнник «Климко»

5. О.Стороженко «Скарб»

6. М.Павленко «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських»

7. О.Гаврош «Неймовірні пригоди Івана Сили»

8. Л.Пономаренко «Гер переможений»